

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ειδίκευση: Κοινωνική Θεωρία, Πολιτική & Πρακτικές στην Εκπαίδευση

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Τίτλος: «Οι απόψεις των νηπιαγωγών της Πάτρας στο ενδεχόμενο φοίτησης
μαθητών/τριών με γονείς ομόφυλο ζευγάρι»**

Ονοματεπώνυμο φοιτήτριας: Γκοτσοπούλου Γεωργία

A.M. 1110856

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ονοματεπώνυμο: κ. Καμαριανός Ιωάννης

Ονοματεπώνυμο: κ. Κυπριανός Παντελής (Επιβλέπων)

Ονοματεπώνυμο: κα Φύσσα Αριστέα

Πάτρα, 2026

Η έγκριση της Μεταπτυχιακής Εργασίας από το Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η. του Πανεπιστημίου Πατρών
δεν υποδηλώνει απαραίτητα και αποδοχή των απόψεων της συγγραφέα από το Τμήμα.

ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπόγραφα ότι είμαι αποκλειστική συγγραφέας της παρούσας Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας (ΜΔΕ), για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω κατονομάσει όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Αναλαμβάνω την προσωπική και ατομική ευθύνη ότι σε περίπτωση αποτυχίας στην υλοποίηση των ανωτέρω δηλωθέντων στοιχείων, είμαι υπόλογη έναντι λογοκλοπής, γεγονός που σημαίνει αποτυχία στη Διπλωματική μου Εργασία και, κατά συνέπεια, αποτυχία απόκτησης του Μεταπτυχιακού Τίτλου των Μεταπτυχιακών Σπουδών, πέραν των λοιπών συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η ΜΔΕ προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και ότι αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες του νόμου στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει, επειδή είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Πάτρα, ημερομηνία

Ονοματεπώνυμο συγγραφέα: Γκοτσοπούλου Γεωργία

Υπογραφή: *Γκοτσοπούλου Γεωργία*

Πίνακας περιεχομένων

Πίνακας περιεχομένων	5
Περίληψη	7
Abstract	8
Εισαγωγή	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: Θεωρητικό πλαίσιο	12
1.1. Κοινωνιολογική θεώρηση της οικογένειας	12
1.1.1. Ορισμός και εξέλιξη της οικογένειας	12
1.1.2. Σύγχρονες μορφές γονεϊκότητας	14
1.1.3. Ομόφυλη γονεϊκότητα	16
1.2. Συμπεριληπτική εκπαίδευση	17
1.2.1. Ορισμός και αρχές της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης	17
1.2.2. Πλεονεκτήματα και προκλήσεις της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης	19
1.2.3. Εκπαιδευτικές πρακτικές που προωθούν την αποδοχή της ποικιλομορφίας	21
1.3. Προκλήσεις-Προκαταλήψεις	23
1.3.1. Προκλήσεις-προκαταλήψεις	23
1.3.2. Τρόποι αντιμετώπισης	25
1.4. Ανθρώπινα δικαιώματα	26
1.4.1. Ανθρώπινα δικαιώματα και εκπαίδευση	26
1.4.2. Ανθρώπινα δικαιώματα, ομόφυλες οικογένειες & εκπαιδευτικές πολιτικές	27
1.5. Νομικό και πολιτικό πλαίσιο στην Ελλάδα	28
1.5.1. Η προώθηση διεθνών δεσμεύσεων στο ελληνικό δίκαιο	28
1.5.2. Εθνικές πολιτικές και σχέδια δράσης	30
1.5.3. Αναλυτικά προγράμματα σπουδών και προσχολική εκπαίδευση	31
1.5.4. Κριτική κοινωνικοπαιδαγωγική αποτίμηση	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: Επισκόπηση βιβλιογραφίας	34
2.1. Κριτήρια	34
2.2. Προηγούμενες μελέτες	39
2.3. Συγκρίτικη Ανάλυση των άρθρων για τις οικογένειες με γονείς ομόφυλο ζευγάρι	56

2.3.1. Πίνακας: "Χαρακτηριστικά των ερευνών που συμπεριελήφθησαν στην επισκόπηση της βιβλιογραφίας"	57
2.4. Ανάλυση	58
2.5. Συμπεράσματα ερευνών	61
2.6. Ερευνητικό κενό, σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: Μεθοδολογική προσέγγιση	65
3.1. Εισαγωγή στη μεθοδολογία	65
3.2. Ερευνητικός σχεδιασμός	66
3.2.1. Πίνακας 2:"Σύνδεση θεματικών αξόνων και ερωτήσεων του Οδηγού Συνέντευξης"	67
3.3. Δείγμα και συμμετέχοντες	68
3.4. Εργαλείο συλλογής δεδομένων	70
3.5. Διαδικασία συλλογής δεδομένων	71
3.6. Ανάλυση δεδομένων	72
3.7. Εγκυρότητα και αξιοπιστία	74
3.8. Αρχές δεοντολογίας	75
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: Ανάλυση και αποτελέσματα	77
4.1. Διαδικασία Ανάλυσης δεδομένων	77
4.2. Ανάλυση συνεντεύξεων	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: Συζήτηση, συμπεράσματα και προτάσεις της έρευνας	93
5.1. Περιορισμοί της έρευνας	93
5.2.Συζήτηση & Συμπεράσματα	94
5.3.Προτάσεις	99
Βιβλιογραφικές αναφορές	103
Ελληνόγλωσσες	103
Ξενόγλωσσες	103
Παράρτημα	110

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα ποιοτική έρευνα διερευνά τις απόψεις των εκπαιδευτικών προσχολικής εκπαίδευσης σχετικά με τις νέες μορφές οικογένειας και ειδικότερα τις οικογένειες με γονείς ομόφυλο ζευγάρι. Στόχος της μελέτης είναι αφενός η αποτύπωση των απόψεων των νηπιαγωγών απέναντι στο συγκεκριμένο κοινωνικό φαινόμενο και αφετέρου η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο προσωπικές αξίες, πολιτισμικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις, καθώς και το επίπεδο εξοικείωσής τους με ζητήματα διαφορετικότητας επηρεάζουν την εκπαιδευτική τους προσέγγιση.

Η έρευνα υιοθετεί ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση και βασίζεται σε δέκα ημιδομημένες συνεντεύξεις με νηπιαγωγούς που υπηρετούν στην περιοχή της Πάτρας του Νομού Αχαΐας. Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω θεματικής ανάλυσης, επιτρέποντας την εις βάθος κατανόηση των εμπειριών και των προβληματισμών των συμμετεχουσών.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι εκπαιδευτικοί, σε επίπεδο αρχών, υιοθετούν παιδοκεντρική στάση και υποστηρίζουν την ίση μεταχείριση όλων των παιδιών, ανεξαρτήτως οικογενειακής δομής. Παράλληλα, αναδεικνύονται επιφυλάξεις και αβεβαιότητες, κυρίως σε σχέση με την τεκνοθεσία ομόφυλων ζευγαριών, οι οποίες συνδέονται με την έλλειψη επιμόρφωσης και σαφούς θεσμικής καθοδήγησης. Οι προσωπικές αξίες και οι κοινωνικές επιρροές φαίνεται να επηρεάζουν τον προβληματισμό των εκπαιδευτικών, χωρίς όμως να καθορίζουν άμεσα την παιδαγωγική τους πρακτική.

Συμπερασματικά, η έρευνα τονίζει την ανάγκη ενίσχυσης της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, ανάπτυξης υποστηρικτικών μηχανισμών και διαμόρφωσης ενός συνεκτικού θεσμικού πλαισίου, προκειμένου να υποστηριχθεί αποτελεσματικά η συμπερίληψη στην προσχολική εκπαίδευση.

Λέξεις-κλειδιά: Απόψεις νηπιαγωγών, οικογένειες ομόφυλων γονέων, προσχολική εκπαίδευση, εκπαιδευτική συμπερίληψη.

ABSTRACT

This qualitative study explores the attitudes of early childhood education teachers regarding new forms of family structures, with a particular focus on families with same-sex parents. The aim of the study is, on the one hand, to document their views toward this social phenomenon and, on the other hand, to examine how personal values, cultural and religious beliefs, as well as their level of familiarity with issues of diversity influence their educational approach.

The findings indicate that, at the level of declared principles, preschool teachers adopt a child-centered approach and emphasize equal treatment for all children, regardless of family background. However, the results also reveal the presence of uncertainty and concern, particularly regarding adoption by same-sex couples. These concerns are mainly associated with a lack of systematic training and insufficient institutional guidance rather than with explicit rejection. Personal values and broader social influences appear to shape teachers' reflections, although they do not directly determine their pedagogical behavior.

Furthermore, the study highlights that educators perceive inclusion as a complex and collective process that extends beyond individual classroom practices and requires collaboration, institutional support, and ongoing professional development. Teachers express a strong need for targeted training programs, interdisciplinary support, and clear policy frameworks to enhance their sense of professional readiness.

In conclusion, the research underscores the importance of strengthening teacher education, developing supportive structures within schools, and establishing coherent educational policies to promote inclusive practices in early childhood education. The findings contribute to the broader discussion on diversity and inclusion in preschool settings and offer practical implications for educational practice and policy.

Keywords: Teachers' attitudes, same-sex parent families, early childhood education, educational inclusion.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι κοινωνικές εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών έχουν επιφέρει ουσιαστικές μεταβολές στις δομές και στις λειτουργίες της οικογένειας, επαναπροσδιορίζοντας τον τρόπο με τον οποίο νοείται και βιώνεται η οικογενειακή ζωή στις σύγχρονες κοινωνίες. Η οικογένεια, ως βασικός θεσμός κοινωνικοποίησης, δεν αποτελεί πλέον μια στατική και ομοιογενή έννοια, αλλά εμφανίζεται σε ποικίλες μορφές που αντανακλούν τις κοινωνικές, πολιτισμικές και θεσμικές μεταβολές της εποχής. Στο πλαίσιο αυτό, οι σύγχρονες οικογενειακές δομές, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και οι οικογένειες με ομόφυλους γονείς, εγείρουν νέα ερωτήματα και προβληματισμούς, ιδίως σε πεδία όπου η κοινωνική αλληλεπίδραση και η αγωγή διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο.

Το εκπαιδευτικό σύστημα, και ειδικότερα η προσχολική εκπαίδευση, καλείται να ανταποκριθεί στις μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες, διασφαλίζοντας ίσες ευκαιρίες μάθησης και ανάπτυξης για όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως οικογενειακής προέλευσης. Το νηπιαγωγείο συνιστά τον πρώτο οργανωμένο κοινωνικό χώρο, όπου το παιδί έρχεται σε συστηματική επαφή με συνομηλίκους και ενήλικες εκτός του οικογενειακού πλαισίου, γεγονός που καθιστά τον ρόλο του ιδιαίτερα κρίσιμο για τη διαμόρφωση απόψεων, αξιών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Υπό αυτές τις συνθήκες, η σχολική εμπειρία δύναται να λειτουργήσει είτε ενισχυτικά είτε ανασταλτικά ως προς την καλλιέργεια αισθήματος αποδοχής, ασφάλειας και ισότητας.

Η ενδεχόμενη φοίτηση μαθητών και μαθητριών που προέρχονται από οικογένειες με γονείς ομόφυλο ζευγάρι φέρνει στο προσκήνιο ζητήματα που αφορούν τη συμπερίληψη, τη διαχείριση της διαφορετικότητας και την ισότητα στο σχολικό περιβάλλον. Οι εκπαιδευτικοί προσχολικής εκπαίδευσης καλούνται να ανταποκριθούν σε αυτές τις προκλήσεις με παιδαγωγική ευαισθησία, επαγγελματισμό και επιστημονική επάρκεια, διασφαλίζοντας τη δημιουργία ενός υποστηρικτικού και ασφαλούς μαθησιακού πλαισίου για όλα τα παιδιά. Ωστόσο, οι απόψεις των εκπαιδευτικών ενδέχεται να επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζονται και διαχειρίζονται τέτοια ζητήματα στην καθημερινή εκπαιδευτική πράξη.

Οι νηπιαγωγοί, ως βασικοί φορείς της προσχολικής εκπαίδευσης, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του παιδαγωγικού κλίματος και της σχολικής εμπειρίας των παιδιών. Ο ρόλος τους υπερβαίνει τη μεταλαμπάδευση γνώσεων και περιλαμβάνει τη διαχείριση κοινωνικών αλληλεπιδράσεων, την καλλιέργεια αξιών και την υποστήριξη της

ψυχοσυναισθηματικής ανάπτυξης των μαθητών/τριών. Υπό αυτό το πρίσμα, όλα τα παραπάνω αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, καθώς δύνανται να επηρεάσουν τόσο τις παιδαγωγικές πρακτικές όσο και το αίσθημα αποδοχής που βιώνουν τα παιδιά και οι οικογένειές τους.

Η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών προσχολικής εκπαίδευσης σχετικά με το παραπάνω θέμα συνδέεται άμεσα με ευρύτερα ζητήματα κοινωνικής αποδοχής, πολιτισμικών επιρροών και θεσμικής ετοιμότητας. Οι προσωπικές αξίες, οι πολιτισμικές αναφορές και, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις των εκπαιδευτικών ενδέχεται να συνδιαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται και διαχειρίζονται τη διαφορετικότητα στο σχολικό περιβάλλον. Παράλληλα, το επίπεδο επιμόρφωσης και εξοικείωσης με ζητήματα οικογενειακής ποικιλομορφίας αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την ανάπτυξη συμπεριληπτικών παιδαγωγικών πρακτικών.

Η απουσία συστηματικής επιμόρφωσης και σαφούς θεσμικού πλαισίου ενδέχεται να ενισχύσει την αβεβαιότητα και τον προβληματισμό των εκπαιδευτικών, καθιστώντας δυσχερέστερη τη διαχείριση σύνθετων κοινωνικών ζητημάτων στο πλαίσιο της σχολικής πράξης. Ως εκ τούτου, η διερεύνηση τους δεν αποσκοπεί στην αξιολόγηση ή την κριτική των προσωπικών τους θέσεων, αλλά στην κατανόηση των αναγκών, των προβληματισμών και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν στο σύγχρονο εκπαιδευτικό περιβάλλον.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η παρούσα μελέτη συνιστά πρωτότυπη ερευνητική συμβολή, καθώς, βάσει της διαθέσιμης ελληνικής βιβλιογραφίας, δεν έχουν εντοπιστεί προηγούμενες εμπειρικές έρευνες που να εστιάζουν ειδικά στις απόψεις των νηπιαγωγών σχετικά με τη φοίτηση παιδιών από οικογένειες με γονείς ομόφυλο ζευγάρι στο πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης.

Μέσα από την ανάλυση ημιδομημένων συνεντεύξεων, η εργασία επιδιώκει να αναδείξει τις πολυδιάστατες όψεις του ζητήματος και να αποτυπώσει τεκμηριωμένα την εκπαιδευτική πραγματικότητα στον χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης.

Στην παρούσα μελέτη, ο όρος «απόψεις» χρησιμοποιείται ως βασική εννοιολογική κατηγορία για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι νηπιαγωγοί προσεγγίζουν ζητήματα οικογενειακής ποικιλομορφίας. Οι απόψεις των εκπαιδευτικών συνιστούν γνωστικές τοποθετήσεις, οι οποίες διαμορφώνονται μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο

κοινωνικών στάσεων και αξιών. Στο πλαίσιο αυτό, συνδέονται με τις στάσεις των εκπαιδευτικών και επηρεάζουν τις παιδαγωγικές τους πρακτικές στην καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία (Avramidis & Norwich, 2002). Κατά συνέπεια, οι απόψεις, οι στάσεις και οι πρακτικές αλληλοσυνδέονται και αλληλοεπηρεάζονται, διαμορφώνοντας τον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται και διαχειρίζονται τη διαφορετικότητα στο σχολικό περιβάλλον.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση των απόψεων των νηπιαγωγών σχετικά με τη φοίτηση παιδιών από ομόφυλες οικογένειες, καθώς και η αποτύπωση του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνονται τον παιδαγωγικό τους ρόλο στη διαχείριση της οικογενειακής ποικιλομορφίας στο πλαίσιο της σχολικής ζωής.

Με βάση τον παραπάνω σκοπό, η παρούσα έρευνα διαμορφώνει τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποιες είναι οι απόψεις των νηπιαγωγών σχετικά με τις ομόφυλες οικογένειες και ειδικότερα σχετικά με τον γάμο και την τεκνοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια;
2. Πώς αντιλαμβάνονται οι νηπιαγωγοί τον παιδαγωγικό τους ρόλο απέναντι στη φοίτηση παιδιών που προέρχονται από οικογένειες με γονείς ομόφυλο ζευγάρι στο πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης;
3. Ποιες δυσκολίες ή προκλήσεις θεωρούν οι νηπιαγωγοί ότι ενδέχεται να προκύψουν στη σχολική πράξη από τη φοίτηση παιδιών που προέρχονται από οικογένειες με ομόφυλους γονείς;
4. Ποιες ανάγκες επιμόρφωσης και θεσμικής υποστήριξης αναγνωρίζουν οι νηπιαγωγοί προκειμένου να διαχειριστούν ζητήματα οικογενειακής ποικιλομορφίας στο σχολικό περιβάλλον;

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης μέσα από την αποσαφήνιση βασικών εννοιών και την επισκόπηση σχετικής βιβλιογραφίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το παρόν κεφάλαιο παρουσιάζει το θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας εργασίας και τις βασικές έννοιες που τη θεμελιώνουν. Αρχικά εξετάζεται η οικογένεια ως κοινωνικός θεσμός, οι σύγχρονες μορφές γονεϊκότητας και ειδικότερα η ομόφυλη γονεϊκότητα σε σχέση με τη σύνδεση οικογένειας και σχολείου. Στη συνέχεια αναλύονται οι αρχές της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, τα πλεονεκτήματα και οι προκλήσεις εφαρμογής της, καθώς και πρακτικές που προωθούν την αποδοχή της οικογενειακής ποικιλομορφίας. Τέλος, παρουσιάζεται το πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το νομικό και πολιτικό πλαίσιο στην Ελλάδα.

1.1. Κοινωνιολογική θεώρηση της Οικογένειας

1.1.1. Ορισμός και εξέλιξη της Οικογένειας

Η οικογένεια αποτελεί έναν από τους θεμελιώδεις κοινωνικούς θεσμούς, καθώς συνιστά το πρώτο και βασικότερο πλαίσιο κοινωνικοποίησης του ατόμου. Μέσα στην οικογένεια το άτομο γεννιέται, αναπτύσσεται και διαμορφώνει τις πρώτες του σχέσεις, αξίες και συμπεριφορές. Οι δεσμοί που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών της οικογένειας χαρακτηρίζονται από συναισθηματική εγγύτητα, φροντίδα και αλληλεξάρτηση, στοιχεία που συμβάλλουν καθοριστικά στη συνολική ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού. Η οικογένεια, ως «ζωντανός οργανισμός», μεταβάλλεται και προσαρμόζεται στις κοινωνικές συνθήκες, διατηρώντας ωστόσο τον κεντρικό της ρόλο στη δομή της κοινωνίας (Τσίτουρα, 1990).

Η σημασία της οικογένειας για την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού έχει αναδειχθεί ήδη από τις αρχές του 20ού αιώνα. Κοινωνιολόγοι, ψυχολόγοι και ψυχαναλυτές υπογράμμισαν τον καθοριστικό ρόλο της οικογενειακής εμπειρίας στη διαμόρφωση της προσωπικότητας. Όπως επισημαίνει ο Κυπριανός (2006), μεταγενέστεροι κοινωνιολόγοι της εκπαίδευσης, όπως ο Bourdieu (1977) και ο Bernstein (1971), ανέδειξαν ότι το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον δεν επηρεάζει μόνο τη σχολική πορεία του παιδιού, αλλά συνδέεται άμεσα με τη διαμόρφωση απόψεων, προσδοκιών και μορφών επικοινωνίας που συγκροτούν τον πυρήνα

της ψυχοκοινωνικής του ανάπτυξης. Κατά συνέπεια, η εκπαιδευτική ανισότητα δεν αποτελεί αποκομμένο φαινόμενο, αλλά εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο κοινωνικοποίησης που ξεκινά από την οικογένεια.

Η έννοια της οικογένειας δεν είναι στατική, αλλά συνιστά κοινωνική κατασκευή που διαφοροποιείται ανάλογα με τις ιστορικές, πολιτισμικές και κοινωνικές συνθήκες. Σύμφωνα με τους Berger και Luckmann (1966), η κοινωνική πραγματικότητα συγκροτείται μέσα από τη διαρκή ανθρώπινη αλληλεπίδραση, μέσω της οποίας οι θεσμοί αποκτούν νόημα και νομιμοποίηση. Η οικογένεια, ως κοινωνικός θεσμός, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της διαδικασίας.

Στην παραδοσιακή της μορφή, η οικογένεια οριζόταν ως πυρηνική, αποτελούμενη από ετερόφυλο ζευγάρι και τα παιδιά του, αντανakλώντας τις κυρίαρχες κοινωνικές αξίες και τις πατριαρχικές δομές της βιομηχανικής κοινωνίας (Parsons, 1955). Ωστόσο, οι κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές του ύστερου 20ού και του 21ου αιώνα, όπως η αυξημένη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας και η μεταβολή των έμφυλων ρόλων, οδήγησαν σε ουσιαστική αναθεώρηση της έννοιας της οικογένειας.

Στο σύγχρονο κοινωνικό πλαίσιο, η οικογένεια εμφανίζεται σε ποικίλες μορφές, όπως οι μονογονεϊκές οικογένειες, οι ανασυγκροτημένες οικογένειες (δηλαδή οικογένειες που προκύπτουν μετά από διαζύγιο ή νέα ένωση και περιλαμβάνουν παιδιά από προηγούμενες σχέσεις), οι οικογένειες με υιοθετημένα παιδιά και οι οικογένειες με γονείς του ίδιου φύλου. Η διεύρυνση αυτή αντανakλά την κοινωνική αναγνώριση της ποικιλομορφίας των οικογενειακών εμπειριών και την αποδοχή διαφορετικών τρόπων οργάνωσης της οικογενειακής ζωής (Biblarz & Stacey, 2010; Stacey, 2011).

Η συζήτηση γύρω από τη μορφή της οικογένειας συνοδεύεται συχνά από ερωτήματα σχετικά με την επίδρασή της στην ανάπτυξη των παιδιών. Ωστόσο, η σύγχρονη επιστημονική έρευνα μετατοπίζει το ενδιαφέρον από τη δομή της οικογένειας προς την ποιότητα των ενδοοικογενειακών σχέσεων. Ειδικότερα, έχει επισημανθεί ότι η συναισθηματική διαθεσιμότητα, η σταθερότητα και η υποστηρικτική γονεϊκή στάση αποτελούν καθοριστικότερους παράγοντες για την ευημερία του παιδιού από τη μορφή της οικογενειακής δομής καθαυτή (Golombok, 2015). Η διαπίστωση αυτή καθιστά αναγκαία την εστίαση όχι μόνο στη σύνθεση της οικογένειας, αλλά και στις σύγχρονες μορφές άσκησης της γονεϊκότητας, οι οποίες αναδύονται στο μεταβαλλόμενο κοινωνικό πλαίσιο.

1.1.2. Σύγχρονες μορφές Γονεϊκότητας

Οι μεταβολές στη δομή και στη λειτουργία της οικογένειας συνιστούν ένα από τα πιο χαρακτηριστικά φαινόμενα των σύγχρονων κοινωνιών. Οι αλλαγές αυτές συνδέονται άμεσα με κοινωνικούς, πολιτισμικούς και οικονομικούς μετασχηματισμούς, καθώς και με την αναδιαμόρφωση των αντιλήψεων γύρω από τη συντροφικότητα, τη γονεϊκότητα και την προσωπική αυτοπραγμάτωση. Όπως επισημαίνει η Μαράτου-Αλιπράντη (2010), οι νέες κοινωνικές συνθήκες επηρεάζουν τις ατομικές επιλογές στον ιδιωτικό βίο, οδηγώντας στην εμφάνιση και την εδραίωση ποικίλων μορφών οικογενειακής ζωής.

Η κατανόηση των σύγχρονων μορφών γονεϊκότητας προϋποθέτει την αναθεώρηση παραδοσιακών όρων και ορισμών που χρησιμοποιήθηκαν για την περιγραφή της οικογένειας στο παρελθόν. Σύμφωνα με την Κατάκη (2019), οι βαθιές αλλαγές στην οικογενειακή ζωή καθιστούν αναγκαία τη διαμόρφωση εννοιολογικών εργαλείων που να ανταποκρίνονται στις νέες πραγματικότητες, καθώς οι ρόλοι, οι αξίες και οι κανόνες συμπεριφοράς διαφοροποιούνται σημαντικά.

Στο σύγχρονο κοινωνικό πλαίσιο, συνυπάρχουν διαφορετικοί τύποι οικογένειας, οι οποίοι είτε αποτελούν εξέλιξη παραδοσιακών προτύπων είτε προκύπτουν ως αποτέλεσμα κοινωνικών αλλαγών.

Η πυρηνική οικογένεια, αποτελούμενη από ετερόφυλο ζευγάρι και τα βιολογικά του παιδιά, εξακολουθεί να υφίσταται, χωρίς ωστόσο να αποτελεί το μοναδικό πρότυπο οικογενειακής οργάνωσης. Παράλληλα, απαντώνται μορφές εκτεταμένης οικογένειας, στις οποίες συμμετέχουν συγγενικά πρόσωπα πέραν των γονέων και των παιδιών, καθώς και οικογενειακά σχήματα που διαμορφώνονται σε διαφορετικά πολιτισμικά και κοινωνικά πλαίσια. Σε ορισμένες κοινωνίες, για παράδειγμα, καταγράφονται μορφές πολυγαμικών γάμων — όπως η πολυγαμία (ένας άνδρας με περισσότερες από μία συζύγους) ή η πολυανδρία (μία γυναίκα με περισσότερους από έναν συζύγους) — οι οποίες δεν συνδέονται με ομόφυλες σχέσεις, αλλά με ιστορικά και πολιτισμικά πρότυπα οικογενειακής οργάνωσης (Γεώργας, 2010).

Η νεωτερικότητα και η ύστερη νεωτερικότητα σηματοδοτούν περαιτέρω μεταβολές στην έννοια της γονεϊκότητας. Η αναπαραγωγή και η απόκτηση παιδιών δεν συνδέονται πλέον αποκλειστικά με τον γάμο ή τη συμβίωση ετερόφυλων ζευγαριών, αλλά αναδεικνύεται το

«δικαίωμα στο παιδί» ως έκφραση ατομικής ή συλλογικής επιθυμίας για γονεϊκό ρόλο. Στο πλαίσιο αυτό, η ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, καθώς και οι διεκδικήσεις για διεύρυνση του δικαιώματος στη γονεϊκότητα, αποκτούν σταδιακά κοινωνική και θεσμική αναγνώριση (Μαροπούλου, Ρεθυμνιωτάκη & Τσακιστράκη, 2015).

Η πορεία των ΛΟΑΤΚΙ+ κινημάτων προς τη νομική και κοινωνική αναγνώριση έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στις αντιλήψεις γύρω από το φύλο, τη συγγένεια και την οικογένεια. Σε πολλές χώρες, η θεσμοθέτηση του γάμου μεταξύ ομοφύλων και η δυνατότητα υιοθεσίας από ομόφυλα ζευγάρια αντανακλούν την προσπάθεια των κοινωνιών να ευθυγραμμιστούν με τις αρχές της ισότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Weeks, 2007).

Παρά τις θεσμικές μεταρρυθμίσεις, η κοινωνική αποδοχή των σύγχρονων μορφών γονεϊκότητας δεν διαμορφώνεται με ενιαίο τρόπο, αλλά συγκροτεί ένα μωσαϊκό απόψεων που χαρακτηρίζεται από διαφοροποιήσεις, εντάσεις και αντιφάσεις. Η αναγνώριση και η κοινωνική νομιμοποίηση δεν εξασφαλίζονται ισότιμα για όλα τα οικογενειακά σχήματα, καθώς οι κοινωνικές αντιλήψεις επηρεάζονται από πολιτισμικούς και θρησκευτικούς παράγοντες (Kuhar & Paternotte, 2017). Σε χώρες όπου οι θρησκευτικοί θεσμοί διατηρούν ισχυρή επιρροή στον δημόσιο λόγο, όπως στην Ελλάδα, αντιστάσεις απέναντι σε ορισμένες μη παραδοσιακές μορφές οικογένειας εμφανίζονται εντονότερες, δεδομένου ότι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις εξακολουθούν να συνδέονται στενά με παραδοσιακές και θρησκευτικές αναφορές (Gross, 2017· Κυπριανός, 2006).

Υπό το πρίσμα αυτού του μωσαϊκού κοινωνικών απόψεων και των διαφοροποιημένων επιπέδων αποδοχής, ο ρόλος της εκπαιδευτικής κοινότητας καθίσταται ιδιαίτερα κρίσιμος. Το σχολείο δεν λειτουργεί ως ουδέτερος θεσμός, αλλά ως πεδίο κοινωνικής διαμεσολάβησης, όπου αναπαράγονται, αλλά και δύνανται να αμφισβητηθούν, κυρίαρχες αντιλήψεις περί οικογένειας και γονεϊκότητας. Οι εκπαιδευτικοί, μέσω της επιστημονικής τους κατάρτισης και της παιδαγωγικής τους πρακτικής, μπορούν να συμβάλουν στη μείωση στερεοτυπικών αντιλήψεων και στην καλλιέργεια ενός συμπεριληπτικού σχολικού περιβάλλοντος που αναγνωρίζει και σέβεται την ποικιλομορφία των σύγχρονων οικογενειακών μορφών (Herek, 2000). Στο πλαίσιο αυτό, καθίσταται αναγκαία η ειδικότερη εξέταση της ομόφυλης γονεϊκότητας ως σύγχρονης μορφής οικογενειακής οργάνωσης, προκειμένου να αποσαφηνιστούν τα θεωρητικά, κοινωνικά και παιδαγωγικά ζητήματα που τη συνοδεύουν.

Η προηγούμενη ανάλυση ανέδειξε τις κοινωνικές και θεσμικές μεταβολές που επηρεάζουν τη γονεϊκότητα στο σύγχρονο πλαίσιο. Στη συνέχεια, η εστίαση μετατοπίζεται ειδικότερα στην ομόφυλη γονεϊκότητα, προκειμένου να εξεταστούν τα εννοιολογικά, ερευνητικά και θεσμικά χαρακτηριστικά της ως ιδιαίτερης μορφής οικογενειακής οργάνωσης.

1.1.3. Ομόφυλη Γονεϊκότητα

Η ομόφυλη γονεϊκότητα αναφέρεται στη συγκρότηση οικογενειών στις οποίες τον γονεϊκό ρόλο αναλαμβάνουν άτομα του ίδιου φύλου, είτε στο πλαίσιο συντροφικής σχέσης είτε ως μονογονεϊκή δομή. Η απόκτηση παιδιών μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω τεκνοθεσίας, ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, δωρεάς γενετικού υλικού ή παρένθετης μητρότητας, ανάλογα με το ισχύον νομικό πλαίσιο κάθε χώρας (Golombok, 2015).

Οι εξελίξεις στον τομέα της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής και η διεύρυνση των θεσμικών δικαιωμάτων οδήγησαν στη διάκριση της γονεϊκότητας σε βιολογική, κοινωνική, ψυχολογική και νομική διάσταση (Ναζίρη, 2018). Η διάκριση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για την κατανόηση της ομόφυλης γονεϊκότητας, καθώς αναδεικνύει ότι η γονεϊκή σχέση δεν ταυτίζεται αποκλειστικά με τη βιολογική συγγένεια, αλλά συγκροτείται πρωτίστως μέσα από σχέσεις φροντίδας, ευθύνης και συναισθηματικής δέσμευσης.

Η επιστημονική έρευνα των τελευταίων δεκαετιών έχει εστιάσει στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών που μεγαλώνουν σε ομόφυλες οικογένειες. Τα εμπειρικά δεδομένα καταδεικνύουν ότι δεν παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στη γνωστική, συναισθηματική ή κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών αυτών σε σύγκριση με παιδιά από ετερόφυλες οικογένειες (Crowl et al., 2008· Golombok, 2015· Patterson, 2006). Η ποιότητα των γονεϊκών σχέσεων, η σταθερότητα και η συναισθηματική υποστήριξη αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες ευημερίας, ανεξαρτήτως της σεξουαλικής ταυτότητας των γονέων.

Στην ελληνική έννομη τάξη, η ψήφιση του Νόμου 5089/2024 συνιστά σημαντική θεσμική εξέλιξη, καθώς επεκτείνει την αναγνώριση της οικογενειακής ζωής των ομόφυλων ζευγαριών και δημιουργεί νέο πλαίσιο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Η μεταβολή αυτή δεν αφορά αποκλειστικά το οικογενειακό δίκαιο, αλλά επηρεάζει ευρύτερα κοινωνικά πεδία,

συμπεριλαμβανομένου του εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο καλείται να ανταποκριθεί στην αναγνώριση της οικογενειακής ποικιλομορφίας.

Η σχέση μεταξύ οικογένειας και σχολείου αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. Σύμφωνα με το οικοσυστημικό μοντέλο του Bronfenbrenner (1979), το παιδί αναπτύσσεται εντός αλληλοεπιδρώντων συστημάτων, στα οποία η οικογένεια και το σχολείο συγκροτούν βασικούς μικροσυστημικούς φορείς κοινωνικοποίησης. Η ποιότητα της αλληλεπίδρασης μεταξύ αυτών των συστημάτων — δηλαδή το «μεσοσύστημα» — επηρεάζει καθοριστικά τη γνωστική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.

Στο πλαίσιο αυτό, η αποτελεσματική συνεργασία οικογένειας και σχολείου δεν περιορίζεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας, αλλά προϋποθέτει σχέσεις αμοιβαιότητας, εμπιστοσύνης και ισότιμης συμμετοχής. Η οικοδόμηση ενός κλίματος σεβασμού και κοινής ευθύνης ενισχύει την αίσθηση ασφάλειας του παιδιού και συμβάλλει στη διαμόρφωση συμπεριληπτικών εκπαιδευτικών πρακτικών. Ιδίως όταν πρόκειται για οικογένειες που αποκλίνουν από παραδοσιακά πρότυπα, όπως οι ομόφυλες οικογένειες, η ποιότητα της σχέσης σχολείου–οικογένειας καθίσταται καθοριστική για την αποφυγή φαινομένων αποκλεισμού και για την προώθηση της ισότητας και της κοινωνικής αποδοχής.

Εν τούτοις, η κατανόηση της ομόφυλης γονεϊκότητας δεν αφορά μόνο τη νομική ή κοινωνική της διάσταση, αλλά συνδέεται άμεσα με τον τρόπο με τον οποίο το σχολείο διαχειρίζεται τη συνεργασία με τις οικογένειες και προωθεί την έννοια της συμπερίληψης.

Υπό το πρίσμα της κοινωνιολογικής θεώρησης της εκπαίδευσης (Κυπριανός, 2007), η αλληλεπίδραση οικογένειας και σχολείου αποκτά ιδιαίτερη σημασία, ιδίως όταν οι κοινωνικές μεταβολές αναδιαμορφώνουν τις κυρίαρχες αντιλήψεις περί γονεϊκότητας. Η κατανόηση της ομόφυλης γονεϊκότητας, συνεπώς, δεν περιορίζεται σε νομικό ή ιδιωτικό επίπεδο, αλλά συνδέεται άμεσα με τις παιδαγωγικές πρακτικές και τις διαδικασίες κοινωνικοποίησης που λαμβάνουν χώρα στο σχολικό περιβάλλον.

1.2. Συμπεριληπτική Εκπαίδευση

1.2.1. Ορισμός και Αρχές της Συμπεριληπτικής Εκπαίδευσης

Η συμπεριληπτική εκπαίδευση αποτελεί κεντρικό άξονα των σύγχρονων εκπαιδευτικών πολιτικών και συνδέεται άρρηκτα με την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της κοινωνικής δικαιοσύνης στον χώρο της εκπαίδευσης. Στόχος της είναι η διασφάλιση ισότιμης πρόσβασης, συμμετοχής και επιτυχίας όλων των μαθητών/τριών στο σχολικό περιβάλλον, ανεξαρτήτως αναπηρίας, φύλου, πολιτισμικής προέλευσης, γλωσσικών διαφορών, κοινωνικοοικονομικής κατάστασης ή οικογενειακής δομής (Ainscow, 2020· Booth & Ainscow, 2011).

Η έννοια της συμπερίληψης υπερβαίνει την απλή φυσική παρουσία των μαθητών/τριών στο γενικό σχολείο και εστιάζει στη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού συστήματος που αναγνωρίζει, αποδέχεται και αξιοποιεί τη διαφορετικότητα ως πηγή μάθησης και εμπλουτισμού της σχολικής ζωής (Slee, 2018). Σύμφωνα με την UNESCO (2009), η εκπαίδευση για όλους αποτελεί μια δυναμική και συνεχώς εξελισσόμενη διαδικασία, η οποία αποσκοπεί στη μείωση των αποκλεισμών και στην άρση των εμποδίων που περιορίζουν τη συμμετοχή και τη μάθηση.

Βασική αρχή της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης είναι η ισότητα, η οποία δεν ταυτίζεται με την ομοιομορφία, αλλά με τη διασφάλιση ουσιαστικά ίσων ευκαιριών μάθησης για όλους/ες τους μαθητές/τριες, μέσα από παιδαγωγικές πρακτικές που λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις εμπειρίες κάθε παιδιού (Florian & Spratt, 2013).

Στο πλαίσιο αυτό, η διαφοροποιημένη διδασκαλία συνιστά θεμελιώδη παιδαγωγική προσέγγιση, καθώς επιτρέπει την προσαρμογή του περιεχομένου, της διαδικασίας και της αξιολόγησης της μάθησης στο μαθησιακό προφίλ των μαθητών/τριών (Tomlinson, 2017). Αν και αρχικά συνδέθηκε κυρίως με τη διαχείριση μαθησιακών διαφοροποιήσεων, η φιλοσοφία της επεκτείνεται και στη διαχείριση της πολιτισμικής και κοινωνικής ποικιλομορφίας της τάξης.

Παράλληλα, ο Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση (Universal Design for Learning – UDL), που αναπτύχθηκε αρχικά στο πεδίο της ειδικής αγωγής, προτείνει την εκ των προτέρων σχεδίαση ευέλικτων μαθησιακών περιβαλλόντων τα οποία παρέχουν πολλαπλούς τρόπους παρουσίασης της γνώσης, έκφρασης και ενεργού συμμετοχής (Meyer, Rose & Gordon, 2014· Rose & Meyer, 2002). Αν και η αφετηρία του εντοπίζεται στην εκπαίδευση μαθητών με αναπηρία, οι αρχές του μπορούν να αξιοποιηθούν ευρύτερα στο πλαίσιο της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης.

Πέραν της μαθησιακής ετερογένειας, η συμπεριληπτική εκπαίδευση καλείται να ανταποκριθεί και σε μορφές κοινωνικής και οικογενειακής ποικιλομορφίας. Στην περίπτωση παιδιών που προέρχονται από ομόφυλες οικογένειες, η εφαρμογή διαφοροποιημένων και ευέλικτων παιδαγωγικών πρακτικών συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός μαθησιακού περιβάλλοντος όπου η διαφορετικότητα αναγνωρίζεται και εντάσσεται δημιουργικά στη σχολική ζωή, ενισχύοντας το αίσθημα αποδοχής και ασφάλειας.

1.2.2. Πλεονεκτήματα και Προκλήσεις της Συμπεριληπτικής Εκπαίδευσης

Η συμπεριληπτική εκπαίδευση έχει τεκμηριωθεί ερευνητικά ως μια προσέγγιση με πολλαπλά οφέλη τόσο σε ακαδημαϊκό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Για τους μαθητές/τριες με αναπηρία ή που προέρχονται από μειονοτικά κοινωνικά πλαίσια, η φοίτηση σε συμπεριληπτικά σχολεία συνδέεται με αυξημένες ευκαιρίες μάθησης, βελτιωμένη κοινωνική ένταξη και ενίσχυση της αυτοεκτίμησης (Mitchell, 2020· Ruijs & Peetsma, 2009).

Παράλληλα, οι μαθητές/τριες χωρίς αναπηρία ωφελούνται εξίσου, καθώς αναπτύσσουν στάσεις αποδοχής, ενσυναίσθησης και σεβασμού προς τη διαφορετικότητα, ενώ καλλιεργούν δεξιότητες συνεργασίας και κοινωνικής υπευθυνότητας (Slee, 2018). Το συμπεριληπτικό σχολείο λειτουργεί, επομένως, ως μικρογραφία της κοινωνίας, προετοιμάζοντας τους μαθητές/τριες για τη ζωή σε ένα πολυπολιτισμικό και πολυδιάστατο κοινωνικό περιβάλλον (Avramidis & Norwich, 2002).

Ωστόσο, η εφαρμογή της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης συνοδεύεται από σημαντικές προκλήσεις. Ένα από τα κυριότερα εμπόδια αφορά την έλλειψη επαρκών υλικοτεχνικών υποδομών, εξειδικευμένου προσωπικού και κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού, γεγονός που περιορίζει τη δυνατότητα παροχής ουσιαστικής υποστήριξης σε όλους τους μαθητές/τριες (Mitchell, 2020). Οι ανισότητες αυτές συχνά εντείνονται σε σχολικές μονάδες που βρίσκονται σε κοινωνικοοικονομικά υποβαθμισμένες περιοχές.

Επιπλέον, η ανεπαρκής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αποτελεί καθοριστικό παράγοντα που επηρεάζει αρνητικά την αποτελεσματικότητα της συμπερίληψης. Πολλοί/ες εκπαιδευτικοί δηλώνουν ότι δεν αισθάνονται επαρκώς προετοιμασμένοι να εφαρμόσουν

διαφοροποιημένες διδακτικές πρακτικές ή να διαχειριστούν την ποικιλομορφία μέσα στην τάξη (Forlin, 2010· Sharma & Sokal, 2016). Η έλλειψη συνεχούς επαγγελματικής ανάπτυξης ενισχύει αισθήματα ανασφάλειας και αντίστασης απέναντι στις συμπεριληπτικές πολιτικές.

Ερευνητικά δεδομένα από το ελληνικό εκπαιδευτικό πλαίσιο επιβεβαιώνουν ότι η εφαρμογή της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης συχνά περιορίζεται από τις αντιλήψεις και τις πρακτικές των ίδιων των εκπαιδευτικών. Σύμφωνα με μελέτες που εστιάζουν στην προσχολική εκπαίδευση, παρατηρείται ότι πολλοί εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται τη συμπερίληψη κυρίως ως φυσική συνύπαρξη μαθητών/τριών με και χωρίς αναπηρία, χωρίς να υιοθετούν συστηματικά παιδαγωγικές πρακτικές που προάγουν την ουσιαστική συμμετοχή όλων στη μαθησιακή διαδικασία. Η διαπίστωση αυτή αναδεικνύει την ανάγκη για στοχευμένη και συνεχή επαγγελματική ανάπτυξη, η οποία θα εστιάζει όχι μόνο στην απόκτηση τεχνικών δεξιοτήτων, αλλά και στον αναστοχασμό των στάσεων και των παιδαγωγικών πεποιθήσεων των εκπαιδευτικών ως βασική προϋπόθεση για την επιτυχή υλοποίηση της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης (Fyssa et al., 2014).

Τέλος, σημαντικό εμπόδιο συνιστά και η δομική ακαμψία των εκπαιδευτικών συστημάτων, τα οποία συχνά βασίζονται σε παραδοσιακά μοντέλα οργάνωσης και αξιολόγησης που δεν ευνοούν τη διαφοροποίηση και τη συμμετοχικότητα. Η επιτυχής υλοποίηση της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης προϋποθέτει θεσμικές μεταρρυθμίσεις, επαρκή χρηματοδότηση και αλλαγή κουλτούρας σε επίπεδο σχολείου, διοίκησης και εκπαιδευτικής πολιτικής (Ainscow, 2016).

Αν και η θεωρητική και ερευνητική θεμελίωση της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης αναπτύχθηκε αρχικά στο πλαίσιο της εκπαίδευσης μαθητών/τριών με αναπηρία, η σύγχρονη προσέγγιση της συμπερίληψης υπερβαίνει τα όρια του πεδίου αυτού και επεκτείνεται σε κάθε μορφή κοινωνικής και πολιτισμικής ετερογένειας. Η διαφορετικότητα δεν αφορά μόνο τις μαθησιακές ικανότητες, αλλά και τις κοινωνικές ταυτότητες, τις πολιτισμικές αναφορές και τις οικογενειακές δομές των μαθητών/τριών. Στο πλαίσιο αυτό, η φοίτηση παιδιών που προέρχονται από ομόφυλες οικογένειες εντάσσεται στον ευρύτερο διάλογο περί συμπερίληψης, καθώς αναδεικνύει την ανάγκη δημιουργίας σχολικών περιβαλλόντων που αναγνωρίζουν και σέβονται την οικογενειακή ποικιλομορφία. Συνεπώς, η διερεύνηση των απόψεων των νηπιαγωγών απέναντι στις ομόφυλες οικογένειες συνδέεται άμεσα με τις αρχές της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, όχι μόνο ως προς τη μαθησιακή διάσταση, αλλά και ως προς τη διαμόρφωση ενός σχολικού κλίματος αποδοχής και ισότητας. Η αναγκαιότητα αυτή

καθιστά κρίσιμη τη διερεύνηση των συγκεκριμένων παιδαγωγικών πρακτικών που μπορούν να υποστηρίξουν έμπρακτα την αποδοχή της οικογενειακής ποικιλομορφίας στο πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης.

1.2.3. Εκπαιδευτικές Πρακτικές που Προωθούν την Αποδοχή της Ποικιλομορφίας

Η προώθηση της αποδοχής της κοινωνικής και οικογενειακής ποικιλομορφίας στο σχολικό περιβάλλον δεν συνιστά αυτονόητη ή ουδέτερη διαδικασία, αλλά προϋποθέτει συστηματικό παιδαγωγικό σχεδιασμό, θεσμική δέσμευση και ερευνητικά τεκμηριωμένες παρεμβάσεις. Η διεθνής βιβλιογραφία καταδεικνύει ότι τα σχολεία τα οποία υιοθετούν ρητές πολιτικές συμπερίληψης και εντάσσουν την οικογενειακή ποικιλομορφία στο αναλυτικό πρόγραμμα εμφανίζουν μειωμένα επίπεδα εκφοβισμού και αυξημένο αίσθημα ασφάλειας και σχολικής ένταξης μεταξύ των μαθητών/τριών (Kosciw et al., 2020). Η ορατότητα των ποικίλων οικογενειακών μορφών λειτουργεί ως μηχανισμός κανονικοποίησης, αποδυναμώνοντας ετεροκανονικές παραδοχές που συχνά παραμένουν άρρητες στο σχολικό πλαίσιο.

Κεντρική πρακτική αποτελεί η αναμόρφωση του αναλυτικού προγράμματος και του διδακτικού υλικού, ώστε να αντικατοπτρίζεται η κοινωνική πραγματικότητα της ποικιλομορφίας. Η ένταξη λογοτεχνικών κειμένων, αφηγήσεων και παραδειγμάτων που περιλαμβάνουν οικογένειες με γονείς του ίδιου φύλου έχει συσχετιστεί με θετικότερες στάσεις των μαθητών/τριών και μείωση στερεοτυπικών αντιλήψεων (Ryan & Hermann - Wilmarth, 2013· Wimberly, 2015). Ωστόσο, η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι η απλή παρουσία τέτοιων αναφορών δεν επαρκεί, εάν δεν εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο σχολικής πολιτικής που υποστηρίζει ενεργά την ισότητα και αντιμετωπίζει συστηματικά τις διακρίσεις. Οι αποσπασματικές παρεμβάσεις, χωρίς συνεκτική στρατηγική, τείνουν να έχουν περιορισμένη και βραχυπρόθεσμη επίδραση.

Η κριτική παιδαγωγική προσέγγιση ενισχύει τον αναστοχασμό γύρω από τις κοινωνικές αναπαραστάσεις της οικογένειας και του φύλου, ενθαρρύνοντας τους μαθητές/τις μαθήτριες να αναγνωρίζουν πώς διαμορφώνονται και αναπαράγονται στερεότυπα (Banks, 2016). Παράλληλα, η εφαρμογή συνεργατικών μορφών μάθησης, υπό συνθήκες ισότιμης συμμετοχής και κοινού στόχου, συμβάλλει στη μείωση προκαταλήψεων, σύμφωνα με τη θεωρία της επαφής, η οποία υποστηρίζει ότι η οργανωμένη διαπροσωπική αλληλεπίδραση

μειώνει τις κοινωνικές αποστάσεις και ενισχύει την ενσυναίσθηση (Johnson & Johnson, 2014).

Ιδιαίτερη βαρύτητα αποδίδεται στα προγράμματα κοινωνικοσυναισθηματικής μάθησης (SEL), τα οποία έχουν τεκμηριωθεί μετα-αναλυτικά ως αποτελεσματικά τόσο για τη βελτίωση των κοινωνικών δεξιοτήτων όσο και για τη μείωση φαινομένων εκφοβισμού (Durlak et al., 2011). Η καλλιέργεια ενσυναίσθησης και κοινωνικής υπευθυνότητας διαμορφώνει πλαίσιο συναισθηματικής ασφάλειας, ιδιαίτερος σημαντικό για μαθητές/τριες που προέρχονται από μη κυρίαρχες οικογενειακές μορφές (Dessel, 2019).

Στο επίπεδο της προσχολικής εκπαίδευσης, η σημασία των παραπάνω πρακτικών καθίσταται ακόμη πιο έντονη, καθώς η νηπιακή ηλικία αποτελεί κρίσιμο στάδιο διαμόρφωσης κοινωνικών απόψεων. Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας συγκροτούν βασικά σχήματα κατανόησης γύρω από την οικογένεια, το φύλο και τις κοινωνικές σχέσεις μέσα από τις εμπειρίες που τους παρέχει το άμεσο περιβάλλον τους. Η παιδαγωγική διαχείριση της οικογενειακής ποικιλομορφίας στο νηπιαγωγείο οφείλει, επομένως, να στηρίζεται σε αναπτυξιακά κατάλληλες προσεγγίσεις, όπως η αξιοποίηση παιδικής λογοτεχνίας, το συμβολικό παιχνίδι, οι συζητήσεις σε κύκλο και οι βιωματικές δραστηριότητες, που επιτρέπουν στα παιδιά να αναγνωρίζουν ποικίλες οικογενειακές μορφές χωρίς στιγματισμό ή ιεράρχηση.

Καθοριστικής σημασίας παραμένει ο ρόλος των εκπαιδευτικών. Η επιμόρφωση σε ζητήματα ΛΟΑΤΚΙ+ συμπερίληψης και ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει αποδειχθεί ότι συνδέεται άμεσα με αυξημένα επίπεδα σχολικής ασφάλειας και μειωμένα περιστατικά διακρίσεων (Meyer, 2016). Η επαγγελματική ανάπτυξη δεν αφορά αποκλειστικά τη γνωστική ενίσχυση, αλλά και τον αναστοχασμό προσωπικών απόψεων και άρρητων προκαταλήψεων, ώστε η συμπερίληψη να αποτυπώνεται ουσιαστικά στην καθημερινή παιδαγωγική πρακτική. Τέλος, η ισότιμη συνεργασία σχολείου και οικογένειας αποτελεί βασικό πυλώνα συμπεριληπτικής κουλτούρας. Η αναγνώριση όλων των οικογενειακών μορφών ως ισότιμων εταίρων στη σχολική ζωή ενισχύει το αίσθημα κοινωνικής νομιμοποίησης και μειώνει μορφές αόρατης περιθωριοποίησης (Russell & Fish, 2016). Η οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης, αμοιβαιότητας και κοινής ευθύνης συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός παιδαγωγικού περιβάλλοντος στο οποίο η οικογενειακή ποικιλομορφία δεν αντιμετωπίζεται ως εξαίρεση, αλλά ως οργανικό στοιχείο της κοινωνικής πραγματικότητας.

Τοιουτοτρόπως, η προώθηση της αποδοχής της οικογενειακής ποικιλομορφίας συνιστά διαδικασία μετασχηματισμού της σχολικής κουλτούρας. Η αποτελεσματικότητά της εξαρτάται από τη συνοχή μεταξύ αναλυτικού προγράμματος, παιδαγωγικών πρακτικών, επιμόρφωσης εκπαιδευτικών και θεσμικής στήριξης, ιδίως στο πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης, όπου τίθενται οι βάσεις για τη διαμόρφωση στάσεων σεβασμού, ισότητας και κοινωνικής συνύπαρξης.

1.3 Προκλήσεις, Προκαταλήψεις και Στρατηγικές Αντιμετώπισης

Μετά την ανάλυση των αρχών και των παιδαγωγικών πρακτικών της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, καθίσταται αναγκαία η εξέταση των δυσκολιών που ανακύπτουν κατά την εφαρμογή τους στην εκπαιδευτική πράξη. Η παρούσα ενότητα εστιάζει στις προκλήσεις και τις προκαταλήψεις που συνδέονται με την αποδοχή της οικογενειακής ποικιλομορφίας, καθώς και στις στρατηγικές που προτείνονται στη βιβλιογραφία για την αντιμετώπισή τους.

1.3.1 Προκλήσεις-Προκαταλήψεις

Σε αντίθεση με τις προηγούμενες υποενότητες που ανέδειξαν τις θεωρητικές αρχές και τις πρακτικές της συμπερίληψης, η παρούσα υποενότητα εξετάζει τους παράγοντες που δυσχεραίνουν την εφαρμογή τους.

Παρά τη θεωρητική αναγνώριση της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης ως θεμελιώδους αρχής των σύγχρονων εκπαιδευτικών συστημάτων, η πρακτική εφαρμογή της συναντά πολυεπίπεδες δυσκολίες. Οι προκλήσεις αυτές σχετίζονται τόσο με ατομικούς παράγοντες, όπως οι απόψεις και οι πεποιθήσεις των εκπαιδευτικών, όσο και με ευρύτερα κοινωνικά, πολιτισμικά και θεσμικά πλαίσια.

Οι προσωπικές αξίες και οι πολιτισμικές αναπαραστάσεις των εκπαιδευτικών διαμορφώνουν σε σημαντικό βαθμό τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται και αποδέχονται την ποικιλομορφία των οικογενειακών δομών. Όπως επισημαίνει ο Herek (2000), οι κοινωνικές προκαταλήψεις απέναντι στα ομόφυλα ζευγάρια είναι βαθιά ριζωμένες σε πολλές κοινωνίες και συχνά αναπαράγονται, άμεσα ή έμμεσα, στο σχολικό περιβάλλον. Η μεταφορά αυτών των στερεοτύπων στην εκπαιδευτική πράξη μπορεί να περιορίσει την αποδοχή μαθητών/τριών

που προέρχονται από ομόφυλες οικογένειες και να ενισχύσει φαινόμενα αόρατου αποκλεισμού.

Ιδιαίτερη πρόκληση συνιστά η ανεπαρκής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε ζητήματα φύλου, σεξουαλικότητας και ΛΟΑΤΚΙ+ συμπερίληψης. Έρευνες δείχνουν ότι πολλοί εκπαιδευτικοί αισθάνονται ανεπαρκώς προετοιμασμένοι να διαχειριστούν τέτοια θέματα μέσα στην τάξη, γεγονός που οδηγεί σε αποφυγή σχετικών συζητήσεων ή παρεμβάσεων (Meyer, 2008· Taylor et al., 2016). Η έλλειψη γνώσεων και παιδαγωγικών εργαλείων ενισχύει την ανασφάλεια και περιορίζει τη δυνατότητα δημιουργίας ενός πραγματικά συμπεριληπτικού σχολικού κλίματος.

Επιπλέον, οι αντιδράσεις μέρους των γονέων αποτελούν έναν ακόμη παράγοντα που επιβαρύνει το έργο των εκπαιδευτικών. Η διαφωνία ή η αντίθεση ορισμένων γονέων απέναντι στην αποδοχή παιδιών από ομόφυλες οικογένειες μπορεί να δημιουργήσει συγκρούσεις και να αυξήσει την πίεση προς το σχολείο. Σύμφωνα με τους Ryan και Cooper (2013), οι κοινωνικές αντιστάσεις επηρεάζουν την προθυμία των εκπαιδευτικών να ενσωματώσουν ζητήματα διαφορετικότητας στο εκπαιδευτικό τους έργο, ιδιαίτερα όταν απουσιάζει θεσμική στήριξη.

Σε πολλές περιπτώσεις, οι πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις λειτουργούν ανασταλτικά στην αποδοχή της διαφορετικότητας. Οι Grossman και D'Augelli (2007) υπογραμμίζουν ότι το πολιτισμικό πλαίσιο αποτελεί έναν από τους πιο σύνθετους και δύσκολα μεταβαλλόμενους παράγοντες, καθώς διαμορφώνει βαθιά εδραιωμένες αντιλήψεις γύρω από την οικογένεια, το φύλο και τη σεξουαλικότητα. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται, επομένως, να ισορροπήσουν ανάμεσα σε προσωπικές πεποιθήσεις, κοινωνικές προσδοκίες και επαγγελματικές υποχρεώσεις.

Παράλληλα, η έλλειψη κατάλληλου διδακτικού υλικού που να αντικατοπτρίζει την ποικιλομορφία των σύγχρονων οικογενειακών μορφών συνιστά σημαντικό εμπόδιο. Ο Epstein (2009) επισημαίνει ότι η απουσία συμπεριληπτικών αναφορών στα σχολικά εγχειρίδια και στο εκπαιδευτικό υλικό ενισχύει τη σιωπή γύρω από τη διαφορετικότητα, στερώντας από τους μαθητές/τριες τη δυνατότητα να αναγνωρίσουν και να αποδεχτούν ποικίλες κοινωνικές πραγματικότητες.

Τέλος, πολλοί εκπαιδευτικοί εκφράζουν φόβους σχετικά με πιθανό κοινωνικό ή επαγγελματικό στιγματισμό σε περίπτωση που υποστηρίζουν ανοιχτά μαθητές/τριες από ομόφυλες οικογένειες ή ΛΟΑΤΚΙ+ μαθητές/τριες γενικότερα. Τα ευρήματα των Kosciw et al. (2020) δείχνουν ότι ο φόβος αρνητικών συνεπειών, όπως η κριτική από γονείς ή η έλλειψη υποστήριξης από τη διοίκηση, οδηγεί συχνά σε παθητική στάση και αποφυγή ενεργών συμπεριληπτικών πρακτικών.

1.3.2 Τρόποι Αντιμετώπισης

Παρά τις σημαντικές προκλήσεις που καταγράφονται, η διεθνής και εγχώρια βιβλιογραφία αναδεικνύει μια σειρά από στρατηγικές που μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στην αντιμετώπιση των προκαταλήψεων και στην ενίσχυση της συμπερίληψης στο σχολικό περιβάλλον. Κεντρικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία διαδραματίζει η συστηματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.

Η επαγγελματική κατάρτιση οφείλει να εστιάζει όχι μόνο στην παροχή γνώσεων γύρω από ζητήματα φύλου και σεξουαλικότητας, αλλά και στον αναστοχασμό των προσωπικών απόψεων και προκαταλήψεων των εκπαιδευτικών. Σύμφωνα με την UNESCO (2017), τα βιωματικά εργαστήρια και τα προγράμματα συνεχιζόμενης επιμόρφωσης που βασίζονται στη συμμετοχική μάθηση συμβάλλουν ουσιαστικά στην καλλιέργεια θετικών απόψεων απέναντι στη διαφορετικότητα και την ετερότητα.

Παράλληλα, η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ σχολείου και οικογένειας μπορεί να λειτουργήσει προληπτικά απέναντι σε εντάσεις και συγκρούσεις. Epstein (2001) τονίζει ότι η ανοιχτή επικοινωνία και η ενεργός συμμετοχή όλων των οικογενειών στη σχολική ζωή ενισχύουν το αίσθημα εμπιστοσύνης και αποδοχής, δημιουργώντας ένα υποστηρικτικό πλαίσιο για όλους τους μαθητές/τριες.

Ιδιαίτερη σημασία έχει, επίσης, η ανάπτυξη και διάθεση συμπεριληπτικού εκπαιδευτικού υλικού που αναδεικνύει θετικά την ποικιλομορφία. Οι Robinson και Díaz (2006) υποστηρίζουν ότι η χρήση παραμυθιών, αφηγήσεων και παιδαγωγικών ιστοριών που απεικονίζουν διαφορετικές οικογενειακές μορφές μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην αποδόμηση στερεοτύπων και στην καλλιέργεια αποδοχής ήδη από τις μικρές ηλικίες.

Σε θεσμικό επίπεδο, οι εκπαιδευτικές πολιτικές οφείλουν να παρέχουν σαφείς κατευθυντήριες γραμμές για τη διαχείριση ζητημάτων ποικιλομορφίας και συμπερίληψης. Όπως υπογραμμίζει ο Meyer (2008), η ένταξη της ποικιλομορφίας στο αναλυτικό πρόγραμμα και στη σχολική κουλτούρα δεν πρέπει να αποτελεί αποσπασματική πρακτική, αλλά διαρκή και συνειδητή εκπαιδευτική επιλογή. Επιπλέον, η διοικητική υποστήριξη των εκπαιδευτικών είναι κρίσιμη για την ενθάρρυνση της εφαρμογής συμπεριληπτικών πρακτικών χωρίς φόβο κοινωνικών ή επαγγελματικών επιπτώσεων.

Εν τούτοις, η αντιμετώπιση των προκαταλήψεων και των προκλήσεων που σχετίζονται με τη συμπερίληψη μαθητών/τριών από ομόφυλες οικογένειες προϋποθέτει μια ολιστική προσέγγιση, η οποία θα συνδυάζει ατομικές, παιδαγωγικές και θεσμικές παρεμβάσεις. Μόνο μέσα από τη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων είναι δυνατόν να διαμορφωθεί ένα σχολικό περιβάλλον που θα προάγει την ισότητα, τον σεβασμό και την κοινωνική δικαιοσύνη.

1.4 Ανθρώπινα Δικαιώματα

1.4.1 Ανθρώπινα Δικαιώματα και Εκπαίδευση

Η εκπαίδευση αναγνωρίζεται διεθνώς ως θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και ως βασικός μηχανισμός για την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ισότητας και της δημοκρατικής συμμετοχής. Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου θέτει, ήδη από το Άρθρο 1, την αρχή της ισότητας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ενώ στο Άρθρο 26 αναγνωρίζει ρητά το δικαίωμα όλων στην εκπαίδευση χωρίς διακρίσεις. Η εκπαίδευση δεν νοείται απλώς ως πρόσβαση στη γνώση, αλλά ως διαδικασία που οφείλει να καλλιεργεί τον σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες.

Στο ίδιο πνεύμα, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR, Άρθρο 26) απαγορεύει κάθε μορφή διάκρισης και επιβάλλει στα κράτη την υποχρέωση ίσης προστασίας του νόμου για όλους. Στο εκπαιδευτικό πεδίο, η διάταξη αυτή μεταφράζεται σε ευθύνη των κρατών να διασφαλίζουν ότι κανένα παιδί δεν αποκλείεται ή μειονεκτεί λόγω της οικογενειακής του κατάστασης, της ταυτότητας φύλου ή του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων του (UN Human Rights Committee, 2018).

Ιδιαίτερη βαρύτητα αποδίδεται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία κατοχυρώνει στο Άρθρο 28 το δικαίωμα κάθε παιδιού στη δωρεάν και χωρίς διακρίσεις εκπαίδευση, ενώ στο Άρθρο 2 υποχρεώνει τα κράτη να προστατεύουν τα παιδιά από κάθε μορφή διάκρισης που συνδέεται με την οικογενειακή τους κατάσταση. Η Σύμβαση αναγνωρίζει, επίσης, ότι η εκπαίδευση πρέπει να συμβάλλει στην ανάπτυξη του σεβασμού προς τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ανεκτικότητα και τη διαφορετικότητα (UNICEF, 2014).

Σε σύγχρονο επίπεδο πολιτικής, οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης και ειδικότερα ο Στόχος 4 (SDG 4) δίνουν έμφαση στην παροχή ποιοτικής, ισότιμης και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευσης. Η UNESCO υπογραμμίζει ότι η ένταξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην εκπαίδευση αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη δημιουργία σχολείων που ανταποκρίνονται στην αυξανόμενη κοινωνική και οικογενειακή ποικιλομορφία (UNESCO, 2017; 2020).

1.4.2 Ανθρώπινα Δικαιώματα, Ομόφυλες Οικογένειες και Εκπαιδευτικές Πολιτικές

Η αναγνώριση των οικογενειών ομόφυλων ζευγαριών εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το οποίο θεμελιώνεται στις αρχές της ισότητας, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της μη διάκρισης. Το δικαίωμα στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, όπως κατοχυρώνεται στο Άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, σε συνδυασμό με το Άρθρο 14 περί απαγόρευσης διακρίσεων, έχει ερμηνευθεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ως περιλαμβάνον και τις σχέσεις ομόφυλων ζευγαριών (European Court of Human Rights, 2019). Η ερμηνευτική αυτή εξέλιξη αποτυπώνει τη σταδιακή διεύρυνση της έννοιας της οικογένειας στο ευρωπαϊκό νομικό πεδίο.

Σε επίπεδο δημόσιας πολιτικής, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει υιοθετήσει κατευθυντήριες γραμμές για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου (Council of Europe, 2018), καλώντας τα κράτη-μέλη να αναπτύξουν εκπαιδευτικές πολιτικές που προλαμβάνουν τον σχολικό εκφοβισμό και προωθούν τον σεβασμό της οικογενειακής ποικιλομορφίας. Παράλληλα, η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ισότητα των LGBTIQ+ Ατόμων (2020–2025) αναγνωρίζει ρητά την

εκπαίδευση ως πεδίο κρίσιμης παρέμβασης, επισημαίνοντας την ανάγκη δημιουργίας ασφαλών και συμπεριληπτικών σχολικών περιβαλλόντων.

Οι πολιτικές αυτές δεν περιορίζονται στη νομική αναγνώριση των ομόφυλων οικογενειών, αλλά προϋποθέτουν την ενεργή εφαρμογή τους στο εκπαιδευτικό πεδίο. Η προώθηση της οικογενειακής ποικιλομορφίας στα αναλυτικά προγράμματα, η ανάπτυξη κατάλληλου διδακτικού υλικού και η πρόληψη φαινομένων αποκλεισμού αποτελούν πρακτικές εκφάνσεις των διεθνών δεσμεύσεων. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ΛΟΑΤΚΙ+ συμπερίληψης αποτελεί κρίσιμο θεσμικό μηχανισμό εφαρμογής των ανωτέρω πολιτικών δεσμεύσεων.

Η διαμόρφωση των σχετικών πολιτικών δεν είναι αποσυνδεδεμένη από την επιστημονική γνώση. Αντιθέτως, η ερευνητική τεκμηρίωση λειτουργεί ως βάση χάραξης πολιτικής, καθώς μελέτες ανασκόπησης καταδεικνύουν ότι η ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και η σχολική προσαρμογή των παιδιών δεν επηρεάζονται αρνητικά από τη μορφή της οικογένειας, όταν το κοινωνικό και εκπαιδευτικό περιβάλλον είναι υποστηρικτικό (Biblarz & Stacey, 2010· Patterson, 2006). Τα ευρήματα αυτά ενισχύουν τη θεμελίωση πολιτικών ισότητας και συμπερίληψης.

Συνεπώς, η προώθηση των δικαιωμάτων των ομόφυλων οικογενειών στο εκπαιδευτικό πλαίσιο δεν αποτελεί αποσπασματική παιδαγωγική επιλογή, αλλά εφαρμογή διεθνών και ευρωπαϊκών κανονιστικών δεσμεύσεων. Η αποτελεσματική υλοποίηση των πολιτικών αυτών προϋποθέτει θεσμική συνέπεια, επαρκείς πόρους, συνεχή επιμόρφωση και ενεργό συμμετοχή της σχολικής κοινότητας, ώστε το σχολείο να λειτουργεί ως πεδίο έμπρακτης προάσπισης της ισότητας και ουσιαστικής αναγνώρισης της οικογενειακής ποικιλομορφίας.

1.5 Νομικό και Πολιτικό Πλαίσιο στην Ελλάδα

1.5.1 Η προώθηση διεθνών δεσμεύσεων στο ελληνικό δίκαιο

Η εξέλιξη του ελληνικού νομικού πλαισίου σχετικά με τις ομόφυλες οικογένειες δεν μπορεί να εξεταστεί ανεξάρτητα από τις διεθνείς και ευρωπαϊκές δεσμεύσεις της χώρας στον τομέα

της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Ελλάδα, ως κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και ως συμβαλλόμενο μέρος σε σημαντικές διεθνείς συμβάσεις, έχει αναλάβει την υποχρέωση να διασφαλίζει την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, την ισότητα και την απαγόρευση των διακρίσεων (Council of Europe, 2018). Οι δεσμεύσεις αυτές έχουν συμβάλει σταδιακά στη διαμόρφωση του εθνικού νομικού πλαισίου και στην προσαρμογή του στις κοινωνικές και θεσμικές εξελίξεις που χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες κοινωνίες.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η κύρωση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα διεθνή κείμενα προστασίας των δικαιωμάτων των ανηλίκων. Η σύμβαση αυτή κατοχυρώνει την αρχή της μη διάκρισης και επιβάλλει στα κράτη την υποχρέωση να προστατεύουν όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από την οικογενειακή τους κατάσταση ή τα χαρακτηριστικά των γονέων τους (United Nations, 1989). Παράλληλα, εισάγει την έννοια του «βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού», το οποίο αποτελεί βασικό κριτήριο για κάθε νομοθετική, διοικητική ή δικαστική απόφαση που αφορά ανηλίκους. Στο πλαίσιο αυτό, η μορφή της οικογένειας δεν θεωρείται καθοριστικός παράγοντας για την ευημερία του παιδιού, αλλά αξιολογείται σε συνδυασμό με τη σταθερότητα, τη φροντίδα και την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων.

Παράλληλα, η συμμετοχή της Ελλάδας στο σύστημα προστασίας της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει συμβάλει σημαντικά στη διεύρυνση της ερμηνείας των δικαιωμάτων που σχετίζονται με την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή. Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει αναδείξει ότι η έννοια της οικογένειας δεν περιορίζεται αποκλειστικά στο παραδοσιακό ετεροφυλικό μοντέλο, αλλά μπορεί να περιλαμβάνει και άλλες μορφές συμβίωσης και οικογενειακής οργάνωσης (European Court of Human Rights, 2019). Η ερμηνευτική αυτή εξέλιξη έχει επηρεάσει σταδιακά τις νομοθεσίες πολλών ευρωπαϊκών κρατών, ενισχύοντας την αναγνώριση της οικογενειακής ποικιλομορφίας.

Στο πλαίσιο αυτών των διεθνών εξελίξεων, ο Νόμος 5089/2024 (Ελληνική Δημοκρατία, 2024) αποτελεί σημαντικό σταθμό για το ελληνικό οικογενειακό δίκαιο. Με τον νόμο αυτό αναγνωρίζεται η δυνατότητα σύναψης γάμου μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου και επεκτείνονται βασικά έννομα αποτελέσματα του γάμου και στα ομόφυλα ζευγάρια. Επίσης, προβλέπεται η δυνατότητα τεκνοθεσίας από έγγαμα ομόφυλα ζευγάρια υπό τις ίδιες προϋποθέσεις που ισχύουν για τα ετερόφυλα ζευγάρια (Ελληνική Δημοκρατία, 2024). Η

ρύθμιση αυτή σηματοδοτεί μια σημαντική μεταβολή στη νομοθετική αντίληψη περί οικογένειας και γονεϊκότητας, καθώς μετατοπίζει το επίκεντρο από τη δομή της οικογένειας προς την ποιότητα της φροντίδας και της ανατροφής του παιδιού.

Ωστόσο, η ψήφιση ενός νόμου δεν συνεπάγεται αυτομάτως την πλήρη κοινωνική και θεσμική προώθηση των νέων ρυθμίσεων. Η εφαρμογή τους λαμβάνει χώρα σε ένα κοινωνικό περιβάλλον όπου εξακολουθούν να συνυπάρχουν διαφορετικές απόψεις σχετικά με τη γονεϊκότητα και τη μορφή της οικογένειας. Για τον λόγο αυτό, η αποτελεσματική εφαρμογή των θεσμικών μεταβολών προϋποθέτει όχι μόνο νομική κατοχύρωση αλλά και την ανάπτυξη πολιτικών που ενισχύουν την κοινωνική αποδοχή και την ισότητα στην πράξη.

Σε αυτό το πλαίσιο, η εκπαίδευση αναδεικνύεται ως βασικός κοινωνικός θεσμός που μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση απόψεων που χαρακτηρίζονται από σεβασμό και αποδοχή της οικογενειακής ποικιλομορφίας. Η προώθηση των αρχών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εκπαιδευτικό σύστημα μπορεί να λειτουργήσει ως σημαντικός μηχανισμός καλλιέργειας δημοκρατικών αξιών και κοινωνικής ένταξης (UNESCO, 2017). Συνεπώς, τίθεται το ερώτημα κατά πόσο η ελληνική έννομη τάξη περιορίζεται στη νομική αναγνώριση των ομόφυλων οικογενειών ή προχωρά και σε ουσιαστική προώθηση των αρχών της ισότητας σε δημόσιες πολιτικές όπως η εκπαίδευση.

1.5.2 Εθνικές πολιτικές και σχέδια δράσης

Η εθνική πολιτική για τα δικαιώματα του παιδιού και την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων τα τελευταία χρόνια έχει επηρεαστεί σημαντικά από τις διεθνείς και ευρωπαϊκές κατευθύνσεις που προωθούν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο πλαίσιο αυτό έχουν διαμορφωθεί στρατηγικές και σχέδια δράσης που επιδιώκουν την καταπολέμηση των διακρίσεων και την ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης (European Commission, 2020).

Οι πολιτικές αυτές εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο κοινωνικής προστασίας και αποσκοπούν στην προώθηση της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Παρά τη θεσμική αυτή πρόοδο, ωστόσο, οι αναφορές στην οικογενειακή ποικιλομορφία παραμένουν συχνά γενικές και δεν συνοδεύονται πάντοτε από σαφείς κατευθύνσεις εφαρμογής στο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Πολλά από τα κείμενα πολιτικής εστιάζουν κυρίως στην προστασία από

διακρίσεις σε επίπεδο δικαιωμάτων, χωρίς να εξειδικεύουν τον τρόπο με τον οποίο οι αρχές αυτές μπορούν να ενταχθούν στην καθημερινή λειτουργία των σχολικών μονάδων.

Η ύπαρξη εθνικών στρατηγικών για τα δικαιώματα του παιδιού δημιουργεί ένα θεσμικό πλαίσιο κατευθυντήριων αρχών. Παρ' όλα αυτά, δεν είναι πάντοτε σαφές πώς οι αρχές αυτές μεταφράζονται σε συγκεκριμένες εκπαιδευτικές πρακτικές. Η περιορισμένη αναφορά σε διαφορετικές μορφές οικογένειας στο πλαίσιο των εθνικών πολιτικών μπορεί να δημιουργεί απόσταση μεταξύ της νομοθετικής πρόβλεψης και της εκπαιδευτικής πραγματικότητας.

Επιπλέον, η απουσία εξειδικευμένων κατευθυντήριων οδηγιών ενδέχεται να αφήνει σημαντικό περιθώριο ερμηνείας στους ίδιους τους εκπαιδευτικούς. Στην πράξη, οι εκπαιδευτικοί καλούνται συχνά να αντιμετωπίσουν ζητήματα οικογενειακής ποικιλομορφίας με βάση τις προσωπικές τους απόψεις, γεγονός που μπορεί να οδηγεί σε διαφορετικές παιδαγωγικές πρακτικές μέσα στο σχολικό περιβάλλον.

Η κατάσταση αυτή αναδεικνύει την ανάγκη για πιο συστηματική σύνδεση μεταξύ των θεσμικών πολιτικών ισότητας και της εκπαιδευτικής πρακτικής. Η ανάπτυξη σαφέστερων εκπαιδευτικών κατευθύνσεων, η προώθηση της οικογενειακής ποικιλομορφίας στα αναλυτικά προγράμματα και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αποτελούν σημαντικές προϋποθέσεις για τη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ πολιτικής δέσμευσης και καθημερινής σχολικής εμπειρίας.

1.5.3 Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών και Προσχολική Εκπαίδευση

Η προσχολική εκπαίδευση αποτελεί το πρώτο οργανωμένο κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο τα παιδιά έρχονται σε επαφή με θεσμικές αναπαραστάσεις της οικογένειας και της κοινωνικής ζωής. Το νηπιαγωγείο λειτουργεί ως βασικός χώρος κοινωνικοποίησης, όπου τα παιδιά διαμορφώνουν τις πρώτες τους αντιλήψεις για τις κοινωνικές σχέσεις, τη συνεργασία και την αποδοχή των άλλων (OECD, 2018).

Τα σύγχρονα ελληνικά προγράμματα σπουδών για το νηπιαγωγείο περιλαμβάνουν γενικές αναφορές στην ισότητα, στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην αποδοχή της κοινωνικής ποικιλομορφίας (Υπουργείο Παιδείας, 2021). Οι αρχές αυτές εντάσσονται στο

πλαίσιο της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης και αποσκοπούν στη δημιουργία ενός σχολικού περιβάλλοντος που προωθεί τον σεβασμό, τη συνεργασία και τη δημοκρατική συνύπαρξη.

Παρά τη γενική αυτή κατεύθυνση, οι αναφορές στην οικογενειακή ποικιλομορφία παραμένουν συχνά γενικές και δεν εξειδικεύονται συστηματικά ως προς την αναγνώριση διαφορετικών μορφών οικογένειας. Στο επίπεδο του επίσημου παιδαγωγικού λόγου, η οικογενειακή ποικιλομορφία εντάσσεται συχνά σε ένα ευρύτερο πλαίσιο συμπερίληψης, χωρίς ρητή αναφορά σε συγκεκριμένες μορφές οικογένειας, όπως οι ομόφυλες οικογένειες.

Η κατάσταση αυτή δημιουργεί ένα ενδιαφέρον παράδοξο: ενώ το νομικό πλαίσιο αναγνωρίζει πλέον τη δυνατότητα συγκρότησης οικογένειας από ομόφυλα ζευγάρια, το παιδαγωγικό πλαίσιο εμφανίζεται πιο επιφυλακτικό ως προς τη ρητή αναγνώριση αυτής της πραγματικότητας στο σχολικό περιβάλλον. Η απουσία σαφών αναφορών μπορεί να δημιουργεί αβεβαιότητα σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η οικογενειακή ποικιλομορφία μπορεί να συμπεριληφθεί στη σχολική πράξη.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος των εκπαιδευτικών αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Οι νηπιαγωγοί καλούνται να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον αποδοχής και ασφάλειας για όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από τη μορφή της οικογένειάς τους. Ωστόσο, όταν δεν υπάρχουν σαφείς θεσμικές κατευθύνσεις ή κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό, η διαχείριση τέτοιων ζητημάτων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις απόψεις των εκπαιδευτικών.

1.5.4 Κριτική κοινωνικοπαιδαγωγική αποτίμηση

Η εξέλιξη του νομικού πλαισίου στην Ελλάδα αποτελεί σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της ισότητας και της αναγνώρισης της οικογενειακής ποικιλομορφίας. Η νομοθετική κατοχύρωση δικαιωμάτων για τα ομόφυλα ζευγάρια αντανάκλα τη σταδιακή μετατόπιση του ελληνικού δικαίου προς ένα πιο συμπεριληπτικό μοντέλο κοινωνικής οργάνωσης.

Ωστόσο, η κοινωνικοπαιδαγωγική ανάλυση δείχνει ότι η νομική αναγνώριση από μόνη της δεν αρκεί για τη διαμόρφωση πραγματικά συμπεριληπτικών κοινωνικών και εκπαιδευτικών περιβαλλόντων. Οι απόψεις, οι οποίες αποτυπώνονται από τις στάσεις και τις παιδαγωγικές

πρακτικές, μεταβάλλονται συχνά με βραδύτερους ρυθμούς σε σχέση με τις θεσμικές εξελίξεις.

Στον χώρο της εκπαίδευσης, η πρόκληση αυτή γίνεται ιδιαίτερα εμφανής. Η έλλειψη εξειδικευμένων κατευθυντήριων οδηγιών, η περιορισμένη επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε ζητήματα οικογενειακής ποικιλομορφίας και η απουσία εκπαιδευτικού υλικού που να απεικονίζει διαφορετικές μορφές οικογένειας ενδέχεται να δημιουργούν δυσκολίες στην εφαρμογή συμπεριληπτικών πρακτικών.

Ιδιαίτερα στην προσχολική εκπαίδευση, όπου διαμορφώνονται οι πρώτες κοινωνικές εμπειρίες των παιδιών, ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι καθοριστικός. Οι νηπιαγωγοί καλούνται να διαχειριστούν ζητήματα οικογενειακής ποικιλομορφίας σε ένα κοινωνικό πλαίσιο που εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από ποικίλες απόψεις, οι οποίες αντανakλούν διαφορετικές αντιλήψεις και στάσεις.

Η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται και διαχειρίζονται τις κοινωνικές αλλαγές στο σχολικό περιβάλλον μπορεί να συμβάλει στην αποτίμηση της πραγματικής εφαρμογής των θεσμικών μεταβολών.

Υπό το πρίσμα αυτό, η παρούσα εργασία προχωρά στην εξέταση της σχετικής βιβλιογραφίας που αφορά τις απόψεις των εκπαιδευτικών προσχολικής ηλικίας απέναντι στην οικογενειακή ποικιλομορφία. Η επισκόπηση της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας που ακολουθεί επιδιώκει να αναδείξει τις βασικές ερευνητικές τάσεις και να φωτίσει τις προκλήσεις που ανακύπτουν για τη συμπεριληπτική εκπαίδευση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Επισκόπηση βιβλιογραφίας

Το παρόν κεφάλαιο παρουσιάζει την επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας σχετικά με την ομόφυλη γονεϊκότητα και τη σύνδεσή της με το εκπαιδευτικό περιβάλλον. Στόχος του είναι να αναδείξει τις βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις και τα εμπειρικά ευρήματα που αφορούν την ανάπτυξη των παιδιών που μεγαλώνουν σε οικογένειες με γονείς του ίδιου φύλου, τις εμπειρίες αυτών των οικογενειών στο σχολικό πλαίσιο, καθώς και τις απόψεις των εκπαιδευτικών απέναντι στην οικογενειακή ποικιλομορφία. Αρχικά παρουσιάζονται τα κριτήρια επιλογής της βιβλιογραφίας, η αναφορά σε προηγούμενες μελέτες καθώς και η συγκριτική ανάλυση των άρθρων για τις οικογένειες με γονείς ομόφυλο ζευγάρι, ενώ στη συνέχεια αναλύονται τα βασικά ευρήματα των σχετικών ερευνών. Τέλος, συνοψίζονται τα κύρια συμπεράσματα της βιβλιογραφίας και αναδεικνύεται το ερευνητικό κενό που οδήγησε στη διαμόρφωση της παρούσας μελέτης.

2.1. Κριτήρια

Η επιλογή των άρθρων που απαρτίζουν τη μελέτη αυτή έγινε κυρίως με γνώμονα τη χώρα διεξαγωγής τους, καθώς προέρχονται αποκλειστικά από ερευνητικές προσπάθειες του εξωτερικού. Το στοιχείο αυτό θεωρήθηκε καθοριστικό, δεδομένου ότι στο ελληνικό πλαίσιο απουσιάζει μέχρι σήμερα συστηματική ερευνητική παραγωγή αναφορικά με την ομόφυλη γονεϊκότητα και τη σύνδεσή της με το σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον. Αν και τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα παρατηρείται αυξανόμενη κοινωνική ορατότητα των οικογενειών με ομόφυλους γονείς, η επιστημονική μελέτη του φαινομένου παραμένει σε εμβρυακό στάδιο. Δεν υπάρχουν ακόμη εμπειρικές έρευνες που να καταγράφουν τις εμπειρίες αυτών των οικογενειών, τις στάσεις της σχολικής κοινότητας απέναντί τους ή τις μορφές θεσμικής αναγνώρισης και υποστήριξης που συναντούν.

Αντιθέτως, οι διεθνείς μελέτες που επιλέχθηκαν προέρχονται από χώρες όπως η Αγγλία, η Ιταλία, η Αυστραλία, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ολλανδία, όπου υπάρχει πλουσιότερη ερευνητική παράδοση στο συγκεκριμένο πεδίο. Η εξέταση αυτών των ερευνών δίνει τη δυνατότητα να αναλυθούν διαφορετικά κοινωνικά και θεσμικά συμφραζόμενα, προσφέροντας συγκριτική οπτική. Μέσα από το διεθνές υλικό αναδεικνύονται τόσο τα κοινά

προβλήματα που βιώνουν οι οικογένειες με ομόφυλους γονείς –όπως η ετεροκανονικότητα, οι προκαταλήψεις και η κοινωνική αορατότητα– όσο και οι διαφοροποιήσεις που προκύπτουν από τις ιδιαιτερότητες κάθε κοινωνίας, όπως οι νομικές ρυθμίσεις, οι εκπαιδευτικές πολιτικές ή η επίδραση της θρησκευτικής κουλτούρας.

Το συγκριτικό αυτό πλεονέκτημα της διεθνούς βιβλιογραφίας καθιστά την αξιοποίησή της ιδιαίτερα σημαντική για την παρούσα μελέτη, καθώς επιτρέπει τη μεταφορά γνώσης και καλών πρακτικών στο ελληνικό περιβάλλον. Μέσα από τις εμπειρίες χωρών με πιο ανεπτυγμένο θεσμικό και κοινωνικό διάλογο γύρω από την ομόφυλη γονεϊκότητα, διαμορφώνεται ένα χρήσιμο ερμηνευτικό πλαίσιο για την κατανόηση της ελληνικής πραγματικότητας και για τη διατύπωση προτάσεων με στόχο τη βελτίωση της εκπαιδευτικής και κοινωνικής ένταξης.

Η έλλειψη ελληνικών ερευνών καταδεικνύει ένα ουσιώδες ερευνητικό κενό, το οποίο καθιστά τη μελέτη διεθνών παραδειγμάτων όχι απλώς αναγκαστική επιλογή αλλά και αφετηρία για την ανάπτυξη εγχώριας επιστημονικής παραγωγής. Η αντιπαραβολή των διεθνών δεδομένων με το ελληνικό πλαίσιο μπορεί να λειτουργήσει ως κίνητρο για νέες ερευνητικές προσπάθειες, οι οποίες θα φωτίσουν τις ιδιαιτερότητες του ελληνικού κοινωνικοπολιτισμικού περιβάλλοντος και θα δώσουν έμφαση στις ανάγκες που ανακύπτουν σε τοπικό επίπεδο.

Συνολικά, η επιλογή άρθρων με βασικό κριτήριο τη χώρα διεξαγωγής αναδεικνύει τόσο την αξία αξιοποίησης της διεθνούς βιβλιογραφίας όσο και την ανάγκη κάλυψης του ερευνητικού κενού που χαρακτηρίζει την Ελλάδα. Με τον τρόπο αυτό, η παρούσα μελέτη συμβάλλει αφενός στην κατανόηση των μηχανισμών αποδοχής και αποκλεισμού σε διαφορετικά κοινωνικά πλαίσια, και αφετέρου ενισχύει το αίτημα για την ανάπτυξη ανάλογων ερευνών στην ελληνική πραγματικότητα, με στόχο τη χάραξη πολιτικών που θα ανταποκρίνονται ουσιαστικά στις ανάγκες των οικογενειών με ομόφυλους γονείς τόσο στο κοινωνικό όσο και στο εκπαιδευτικό πεδίο.

Η επιλογή των άρθρων που περιλαμβάνονται στη μελέτη αυτή στηρίχθηκε κυρίως στη θεματική τους συνάφεια και στη συμβολή τους στην ερευνητική διερεύνηση της ομόφυλης γονεϊκότητας και της σχέσης της με το σχολικό και κοινωνικό πλαίσιο. Πρόκειται για μελέτες που εξετάζουν ζητήματα ορατότητας και αποδοχής οικογενειών με γονείς του ίδιου φύλου, τις εμπειρίες που βιώνουν τα μέλη τους, καθώς και τους τρόπους με τους οποίους ανταποκρίνονται στις προκλήσεις που δημιουργεί η ετεροκανονικότητα. Έτσι, παρέχουν

ουσιαστικό θεωρητικό υπόβαθρο και εμπειρικά δεδομένα για την προσέγγιση των κεντρικών ερευνητικών ερωτημάτων της εργασίας.

Ιδιαίτερη σημασία αποδόθηκε στην ποικιλία των μεθοδολογικών εργαλείων που αξιοποιούν οι επιλεγμένες έρευνες. Στο σύνολό τους περιλαμβάνονται ποιοτικές μελέτες που στηρίζονται σε εις βάθος συνεντεύξεις και ανάλυση λόγου, ποσοτικές έρευνες με ερωτηματολόγια και ψυχομετρικά μέσα, αλλά και μετα-αναλύσεις που συνοψίζουν και ερμηνεύουν προγενέστερα ευρήματα. Η ερευνητική αυτή πολυμορφία ενισχύει την αξιοπιστία της ανασκόπησης, καθώς επιτρέπει την ένταξη και σύγκριση διαφορετικών τύπων δεδομένων, οδηγώντας σε περισσότερο τεκμηριωμένα και στέρεα συμπεράσματα.

Παράλληλα, τα άρθρα προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα, όπως η Αγγλία, η Ιταλία, η Αυστραλία, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ολλανδία. Η γεωγραφική αυτή διασπορά διευρύνει το ερευνητικό πλαίσιο και επιτρέπει συγκριτικές αναγνώσεις, αναδεικνύοντας τόσο τις κοινές εμπειρίες των οικογενειών με ομόφυλους γονείς όσο και τις ιδιαιτερότητες που απορρέουν από το θεσμικό, νομικό και κοινωνικό πλαίσιο κάθε χώρας. Έτσι, η μελέτη ξεπερνά τα όρια μιας μονοπολιτισμικής οπτικής και αποκτά διεθνή και πολυδιάστατο χαρακτήρα.

Εξίσου σημαντικό είναι ότι μεγάλο μέρος των επιλεγμένων άρθρων διαθέτει κριτική προσέγγιση. Δεν περιορίζονται στην απλή περιγραφή δυσκολιών, αλλά εξετάζουν τους μηχανισμούς κοινωνικού αποκλεισμού και φωτίζουν τις στρατηγικές αντίστασης και ενδυνάμωσης που αναπτύσσουν οι ίδιες οι οικογένειες. Επιπλέον, προχωρούν σε συγκεκριμένες προτάσεις για θεσμικές παρεμβάσεις και εκπαιδευτικές πρακτικές που αποσκοπούν στην άρση των προκαταλήψεων και στην ενίσχυση της συμπερίληψης. Με τον τρόπο αυτό, τα άρθρα αποκτούν πρακτική διάσταση και κοινωνική χρησιμότητα, πέρα από τη θεωρητική τους συμβολή.

Τέλος, το χρονικό εύρος των μελετών –που εκτείνεται από τη δεκαετία του 1990 έως και τη σύγχρονη περίοδο– επιτρέπει να καταδειχθεί η εξέλιξη της επιστημονικής σκέψης γύρω από την ομόφυλη γονεϊκότητα. Από τις πρώτες ερευνητικές προσπάθειες που εστίαζαν στην αποδόμηση στερεοτύπων και μύθων περί «ακαταλληλότητας», έως τις πιο πρόσφατες που επικεντρώνονται στη θεσμική αναγνώριση και στην εκπαιδευτική ένταξη, καταγράφεται μια σαφής μετατόπιση από την αμφισβήτηση προς την αποδοχή και την προώθηση της ισότητας.

Επιπροσθέτως, η επιλογή των άρθρων αυτών δικαιολογείται από το γεγονός ότι συγκροτούν ένα ολοκληρωμένο και ισχυρό σώμα πηγών, το οποίο καλύπτει διαφορετικές όψεις του ζητήματος, συνδυάζει θεωρητική και εμπειρική τεκμηρίωση, ενσωματώνει συγκριτική και ιστορική διάσταση και αναδεικνύει τόσο τις προκλήσεις όσο και τις προοπτικές κοινωνικής αλλαγής. Συνεπώς, αποτελούν την πλέον κατάλληλη βάση για την επιστημονική θεμελίωση και την κριτική ανάπτυξη της παρούσας μελέτης.

Η διερεύνηση της κοινωνικής, θεσμικής και εκπαιδευτικής ένταξης των οικογενειών με ομόφυλους γονείς απαιτεί μια πολυπαραγοντική προσέγγιση, η οποία λαμβάνει υπόψη ποικίλα επιστημονικά και ερμηνευτικά κριτήρια. Στη σύγχρονη βιβλιογραφία, οι εν λόγω οικογένειες αναγνωρίζονται ως φορείς αναπλαισίωσης του κυρίαρχου οικογενειακού παραδείγματος, αμφισβητώντας τις εδραιωμένες ετεροκανονικές νόρμες (Goldberg et al., 2013· Sullivan, 1996). Η αποτίμηση της εμπειρίας τους διαρθρώνεται γύρω από θεματικούς άξονες που σχετίζονται με τη (1) θεσμική ορατότητα, (2) τις στάσεις των εκπαιδευτικών, (3) την ψυχοκοινωνική ευημερία των παιδιών, (4) τη νομική αναγνώριση, (5) τη λειτουργία του σχολείου ως μηχανισμού κοινωνικοποίησης και (6) την αναγκαιότητα παιδαγωγικών παρεμβάσεων.

Πρωτεύον κριτήριο συνιστά η θεσμική και συμβολική ορατότητα των οικογενειών με ομόφυλους γονείς στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. Η απουσία ρητής αναγνώρισης στο σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα, στα εκπαιδευτικά εγχειρίδια και στην καθημερινή παιδαγωγική πράξη συμβάλλει στη θεσμική τους μη ορατότητα, αναπαράγοντας τον ετεροκανονικό λόγο ως φυσική κανονικότητα (Cocker et al., 2013· Cocker et al., 2019· Rimalower & Caty, 2009). Η ένταξη εναλλακτικών οικογενειακών μορφών στο εκπαιδευτικό υλικό δεν αποτελεί απλώς ζήτημα περιεκτικότητας, αλλά πράξη αναγνώρισης και πολιτισμικής νομιμοποίησης της κοινωνικής ετερότητας.

Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι στάσεις των εκπαιδευτικών, οι οποίοι, όντας φορείς πολιτισμικού κεφαλαίου, επηρεάζουν άμεσα το βαθμό συμπερίληψης ή αποκλεισμού αυτών των οικογενειών. Ερευνητικά δεδομένα καταδεικνύουν ότι η θρησκευτική ιδεολογία, η απουσία επιμόρφωσης και η περιορισμένη κοινωνική επαφή με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα συνδέονται με αυξημένα επίπεδα ομοαρνητικότητας και συντηρητισμού (Baioccoetal., 2020· De Simoneetal., 2020). Ωστόσο, η προηγούμενη έκθεση σε πολυπολιτισμικά ή συμπεριληπτικά περιβάλλοντα δρα ως τροποποιητικός παράγοντας, ενισχύοντας την επαγγελματική ενσυναίσθηση και κοινωνική ευαισθησία (Larrabee&Kim, 2010).

Ένα ακόμη θεμελιώδες κριτήριο αποτελεί η ψυχοκοινωνική και αναπτυξιακή ευημερία των παιδιών που μεγαλώνουν σε ομόφυλες οικογένειες. Μετα-αναλυτικές και εμπειρικές μελέτες συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι η δομή της οικογένειας (ετερόφυλη ή ομόφυλη) δεν επηρεάζει αρνητικά δείκτες όπως η γνωστική ανάπτυξη, η αυτοεκτίμηση, η κοινωνική προσαρμογή ή η ταυτότητα φύλου των παιδιών (Bos et al., 2007· Crowl et al., 2008· Patterson, 2006· Tasker, 2005). Αντιθέτως, η συναισθηματική διαθεσιμότητα των γονέων, η ποιότητα της ενδοοικογενειακής σχέσης και η παρουσία σταθερού υποστηρικτικού περιβάλλοντος αναδεικνύονται ως καθοριστικοί παράγοντες παιδικής ευημερίας.

Παράλληλα, το νομικό και θεσμικό πλαίσιο κάθε χώρας επηρεάζει τη δυνατότητα των ομόφυλων οικογενειών να απολαμβάνουν πλήρη δικαιώματα στην ανατροφή, τεκνοθεσία και νομική κατοχύρωση της συγγένειας. Η απουσία θεσμικής αναγνώρισης δημιουργεί συνθήκες θεσμικής επισφάλειας και εντείνει το άγχος και την περιθωριοποίηση (Gates, 2015). Το σχολείο, ως φορέας κοινωνικοποίησης και αναπαραγωγής ιδεολογίας, ενδέχεται να αναπαράγει —ανεπαρκώς ή σιωπηλά— την ετεροκανονικότητα, εάν δεν καταβληθούν στοχευμένες προσπάθειες υπέρβασης των κυρίαρχων πολιτισμικών προτύπων (Goldberg & Smith, 2013· Goldberg et al., 2017).

Στο πλαίσιο αυτό, αναδεικνύεται η ανάγκη εφαρμογής παιδαγωγικών και επιμορφωτικών παρεμβάσεων που να ευαισθητοποιούν τους/τις εκπαιδευτικούς απέναντι στη σεξουαλική και οικογενειακή ποικιλομορφία. Οι εκπαιδευτικοί δεν αρκεί να λειτουργούν ως ουδέτεροι παρατηρητές· καλούνται να διαμορφώνουν ενεργά ένα σχολικό περιβάλλον βασισμένο στη δικαιοσύνη, τη συμπερίληψη και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα (De Simone et al., 2020· Larrabee & Kim, 2010). Τέλος, καθοριστικό κριτήριο αποτελούν οι μορφές κοινωνικής συμμαχίας και δικτύωσης που αναπτύσσονται ανάμεσα σε γονείς, εκπαιδευτικούς και κοινότητες. Η διαμόρφωση συλλογικών στρατηγικών ενδυνάμωσης και η ενεργή συμμετοχή των οικογενειών στη σχολική ζωή ενισχύει την ανθεκτικότητα και λειτουργεί ως αντίβαρο στον θεσμικό αποκλεισμό (Crouch et al., 2017· Rimalower & Caty, 2009).

Συμπερασματικά, η κατανόηση της εμπειρίας των οικογενειών με ομόφυλους γονείς προϋποθέτει την ταυτόχρονη ανάλυση της κοινωνικής κατασκευής της γονεϊκότητας, της λειτουργίας της ετεροκανονικότητας και των θεσμικών μηχανισμών ένταξης ή αποκλεισμού. Μόνον μέσα από διαθεματικές, παιδαγωγικά στοχευμένες και θεσμικά υποστηριζόμενες παρεμβάσεις μπορεί να επιτευχθεί μια ουσιαστική πολιτική ισότητας, ορατότητας και αναγνώρισης όλων των μορφών οικογένειας.

2.2. Προηγούμενες μελέτες

Η μελέτη των Cocker et al. (2019), με τίτλο *Positioning Discourse on Homophobia in Schools: What Have Lesbian and Gay Families Got to Say?*, δημοσιευμένο στο επιστημονικό περιοδικό *Qualitative Social Work* (τόμος 18, τεύχος 5, σελίδες 800–817), διερευνά τις εμπειρίες οικογενειών με ομόφυλη γονεϊκή σύνθεση, σε σχέση με τις εκδηλώσεις ομοφοβίας στο πλαίσιο της σχολικής πραγματικότητας. Η έρευνα εντάσσεται σε ένα ευρύτερο ευρωπαϊκό ερευνητικό πλαίσιο, το οποίο στοχεύει στην πρόληψη και καταπολέμηση φαινομένων ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού εντός του εκπαιδευτικού χώρου. Πρόκειται για ποιοτική μελέτη που βασίστηκε στη συλλογή δεδομένων μέσω εις βάθος ημιδομημένων συνεντεύξεων, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν με επτά ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς από πέντε οικογένειες στην Αγγλία (2014-2016).

Η ανάλυση λόγου αποτέλεσε τη βασική μεθοδολογική προσέγγιση, με στόχο την κατανόηση των τρόπων με τους οποίους οι συγκεκριμένες οικογένειες συγκροτούν την κοινωνική τους ταυτότητα και διαχειρίζονται την ορατότητα ή την μη ορατότητά τους εντός ενός εκπαιδευτικού πλαισίου, που εξακολουθεί να δομείται πάνω σε ετεροκανονιστικές αρχές. Οι αφηγήσεις των συμμετεχόντων/χουσών ανέδειξαν το βίωμα της έντασης ανάμεσα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο χώρο, αλλά και ανάμεσα στον ρόλο του "μέλους" και του "εκτός μέλους" από τη σχολική κοινότητα. Παρά την ενεργή συμμετοχή τους στις σχολικές διαδικασίες, το μεγαλύτερο ποσοστό των γονέων ανέφεραν συναισθήματα αποξένωσης και περιθωριοποίησης.

Μέσα από τις αφηγήσεις αναδύθηκαν περιπτώσεις είτε άμεσης είτε υποδόριας ομοφοβικής συμπεριφοράς, όχι μόνο από συμμαθητές/τριες και γονείς, αλλά ακόμη και από εκπαιδευτικούς, οι οποίοι συχνά απέφευγαν να συμπεριλάβουν εναλλακτικές μορφές οικογένειας στο αναλυτικό πρόγραμμα. Οι οικογένειες ανταποκρίθηκαν στις δυσκολίες αυτές μέσα από ποικίλες στρατηγικές διαχείρισης: ορισμένοι γονείς επέλεξαν την μη αποκάλυψη της σεξουαλικής τους ταυτότητας, επιχειρώντας να προστατεύσουν τα παιδιά τους από πιθανές προκαταλήψεις· άλλοι αντιθέτως υιοθέτησαν στάση διαφάνειας, θεωρώντας ότι η ορατότητα μπορεί να λειτουργήσει ως μέσο κοινωνικής αλλαγής. Παράλληλα, αναπτύχθηκαν μορφές συμμαχίας με εκπαιδευτικούς και γονείς που έδειχναν ανοιχτούς ορίζοντες και

διάθεση κατανόησης, με στόχο τη δημιουργία ενός περισσότερο φιλόξενου και ασφαλούς εκπαιδευτικού περιβάλλοντος.

Επιπλέον, επισημαίνεται ο ουσιώδης ρόλος της κοινωνικής εργασίας, τόσο στην υποστήριξη αυτών των οικογενειών όσο και στη διαμόρφωση εκπαιδευτικών και κοινωνικών πολιτικών που να ενισχύουν την ισότητα και τη συμπερίληψη. Οι συγγραφείς τονίζουν ότι η αποτελεσματική αντιμετώπιση της ομοφοβίας στην εκπαίδευση προϋποθέτει την ουσιαστική εμπλοκή των ίδιων των οικογενειών και την έμπρακτη αναγνώριση της αξίας της ποικιλομορφίας.

Εν τούτοις, η μελέτη αποτυπώνει τις σύνθετες και συχνά αντιφατικές εμπειρίες των γονέων αυτών, αναδεικνύοντας τόσο τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, όσο και τις πρακτικές αντίστασης και ενδυνάμωσης που υιοθετούν. Τέλος, προβάλλει την επιτακτική ανάγκη για θεσμικές παρεμβάσεις που θα προάγουν την κοινωνική δικαιοσύνη και τον σεβασμό απέναντι σε όλες τις μορφές οικογένειας, ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου.

Το άρθρο των Crouch et al. (2017), με τίτλο *Parent Perspectives on Child Health and Wellbeing in Same-Sex Families: Heteronormative Conflict and Resilience Build in*, δημοσιευμένο το 2017 στο περιοδικό *Journal of Child and Family Studies* (τόμος 26, τεύχος 8, σελίδες 2202–2214), εξετάζει τις εμπειρίες γονέων ίδιου φύλου στην Αυστραλία το 2013 και, ειδικότερα, τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται την υγεία και τη συνολική ευημερία των παιδιών τους, εντός ενός κοινωνικού πλαισίου που διέπεται από έντονες ετεροκανονιστικές αντιλήψεις και προσδοκίες.

Η έρευνα υιοθέτησε ποιοτική προσέγγιση και στηρίχθηκε σε ημιδομημένες συνεντεύξεις με 11 γονείς που εκπροσωπούσαν 10 διαφορετικές οικογένειες. Η ανάλυση πραγματοποιήθηκε μέσω θεματικής ανάλυσης, αναδεικνύοντας ως κυρίαρχο άξονα την εμπειρία σύγκρουσης με την κυρίαρχη αφήγηση περί ετεροκανονικότητας, δηλαδή τη βαθιά ριζωμένη κοινωνική υπόθεση ότι η «κανονική» οικογένεια απαρτίζεται αποκλειστικά από ετερόφυλους γονείς. Οι συμμετέχοντες/ουσες κατέθεσαν εμπειρίες στιγματισμού και διακριτικής μεταχείρισης, που προέρχονταν όχι μόνο από το σχολικό περιβάλλον, αλλά και από δομές υγείας, τα ΜΜΕ και άλλους κοινωνικούς θεσμούς. Αυτές οι μορφές περιθωριοποίησης συχνά επηρέαζαν και τα παιδιά, τα οποία βίωναν άμεσο ή έμμεσο κοινωνικό αποκλεισμό.

Παρά το κλίμα κοινωνικής προκατάληψης, η μελέτη ανέδειξε τις πολλαπλές στρατηγικές ψυχικής ενδυνάμωσης και ανθεκτικότητας που καλλιεργούσαν αυτές οι οικογένειες. Οι γονείς δεν περιορίζονταν απλώς στη διασφάλιση ενός ασφαλούς οικογενειακού περιβάλλοντος, αλλά επένδυναν ενεργά στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης των παιδιών τους και στην προετοιμασία τους να διαχειρίζονται διακρίσεις με γνώση και αυτοπεποίθηση. Παράλληλα, έδιναν ιδιαίτερη σημασία στη δημιουργία και αξιοποίηση δικτύων υποστήριξης, τόσο εντός της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας όσο και στον ευρύτερο κοινωνικό ιστό, όπως τα σχολεία, οι γειτονιές και οι κοινωνικές οργανώσεις.

Κομβικό στοιχείο της προσέγγισής τους ήταν η ενδυνάμωση των παιδιών μέσα από πρακτικές που ενίσχυαν την κριτική σκέψη, τη συναισθηματική σταθερότητα και την αποδοχή της ποικιλομορφίας. Οι γονείς αντιλαμβάνονταν πως η πλήρης εξάλειψη της προκατάληψης δεν είναι πάντοτε εφικτή, όμως εστίαζαν στη διαμόρφωση ψυχικά ανθεκτικών και κοινωνικά συνειδητοποιημένων παιδιών, έτοιμων να διεκδικήσουν τη θέση τους σε έναν συχνά μη συμπεριληπτικό κόσμο.

Εν κατακλείδι, το άρθρο αναγνωρίζει την ιδιαίτερη σημασία της θεσμικής και κοινωνικής υποστήριξης των οικογενειών με γονείς ίδιου φύλου. Παράλληλα, αναδεικνύει την αξία της γονεϊκής ποικιλομορφίας ως παράγοντα εμπλουτισμού του κοινωνικού ιστού, επισημαίνοντας ότι η αγάπη, η ενσυναίσθηση και η στρατηγική προσέγγιση μπορούν να λειτουργήσουν ως ουσιαστικά εργαλεία για την ανατροφή παιδιών σε ένα περιβάλλον ελευθερίας και σεβασμού.

Το άρθρο των Goldberg et al. (2017), με τίτλο *Lesbian, Gay, and Heterosexual Adoptive Parents' Perceptions of Inclusivity and Receptiveness in Early Childhood Education Settings*, δημοσιευμένο το 2017 στο περιοδικό *Journal of Research in Childhood Education* (τόμος 31, τεύχος 1, σελίδες 141–159), επικεντρώνεται στις εμπειρίες και στάσεις υιοθετούντων γονέων — τόσο ομόφυλων όσο και ετερόφυλων — σχετικά με τον βαθμό αποδοχής και ένταξης των οικογενειών τους σε δομές προσχολικής εκπαίδευσης.

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε το 2015 στην Μασαχουσέτη των Ηνωμένων Πολιτειών. Η μελέτη αξιοποίησε ποιοτικά δεδομένα που συλλέχθηκαν μέσω συνεντεύξεων με 90 γονείς (45 ζευγάρια), δίνοντας έμφαση σε δύο βασικές θεματικές: (α) την έκταση και φύση της αλληλεπίδρασης των γονέων με τους/τις εκπαιδευτικούς όσον αφορά την υιοθεσία, τη φυλετική ταυτότητα και τη σύνθεση της οικογένειάς τους και (β) την αντίληψη των

γονέων ως προς το πόσο συμπεριληπτικές και δεκτικές ήταν οι σχολικές κοινότητες απέναντι σε ζητήματα που αφορούν τη διαφοροποίηση στην οικογενειακή δομή, την καταγωγή και την ταυτότητα των παιδιών.

Σύμφωνα με τα ευρήματα, η πλειονότητα των γονέων εμφανιζόταν πρόθυμη να μοιραστεί πληροφορίες με τους/τις εκπαιδευτικούς σχετικά με την οικογενειακή τους κατάσταση και την εμπειρία της υιοθεσίας. Αντιθέτως, λιγότεροι ήταν εκείνοι που αναφέρονταν με την ίδια ευκολία στο φυλετικό υπόβαθρο των παιδιών τους. Πολλοί γονείς ανέφεραν πως αντιλαμβάνονταν τα σχολεία ως χώρους που ενσυνείδητα προωθούν τη συμπερίληψη διαφορετικών οικογενειακών μορφών, περιγράφοντας θετικά παραδείγματα πρακτικών που ενίσχυαν το αίσθημα αποδοχής και ισότητας.

Ωστόσο, η εμπειρία δεν ήταν ενιαία. Ορισμένοι/ες συμμετέχοντες/ουσες αξιολόγησαν τα σχολεία ως επιφανειακά ανεκτικά, αλλά όχι ουσιαστικά συμπερίληψης. Ενώ κάποιου/ες εκτιμούσαν τη "διακριτική αποδοχή" χωρίς εστίαση στη διαφορετικότητα, άλλοι εξέφρασαν την αίσθηση ότι η απουσία ρητής αναγνώρισης ενίσχυε την μη ορατότητα και την περιθωριοποίησή τους. Ειδικότερα, οι ομόφυλες μητέρες τείνουν να αναφέρουν περισσότερο αρνητικές εμπειρίες σε σύγκριση με τους ομόφυλους πατέρες, γεγονός που υποδηλώνει διαπλεκόμενες διαστάσεις φύλου και σεξουαλικότητας στη σχολική εμπειρία.

Η μελέτη καταλήγει ότι η αποτελεσματική προώθηση της συμπερίληψης απαιτεί στοχευμένη εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σε ζητήματα οικογενειακής ποικιλομορφίας, υιοθεσίας και φυλετικής ταυτότητας. Η καλλιέργεια ενός ενεργά συμπεριληπτικού κλίματος αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη δημιουργία σχολικών χώρων όπου όλα τα παιδιά και οι οικογένειές τους μπορούν να νιώσουν αναγνωρισμένα, ορατά και σεβαστά.

Το άρθρο των Baiocco et al. (2020), που δημοσιεύθηκε στο επιστημονικό περιοδικό *Sexuality Research and Social Policy*, (τόμος 17, τεύχος2, σελίδες 229–238), διερευνά τις στάσεις και τις αντιλήψεις Ιταλών εκπαιδευτικών σχετικά με την ανατροφή παιδιών από οικογένειες με γονείς του ίδιου φύλου. Η μελέτη πραγματοποιήθηκε το 2017 και επικεντρώνεται στην κατανόηση του βαθμού προκατάληψης που ενυπάρχει στο εκπαιδευτικό προσωπικό και των παραγόντων που συμβάλλουν στην εναντίωση ή αποδοχή αυτών των οικογενειακών μορφών.

Το ερευνητικό δείγμα αποτελείται από 323 εκπαιδευτικούς που εργάζονταν σε παιδικούς σταθμούς, νηπιαγωγεία και δημοτικά σχολεία σε διάφορες περιοχές της Ιταλίας. Για την αποτύπωση των πεποιθήσεών τους, αξιοποιήθηκε η Κλίμακα Πεποιθήσεων για την Προσαρμογή Παιδιών σε Οικογένειες με Γονείς του Ίδιου Φύλου, ένα ψυχομετρικό εργαλείο που στοχεύει στην αξιολόγηση των αντιλήψεων περί των αναπτυξιακών συνεπειών που μπορεί να έχει για τα παιδιά η ανατροφή από ομόφυλα ζευγάρια.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης ανέδειξαν ότι οι προκατειλημμένες στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία, η έντονη θρησκευτική εμπλοκή και οι αρνητικές απόψεις, ειδικά για τα ζευγάρια δύο ανδρών, αποτέλεσαν τους ισχυρότερους προγνωστικούς παράγοντες τόσο της ατομικής όσο και της κανονιστικής αντίθεσης προς την ομόφυλη γονεϊκότητα. Αντιθέτως, οι πολιτικές πεποιθήσεις και οι αρνητικές αντιλήψεις απέναντι σε ζευγάρια δύο γυναικών φάνηκαν να επηρεάζουν αποκλειστικά τον βαθμό της προσωπικής (ατομικής) απόρριψης.

Η έρευνα καταδεικνύει ότι η εναντίωση στις οικογένειες με γονείς του ίδιου φύλου δεν αποτελεί ένα ομοιογενές φαινόμενο, αλλά διαμορφώνεται μέσα από σύνθετες κοινωνικές και ψυχολογικές διεργασίες, οι οποίες συνδέονται με αξιακές και ιδεολογικές παραμέτρους. Οι συγγραφείς επισημαίνουν τη σημασία της συστηματικής καταγραφής και κατανόησης αυτών των στάσεων, προκειμένου να σχεδιαστούν στοχευμένα επιμορφωτικά προγράμματα που να ενισχύουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και την ενσυναίσθηση των εκπαιδευτικών γύρω από την οικογενειακή και σεξουαλική ποικιλομορφία.

Εν συνόλω, η μελέτη αναδεικνύει την επιτακτική ανάγκη για την ανάπτυξη παιδαγωγικών παρεμβάσεων και πολιτικών που θα στοχεύουν στην άρση των προκαταλήψεων και θα ενισχύουν τη συμπερίληψη οικογενειών με ομόφυλους γονείς. Η εφαρμογή τέτοιων μέτρων αναμένεται να συμβάλει καθοριστικά στη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού περιβάλλοντος που προάγει τη δικαιοσύνη, τον σεβασμό στη διαφορετικότητα και την ίση μεταχείριση όλων των παιδιών, ανεξαρτήτως της δομής της οικογένειάς τους.

Το άρθρο των De Simone et al. (2020), με τίτλο *Italian Primary School Teachers' Comfort and Training Needs Regarding Same-Sex Parenting*, που δημοσιεύτηκε το 2020 στο επιστημονικό περιοδικό *Psychology & Sexuality* (τόμος 13, τεύχος 2, σελίδες 404–414), εστιάζει στις στάσεις των Ιταλών δασκάλων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης απέναντι στις

οικογένειες με ομόφυλους γονείς, καθώς και στις επιμορφωτικές ανάγκες τους αναφορικά με τη σεξουαλική και οικογενειακή ποικιλομορφία.

Η μελέτη πραγματοποιήθηκε το έτος 2018 στην Ιταλία, στηρίχθηκε σε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα 244 εκπαιδευτικών και είχε ως βασικό στόχο να διερευνήσει με ποιον τρόπο η ομοαρνητικότητα (αρνητικές στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία) και οι πεποιθήσεις σχετικά με την ευημερία των παιδιών που μεγαλώνουν σε ομόφυλες οικογένειες επηρεάζουν το επίπεδο άνεσης των εκπαιδευτικών στην αλληλεπίδρασή τους με τέτοιου τύπου οικογενειακές δομές. Παράλληλα, η μελέτη εξέτασε μεταβλητές που προβλέπουν την επιθυμία ή την ανάγκη των εκπαιδευτικών για επιμόρφωση σε ζητήματα που αφορούν τη σεξουαλική ποικιλομορφία και την ομόφυλη γονεϊκότητα.

Τα ευρήματα ανέδειξαν ότι η αίσθηση προσωπικής αμηχανίας, καθώς και οι αντιλήψεις περί μειωμένης ευημερίας των παιδιών που μεγαλώνουν με ομόφυλους γονείς, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες πρόβλεψης για την άνεση που νιώθουν οι εκπαιδευτικοί όταν έρχονται σε επαφή με τέτοιες οικογένειες. Επιπλέον, η μεγαλύτερη επαγγελματική εμπειρία, η ύπαρξη πολλών φιλικών σχέσεων με άτομα που ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, καθώς και η αποδοχή της ιδέας ότι τα παιδιά με ομόφυλους γονείς μπορούν να ευημερήσουν εξίσου, συνδέθηκαν με αυξημένη αναγνώριση της ανάγκης για επιμόρφωση και επαγγελματική ενδυνάμωση σε σχετικά θέματα.

Η μελέτη αναδεικνύει την επιτακτική ανάγκη για την εφαρμογή στοχευμένων εκπαιδευτικών πολιτικών και παρεμβάσεων που να ενισχύουν τόσο την ευαισθητοποίηση όσο και την πρακτική κατάρτιση των εκπαιδευτικών, συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού περιβάλλοντος όπου η ποικιλομορφία στις οικογενειακές δομές αναγνωρίζεται και προσεγγίζεται με σεβασμό, ισότητα και συμπερίληψη.

Η μετα-ανάλυση των Crowl et al. (2008) με τίτλο *A Meta-Analysis of Developmental Outcomes for Children of Same-Sex and Heterosexual Parents*, που δημοσιεύθηκε στο επιστημονικό περιοδικό *Journal of GLBT Family Studies* (τόμος 4, τεύχος 3, σσ. 385–407) εξετάζει τα αναπτυξιακά αποτελέσματα παιδιών που μεγαλώνουν σε οικογένειες ομόφυλων και ετερόφυλων γονέων. Αποτελεί μια επιστημονικά τεκμηριωμένη μετα-ανάλυση, η οποία εξετάζει συστηματικά τις αναπτυξιακές επιπτώσεις που σχετίζονται με τη δομή της

οικογένειας – συγκεκριμένα, συγκρίνοντας παιδιά που μεγαλώνουν με ομόφυλους γονείς με εκείνα που ανατρέφονται από ετερόφυλα ζευγάρια.

Η μελέτη συμπεριλαμβάνει ευρήματα από 19 εμπειρικές έρευνες κατά τη διάρκεια της περιόδου 1979–2007 κυρίως από τις Ηνωμένες Πολιτείες και εστιάζει σε τρεις βασικούς άξονες: τη γνωστική ανάπτυξη, την ψυχολογική ευημερία (με δείκτες όπως η αυτοεκτίμηση, το άγχος και τα καταθλιπτικά συμπτώματα), καθώς και την ποιότητα της σχέσης μεταξύ παιδιού και γονέα. Τα αποτελέσματα της μετα-ανάλυσης υποδεικνύουν ξεκάθαρα ότι δεν παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα παιδιά των δύο οικογενειακών τύπων ως προς αυτούς τους τομείς. Αντιθέτως, τα παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογένειες με ομόφυλους γονείς παρουσιάζουν ισάξια επίπεδα γνωστικής λειτουργίας και συναισθηματικής σταθερότητας, ενώ καταγράφονται και θετικές, υποστηρικτικές σχέσεις με τους γονείς τους.

Πέρα από τη σύγκριση των γονεϊκών φύλων, οι συγγραφείς επισημαίνουν ότι οι παράγοντες που σχετίζονται με την ποιότητα της γονικής σχέσης, η συναισθηματική διαθεσιμότητα, η συνέπεια, καθώς και η σταθερότητα του οικογενειακού περιβάλλοντος διαδραματίζουν πολύ πιο καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη του παιδιού από τη σεξουαλική ταυτότητα ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων.

Η μελέτη λειτουργεί έτσι ως επιστημονική απάντηση και αποδόμηση των στερεοτύπων και ομοφοβικών προκαταλήψεων που αμφισβητούν τη γονεϊκή επάρκεια των ομόφυλων ζευγαριών. Αναδεικνύει, με τρόπο τεκμηριωμένο, ότι δεν υπάρχουν αρνητικές επιπτώσεις για τα παιδιά που μεγαλώνουν σε τέτοια οικογενειακά πλαίσια, και υπογραμμίζει την αναγκαιότητα ισότιμης αναγνώρισης και υποστήριξης των οικογενειών με ομόφυλους γονείς τόσο στο κοινωνικό όσο και στο εκπαιδευτικό επίπεδο.

Η εν λόγω μετα-ανάλυση ενισχύει το επιστημονικό υπόβαθρο υπέρ της συμπερίληψης, της αποδοχής και της νομοθετικής κατοχύρωσης των οικογενειών με γονείς του ίδιου φύλου, καταρρίπτοντας τον μύθο της «ακαταλληλότητας» και προβάλλοντας ένα πιο συμπεριληπτικό και πραγματιστικό μοντέλο κατανόησης της παιδικής ανάπτυξης.

Το άρθρο «*The Mamas and the Papas: The Invisible Diversity of Families with Same-Sex Parents in the United States*» των Lucy Rimalower και Caren Caty, που δημοσιεύθηκε το 2009 στο επιστημονικό περιοδικό Sex Education: Sexuality, Society and Learning (τόμος 9, τεύχος1, σελίδες17–32), προσφέρει μια εις βάθος και κριτική ανάλυση της πολυμορφίας που

χαρακτηρίζει τις οικογένειες με ομόφυλους γονείς στις Ηνωμένες Πολιτείες – μια πολυμορφία η οποία, αν και υπαρκτή, παραμένει σε μεγάλο βαθμό αόρατη ή και ενεργά περιθωριοποιημένη στο πλαίσιο των κυρίαρχων ετεροκανονιστικών αντιλήψεων. Μελετήθηκαν έρευνες οι οποίες καλύπτουν κυρίως τη χρονική περίοδο από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 έως τα μέσα της δεκαετίας του 2000.

Οι συγγραφείς υπογραμμίζουν ότι, παρά τη σταδιακή αριθμητική και κοινωνική ενίσχυση αυτών των οικογενειών, η θεσμική, νομική και πολιτισμική τους αναγνώριση παραμένει ελλιπής. Εστιάζοντας κυρίως σε οικογένειες με παιδιά, η μελέτη αποτυπώνει –μέσα από ποιοτικά δεδομένα συνεντεύξεων– τις καθημερινές εμπειρίες ατόμων που ανήκουν σε αυτές τις οικογενειακές μορφές. Οι συμμετέχοντες/ουσες μιλούν για διάχυτες μορφές αποκλεισμού, τόσο εμφανείς όσο και λανθάνουσες, που αναδύονται σε καίριους κοινωνικούς τομείς όπως η εκπαίδευση, η υγειονομική περίθαλψη και η δημόσια διοίκηση.

Ένα από τα πιο ανησυχητικά ευρήματα της έρευνας αφορά την εμπειρία θεσμικής μη ορατότητας, κυρίως στα σχολικά περιβάλλοντα, όπου παιδιά οικογενειών με ομόφυλους γονείς δεν βλέπουν τη δική τους πραγματικότητα να απεικονίζεται ή να αναγνωρίζεται. Το γεγονός αυτό, σύμφωνα με τους συγγραφείς, δημιουργεί αισθήματα περιθωριοποίησης και μη αποδοχής, ενώ ενισχύει τη συμβολική εξάλειψη αυτών των οικογενειακών δομών από τον κοινωνικό διάλογο.

Το άρθρο προσφέρει επίσης μια κριτική προσέγγιση στην ετεροκανονικότητα που διαπερνά τις δομές εξουσίας, αναδεικνύοντας πώς αυτή όχι μόνο αγνοεί τις οικογένειες με ομόφυλους γονείς, αλλά και ασκεί πιέσεις για συμμόρφωση με τα πρότυπα της «κανονικότητας». Οι Rimalower και Caty (2009) τονίζουν πως, παρόλο που πολλές από αυτές τις οικογένειες είναι εξίσου σταθερές, λειτουργικές και υποστηρικτικές με τις ετερόφυλες, το νομικό και πολιτισμικό πλαίσιο των ΗΠΑ συνεχίζει να τις αντιμετωπίζει ως δευτερεύουσες ή «μη ομαλές».

Η εργασία κορυφώνεται με την επιτακτική ανάγκη για θεσμική και κοινωνική μεταρρύθμιση. Οι συγγραφείς προτείνουν την επανεξέταση των κοινωνικών πολιτικών, την ένταξη ποικιλομορφίας στην εκπαιδευτική ύλη, καθώς και την επιμόρφωση επαγγελματιών – όπως εκπαιδευτικών, κοινωνικών λειτουργών και επαγγελματιών υγείας – ώστε να μπορούν να προσεγγίζουν αυτές τις οικογένειες με ευαισθησία και κατανόηση.

Συνεπώς, το άρθρο συμβάλλει ουσιαστικά στον εμπλουτισμό της σύγχρονης συζήτησης περί οικογένειας, φέρνοντας στο προσκήνιο τις πολιτισμικές, κοινωνικές και θεσμικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες με γονείς του ίδιου φύλου. Παράλληλα, ενισχύει το αίτημα για ορατότητα, αποδοχή και ισότητα, προτάσσοντας τη σημασία της συμπεριληπτικής θεώρησης της οικογενειακής ζωής στη σύγχρονη αμερικανική κοινωνία.

Το άρθρο «*Preservice Teachers' Attitudes Toward Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Families*» των Larrabee και Kim, που δημοσιεύτηκε το 2010 στο περιοδικό *Journal of Homosexuality* (57, τεύχος 3, σελίδες 325–338), εξετάζει κριτικά τις αντιλήψεις και τις στάσεις των μελλοντικών εκπαιδευτικών απέναντι σε οικογένειες που συγκροτούνται από ΛΟΑΤ (LGBT) γονείς. Η μελέτη έλαβε χώρα στις Ηνωμένες Πολιτείες το έτος 2008, με 1099 συμμετέχοντες. Εστιάζει στη διάθεση, την ετοιμότητα, την προσωπική άνεση αλλά και τις ενδεχόμενες προκαταλήψεις που εκφράζουν οι φοιτητές των παιδαγωγικών σχολών όταν καλούνται να διαχειριστούν την ποικιλομορφία στις οικογενειακές δομές των μαθητών/τριών τους.

Μέσω ποσοτικής μεθοδολογίας και τη χρήση ερωτηματολογίων, οι ερευνητές/τριες επιδίωξαν να αποτυπώσουν τη στάση των συμμετεχόντων/χουσών απέναντι στη σεξουαλική ποικιλομορφία και στη συμπερίληψη οικογενειών με ΛΟΑΤ γονείς στο σχολικό πλαίσιο. Τα αποτελέσματα αποκάλυψαν ότι ένα σημαντικό ποσοστό των μελλοντικών εκπαιδευτικών εξακολουθεί να υιοθετεί ετεροκανονιστικές και, ενίοτε, αρνητικές απόψεις για τις LGBT οικογένειες. Το εύρημα αυτό καθιστά φανερή την ανάγκη για συστηματική συμπερίληψη θεμάτων σεξουαλικής και οικογενειακής ποικιλομορφίας στα προγράμματα σπουδών των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Παράλληλα, η έρευνα ανέδειξε ότι οι συμμετέχοντες/ουσες που είχαν προσωπική επαφή με ΛΟΑΤ άτομα ή είχαν εμπειρία σε πολυπολιτισμικά, περιεκτικά ή προοδευτικά περιβάλλοντα εμφάνιζαν αισθητά πιο θετικές, ανεκτικές και συμπεριληπτικές στάσεις. Αυτό επιβεβαιώνει τη σημασία της έκθεσης σε διαφορετικά κοινωνικά πλαίσια ως καθοριστικού παράγοντα για την καλλιέργεια επαγγελματικής ενσυναίσθησης και κοινωνικής ευαισθησίας.

Οι συγγραφείς επισημαίνουν ότι οι εκπαιδευτικοί κατέχουν κεντρικό ρόλο στη δημιουργία ενός ασφαλούς, συμπεριληπτικού και υποστηρικτικού σχολικού περιβάλλοντος. Ωστόσο, όταν απουσιάζει η κατάλληλη επιμόρφωση και παραμένουν ισχυρές οι ετεροκανονιστικές

αντιλήψεις, οι συνέπειες μπορεί να είναι σημαντικές: διάκριση, αποκλεισμός και περιθωριοποίηση μαθητών/τριών που προέρχονται από ΛΟΑΤ οικογένειες.

Η εργασία καταλήγει με την κατηγορηματική ανάγκη για ριζικές παιδαγωγικές παρεμβάσεις, με στόχο την ένταξη της σεξουαλικής ποικιλομορφίας, της οικογενειακής ετερότητας και των θεμάτων κοινωνικής δικαιοσύνης στον βασικό κορμό της εκπαιδευτικής κατάρτισης. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί μπορούν να διαμορφώσουν μια σχολική κουλτούρα που βασίζεται στον σεβασμό, την αποδοχή και τη συμπερίληψη όλων των μαθητών, ανεξαρτήτως της οικογενειακής τους προέλευσης.

Συνοψίζοντας, το άρθρο αποτελεί μια σημαντική συνεισφορά στη βιβλιογραφία που αφορά τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και τα ανθρώπινα δικαιώματα, υπογραμμίζοντας ότι η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών αποτελεί κρίσιμο πεδίο για την καλλιέργεια κοινωνικής ισότητας και αναγνώρισης της ποικιλομορφίας των σύγχρονων οικογενειακών μορφών.

Το άρθρο «*Preschool Teachers' Attitudes Toward Gender Non conformity and LGBT-Headed Families*» των Abbie E. Goldberg και Juli Anna Z. Smith (2013), δημοσιευμένο στο *Journal of Research in Childhood Education* (τόμος 27, τεύχος 2, σελίδες 174–188), διερευνά σε βάθος τις στάσεις και τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής απέναντι τόσο στη μη συμμόρφωση ως προς τα παραδοσιακά έμφυλα πρότυπα των παιδιών, όσο και στις οικογένειες που αποτελούνται από ΛΟΑΤ (LGBT) γονείς. Η μελέτη πραγματοποιήθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες το έτος 2011, σε περίπου 1000 νηπιαγωγούς. Στοχεύει να φωτίσει τον τρόπο με τον οποίο οι νηπιαγωγοί κατανοούν, διαχειρίζονται και ανταποκρίνονται στην έμφυλη και οικογενειακή ποικιλομορφία στο πλαίσιο της καθημερινής εκπαιδευτικής πρακτικής.

Μέσω ποιοτικής μεθοδολογίας, οι συγγραφείς συγκέντρωσαν δεδομένα από εις βάθος συνεντεύξεις με νηπιαγωγούς που εργάζονταν σε ποικίλα εκπαιδευτικά και κοινωνικοπολιτισμικά περιβάλλοντα. Οι συμμετέχοντες/ουσες κλήθηκαν να τοποθετηθούν σχετικά με τις προκλήσεις και τις στάσεις τους έναντι παιδιών που εκφράζουν έμφυλες ταυτότητες ή συμπεριφορές που αποκλίνουν από το δίπολο αρρενωπότητας–θηλυκότητας, καθώς και έναντι οικογενειών που δεν συμμορφώνονται με τα ετεροκανονιστικά πρότυπα. Η ανάλυση ανέδειξε ευρεία ετερογένεια απόψεων, από προοδευτικές και υποστηρικτικές έως

συγκρατημένες ή και ρητά αρνητικές, που συχνά εδράζονται σε προσωπικές αξίες, κοινωνικές προσδοκίες και μορφωτικό υπόβαθρο.

Ένα από τα πλέον καίρια ευρήματα της έρευνας είναι η αίσθηση ανετοιμότητας που εκφράζουν πολλοί εκπαιδευτικοί σε σχέση με τη διαχείριση θεμάτων φύλου και οικογενειακής ποικιλομορφίας. Η έλλειψη επαρκούς επιμόρφωσης, σε συνδυασμό με τη σχετική απουσία κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού, φαίνεται να οδηγεί σε ανασφάλεια και επιφυλακτικότητα ως προς την συμπερίληψη αυτών των θεμάτων στο παιδαγωγικό έργο. Εντούτοις, εκπαιδευτικοί με προηγούμενη έκθεση ή κατάρτιση σε ζητήματα κοινωνικής ποικιλομορφίας έδειξαν αυξημένη ετοιμότητα, ενσυναίσθηση και δέσμευση προς την καλλιέργεια ενός συμπεριληπτικού μαθησιακού περιβάλλοντος.

Οι συγγραφείς επισημαίνουν τη θεμελιώδη σημασία της ενσωμάτωσης ζητημάτων φύλου, σεξουαλικότητας και οικογενειακής ετερότητας τόσο στην αρχική κατάρτιση των παιδαγωγών όσο και στη συνεχιζόμενη επαγγελματική τους ανάπτυξη. Η δημιουργία επιμορφωτικών πλαισίων που ενισχύουν την κοινωνική ευαισθησία, τη θεωρητική κατανόηση και την πρακτική επάρκεια είναι απαραίτητη για την καλλιέργεια ενός εκπαιδευτικού κλίματος που προάγει την αποδοχή και τη συμπερίληψη όλων των μαθητών/τριών και των οικογενειών τους.

Εν κατακλείδι, το άρθρο συμβάλλει ουσιαστικά στον προβληματισμό γύρω από τον ρόλο των εκπαιδευτικών της προσχολικής αγωγής στην προώθηση της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης από τις πρώτες βαθμίδες της εκπαίδευσης. Η εργασία τονίζει την ανάγκη για συστημικές παρεμβάσεις που θα επιτρέπουν στους/στις εκπαιδευτικούς να λειτουργούν ως πράκτορες θετικής αλλαγής, ικανοί να στηρίζουν την ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη και την συμπερίληψη όλων των παιδιών, ανεξαρτήτως φύλου ή οικογενειακού υποβάθρου.

Η μελέτη «*Child Adjustment and Parenting in Lesbian-Parent Families: The Role of Parental Gender*» (2007) των Bos et al. (2007) δημοσιεύθηκε στο επιστημονικό περιοδικό *American Journal of Orthopsychiatry* (τόμος 77, τεύχος 1, σελίδες 38–48), συνιστά μία από τις πλέον θεμελιώδεις ερευνητικές συνεισφορές στον τομέα της οικογενειακής ψυχολογίας, εστιάζοντας στη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών που ανατρέφονται από ομόφυλα ζευγάρια γυναικών. Η έρευνα, η οποία διεξήχθη στην Ολλανδία το 2004, διερευνά, με επιστημονική ακρίβεια, τον τρόπο με τον οποίο το φύλο των γονέων επηρεάζει

—ή δεν επηρεάζει— την ψυχοκοινωνική ευημερία των παιδιών και την ποιότητα της γονεϊκής λειτουργίας.

Μέσα από συγκριτική μελέτη μεταξύ 100 ομόφυλων και 100 ετερόφυλων οικογενειών, οι συγγραφείς αναλύουν κρίσιμες διαστάσεις, όπως η ψυχολογική ευημερία των παιδιών, το γονεϊκό ύφος, και η ποιότητα της γονεϊκής σχέσης. Τα ερευνητικά ευρήματα καταρρίπτουν σαφώς τις παραδοσιακές ετεροκανονιστικές αντιλήψεις, αναδεικνύοντας ότι τα παιδιά σε ομόφυλες οικογένειες δεν υστερούν σε κανένα επίπεδο συγκριτικά με εκείνα που μεγαλώνουν σε ετερόφυλα σχήματα. Αντιθέτως, οι ομόφυλες μητέρες αποδείχθηκαν πιο στοργικές, υποστηρικτικές και λιγότερο αυταρχικές, γεγονός που αποτυπώνεται θετικά στη συναισθηματική ασφάλεια και την προσαρμογή των παιδιών τους.

Ένας καίριος προβληματισμός της μελέτης αφορά το κατά πόσον οι θετικές εκβάσεις οφείλονται στο φύλο των γονέων καθαυτό ή στη μορφή και ποιότητα της γονεϊκής αλληλεπίδρασης. Οι ερευνητές/τριες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι δεν είναι το βιολογικό φύλο του γονέα που προσδιορίζει την αναπτυξιακή πορεία του παιδιού, αλλά η συναισθηματική διαθεσιμότητα, η συνέπεια, η στοργή και η αλληλεπιδραστική ποιότητα της γονεϊκής φροντίδας. Τα ευρήματα έρχονται να ενισχύσουν τη θέση ότι η καλή γονεϊκότητα δεν έχει φύλο, αλλά εκδηλώνεται μέσα από λειτουργικές συμπεριφορές και ασφαλείς σχέσεις.

Παράλληλα, οι συγγραφείς δεν παραβλέπουν τη σημασία του κοινωνικού και νομικού πλαισίου, επισημαίνοντας ότι η έλλειψη θεσμικής αναγνώρισης και η κοινωνική απόρριψη μπορεί να επιβαρύνουν έμμεσα τη λειτουργία της οικογένειας, μέσω της αύξησης του άγχους και των κοινωνικών πιέσεων που βιώνουν οι γονείς. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι οι ομόφυλες μητέρες που συμμετείχαν στην έρευνα επέδειξαν ιδιαίτερη ικανότητα να δημιουργούν υποστηρικτικά και ενδυναμωτικά οικογενειακά περιβάλλοντα, ακόμα και υπό συνθήκες θεσμικής επισφάλειας ή κοινωνικής επιφύλαξης.

Συνολικά, η μελέτη των Bos (2007) και συνεργατών παρέχει ισχυρά εμπειρικά επιχειρήματα κατά της περιθωριοποίησης των ομόφυλων οικογενειών, αποδομώντας τη στερεοτυπική αντίληψη ότι η ετεροφυλοφιλική οικογένεια αποτελεί το μοναδικό «φυσικό» ή «κατάλληλο» πλαίσιο ανατροφής. Αναδεικνύει, αντιθέτως, ότι η ποιότητα της γονικής σχέσης και η δεξιότητα στη φροντίδα είναι καθοριστικοί παράγοντες για την παιδική ευημερία. Τα συμπεράσματα της έρευνας έχουν βαθιά σημασία για τη χάραξη κοινωνικής πολιτικής, τη νομοθέτηση γύρω από τη γονική μέριμνα, και την αποδόμηση των προκαταλήψεων που εξακολουθούν να κυριαρχούν στο δημόσιο λόγο περί οικογένειας.

Η μελέτη της Sullivan, M. "*Cultural Construction of Family Schemas: The Case of Lesbian and Gay Families*(1996), η οποία δημοσιεύθηκε στο επιστημονικό περιοδικό *Gender & Society* (τόμος 15, τεύχος 5, σελίδες 687–709), πραγματοποιήθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες (1992). Αποτελεί ένα θεωρητικά θεμελιώδες έργο που αναδεικνύει την κοινωνική και πολιτισμική κατασκευή της έννοιας της οικογένειας. από την ανάλυση των οικογενειακών πρακτικών 22 ομόφυλων γονέων, η Sullivan (1996) επιχειρεί να αποδομήσει τον μύθο της "φυσικότητας" της ετεροκανονικής οικογένειας και να υποστηρίξει ότι το ποιος και τι νοείται ως οικογένεια δεν αποτελεί σταθερή ή ουδέτερη κατηγορία, αλλά προϊόν ιστορικών, κοινωνικών και πολιτισμικών διαπραγματεύσεων.

Κεντρικό θεωρητικό εργαλείο της ανάλυσης είναι η έννοια των οικογενειακών σχημάτων (family schemas) – αφηρημένων πολιτισμικών μοντέλων που καθορίζουν το πώς πρέπει να «είναι» και να «λειτουργεί» μια οικογένεια. Οι ομόφυλες οικογένειες, μέσα από την καθημερινή τους ύπαρξη και πρακτική, λειτουργούν ως δρώντα υποκείμενα που αμφισβητούν, επαναδομούν και επεκτείνουν αυτά τα σχήματα, καθιστώντας την οικογένεια ένα ευέλικτο και δυναμικό κοινωνικό φαινόμενο.

Με τη χρήση ποιοτικής μεθοδολογίας —συνεντεύξεις και συμμετοχική παρατήρηση— η Sullivan (1996) εντοπίζει το πώς οι ομόφυλες οικογένειες επαναπροσδιορίζουν τους γονεϊκούς ρόλους και τους όρους της συγγένειας. Μέσα από την επανανοηματοδότηση παραδοσιακών ρόλων («μαμά», «παππάς») ή τη δημιουργία νέων γλωσσικών και πρακτικών συμβάσεων, οι οικογένειες αυτές δεν λειτουργούν περιθωριακά σε σχέση με την έννοια της οικογένειας· αντίθετα, συμμετέχουν ενεργά στον επαναπροσδιορισμό της οικογενειακής κανονικότητας.

Η έννοια της «αναστοχαστικής οικογένειας», όπως προτείνεται στη μελέτη, αποτελεί μία από τις πιο ριζοσπαστικές συμβολές της. Η ομογονεϊκή οικογένεια δεν αναπαράγει μηχανικά τα κυρίαρχα πρότυπα· αντίθετα, αναστοχάζεται τη δομή της, συνειδητά επιλέγει τη μορφή και τις σχέσεις της και επαναπροσδιορίζει την έννοια της συγγένειας ως πολιτική και συναισθηματική επιλογή, και όχι βιολογική ή θεσμικά επιβεβλημένη αναγκαιότητα.

Η Sullivan (1996) επίσης δεν παραβλέπει τις πολλαπλές κοινωνικές και θεσμικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν αυτές οι οικογένειες: κοινωνική απόρριψη, νομική αορατότητα, απουσία υποστηρικτικών θεσμών. Ωστόσο, επισημαίνει πως μέσα από την κοινωνική ορατότητα και

την αντίσταση, οι ομόφυλες οικογένειες διαμορφώνουν νέους, συμπεριληπτικούς πολιτισμικούς λόγους γύρω από την οικογένεια, επεκτείνοντας τα όριά της προς μια πιο πλουραλιστική κατεύθυνση.

Συμπερασματικά, το άρθρο δεν περιορίζεται σε μια περιγραφική μελέτη των ομόφυλων οικογενειών, αλλά προτείνει μια κριτική θεωρία της οικογένειας. Αντί να προσεγγίζει τις ομόφυλες οικογένειες ως παραλλαγές του κυρίαρχου μοντέλου, τις αντιμετωπίζει ως φορείς πολιτισμικής αλλαγής που αναδιαμορφώνουν ριζικά τη σύγχρονη κατανόηση της οικογενειακής ζωής. Σε ένα πλαίσιο όπου η ετεροκανονικότητα εξακολουθεί να κυριαρχεί στο κοινωνικό φαντασιακό, η συμβολή της Sullivan (1996) είναι βαθιά πολιτική: θέτει υπό διαπραγμάτευση όχι μόνο το ποιος μπορεί να είναι οικογένεια, αλλά και ποιος ορίζει την οικογένεια και με ποιους όρους.

Η μελέτη του Gates, G. J. (2015), με τίτλο «*Marriage and Family: LGBT Individuals and Same-Sex Couples*» και δημοσιευμένη στο περιοδικό *The Future of Children* (τόμος 25, τεύχος 2, σελ. 67–87), συνιστά μία από τις πιο ολοκληρωμένες αναλύσεις σχετικά με την κοινωνική και νομική θέση των ΛΟΑΤ ατόμων, καθώς και των οικογενειακών δομών που συγκροτούνται από ζευγάρια του ίδιου φύλου. Η μελέτη στηρίζεται σε ήδη υπάρχουσες δημογραφικές έρευνες και στατιστικά δεδομένα που προέρχονται από εθνικές βάσεις πληροφοριών των Ηνωμένων Πολιτειών. Η έρευνα αυτή εκπονήθηκε σε μια χρονική συγκυρία κοινωνικών ζυμώσεων και πολιτικών μετασχηματισμών στις Ηνωμένες Πολιτείες, λίγο πριν την ιστορική δικαστική απόφαση *Obergefell v. Hodges* (2015) που αναγνώρισε πανεθνικά το δικαίωμα των ομόφυλων ζευγαριών στον γάμο.

Αξιοποιώντας εμπειρικά στοιχεία από πληθυσμιακές και δημογραφικές μελέτες, ο Gates (2015), καταγράφει τη σύνθεση και τα χαρακτηριστικά των οικογενειών με ΛΟΑΤ μέλη, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στον αυξανόμενο αριθμό παιδιών που ανατρέφονται από ομόφυλα ζευγάρια — είτε μέσω βιολογικής συγγένειας είτε μέσω τεκνοθεσίας. Η μελέτη αναδεικνύει την πολυμορφία αυτών των οικογενειών, οι οποίες δεν περιορίζονται στα στερεότυπα του πυρηνικού μοντέλου, αλλά παρουσιάζουν μια πληθώρα μορφών, δυναμικών και τρόπων συγγένειας που αντανακλούν τις κοινωνικές εξελίξεις.

Ένα από τα βασικά επιχειρήματα της μελέτης είναι ότι η θεσμική αναγνώριση του γάμου και των γονεϊκών δικαιωμάτων για τα ΛΟΑΤ άτομα δεν αποτελεί απλώς ζήτημα ισότητας ή

νομικής αποκατάστασης. Αντιθέτως, συνιστά θεμελιώδη προϋπόθεση για την οικογενειακή σταθερότητα, την προστασία των παιδιών και την κοινωνική ευημερία στο σύνολό της. Η απουσία νομικής αναγνώρισης δημιουργεί ένα κλίμα αβεβαιότητας και επισφάλειας, με συνέπειες που αγγίζουν ποικίλες πτυχές της ζωής — από τη γονική επιμέλεια και την κληρονομιά μέχρι την ασφάλιση και την πρόσβαση σε κοινωνικά επιδόματα.

Ο Gates (2015) δεν παραβλέπει τις κοινωνικές ανισότητες και το στίγμα που εξακολουθούν να βιώνουν οι ΛΟΑΤ οικογένειες, ιδιαίτερα σε πολιτείες και κοινότητες όπου κυριαρχεί η συντηρητική αντίληψη περί "κανονικότητας". Παρά το γεγονός ότι πολυάριθμες μελέτες καταρρίπτουν τους μύθους που συνδέουν την ομόφυλη γονεϊκότητα με προβλήματα ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης των παιδιών, η δημόσια συζήτηση εξακολουθεί να είναι επηρεασμένη από προκαταλήψεις και ρητορικές αμφισβήτησης.

Σημαντική είναι και η έννοια της οικογενειακής συνοχής, την οποία ο Gates (2015) προσεγγίζει όχι μόνο ως συναισθηματικό ή κοινωνικό μέγεθος, αλλά και ως απόρροια θεσμικής στήριξης. Η δυνατότητα πρόσβασης στον γάμο, με όλα τα συνακόλουθα νομικά και κοινωνικά δικαιώματα, ενισχύει τη διάρκεια και τη δέσμευση των ομόφυλων σχέσεων, με θετικά αποτελέσματα για όλους τους εμπλεκόμενους — κυρίως για τα παιδιά. Αντιθέτως, ο θεσμικός αποκλεισμός οδηγεί σε ρήγματα, επισφάλεια και διοικητικές δυσκολίες που επηρεάζουν αρνητικά την καθημερινότητα αυτών των οικογενειών.

Ως εκ τούτου, η μελέτη του Gates (2015) προσφέρει μια συνολική και τεκμηριωμένη εικόνα της πραγματικότητας των ΛΟΑΤ οικογενειών, συνδυάζοντας ποσοτικά δεδομένα με κοινωνιολογική ανάλυση. Ο συγγραφέας επιχειρηματολογεί πειστικά υπέρ της ανάγκης για θεσμική ισότητα και πλήρη αναγνώριση όλων των μορφών οικογένειας, ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού ή έμφυλης ταυτότητας. Πρόκειται όχι μόνο για ζήτημα δικαιοσύνης, αλλά και για στρατηγική ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής και προστασίας των πιο ευάλωτων μελών: των παιδιών.

Η μελέτη της Charlotte J. Patterson (2006) με τίτλο «*Children of Lesbian and Gay Parents*», η οποία δημοσιεύτηκε στο έγκριτο περιοδικό *Current Directions in Psychological Science* (τόμος 15, τεύχος 5, σελίδες 241–244), αποτελεί μια συνοπτική αλλά εκτενή επισκόπηση της μέχρι τότε υπάρχουσας εμπειρικής γνώσης σχετικά με την ανατροφή παιδιών σε οικογένειες με γονείς ομόφυλους άνδρες. Βασισμένη σε μια ευρεία γκάμα ποσοτικών και ποιοτικών

ερευνών, η Patterson (2006) εστιάζει καίρια στο κρίσιμο ερώτημα κατά πόσο η σεξουαλική ταυτότητα των γονέων επηρεάζει την ψυχολογική, κοινωνική και γνωστική ανάπτυξη των παιδιών που μεγαλώνουν σε τέτοιες οικογενειακές δομές. Η μελέτη στηρίζεται σε υπάρχουσες δημογραφικές έρευνες και στατιστικά στοιχεία από εθνικές βάσεις δεδομένων των Ηνωμένων Πολιτειών, με στόχο την αξιολόγηση της ανάπτυξης και της ευημερίας των παιδιών που μεγαλώνουν σε οικογένειες με γονείς του ίδιου φύλου. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η ποιότητα των σχέσεων μέσα στην οικογένεια έχει μεγαλύτερη επίδραση στην ανάπτυξη των παιδιών από ό,τι ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων. Η μελέτη δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένο τόπο ή χρονική περίοδο, καθώς βασίζεται σε συλλεγμένα δεδομένα από ευρύτερες έρευνες και εθνικές στατιστικές.

Τα ευρήματα που παρουσιάζονται είναι σαφή και επιστημονικά τεκμηριωμένα: τα παιδιά που ανατρέφονται σε ομόφυλες οικογένειες δεν παρουσιάζουν ουσιώδεις διαφορές σε σχέση με τα παιδιά που μεγαλώνουν με ετερόφυλους γονείς, τόσο σε επίπεδο γνωστικών δεξιοτήτων, κοινωνικής συμπεριφοράς, ψυχικής υγείας, όσο και στην ανάπτυξη ταυτότητας φύλου ή σεξουαλικού προσανατολισμού. Με άλλα λόγια, οι παράγοντες που καθορίζουν σημαντικά την εξέλιξη και ευημερία των παιδιών δεν συνδέονται με το φύλο ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων, αλλά με την ποιότητα των σχέσεων μέσα στην οικογένεια, τη σταθερότητα του οικογενειακού περιβάλλοντος, την επαρκή φροντίδα και την κοινωνική υποστήριξη που λαμβάνουν.

Η Patterson (2006) τονίζει με έμφαση ότι οι κοινωνικές προκαταλήψεις, οι διακρίσεις και ο θεσμικός αποκλεισμός — και όχι η ίδια η φύση των οικογενειών με ομόφυλους γονείς — είναι εκείνοι οι παράγοντες που δύνανται να επηρεάσουν αρνητικά την εμπειρία και την ανάπτυξη των παιδιών. Παρά τις δυσκολίες αυτές, η έρευνα αναδεικνύει ότι τα παιδιά σε τέτοιες οικογένειες συχνά αναπτύσσουν υψηλά επίπεδα ανθεκτικότητας και προσαρμοστικότητας, τα οποία ενισχύονται από την αυξημένη συναισθηματική στήριξη και αλληλεγγύη που χαρακτηρίζει τις σχέσεις εντός αυτών των οικογενειών.

Συνολικά, η συμβολή της Patterson (2006) είναι καθοριστική, καθώς η μελέτη της καταρρίπτει με επιστημονικά δεδομένα τους συχνά αναπαραγόμενους μύθους περί «ακαταλληλότητας» των ομόφυλων γονιών, αποδεικνύοντας ότι αυτές οι οικογένειες μπορούν να προσφέρουν ένα εξίσου υγιές, σταθερό και υποστηρικτικό περιβάλλον για την ανατροφή παιδιών. Αυτή η τεκμηρίωση αποκτά ιδιαίτερη σημασία μέσα στο πλαίσιο των κοινωνικών και νομικών διεκδικήσεων για ισότητα στον γάμο και στην αναγνώριση της

τεκνοθεσίας, καθώς παρέχει μια έγκυρη και αδιαμφισβήτητη βάση υπέρ της αναγνώρισης και προστασίας όλων των μορφών οικογενειακής συμβίωσης, ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού.

Η μελέτη της Fiona Tasker (2005) με τίτλο «*Lesbian Mothers, Gay Fathers, and Their Children: A Review*», που δημοσιεύτηκε στο επιστημονικό περιοδικό *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, αποτελεί μια εκτενή και συστηματική ανασκόπηση της μέχρι τότε υπάρχουσας έρευνας σχετικά με την ανατροφή παιδιών από ομόφυλους γονείς. Η Tasker (2005) διερευνά μια ευρεία γκάμα εμπειρικών μελετών, με στόχο να αξιολογήσει κατά πόσο ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων επιδρά στην ανάπτυξη των παιδιών, καθώς και το πώς τα μη παραδοσιακά οικογενειακά μοντέλα επαναπροσδιορίζουν τις καθιερωμένες αντιλήψεις περί οικογένειας και γονεϊκότητας, που στηρίζονται στην ετεροκανονικότητα.

Το βασικό συμπέρασμα της ανασκόπησης είναι ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν με ομόφυλους γονείς παρουσιάζουν ψυχολογική, συναισθηματική και κοινωνική προσαρμογή εντός των φυσιολογικών ορίων, συγκρίσιμη με εκείνη των παιδιών που ανατρέφονται από ετεροφυλόφιλους γονείς. Η ανάλυση των ερευνών δεν καταδεικνύει συστηματικές ή στατιστικά σημαντικές διαφορές στη γνωστική ανάπτυξη, τη σχολική επίδοση, την ταυτότητα φύλου ή τη διαμόρφωση κοινωνικών σχέσεων με συνομηλίκους. Αντίθετα, παράγοντες όπως η ποιότητα των σχέσεων μεταξύ γονέων και παιδιών, η σταθερότητα της οικογενειακής δομής και η επάρκεια φροντίδας φαίνεται να παίζουν καθοριστικότερο ρόλο στην ευημερία των παιδιών από την ίδια τη σεξουαλική ταυτότητα των γονέων.

Η Tasker (2005) επιπλέον επισημαίνει τις διαφοροποιήσεις που σχετίζονται με τον τρόπο σχηματισμού των οικογενειών — είτε μέσω προηγούμενων ετερόφυλων σχέσεων, τεχνητής γονιμοποίησης, υιοθεσίας, είτε παρένθετης μητρότητας — οι οποίες διαμορφώνουν τις εμπειρίες και τις δυναμικές εντός του οικογενειακού πλαισίου. Στις οικογένειες ομόφυλων μητέρων, για παράδειγμα, τα παιδιά συχνά ωφελούνται από αυξημένη συναισθηματική εμπλοκή και πιο ισότιμες γονεϊκές σχέσεις. Αντίστοιχα, τα παιδιά με ομόφυλους πατέρες, ιδίως όταν ζουν σε κοινωνικά περιβάλλοντα που δεν αποδέχονται εύκολα την ομοφυλοφιλία, μπορεί να αντιμετωπίζουν κοινωνικό στίγμα, ωστόσο μαθαίνουν να αναπτύσσουν αποτελεσματικούς μηχανισμούς ανθεκτικότητας και ενδυνάμωσης.

Η ανασκόπηση δεν παραλείπει να εξετάσει και τις κοινωνικές και νομικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν αυτές οι οικογένειες, τονίζοντας ότι η έλλειψη νομικής αναγνώρισης

δημιουργεί καταστάσεις αβεβαιότητας και ανασφάλειας τόσο για τους γονείς όσο και για τα παιδιά. Παρά την πρόοδο σε θέματα ισότητας, παραμένουν σημαντικές ανισότητες που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή και την κοινωνική ένταξη των ΛΟΑΤ οικογενειών.

Συνολικά, η Tasker (2005) καταλήγει ότι η επιστημονική βιβλιογραφία δεν υποστηρίζει την υπόθεση πως η γονεϊκότητα από ομόφυλα άτομα έχει αρνητικές συνέπειες για τα παιδιά. Αντιθέτως, η μελέτη αποδεικνύει ότι αυτές οι οικογένειες μπορούν να παρέχουν σταθερά, υποστηρικτικά και λειτουργικά περιβάλλοντα ανατροφής, ισάξια με εκείνα των ετερόφυλων οικογενειών. Η συμβολή της μελέτης είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς ενισχύει την ανάγκη για πολιτικές και θεσμικές πρακτικές που βασίζονται σε αντικειμενικά επιστημονικά δεδομένα και όχι σε κοινωνικά στερεότυπα ή προκαταλήψεις.

2.3. Συγκριτική Ανάλυση Άρθρων για τις Οικογένειες με Ομόφυλους Γονείς

2.3.1. Πίνακας

Ακολούθως παρατίθεται ο πίνακας με τα επιστημονικά άρθρα, τα οποία εξετάζουν τη θέση των οικογενειών με ομόφυλους γονείς, στο κοινωνικό και εκπαιδευτικό περιβάλλον. Η ανάλυση γίνεται με βάση τη θεματική εστίαση, τη μεθοδολογία, τα βασικά ευρήματα και τις προτεινόμενες παρεμβάσεις.

Πίνακας 1

Χαρακτηριστικά των ερευνών που συμπεριλήφθηκαν στην επισκόπηση βιβλιογραφίας

A/A	Τίτλος άρθρου	Συγγραφείς	Χώρα	Είδος έρευνας	Μέθοδος	Κύρια θεματική
1	Positioning Discourse on Homophobia in Schools	Cocker et al.	Αγγλία	Ποιοτική	Συνεντεύξεις	Ομοφοβία στο σχολείο
2	Parent Perspectives on Child Health	Crouch et al.	Αυστραλία	Ποιοτική	Ημιδομημένες συνεντεύξεις	Υγεία και ευημερία παιδιών
3	Lesbian, Gay and Heterosexual Adoptive Parents	Goldberg et al. (2017)	ΗΠΑ	Ποιοτική	Συνεντεύξεις	Υιοθεσία και σχολική συμπερίληψη
4	Italian Teachers' Beliefs	Baiocco et al.	Ιταλία	Ποσοτική	Ψυχομετρική κλίμακα	Στάσεις εκπαιδευτικών
5	Comfort and Training Needs	De Simone et al.	Ιταλία	Ποσοτική	Ερωτηματολόγια	Εκπαιδευτική επάρκεια
6	A Meta-Analysis of Developmental Outcomes	Crowl et al.	ΗΠΑ	Μετα-ανάλυση	Συγκριτική μελέτη	Αναπτυξιακά αποτελέσματα
7	The Mamas and the Papas	Rimalower & Caty	ΗΠΑ	Ποιοτική	Συνεντεύξεις	Κοινωνικός αποκλεισμός
8	Preservice Teachers' Attitudes	Larrabee & Kim	ΗΠΑ	Ποσοτική	Ερωτηματολόγια	Εκπαίδευση μελλοντικών εκπαιδευτικών
9	Preschool Teachers' Attitudes	Goldberg & Smith	ΗΠΑ	Ποιοτική	Συνεντεύξεις	Προσχολική εκπαίδευση και φύλο
10	Child Adjustment and Parenting	Bos et al.	Ολλανδία	Ποσοτική	Ερωτηματολόγια	Ποιότητα γονεϊκής σχέσης
11	Cultural Construction of Family Schemas	Sullivan	ΗΠΑ	Ποιοτική Θεωρητική	/ Παρατήρηση	Θεωρία οικογένειας
12	Marriage and Family: LGBT Individuals	Gates	ΗΠΑ	Ποσοτική	Δημογραφικά δεδομένα	Νομική και κοινωνική θέση
13	Children of Lesbian and Gay Parents	Patterson	ΗΠΑ	Ανασκόπηση	Επισκόπηση	Ψυχολογική ευημερία
14	Lesbian Mothers, Gay Fathers and Their Children	Tasker	Ηνωμένο Βασίλειο	Ανασκόπηση	Μελέτες	Οικογενειακές δομές

2.4. Ανάλυση

Η οικογένεια, ως θεμελιώδης κοινωνικός θεσμός, έχει αποτελέσει αντικείμενο εκτεταμένης θεωρητικής και εμπειρικής μελέτης τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς οι κοινωνικές συνθήκες μεταβάλλονται και οι παραδοσιακές μορφές οικογενειακής οργάνωσης επαναπροσδιορίζονται. Η έννοια της οικογένειας, η οποία στο παρελθόν θεωρούνταν σταθερή και ομοιογενής, σήμερα προσεγγίζεται ως δυναμική κοινωνική κατασκευή που διαμορφώνεται μέσα από ιστορικές, πολιτισμικές και θεσμικές διεργασίες. Στο πλαίσιο αυτό, οι σύγχρονες μορφές οικογένειας, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και οι οικογένειες με γονείς του ίδιου φύλου, έχουν αποτελέσει αντικείμενο αυξανόμενου επιστημονικού ενδιαφέροντος σε πεδία όπως η κοινωνιολογία, η ψυχολογία, η παιδαγωγική και η νομική επιστήμη.

Η εξέταση της σχετικής βιβλιογραφίας δείχνει ότι η ερευνητική εστίαση μετατοπίζεται σταδιακά από τη διερεύνηση της ανάπτυξης των παιδιών που μεγαλώνουν σε ομόφυλες οικογένειες προς την ανάλυση των κοινωνικών και θεσμικών παραγόντων που επηρεάζουν την εμπειρία τους στο σχολικό περιβάλλον.

Σε θεωρητικό επίπεδο, η σχετική βιβλιογραφία επιχειρεί να αποδομήσει την παραδοσιακή, ετεροφυλοκεντρική αντίληψη της οικογένειας και να αναδείξει την ποικιλομορφία των οικογενειακών μορφών που παρατηρούνται στις σύγχρονες κοινωνίες. Σημαντική συμβολή προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί η προσέγγιση της Sullivan (1996), η οποία εισάγει την έννοια της «αναστοχαστικής οικογένειας», υποστηρίζοντας ότι οι ομόφυλες οικογένειες δεν αναπαράγουν απλώς τα παραδοσιακά οικογενειακά πρότυπα, αλλά συμβάλλουν ενεργά στη διαμόρφωση νέων μορφών συγγένειας και γονεϊκότητας. Παράλληλα, η θεωρία της ετεροκανονικότητας αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο η ετεροφυλοφιλία προβάλλεται ως η κυρίαρχη και κοινωνικά αποδεκτή μορφή σχέσης, επηρεάζοντας τόσο τις κοινωνικές αντιλήψεις όσο και τη λειτουργία θεσμών, όπως το σχολείο.

Οι πρώτες συστηματικές εμπειρικές έρευνες που εξετάζουν την ανάπτυξη των παιδιών σε ομόφυλες οικογένειες εμφανίζονται στις αρχές της δεκαετίας του 2000. Η Tasker (2005) επισημαίνει ότι η εμπειρία της οικογενειακής διαφορετικότητας μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων αποδοχής και κοινωνικής ευαισθησίας στα παιδιά. Στο ίδιο πλαίσιο, η

Patterson (2006), μέσα από εκτενή επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ευημερία των παιδιών συνδέεται κυρίως με την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων, τη συναισθηματική υποστήριξη και τη σταθερότητα του οικογενειακού περιβάλλοντος και όχι με το φύλο ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων.

Παρόμοια ευρήματα παρουσιάζονται και στην εμπειρική μελέτη των Bos et al. (2007), η οποία εξετάζει την ανάπτυξη παιδιών που μεγαλώνουν σε λεσβιακές οικογένειες. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι τα παιδιά αυτά παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα συναισθηματικής ασφάλειας και θετικές σχέσεις με τους γονείς τους. Τα δεδομένα αυτά ενισχύονται περαιτέρω από τη μετα-ανάλυση των Cowl et al. (2008) η οποία συγκρίνει μεγάλο αριθμό ερευνών και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν εντοπίζονται σημαντικές διαφορές μεταξύ παιδιών που μεγαλώνουν σε ομόφυλες και ετερόφυλες οικογένειες ως προς τη γνωστική ανάπτυξη, την ψυχική υγεία και την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων.

Μετά από αυτή τη φάση της έρευνας, το ενδιαφέρον της βιβλιογραφίας μετατοπίζεται σταδιακά από την αναπτυξιακή πορεία των παιδιών προς τη διερεύνηση της κοινωνικής και σχολικής εμπειρίας των ομόφυλων οικογενειών. Οι Rimalower και Caty (2009) επισημαίνουν ότι η απουσία αναγνώρισης της οικογενειακής ποικιλομορφίας στο σχολείο μπορεί να δημιουργήσει συνθήκες αβεβαιότητας και αποξένωσης για τα παιδιά που προέρχονται από ομόφυλες οικογένειες. Η μη ορατότητα αυτών των οικογενειών στο σχολικό περιβάλλον συνδέεται συχνά με την αναπαραγωγή της αντίληψης ότι η «κανονική» οικογένεια αποτελείται αποκλειστικά από μητέρα και πατέρα.

Στο ίδιο χρονικό πλαίσιο, η έρευνα των Larrabee και Kim (2010) στρέφει το ενδιαφέρον στις στάσεις των εκπαιδευτικών απέναντι στις ομόφυλες οικογένειες. Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι η προηγούμενη επαφή με ΛΟΑΤ άτομα, η εμπειρία σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών μπορούν να συμβάλουν στη διαμόρφωση θετικότερων στάσεων απέναντι στη διαφορετικότητα. Η μελέτη αυτή αναδεικνύει ότι οι στάσεις των εκπαιδευτικών δεν είναι σταθερές ή αμετάβλητες, αλλά μπορούν να επηρεαστούν μέσα από εκπαιδευτικές εμπειρίες και διαδικασίες μάθησης.

Κατά τα επόμενα χρόνια, οι έρευνες επικεντρώνονται όλο και περισσότερο στη βιωμένη εμπειρία των ομόφυλων οικογενειών μέσα στο σχολικό πλαίσιο. Οι Cocker et al. (2013) εξετάζουν τις στρατηγικές που υιοθετούν οι ομόφυλοι γονείς κατά την αλληλεπίδρασή τους

με το σχολείο και διαπιστώνουν ότι συχνά καλούνται να αποφασίσουν αν θα αποκαλύψουν την οικογενειακή τους ταυτότητα ή αν θα την αποκρύψουν, προκειμένου να προστατεύσουν τα παιδιά τους από πιθανές αρνητικές αντιδράσεις. Σε μεταγενέστερη μελέτη, οι Cocker et al. (2019) αναδεικνύουν επιπλέον τον τρόπο με τον οποίο οι λόγοι και οι πρακτικές που σχετίζονται με την ομοφοβία διαμορφώνονται μέσα στο σχολικό περιβάλλον, επηρεάζοντας τόσο τις εμπειρίες των οικογενειών όσο και τη στάση των εκπαιδευτικών απέναντι στη σεξουαλική διαφορετικότητα. Παράλληλα, οι Goldberg και Smith (2013) επισημαίνουν ότι ιδιαίτερα στην προσχολική εκπαίδευση οι εκπαιδευτικοί τείνουν να αποφεύγουν αναφορές σε ζητήματα σεξουαλικότητας και οικογενειακής ποικιλομορφίας, συχνά λόγω αβεβαιότητας ή φόβου αντιδράσεων από γονείς.

Στη συνέχεια, νεότερες μελέτες εξετάζουν και τις στρατηγικές προσαρμογής που αναπτύσσουν οι ίδιες οι οικογένειες. Οι Crouch et al. (2017), μελετώντας ομόφυλες οικογένειες στην Αυστραλία, καταγράφουν ότι πολλοί γονείς υιοθετούν στρατηγικές ενδυνάμωσης των παιδιών τους, προκειμένου να τα προετοιμάσουν για πιθανές κοινωνικές προκαταλήψεις. Τα ευρήματα αυτά δείχνουν ότι οι οικογένειες δεν αποτελούν απλώς παθητικούς αποδέκτες κοινωνικών πιέσεων, αλλά αναπτύσσουν ενεργά μηχανισμούς ανθεκτικότητας.

Πιο πρόσφατες έρευνες εστιάζουν στις στάσεις των εκπαιδευτικών και στους παράγοντες που τις επηρεάζουν. Η μελέτη των Baiocco et al. (2020) δείχνει ότι η έντονη θρησκευτική εμπλοκή και η περιορισμένη επαφή με ΛΟΑΤ άτομα συνδέονται με πιο αρνητικές στάσεις απέναντι στις ομόφυλες οικογένειες. Παράλληλα, οι De Simone et al. (2020) επισημαίνουν ότι αρκετοί εκπαιδευτικοί δηλώνουν πως δεν αισθάνονται επαρκώς προετοιμασμένοι για να υποστηρίξουν παιδιά από οικογένειες με γονείς του ίδιου φύλου. Τα ευρήματα αυτά υποδεικνύουν ότι η έλλειψη επιμόρφωσης και θεσμικής καθοδήγησης μπορεί να ενισχύσει την αβεβαιότητα των εκπαιδευτικών απέναντι σε ζητήματα οικογενειακής ποικιλομορφίας.

Συνολικά, η διεθνής βιβλιογραφία υποδεικνύει ότι η αναπτυξιακή πορεία των παιδιών που μεγαλώνουν σε ομόφυλες οικογένειες δεν διαφοροποιείται αρνητικά σε σχέση με εκείνη των παιδιών που μεγαλώνουν σε ετερόφυλες οικογένειες. Παράλληλα, αναδεικνύεται ότι το σχολικό περιβάλλον μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο είτε στην ενίσχυση είτε στον περιορισμό της αποδοχής της οικογενειακής ποικιλομορφίας. Οι στάσεις και οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για τη διαμόρφωση ενός σχολικού κλίματος που προάγει τη συμπερίληψη και την ισότητα.

Με βάση τα παραπάνω, προκύπτει ότι η ποιότητα της γονεϊκότητας δεν συνδέεται με το φύλο ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων, αλλά με παράγοντες όπως η φροντίδα, η συναισθηματική υποστήριξη και η σταθερότητα των οικογενειακών σχέσεων. Παράλληλα, η εκπαιδευτική κοινότητα καλείται να αναπτύξει πολιτικές και πρακτικές που θα αναγνωρίζουν την οικογενειακή ποικιλομορφία και θα συμβάλλουν στη δημιουργία ενός σχολικού περιβάλλοντος που προάγει την αποδοχή και τη συμπερίληψη όλων των παιδιών.

2.5. Συμπεράσματα ερευνών

Η διεθνής ερευνητική παραγωγή σχετικά με την ομόφυλη γονεϊκότητα καταλήγει με σαφήνεια σε συμπεράσματα, που ανατρέπουν παρωχημένα στερεότυπα περί «ανεπάρκειας» των ομόφυλων γονέων και επιβεβαιώνουν την ισοτιμία τους σε σχέση με τους ετερόφυλους. Ανεξάρτητα από το κοινωνικό πλαίσιο διεξαγωγής ή τη μεθοδολογία που υιοθετείται, οι περισσότερες μελέτες καταλήγουν στο ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογένειες με ομόφυλους γονείς παρουσιάζουν ανάλογη ψυχοσυναισθηματική, γνωστική και κοινωνική εξέλιξη με εκείνα που προέρχονται από ετερόφυλες οικογένειες. Καθοριστικό ρόλο για την ευημερία των παιδιών διαδραματίζει η ποιότητα της σχέσης με τους γονείς, η συναισθηματική στήριξη, η σταθερότητα του οικογενειακού περιβάλλοντος και η ύπαρξη δεσμών εμπιστοσύνης, ενώ ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων δεν φαίνεται να αποτελεί καθοριστικό παράγοντα.

Παράλληλα, οι έρευνες αναδεικνύουν με σαφήνεια τις δυσκολίες που εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν οι οικογένειες αυτές, κυρίως λόγω της κυρίαρχης ετεροκανονικότητας. Η κοινωνική προκατάληψη και η αορατότητα συνιστούν επαναλαμβανόμενα μοτίβα που επηρεάζουν την καθημερινότητά τους. Στον χώρο του σχολείου, η απουσία αναφορών σε εναλλακτικές οικογενειακές μορφές στα προγράμματα σπουδών και στα σχολικά εγχειρίδια, σε συνδυασμό με την επιφυλακτικότητα ή και τις αρνητικές απόψεις ορισμένων εκπαιδευτικών, δημιουργούν εμπόδια στη συμπερίληψη. Σε θεσμικό επίπεδο, ο περιορισμός της νομικής αναγνώρισης ή η έλλειψη πλήρους κατοχύρωσης δικαιωμάτων, όπως η υιοθεσία ή η γονική μέριμνα, ενισχύουν το αίσθημα επισφάλειας και περιθωριοποίησης.

Παρά τις προκλήσεις αυτές, η βιβλιογραφία αναδεικνύει και τις στρατηγικές ανθεκτικότητας που αναπτύσσουν οι ίδιες οι οικογένειες. Οι γονείς φροντίζουν να ενισχύουν την

αυτοεκτίμηση των παιδιών τους, να καλλιεργούν ισχυρούς δεσμούς επικοινωνίας και να δημιουργούν υποστηρικτικά δίκτυα, είτε στο πλαίσιο της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας είτε σε συνεργασία με κοινωνικούς και εκπαιδευτικούς φορείς. Μέσα από την καθημερινή τους παρουσία και την επιλογή της ορατότητας, συμβάλλουν ενεργά στη σταδιακή διαμόρφωση μιας κοινωνίας πιο ανοιχτής και δεκτικής απέναντι στην ποικιλομορφία.

Ιδιαίτερη βαρύτητα αποδίδεται στον ρόλο της εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών πολιτικών. Πολλές μελέτες υπογραμμίζουν ότι η έλλειψη επιμόρφωσης οδηγεί σε αμηχανία ή και σε αναπαραγωγή προκαταλήψεων από τους εκπαιδευτικούς. Ωστόσο, έρευνες δείχνουν ότι όσοι διαθέτουν σχετική εκπαίδευση ή προσωπική εμπειρία με τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα αναπτύσσουν σαφώς πιο θετικές στάσεις. Συνεπώς, αναδεικνύεται η ανάγκη συστηματικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών, ένταξης αναφορών σε διαφορετικές οικογενειακές μορφές στο αναλυτικό πρόγραμμα και καλλιέργειας σχολικών κλιμάτων που προάγουν τον σεβασμό και τη συμπερίληψη.

Η ιστορική εξέλιξη της ερευνητικής συζήτησης καταδεικνύει επίσης μια σταδιακή μετατόπιση: από τις πρώτες μελέτες της δεκαετίας του 1990, που επικεντρώθηκαν κυρίως στην αποδόμηση στερεοτύπων περί «ακαταλληλότητας», έως τις πιο πρόσφατες που δίνουν έμφαση στη θεσμική αναγνώριση και την εκπαιδευτική συμπερίληψη. Η πορεία αυτή αντικατοπτρίζει την πρόοδο τόσο της επιστημονικής γνώσης όσο και των κοινωνικών αντιλήψεων σε διεθνές επίπεδο.

Εν κατακλείδι, οι έρευνες καταλήγουν στο ότι η ομόφυλη γονεϊκότητα δεν συνιστά παράγοντα κινδύνου για την ανάπτυξη των παιδιών, αντιθέτως εντάσσεται ισότιμα στις σύγχρονες μορφές οικογένειας. Παράλληλα, τονίζουν την ανάγκη θεσμικών αλλαγών και κυρίως εκπαιδευτικών πολιτικών που θα ενισχύουν τη συμπερίληψη και θα περιορίζουν τις διακρίσεις, διασφαλίζοντας ίση μεταχείριση για όλες τις οικογένειες. Η αναγνώριση και στήριξη αυτών των οικογενειών δεν αποτελεί μόνο ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και θεμελιώδη προϋπόθεση για την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών και τη συνοχή της κοινωνίας στο σύνολό της.

Υπό συνολική θεώρηση, η επισκόπηση των προηγούμενων ερευνών καταδεικνύει ότι οι απόψεις των εκπαιδευτικών, οι κοινωνικές αντιλήψεις και το θεσμικό πλαίσιο διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη σχολική εμπειρία παιδιών που προέρχονται από οικογένειες με γονείς ομόφυλο ζευγάρι. Τα συμπεράσματα των μελετών που

παρουσιάστηκαν αποτέλεσαν βασικό σημείο αναφοράς για την παρούσα έρευνα, καθώς αξιοποιήθηκαν τόσο για τη διαμόρφωση των ερευνητικών ερωτημάτων όσο και για την ερμηνεία και συζήτηση των εμπειρικών ευρημάτων που ακολουθούν.

2.6. Ερευνητικό κενό, σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας

Η επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας ανέδειξε ότι το πεδίο της ομόφυλης γονεϊκότητας έχει μελετηθεί κυρίως σε σχέση με την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών, τις εμπειρίες των οικογενειών στο σχολικό περιβάλλον, καθώς και τις στάσεις των εκπαιδευτικών απέναντι στην οικογενειακή ποικιλομορφία. Παράλληλα, κατέστη σαφές ότι η διεθνής βιβλιογραφία έχει στραφεί σταδιακά από την αποδόμηση στερεοτύπων γύρω από την «καταλληλότητα» των ομόφυλων γονέων προς την ανάδειξη θεσμικών, κοινωνικών και παιδαγωγικών παραγόντων που επηρεάζουν την αποδοχή και τη συμπερίληψη των οικογενειών αυτών στο σχολικό πλαίσιο.

Ωστόσο, στο ελληνικό πλαίσιο διαπιστώνεται εμφανές ερευνητικό κενό. Ειδικότερα, δεν έχουν εντοπιστεί επαρκείς εμπειρικές έρευνες που να εστιάζουν στις απόψεις των εκπαιδευτικών προσχολικής εκπαίδευσης σχετικά με τη φοίτηση παιδιών που προέρχονται από οικογένειες με γονείς ομόφυλο ζευγάρι. Το κενό αυτό καθίσταται ιδιαίτερα σημαντικό, αν ληφθεί υπόψη ο ρόλος των νηπιαγωγών στη διαμόρφωση του σχολικού κλίματος, στην προώθηση της συμπερίληψης και στη διαχείριση της οικογενειακής ποικιλομορφίας στο πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης.

Με βάση τα παραπάνω, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών προσχολικής εκπαίδευσης σχετικά με τις οικογένειες με γονείς ομόφυλο ζευγάρι και ειδικότερα σχετικά με την ενδεχόμενη φοίτηση παιδιών που προέρχονται από αυτές στο νηπιαγωγείο.

Ειδικότερα, η έρευνα επιχειρεί να απαντήσει στα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποιες είναι οι απόψεις των νηπιαγωγών σχετικά με τις ομόφυλες οικογένειες και ειδικότερα σχετικά με τον γάμο και την τεκνοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια;

2. Πώς αντιλαμβάνονται οι νηπιαγωγοί τον παιδαγωγικό τους ρόλο απέναντι στη φοίτηση παιδιών που προέρχονται από οικογένειες με γονείς ομόφυλο ζευγάρι στο πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης;

3. Ποιες δυσκολίες ή προκλήσεις θεωρούν οι νηπιαγωγοί ότι ενδέχεται να προκύψουν στη σχολική πράξη από τη φοίτηση παιδιών που προέρχονται από οικογένειες με ομόφυλους γονείς;

4. Ποιες ανάγκες επιμόρφωσης και θεσμικής υποστήριξης αναγνωρίζουν οι νηπιαγωγοί προκειμένου να διαχειριστούν ζητήματα οικογενειακής ποικιλομορφίας στο σχολικό περιβάλλον;

Η ανάδειξη του παραπάνω ερευνητικού κενού και η διατύπωση του σκοπού και των ερευνητικών ερωτημάτων της μελέτης οδηγούν οργανικά στο επόμενο κεφάλαιο, στο οποίο παρουσιάζεται η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήθηκε για τη διερεύνηση του ζητήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

3.1. Εισαγωγή στη μεθοδολογία

Η παρούσα ερευνητική εργασία υιοθέτησε ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση. Επιδίωξη ήταν να διερευνηθούν σε βάθος οι απόψεις των νηπιαγωγών σχετικά με τη φοίτηση παιδιών που προέρχονται από οικογένειες με ομόφυλους γονείς. Η ποιοτική έρευνα δίνει προτεραιότητα στην κατανόηση του νοήματος που αποδίδουν οι ίδιες οι συμμετέχουσες στις εμπειρίες τους, μια προσέγγιση που εδράζεται στη βεμπεριανή κοινωνιολογική παράδοση της ερμηνευτικής κατανόησης (*Verstehen*) (Weber, 1978). Στο σύγχρονο ερευνητικό πλαίσιο, η προσέγγιση αυτή αποτυπώνεται στη μεθοδολογία της ποιοτικής έρευνας, όπως περιγράφεται από τον Creswell (2013).

Η επιλογή της ποιοτικής μεθοδολογίας συνδέεται άμεσα με τη φύση του υπό μελέτη ζητήματος. Η αποδοχή της διαφορετικότητας, οι αντιλήψεις για τις οικογενειακές μορφές και οι παιδαγωγικές πρακτικές ένταξης διαμορφώνονται συχνά μέσα από προσωπικές αξίες, κοινωνικές αναπαραστάσεις και βιώματα, τα οποία είναι δύσκολο να αποτυπωθούν επαρκώς μέσω τυποποιημένων εργαλείων. Συνεπώς, κρίθηκε σημαντικό να δοθεί χώρος στον λόγο των νηπιαγωγών, ώστε να αναδειχθούν οι αιτιολογήσεις, οι ενδοιασμοί, αλλά και οι στρατηγικές που ενδέχεται να υιοθετούν μέσα στην καθημερινή σχολική πραγματικότητα.

Σε σύγκριση με ποσοτικές προσεγγίσεις, όπου κυριαρχεί η στατιστική ανάλυση και η γενίκευση, η ποιοτική μεθοδολογία εστιάζει στη βιωματική διάσταση, στον υποκειμενικό λόγο και στις συναισθηματικές αποχρώσεις που συνοδεύουν τις απόψεις και τις πρακτικές των ατόμων. Με αυτό τον τρόπο καθίσταται εφικτή η αναλυτική περιγραφή και ερμηνεία στάσεων, ακόμη και όταν αυτές εμφανίζουν αντιφάσεις ή μεταβολές ανάλογα με το πλαίσιο (Flick, 2014).

Έτσι, οι απόψεις των εκπαιδευτικών αντιμετωπίστηκαν όχι ως «σταθερά χαρακτηριστικά», αλλά ως δυναμικές τοποθετήσεις που επηρεάζονται από θεσμικές προσδοκίες, κοινωνικούς κανόνες και πρακτικές ανάγκες της τάξης. Η ποιοτική προσέγγιση επέτρεψε να εξεταστεί το

πώς οι συμμετέχουσες διαπραγματεύονται αυτές τις επιρροές και πώς τις ενσωματώνουν στη σκέψη και στη δράση τους.

Εν κατακλείδι, η στόχευση της μελέτης δεν ήταν η στατιστική γενίκευση στον συνολικό πληθυσμό, αλλά η εις βάθος κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι νηπιαγωγοί συγκροτούν και εκφράζουν τις απόψεις τους μέσα σε ένα συγκεκριμένο σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον. Η ερμηνευτική αυτή οπτική προσφέρει τη δυνατότητα να εντοπιστούν παράγοντες, ανησυχίες και ανάγκες που συχνά δεν αναδεικνύονται με τυποποιημένα εργαλεία.

3.2. Ερευνητικός σχεδιασμός

Ο σχεδιασμός της παρούσας έρευνας στηρίχθηκε στη χρήση ημιδομημένων συνεντεύξεων, μια τεχνική ευρέως διαδεδομένη στην ποιοτική ερευνητική παράδοση, καθώς επιτρέπει την εις βάθος διερεύνηση απόψεων. Η επιλογή αυτή κρίθηκε κατάλληλη λόγω της φύσης των ερευνητικών ερωτημάτων, τα οποία αφορούν κοινωνικά ευαίσθητα ζητήματα και απαιτούν ευελιξία, δυνατότητα εμβάθυνσης και ανάδειξη πολυδιάστατων οπτικών. Οι ημιδομημένες συνεντεύξεις βασίζονται σε έναν προκαθορισμένο κορμό θεματικών ενοτήτων, ενώ ταυτόχρονα παρέχουν τη δυνατότητα ανάπτυξης και διερεύνησης θεμάτων που αναδύονται κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ανάλογα με τις απαντήσεις των συμμετεχουσών (Cohen et al., 2018).

Ο οδηγός της συνέντευξης κατασκευάστηκε μέσω μιας συστηματικής και πολυεπίπεδης διαδικασίας, με στόχο τη διασφάλιση της επιστημονικής εγκυρότητας και της συνάφειάς του με τον σκοπό της έρευνας. Αρχικά πραγματοποιήθηκε μελέτη και ανάλυση της σχετικής ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας που αφορά τη συμπεριληπτική εκπαίδευση, την οικογενειακή ποικιλομορφία και ειδικότερα τις απόψεις των εκπαιδευτικών στις νέες μορφές οικογένειας. Η βιβλιογραφική αυτή επεξεργασία συνέβαλε στον προσδιορισμό βασικών θεματικών αξόνων, όπως οι απόψεις για τον γάμο και την τεκνοθεσία ομόφυλων ζευγαριών, ο παιδοκεντρικός προσανατολισμός της εκπαιδευτικής πράξης, οι κοινωνικές και γονεϊκές αντιδράσεις, καθώς και οι ανάγκες επιμόρφωσης και θεσμικής υποστήριξης των εκπαιδευτικών.

Σε δεύτερο στάδιο, οι θεματικοί άξονες μετασχηματίστηκαν σε ανοιχτές, διερευνητικές ερωτήσεις, οι οποίες διαμορφώθηκαν με τρόπο ώστε να συνδέονται άμεσα με τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης. Η σύνδεση μεταξύ των βασικών θεματικών αξόνων και των αντίστοιχων ερωτήσεων του οδηγού συνέντευξης παρουσιάζεται στον *Πίνακα 2*.

3.2.1. Πίνακας 2

Σύνδεση θεματικών αξόνων και ερωτήσεων του οδηγού συνέντευξης

Θεματικός άξονας	Ενδεικτική ερώτηση συνέντευξης
Απόψεις για τον γάμο ομόφυλων ζευγαριών	Έχεις ακούσει για τον νέο νόμο που αφορά τη σύναξη γάμου μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών; Ποια είναι η άποψή σου για αυτό;
Απόψεις σχετικά με την τεκνοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια	Πώς τοποθετείσαι απέναντι στην τεκνοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια στο πλαίσιο των πρόσφατων νομοθετικών εξελίξεων;
Φοίτηση παιδιών από ομόφυλες οικογένειες στο νηπιαγωγείο	Αν στο νηπιαγωγείο σου φοιτούσε ένα παιδί που προέρχεται από οικογένεια με γονείς ομόφυλο ζευγάρι, πώς θα ήταν για σένα αυτή η συνθήκη;
Παιδαγωγική διαχείριση της οικογενειακής ποικιλομορφίας	Πώς θα προσέγγιζες στο νηπιαγωγείο τη θεματική της οικογένειας όταν στην τάξη υπάρχει παιδί από ομόφυλη οικογένεια;
Αντιδράσεις σχολικής κοινότητας	Ποιες αντιδράσεις θεωρείς ότι μπορεί να προκύψουν από άλλους γονείς και μαθητές/τριες;
Επαγγελματική ετοιμότητα και επιμόρφωση	Νιώθεις προετοιμασμένη ως εκπαιδευτικός για τη διαχείριση ενός τέτοιου ζητήματος; Τι πιστεύεις ότι θα σε βοηθούσε να αισθανθείς πιο έτοιμη;

Σημείωση. Οι ερωτήσεις προέρχονται από τον ημιδομημένο οδηγό συνέντευξης που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα ποιοτική έρευνα.

Όπως προκύπτει από τον πίνακα, οι ερωτήσεις οργανώθηκαν με τρόπο που να καλύπτουν συστηματικά τα βασικά πεδία διερεύνησης της μελέτης. Ιδιαίτερη μέριμνα δόθηκε στη διατύπωση των ερωτήσεων, ώστε να αποφεύγονται καθοδηγητικές ή αξιολογικές προσεγγίσεις και να ενθαρρύνεται η ελεύθερη έκφραση των συμμετεχουσών. Ο κοινός κορμός των ερωτήσεων εξασφάλισε τη συγκρισιμότητα των δεδομένων και τη συστηματική κάλυψη των βασικών θεματικών πεδίων, ενώ οι συμπληρωματικές διερευνητικές ερωτήσεις επέτρεψαν την αποσαφήνιση νοημάτων, την ανάδειξη εμπειριών από την εκπαιδευτική πράξη και την εμβάθυνση στους λόγους που υποστηρίζουν συγκεκριμένες τοποθετήσεις.

Πριν από τη διεξαγωγή των δέκα συνεντεύξεων, ο οδηγός της συνέντευξης υποβλήθηκε σε πιλοτικό έλεγχο μέσω άτυπης δοκιμαστικής εφαρμογής, με σκοπό την αξιολόγηση της σαφήνειας των ερωτήσεων, της λογικής ακολουθίας των θεματικών ενοτήτων και της

λειτουργικότητας του εργαλείου στο συγκεκριμένο ερευνητικό πλαίσιο. Η διαδικασία αυτή οδήγησε σε περιορισμένες γλωσσικές και δομικές τροποποιήσεις, χωρίς να μεταβληθεί ο βασικός προσανατολισμός του οδηγού, συμβάλλοντας στη βελτίωση της κατανοητότητας και της ροής της συνέντευξης.

Η επιλογή της συγκεκριμένης ερευνητικής στρατηγικής κρίθηκε ιδιαίτερα πρόσφορη, καθώς το υπό μελέτη ζήτημα ενδέχεται να προκαλεί αμηχανία, επιφυλάξεις ή αβεβαιότητα στις εκπαιδευτικούς. Ένα ευέλικτο πλαίσιο διαλόγου, το οποίο προσφέρει χρόνο και χώρο για την ανάπτυξη σκέψεων, αιτιολογήσεων και προβληματισμών, θεωρήθηκε καταλληλότερο από μια πλήρως δομημένη διαδικασία τύπου «ερώτησης-απάντησης».

Η μελέτη εντάσσεται στο πεδίο της περιγραφικής ποιοτικής έρευνας, όπου προτεραιότητα έχει η αποτύπωση της εμπειρίας όπως αυτή βιώνεται και νοηματοδοτείται από τις ίδιες τις συμμετέχουσες, χωρίς την εκ των προτέρων επιβολή αυστηρών θεωρητικών σχημάτων ή υποθέσεων προς επιβεβαίωση (Sandelowski, 2000). Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε και στη διαμόρφωση της σχέσης μεταξύ ερευνήτριας και συμμετεχουσών. Η δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης και μη επικριτικής επικοινωνίας θεωρήθηκε καθοριστική για την ποιότητα και το βάθος των αφηγήσεων, επιτρέποντας στις εκπαιδευτικούς να εκφράσουν ελεύθερα σκέψεις, αμφιθυμίες και προσωπικούς προβληματισμούς που σχετίζονται με το ερευνητικό αντικείμενο.

3.3. Δείγμα και συμμετέχουσες

Η δειγματοληψία της παρούσας έρευνας ήταν μη πιθανοτική. Συγκεκριμένα, εφαρμόστηκε βολική δειγματοληψία, καθώς οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί προέρχονταν από το ευρύτερο κοινωνικό και επαγγελματικό περιβάλλον της ερευνήτριας. Η επιλογή αυτή διευκόλυνε την πρόσβαση στο ερευνητικό πεδίο και συνέβαλε στη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης, στοιχείο ιδιαίτερα σημαντικό για τη διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας με τη χρήση ημιδομημένων συνεντεύξεων.

Παράλληλα, η διαδικασία εμπλουτίστηκε μέσω συστάσεων από τις αρχικές συμμετέχουσες, γεγονός που προσέδωσε στη δειγματοληψία και χαρακτηριστικά χιονοστιβάδας (snowball sampling). Η επιλογή των συμμετεχουσών βασίστηκε σε συγκεκριμένα κριτήρια ένταξης, τα

οποία περιλάμβαναν την ενεργό υπηρεσία ως νηπιαγωγοί σε σχολικές μονάδες της Πάτρας, στην Περιφερειακή Ενότητα Αχαΐας, καθώς και την εθελοντική συμμετοχή τους στην έρευνα.

Αρχικά, ως πληθυσμός αναφοράς της έρευνας ορίστηκαν οι νηπιαγωγοί που υπηρετούν σε σχολικές μονάδες της Πάτρας, στην Περιφερειακή Ενότητα Αχαΐας. Η επιλογή της συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής σχετίζεται τόσο με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της (πληθυσμιακή κινητικότητα και ποικιλομορφία) όσο και με πρακτικούς λόγους, καθώς διευκόλυνε την πρόσβαση του ερευνητή στις σχολικές μονάδες.

Το δείγμα συγκροτήθηκε από δέκα (10) εν ενεργεία νηπιαγωγούς. Παρότι ο αριθμός των συμμετεχουσών είναι σχετικά περιορισμένος, το μέγεθος αυτό θεωρείται επαρκές στο πλαίσιο μιας ποιοτικής διερευνητικής μελέτης, όπου το ενδιαφέρον εστιάζει στην εις βάθος κατανόηση των εμπειριών και των νοηματοδοτήσεων των συμμετεχόντων και όχι στη στατιστική γενίκευση των αποτελεσμάτων. Στην ποιοτική έρευνα, η επιλογή μικρότερου αριθμού συμμετεχουσών επιτρέπει την πιο λεπτομερή διερεύνηση των απόψεων και την αναλυτική ερμηνεία των δεδομένων, καθώς δίνεται μεγαλύτερος χώρος στην ανάπτυξη του λόγου των συμμετεχουσών και στην ανάδειξη των διαφορετικών οπτικών τους (Braun & Clarke, 2006· Creswell, 2013).

Επιπλέον, η ανάλυση των δεδομένων βασίστηκε σε εκτενείς ημιδομημένες συνεντεύξεις, οι οποίες παρήγαγαν πλούσιο ποιοτικό υλικό και επέτρεψαν την αναγνώριση επαναλαμβανόμενων θεματικών μοτίβων. Στο πλαίσιο αυτό, ο αριθμός των δέκα συνεντεύξεων κρίθηκε επαρκής για τη διερεύνηση του συγκεκριμένου ερευνητικού ζητήματος, δεδομένου ότι επέτρεψε την ανάδυση βασικών θεματικών κατηγοριών και την εις βάθος κατανόηση των απόψεων των νηπιαγωγών σχετικά με τη φοίτηση παιδιών από οικογένειες με ομόφυλους γονείς.

Για την πληρέστερη κατανόηση του δείγματος καταγράφηκαν βασικά κοινωνικοδημογραφικά και επαγγελματικά χαρακτηριστικά των συμμετεχουσών. Οι συμμετέχουσες ήταν εν ενεργεία νηπιαγωγοί που εργάζονταν σε σχολικές μονάδες της Πάτρας, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Όσον αφορά την επαγγελματική τους εμπειρία, τα χρόνια υπηρεσίας τους κυμαίνονταν από περίπου τέσσερα έως και περισσότερα από είκοσι έτη, γεγονός που επέτρεψε τη συλλογή δεδομένων σχετικά με τις στάσεις εκπαιδευτικών με διαφορετικά επίπεδα επαγγελματικής εμπειρίας. Παράλληλα, ορισμένες από τις συμμετέχουσες διέθεταν μεταπτυχιακές σπουδές ή επιπλέον εξειδίκευση σε τομείς της εκπαίδευσης, όπως οι επιστήμες

της αγωγής ή η ειδική αγωγή, ενώ άλλες διέθεταν βασικές σπουδές στην προσχολική εκπαίδευση. Η ποικιλία ως προς την επαγγελματική εμπειρία, το εργασιακό πλαίσιο και το επίπεδο σπουδών συνέβαλε στον εμπλουτισμό των δεδομένων και στην ανάδειξη διαφορετικών οπτικών σχετικά με το υπό διερεύνηση ζήτημα. Η επιλογή του μεγέθους του δείγματος συνδέθηκε με τη δυνατότητα συλλογής πλούσιου υλικού, αλλά και με την πρακτική διαχείριση της απομαγνητοφώνησης και της ανάλυσης.

Οι συμμετέχουσες επιλέχθηκαν με βολική δειγματοληψία, δηλαδή με βάση τη διαθεσιμότητα και την προθυμία συμμετοχής, πρακτική συχνή σε ποιοτικές έρευνες (Etikan et al., 2016). Αν και η μέθοδος αυτή περιορίζει τη δυνατότητα γενίκευσης, εξυπηρετεί τον σκοπό της μελέτης που είναι η συλλογή ουσιαστικού υλικού σε ρεαλιστικό χρονικό πλαίσιο. Παράλληλα, καταβλήθηκε προσπάθεια ώστε οι συμμετέχουσες να προέρχονται από διαφορετικά πλαίσια εργασίας (δημόσιο/ιδιωτικό τομέα), ώστε να εμπλουτιστεί το εύρος εμπειριών και να αναδειχθούν ενδεχόμενες διαφοροποιήσεις.

Βασικά κριτήρια ένταξης ήταν η ιδιότητα της εν ενεργεία νηπιαγωγού σε δημόσιο ή ιδιωτικό νηπιαγωγείο της περιοχής και η διάθεση να συζητηθεί ένα θέμα που μπορεί να προκαλεί κοινωνική αμηχανία ή συναισθηματική φόρτιση. Πριν από τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων δόθηκε αναλυτική ενημέρωση για τον σκοπό της έρευνας, το πλαίσιο εμπιστευτικότητας και το δικαίωμα αποχώρησης.

Τέλος, η περιγραφή του δείγματος στο κείμενο στοχεύει να υποστηρίξει τη μεταφερσιμότητα (transferability), δηλαδή την ικανότητα του αναγνώστη να κρίνει κατά πόσο τα ευρήματα είναι χρήσιμα και σε παρόμοια εκπαιδευτικά πλαίσια, χωρίς να υπονοείται στατιστική γενίκευση.

3.4. Εργαλείο συλλογής δεδομένων

Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν ημιδομημένες συνεντεύξεις, εργαλείο που συνδυάζει μια σαφή ερευνητική δομή με τη δυνατότητα ελεύθερης ανάπτυξης των απαντήσεων. Η ερευνήτρια διαμόρφωσε θεματικούς άξονες και ενδεικτικές ερωτήσεις, χωρίς να περιορίσει τις συμμετέχουσες σε κλειστού τύπου απαντήσεις, ώστε να καταγραφούν αυθεντικές εμπειρίες, επιχειρήματα και προβληματισμοί (Cohen et al., 2018).

Η ανάπτυξη του οδηγού συνέντευξης ακολούθησε λογική «από το γενικό στο ειδικό». Αρχικά τέθηκαν ερωτήσεις ευρύτερης διερεύνησης (π.χ., στάσεις σχετικά με την ποικιλομορφία στο σχολείο), ενώ στη συνέχεια ακολούθησαν πιο συγκεκριμένες ερωτήσεις που αφορούσαν την ομοιογεντικότητα και τη σχολική ένταξη. Η διάταξη αυτή εξυπηρέτησε τη σταδιακή «είσοδο» στο θέμα, περιορίζοντας πιθανή αμηχανία και βοηθώντας τις συμμετέχουσες να διαμορφώσουν μια συνεκτική αφήγηση.

Οι θεματικές περιοχές καθορίστηκαν με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία και τη σχετική ερευνητική συζήτηση, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα (Baiooco et al., 2013; De Simone et al., 2018). Ενδεικτικά, διερευνήθηκαν: (α) οι απόψεις απέναντι σε παιδιά από οικογένειες με ομόφυλους γονείς, (β) πιθανές δυσκολίες ή προκλήσεις στο σχολικό περιβάλλον, (γ) ο αντιλαμβανόμενος παιδαγωγικός ρόλος των νηπιαγωγών στη διαχείριση της ποικιλομορφίας, (δ) ανάγκες επιμόρφωσης και θεσμικής υποστήριξης, και (ε) εκτιμήσεις για το κατά πόσο οι σχολικές δομές είναι προετοιμασμένες να ανταποκριθούν.

Οι ερωτήσεις σχεδιάστηκαν ώστε να ευνοούν την αφήγηση και τον αναστοχασμό. Για παράδειγμα, ζητήθηκε από τις συμμετέχουσες να περιγράψουν πιθανές αντιδράσεις ή πρακτικές σε περίπτωση φοίτησης παιδιού με δύο μητέρες ή δύο πατέρες, καθώς και να προτείνουν μέτρα για την ομαλή κοινωνικοποίηση και ένταξη στο νηπιαγωγείο. Η δομή αυτή επέτρεψε στην ερευνήτρια να εμβαθύνει σε θέματα που προέκυπταν αυθόρμητα (π.χ., πιθανές αντιδράσεις άλλων γονέων), αξιοποιώντας συμπληρωματικές ερωτήσεις διερεύνησης.

Για την ενίσχυση της σαφήνειας και της καταλληλότητας των ερωτήσεων, ο οδηγός αναθεωρήθηκε πριν από την κύρια συλλογή δεδομένων, με στόχο την αποφυγή διφορούμενων διατυπώσεων και τη διατήρηση ουδέτερης γλώσσας. Έτσι περιορίστηκε ο κίνδυνος «καθοδηγητικών» ερωτήσεων και ενισχύθηκε η δυνατότητα ανάδυσης αυθεντικών απαντήσεων. Ο πλήρης οδηγός της ημιδομημένης συνέντευξης παρατίθεται στο Παράρτημα Α.

3.5. Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Η συλλογή δεδομένων οργανώθηκε με τρόπο που να διασφαλίζει τόσο την ποιότητα του υλικού όσο και την άνεση των συμμετεχουσών. Οκτώ (8) συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν δια ζώσης, ενώ δύο (2) διεξήχθησαν διαδικτυακά. μέσω της πλατφόρμας τηλεδιάσκεψης

Zoom, λόγω περιορισμών διαθεσιμότητας των συμμετεχουσών. Η δια ζώσης επικοινωνία διευκόλυνε την ανάπτυξη σχέσης εμπιστοσύνης, στοιχείο κρίσιμο όταν το ερευνητικό θέμα είναι κοινωνικά ευαίσθητο.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε χώρους που εξασφάλιζαν ιδιωτικότητα και ησυχία (εντός σχολικών μονάδων ή σε ουδέτερους χώρους που επιλέχθηκαν από κοινού). Η διάρκεια κάθε συνέντευξης κυμάνθηκε περίπου από 25 έως 40 λεπτά, ώστε να υπάρχει επάρκεια χρόνου χωρίς υπερβολική κόπωση. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων τηρήθηκαν σημειώσεις πεδίου για μη λεκτικές ενδείξεις, σημεία έμφασης ή αποσαφηνιστικά σχόλια που θα μπορούσαν να υποστηρίξουν την ερμηνεία κατά την ανάλυση.

Μετά από ρητή συναίνεση, οι συνομιλίες καταγράφηκαν ψηφιακά και στη συνέχεια απομαγνητοφωνήθηκαν με προσοχή, ώστε να διατηρηθεί η ακρίβεια του πρωτογενούς υλικού. Πριν από την έναρξη, οι συμμετέχουσες ενημερώθηκαν για τον σκοπό και τη χρήση των δεδομένων, για το δικαίωμα εθελοντικής συμμετοχής και αποχώρησης χωρίς συνέπειες, καθώς και για τις εγγυήσεις ανωνυμίας και εμπιστευτικότητας (British Educational Research Association, 2018).

Κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων η ερευνήτρια επιδίωξε να διατηρήσει στάση διαλόγου και σεβασμού, αποφεύγοντας αξιολογικές ή πιεστικές πρακτικές. Η επιλογή αυτή υποστήριξε την ειλικρινή έκφραση, ακόμη και όταν οι απόψεις ήταν αμφίθυμες ή κοινωνικά «δύσκολες». Παράλληλα, δόθηκε προσοχή στη διαχείριση πιθανής συναισθηματικής φόρτισης: σε περιπτώσεις όπου οι συμμετέχουσες εξέφρασαν δυσφορία ή αβεβαιότητα, ο ρυθμός της συνέντευξης προσαρμόστηκε, με δυνατότητα παύσης ή αλλαγής θεματικής.

3.6. Ανάλυση δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων αποτέλεσε καθοριστικό στάδιο, καθώς σε αυτό μετασχηματίστηκε ο λόγος των συμμετεχουσών σε ερευνητικά ευρήματα. Για την επεξεργασία του υλικού επιλέχθηκε η θεματική ανάλυση, μια ευέλικτη και ευρέως αναγνωρισμένη μέθοδος στην ποιοτική έρευνα, καθώς επιτρέπει τον εντοπισμό προτύπων νοήματος και την οργάνωση πλούσιων δεδομένων σε συνεκτικές θεματικές κατηγορίες (Braun & Clarke, 2006).

Η διαδικασία ακολούθησε διαδοχικά βήματα. Αρχικά πραγματοποιήθηκαν επανειλημμένες αναγνώσεις των απομαγνητοφωνημένων κειμένων για εξοικείωση με το υλικό και καταγραφή

πρώτων εντυπώσεων. Στη συνέχεια εφαρμόστηκε κωδικοποίηση, δηλαδή δημιουργήθηκαν σύντομοι κώδικες/λέξεις-κλειδιά που αντιστοιχούσαν σε συγκεκριμένα νοήματα. Η διαδικασία της κωδικοποίησης δεν περιορίστηκε στην απλή καταγραφή επαναλαμβανόμενων εκφράσεων, αλλά επεκτάθηκε στην προσεκτική διερεύνηση των νοημάτων, των αντιφάσεων και των διαφοροποιήσεων που εμφανίζονταν στον λόγο των συμμετεχουσών. Με τον τρόπο αυτό, η ανάλυση επιδίωξε να αποτυπώσει όχι μόνο το τι δήλωναν οι νηπιαγωγοί, αλλά και το πώς αιτιολογούσαν τις θέσεις τους, ποιοι προβληματισμοί τις συνόδευαν και πώς αυτές οι τοποθετήσεις συνδέονταν με την επαγγελματική τους εμπειρία και το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εργάζονται. Έπειτα, οι κώδικες ομαδοποιήθηκαν σε ευρύτερες θεματικές ενότητες (π.χ., αποδοχή, επιφυλάξεις, παιδαγωγικές προκλήσεις, ανάγκη επιμόρφωσης). Για την πληρέστερη κατανόηση της διαδικασίας ανάλυσης των δεδομένων, παρατίθεται ένα ενδεικτικό παράδειγμα απόσπασμα συνέντευξης και ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιήθηκε η κωδικοποίηση. Συγκεκριμένα, σε απόσπασμα συνέντευξης μία συμμετέχουσα αναφέρει: «Η αλήθεια είναι πως όχι... αν μάθαινα ότι στο σχολείο μου θα έρθει ένας τέτοιος μαθητής θα έτρεχα να καλύψω κάποια κενά μου... δηλαδή σε σχέση με το τι υπάρχει ερευνητικό ή ψυχολογικό σχετικά με αυτή τη νέα μορφή οικογένειας». Το συγκεκριμένο απόσπασμα κωδικοποιήθηκε αρχικά με τον κώδικα «έλλειψη προετοιμασίας εκπαιδευτικού», καθώς η συμμετέχουσα εκφράζει την αίσθηση ότι δεν διαθέτει επαρκή γνώση και κατάρτιση για τη διαχείριση μιας τέτοιας περίπτωσης στο σχολικό περιβάλλον. Στη συνέχεια, ο συγκεκριμένος κώδικας εντάχθηκε στη θεματική κατηγορία «ανάγκη επιμόρφωσης και επαγγελματικής υποστήριξης», η οποία συγκέντρωσε παρόμοιες αναφορές από διαφορετικές συνεντεύξεις. Με τον τρόπο αυτό, επιμέρους νοήματα που προέκυπταν από τις αφηγήσεις των συμμετεχουσών οργανώθηκαν σε ευρύτερα θεματικά μοτίβα, τα οποία αξιοποιήθηκαν στην παρουσίαση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων.

Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στη διάκριση ανάμεσα σε «επιφανειακά» θέματα (τι λέγεται ρητά) και σε «υποκείμενα» νοήματα (τι υπονοείται ή συνδέεται με αξίες/ανησυχίες). Αυτό επέτρεψε η ανάλυση να μην περιοριστεί στην απλή καταγραφή απόψεων, αλλά να προσεγγίσει και τους μηχανισμούς που φαίνεται να τις διαμορφώνουν μέσα στο σχολικό πλαίσιο.

Ακολούθησε αναθεώρηση και οριστικοποίηση των θεμάτων, με έλεγχο της εσωτερικής συνοχής τους και της μεταξύ τους διάκρισης, ώστε να περιοριστούν επικαλύψεις. Η αναλυτική αυτή διαδικασία κρίθηκε ιδιαίτερα σημαντική, καθώς το σχετικά μικρό μέγεθος του δείγματος επέτρεψε την πιο ενδελεχή ενασχόληση με κάθε συνέντευξη ξεχωριστά και την προσεκτική σύγκριση των επιμέρους αφηγήσεων. Έτσι, κατέστη δυνατή η εις βάθος ερμηνεία

λεπτών αποχρώσεων, επιφυλάξεων και αμφιθυμιών που πιθανόν να μην αναδεικνύονταν με την ίδια σαφήνεια σε μια μεγαλύτερη αλλά λιγότερο εστιασμένη ερευνητική διαδικασία.

Η τελική φάση περιλάμβανε σύνθεση και ερμηνεία των θεματικών σε συνάρτηση με τα ερευνητικά ερωτήματα και το θεωρητικό πλαίσιο. Η ανάλυση συνδύασε επαγωγική λογική (ανάδυση θεμάτων από τα δεδομένα) και απαγωγική/θεωρητικά ενημερωμένη προσέγγιση (καθοδηγούμενη από άξονες της βιβλιογραφίας), ώστε να αξιοποιηθούν και οι δύο οπτικές.

Για τη διαφάνεια της ερμηνείας επιλέχθηκαν ενδεικτικά αποσπάσματα που ενσωματώθηκαν στο κεφάλαιο αποτελεσμάτων, ώστε ο αναγνώστης να μπορεί να παρακολουθήσει τη σύνδεση δεδομένων και συμπερασμάτων. Η πρακτική αυτή ενισχύει τη λογοδοσία της ανάλυσης, καθώς καθιστά εμφανή τη βάση των ερμηνευτικών επιλογών.

3.7. Εγκυρότητα και αξιοπιστία

Στην ποιοτική έρευνα, οι έννοιες της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας διαφοροποιούνται σε σχέση με τις ποσοτικές προσεγγίσεις. Αντί της στατιστικής επαλήθευσης και της αναπαραγωγιμότητας των αποτελεσμάτων, η έμφαση δίνεται στη διασφάλιση της πιστότητας, της συνέπειας και της διαφάνειας της ερευνητικής διαδικασίας (Lincoln & Guba, 1985). Για τον λόγο αυτό, στην παρούσα μελέτη υιοθετήθηκαν ποιοτικά κριτήρια αξιολόγησης της ερευνητικής διαδικασίας, όπως η πιστότητα (credibility), η συνέπεια της διαδικασίας (dependability), η επιβεβαιωσιμότητα (confirmability) και η μεταφερσιμότητα (transferability).

Η πιστότητα της έρευνας ενισχύθηκε μέσω της χρήσης ημιδομημένων συνεντεύξεων, οι οποίες επέτρεψαν στις συμμετέχουσες να αναπτύξουν ελεύθερα τις στάσεις και τις εμπειρίες τους. Παράλληλα, η χρήση ενδεικτικών αποσπασμάτων από τις συνεντεύξεις στο κεφάλαιο των αποτελεσμάτων συμβάλλει στη διαφάνεια της ανάλυσης, καθώς επιτρέπει στον αναγνώστη να παρακολουθήσει τη σύνδεση μεταξύ των δεδομένων και των ερμηνευτικών συμπερασμάτων.

Ως προς τη συνέπεια της ερευνητικής διαδικασίας, δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στη συστηματική καταγραφή των βημάτων της ανάλυσης. Οι συνεντεύξεις απομαγνητοφωνήθηκαν πλήρως και αναγνώστηκαν επανειλημμένα, ώστε να διασφαλιστεί η εξοικείωση με το υλικό και η προσεκτική κωδικοποίηση των δεδομένων. Η διαδικασία της

θεματικής ανάλυσης πραγματοποιήθηκε με τρόπο συστηματικό και διαδοχικό, όπως περιγράφεται από τους Braun και Clarke (2006), γεγονός που ενισχύει τη συνέπεια της ερευνητικής διαδικασίας.

Η επιβεβαιωσιμότητα της έρευνας ενισχύθηκε μέσω της διατήρησης αρχείου των απομαγνητοφωνημένων συνεντεύξεων και των αρχικών κωδικοποιήσεων, ώστε να υπάρχει σαφές ίχνος τεκμηρίωσης της ερευνητικής διαδικασίας. Παράλληλα, η ερευνήτρια επιδίωξε αναστοχαστική στάση καθ' όλη τη διάρκεια της ανάλυσης, αναγνωρίζοντας ότι στην ποιοτική έρευνα ο ερευνητής αποτελεί μέρος της ερμηνευτικής διαδικασίας.

Τέλος, η μεταφερσιμότητα των ευρημάτων υποστηρίζεται μέσω της λεπτομερούς περιγραφής του ερευνητικού πλαισίου, του δείγματος και των διαδικασιών συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων. Με τον τρόπο αυτό παρέχονται στον αναγνώστη επαρκείς πληροφορίες ώστε να αξιολογήσει κατά πόσο τα ευρήματα της μελέτης μπορούν να αξιοποιηθούν σε παρόμοια εκπαιδευτικά πλαίσια.

Η παρούσα μελέτη στοχεύει κυρίως στην εις βάθος κατανόηση των απόψεων των συμμετεχουσών μέσα στο συγκεκριμένο κοινωνικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο.

3.8. Αρχές δεοντολογίας

Η διεξαγωγή έρευνας που αφορά ανθρώπινες εμπειρίες προϋποθέτει τήρηση δεοντολογικών αρχών, ιδιαίτερα όταν το θέμα ενδέχεται να προκαλεί κοινωνικές ευαισθησίες. Στην παρούσα μελέτη δόθηκε προτεραιότητα στην προστασία των συμμετεχουσών, στη διασφάλιση της ανωνυμίας τους και στον σεβασμό της αυτονομίας τους (Bera, 2018).

Πριν από τη διεξαγωγή της έρευνας ζητήθηκε και εξασφαλίστηκε αρχικά προφορική συναίνεση από τις συμμετέχουσες, ενώ πραγματοποιήθηκε ενημέρωση σχετικά με τον σκοπό και τη διαδικασία της έρευνας. Πριν από την έναρξη κάθε συνέντευξης δόθηκε επίσης γραπτή φόρμα ενημερωμένης συναίνεσης (βλ. Παράρτημα Β), την οποία οι συμμετέχουσες υπέγραψαν αφού ενημερώθηκαν για τους όρους συμμετοχής, τη διασφάλιση της ανωνυμίας και την εμπιστευτικότητα των δεδομένων.

Αναλυτικά, ζητήθηκε ενημερωμένη συναίνεση: πριν από κάθε συνέντευξη, οι συμμετέχουσες ενημερώθηκαν αναλυτικά για τον σκοπό και τη διαδικασία της έρευνας, τον τρόπο

αξιοποίησης των δεδομένων, καθώς και για τα δικαιώματά τους. Τονίστηκε ρητά η εθελοντική συμμετοχή και η δυνατότητα αποχώρησης σε οποιοδήποτε στάδιο χωρίς συνέπειες.

Επιπλέον, διασφαλίστηκαν η ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα. Δεν καταγράφηκαν προσωπικά αναγνωριστικά στοιχεία στο τελικό κείμενο· για την παρουσίαση αποσπασμάτων χρησιμοποιήθηκαν μη ταυτοποιήσιμες σημάνσεις (αρχικά). Τα δεδομένα αποθηκεύτηκαν με τρόπο που μειώνει τον κίνδυνο ταυτοποίησης, ενθαρρύνοντας παράλληλα την ειλικρινή έκφραση.

Ιδιαίτερο βάρος δόθηκε και στην ασφάλεια των δεδομένων. Οι ηχογραφήσεις και οι απομαγνητοφωνήσεις διατηρήθηκαν σε προστατευμένο αποθηκευτικό χώρο με περιορισμένη πρόσβαση, ενώ προβλέφθηκε η διαγραφή τους μετά την ολοκλήρωση της εργασίας/αξιολόγησης, σύμφωνα με τις δεοντολογικές αρχές. Παράλληλα, αποφεύχθηκε η αναφορά σε πληροφορίες που θα μπορούσαν έμμεσα να οδηγήσουν σε αναγνώριση σχολικής μονάδας ή προσώπων.

Τέλος, υιοθετήθηκε στάση σεβασμού προς την ψυχολογική ασφάλεια των συμμετεχουσών. Οι ερωτήσεις διατυπώθηκαν με ευαισθησία, αποφεύχθηκε οποιαδήποτε μορφή πίεσης και διατηρήθηκε ουδέτερο, μη επικριτικό πλαίσιο συζήτησης, αναγνωρίζοντας ότι οι απόψεις μπορεί να επηρεάζονται από πολιτισμικούς, θρησκευτικούς ή προσωπικούς παράγοντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται η ανάλυση των ημιδομημένων συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας ποιοτικής έρευνας. Η επεξεργασία του ερευνητικού υλικού βασίστηκε στη θεματική ανάλυση, με στόχο την ανάδειξη των βασικών μοτίβων νοήματος που εμφανίζονται στον λόγο των συμμετεχουσών. Η παρουσίαση οργανώνεται σε θεματικές ενότητες που προέκυψαν από τη διαδικασία κωδικοποίησης των συνεντεύξεων και συνδέονται άμεσα με τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης. Αρχικά, παρουσιάζεται συνοπτικά η διαδικασία ανάλυσης των δεδομένων και στη συνέχεια ακολουθεί η αναλυτική παρουσίαση των θεματικών κατηγοριών, τεκμηριωμένων με ενδεικτικά αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις.

4.1. Διαδικασία ανάλυσης των δεδομένων

Για την επεξεργασία των δεδομένων επιλέχθηκε η θεματική ανάλυση, μία από τις συχνά χρησιμοποιούμενες προσεγγίσεις στην ποιοτική έρευνα για την οργάνωση και ερμηνεία ποιοτικών δεδομένων. Στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, το υλικό των ημιδομημένων συνεντεύξεων απομαγνητοφωνήθηκε και μελετήθηκε συστηματικά, ώστε να εντοπιστούν επαναλαμβανόμενα μοτίβα νοήματος και βασικοί άξονες προβληματισμού στον λόγο των συμμετεχουσών.

Δεδομένου του μικρού αριθμού των συμμετεχουσών, στην παρουσίαση των θεματικών επιδιώχθηκε να αποτυπωθούν, όσο ήταν δυνατόν, φωνές από το σύνολο των συνεντεύξεων, ώστε να αναδειχθεί η ποικιλία αλλά και η σύγκλιση των επιμέρους τοποθετήσεων.

Η επεξεργασία του υλικού οδήγησε στην ανάδειξη θεματικών κατηγοριών που αντανακλούν κεντρικές διαστάσεις των ερευνητικών ερωτημάτων και οργανώνουν την παρουσίαση των ευρημάτων. Στη συνέχεια του κεφαλαίου παρουσιάζονται αναλυτικά οι θεματικές αυτές ενότητες, τεκμηριωμένες με ενδεικτικά αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις των συμμετεχουσών.

4.2. Ανάλυση συνεντεύξεων

Η παρούσα ενιαία ποιοτική ανάλυση βασίζεται στη μελέτη δέκα ημιδομημένων συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν με νηπιαγωγούς της περιοχής της Πάτρας, στον Νομό Αχαΐας. Σκοπός είναι η διερεύνηση των απόψεων των συμμετεχουσών αναφορικά με τη φοίτηση μαθητών/τριών που προέρχονται από οικογένειες με γονείς ομόφυλο ζευγάρι και, ειδικότερα, η αποτύπωση του τρόπου με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί: (α) διαμορφώνουν απόψεις απέναντι στον γάμο και στην τεκνοθεσία ομόφυλων ζευγαριών, (β) νοσηματοδοτούν την επαγγελματική τους ταυτότητα και την αρχή της ίσης μεταχείρισης των παιδιών, (γ) αντιλαμβάνονται τις κοινωνικές/γονεϊκές αντιδράσεις και τη θεσμική αβεβαιότητα ως παράγοντες ανασφάλειας, (δ) περιγράφουν ανάγκες επιμόρφωσης και διεπιστημονικής υποστήριξης και (ε) διατυπώνουν τρόπους παιδαγωγικής διαχείρισης της ποικιλομορφίας στο σχολικό περιβάλλον. Η παρουσίαση που ακολουθεί οργανώνεται σε αυτές τις θεματικές ενότητες, οι οποίες προέκυψαν από τη σύγκριση των επαναλαμβανόμενων νοημάτων στο υλικό και τεκμηριώνονται με εκτενέστερα αποσπάσματα, ώστε να καθίσταται σαφέστερη η σύνδεση ανάμεσα στον λόγο των συμμετεχουσών και στην ερμηνευτική επεξεργασία του υλικού.

- ***Απόψεις για τον γάμο και την τεκνοθεσία ομόφυλων ζευγαριών: φάσμα τοποθετήσεων και εσωτερικές διαβαθμίσεις***

Από την επεξεργασία των συνεντεύξεων προκύπτει ότι οι απόψεις των νηπιαγωγών σχετικά με τις ομόφυλες οικογένειες δεν συγκροτούνται ως ενιαίες ή μονοδιάστατες. Αντίθετα, διαμορφώνονται μέσα από ένα ευρύ φάσμα τοποθετήσεων, το οποίο εκτείνεται από τη σαφή αποδοχή έως την έντονη επιφύλαξη ή και την αντίθεση, ενώ συχνά παρεμβάλλονται ενδιάμεσες τοποθετήσεις αναστοχασμού, αμφιθυμίας και μεταβατικής προσαρμογής. Ιδιαίτερα εμφανής είναι η διαφοροποίηση ανάμεσα στις απόψεις που εκφράζονται για τον γάμο ομόφυλων ζευγαριών και σε εκείνες που αφορούν την τεκνοθεσία. Ο γάμος προσεγγίζεται συχνότερα ως ζήτημα δικαιωμάτων, προσωπικής ελευθερίας και ισότητας, ενώ η τεκνοθεσία συνοδεύεται από μεγαλύτερο προβληματισμό, κυρίως επειδή συνδέεται με το παιδί, την ανατροφή του και τις κοινωνικές συνέπειες που ενδέχεται να βιώσει.

Σε αρκετές αφηγήσεις, η αποδοχή του γάμου ομόφυλων ζευγαριών συνδέεται με λόγο δικαιωμάτων και μη διάκρισης και διατυπώνεται ρητά ως ζήτημα ατομικής ελευθερίας. Η Μ.Σ. αναφέρει χαρακτηριστικά: «Γενικά, είμαι υπέρ... για μένα, ο καθένας μπορεί να έχει το

δικαίωμα να συνάψει σχέσεις με όποιον ο ίδιος θεωρεί κατάλληλο. Δεν θα έπρεπε αυτό να ορίζεται μέσω φύλου. Οπότε, μου φαίνεται απολύτως λογικό να συμβεί». Η τοποθέτηση αυτή δείχνει ότι η νομιμοποίηση του γάμου νοείται ως επέκταση ενός δικαιώματος ανεξάρτητα από το φύλο. Με παρόμοιο τρόπο, η Ε.Κ. δηλώνει: «Δεν με ενοχλούν οι άνθρωποι να συνάπτουν σχέσεις του ίδιου φύλου... γυναίκα με γυναίκα, άντρα με άντρα...», υιοθετώντας έναν λόγο κανονικοποίησης της σχέσης ως προσωπικής επιλογής.

Ωστόσο, όταν η συζήτηση μετατοπίζεται στην τεκνοθεσία, τα δεδομένα δείχνουν ότι οι τοποθετήσεις γίνονται πιο σύνθετες και αποκαλυπτικές των εντάσεων που συνοδεύουν το θέμα στην ελληνική κοινωνική πραγματικότητα. Η διάκριση αυτή αποτυπώνεται με σαφήνεια στη συνέντευξη της Σ.Α., η οποία διαφοροποιεί ρητά τα δύο ζητήματα: «Μεγάλο θέμα λοιπόν για την οικογένεια τώρα, όσον αφορά ζευγάρι, δηλαδή το να παντρευτούν δύο ομόφυλοι... εμένα δεν με προβληματίζει αυτό, με προβληματίζει η τεκνοθεσία, αν με ρωτάς αυτό... Όχι, γιατί πιστεύω ότι είναι μία απόφαση μεταξύ ενηλίκων και θεωρώ ότι είναι μία απόφαση που την έχουν σκεφτεί πολύ καλά, γιατί είναι δική τους επιλογή. Τώρα η τεκνοθεσία μπορεί να είναι δική τους επιλογή, απλά δεν έχει ερωτηθεί εκείνο το παιδάκι». Το συγκεκριμένο απόσπασμα δείχνει ότι ο ενδοιασμός δεν εδράζεται σε συνολική απόρριψη των ομόφυλων σχέσεων, αλλά σε επιφύλαξη που ενεργοποιείται όταν το ζήτημα μεταφέρεται από το επίπεδο των ενηλίκων στο επίπεδο της γονεϊκότητας και της παιδικής ζωής.

Σε παρόμοια κατεύθυνση κινείται και η Α.Π., η οποία ξεκινά από τις αρχές της ισότητας, αλλά ταυτόχρονα αναγνωρίζει ότι η κοινωνική πραγματικότητα μεταβάλλεται ταχύτερα από την εξοικείωση των ίδιων των εκπαιδευτικών με αυτήν: «Ο γάμος... όχι καθόλου. Η τεκνοθεσία... κανονικά ούτε αυτό θα έπρεπε να με προβληματίζει... Γιατί πάλι, σκεπτόμενοι τις αρχές της ισότητας που είπα προηγουμένως, κανονικά και αυτοί, από τη στιγμή που ένα ετερόφυλο ζευγάρι είναι σε θέση, έχει το δικαίωμα να υιοθετήσει, και ένα ομόφυλο ζευγάρι κανονικά... θα έπρεπε και αυτό να έχει το δικαίωμα στην τεκνοθεσία... και από τη μία καλά κάνει και το έχει, από την άλλη όμως επειδή όλο αυτό είναι πάρα πολύ καινούργιο για όλους μας, θεωρώ ότι χρειαζόμαστε όλοι λίγο χρόνο για να το εμπεδώσουμε λίγο καλύτερα». Στην περίπτωση αυτή, η αμφιθυμία δεν προσλαμβάνει τη μορφή απόρριψης, αλλά τη μορφή αναστοχασμού και ανάγκης προσαρμογής. Η συμμετέχουσα δεν απορρίπτει το δικαίωμα, αλλά αναγνωρίζει ότι η κοινωνική και πρακτική επεξεργασία του ζητήματος βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη. Υπό αυτή την έννοια, η επιφύλαξη φαίνεται να σχετίζεται περισσότερο με την έλλειψη εξοικείωσης και λιγότερο με μια κατηγορηματική αρνητική στάση.

Από την άλλη πλευρά, στο υλικό καταγράφονται και τοποθετήσεις έντονης αντίθεσης, οι οποίες συνδέονται ρητά με το παραδοσιακό ετεροκανονικό πρότυπο οικογένειας. Η Μ.Κ. δηλώνει: «Είμαι κάθετα αντίθετη. Θεωρώ ότι το ζευγάρι πρέπει να είναι το ετερόφυλο. Ο πατέρας και η μητέρα», ενώ η Α.Τ. υποστηρίζει: «...θεωρώ την μητρική, την πατροπαράδοτη παραδοσιακή οικογένεια πρότυπο και πρέπει να συνεχίσει να είναι». Οι τοποθετήσεις αυτές δεν περιορίζονται στην αξιολόγηση μιας συγκεκριμένης πρακτικής, αλλά φαίνεται να συνδέονται με ένα βαθύτερο αξιακό πλαίσιο, στο οποίο η «κανονικότητα» της οικογένειας ορίζεται μέσα από το δίπολο μητέρα–πατέρα. Έτσι, αναδεικνύεται ότι οι απόψεις των νηπιαγωγών δεν αποτελούν απλώς προσωπικές γνώμες, αλλά συχνά συνδέονται με ευρύτερες πολιτισμικές και κοινωνικές αναπαραστάσεις σχετικά με το τι θεωρείται θεμιτή και κοινωνικά αποδεκτή μορφή οικογένειας.

Παράλληλα, στο υλικό εμφανίζονται και πιο σαφείς θετικές τοποθετήσεις, που αποδίδουν στον γάμο και στην τεκνοθεσία χαρακτήρα ισότιμων δικαιωμάτων. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η επιχειρηματολογία συνδέεται πιο ρητά με την αγάπη, την ελευθερία και την απουσία διακρίσεων. Επομένως, η συνολική εικόνα που προκύπτει δεν είναι εκείνη ενός ομοιογενούς σώματος εκπαιδευτικών με κοινές θέσεις, αλλά ενός πολυφωνικού πεδίου μέσα στο οποίο συνυπάρχουν διαφορετικές απόψεις, αξιακές αφετηρίες και βαθμοί εξοικείωσης με το θέμα.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι ακόμη και όταν εκφράζεται επιφύλαξη ή αντίθεση απέναντι στην τεκνοθεσία, αυτή δεν μεταφέρεται πάντοτε αυτούσια προς το παιδί. Σε αρκετές αφηγήσεις διαφαίνεται ένας διαχωρισμός ανάμεσα στην αξιολόγηση του θεσμού ή της δομής της οικογένειας και στην παιδαγωγική υποχρέωση απέναντι στον/στην μαθητή/τρια. Το στοιχείο αυτό είναι κρίσιμο, διότι δείχνει ότι οι απόψεις των νηπιαγωγών δεν μεταφράζονται αυτομάτως σε διαφοροποιημένη παιδαγωγική στάση. Αντίθετα, σε πολλές περιπτώσεις προετοιμάζει το έδαφος για την ανάδειξη του παιδοκεντρικού προσανατολισμού ως κυρίαρχου άξονα της επαγγελματικής τους ταυτότητας, ο οποίος εξετάζεται αναλυτικότερα στην επόμενη θεματική ενότητα.

- ***Παιδοκεντρική επαγγελματική ταυτότητα και αρχή της ίσης μεταχείρισης: το συμφέρον του παιδιού ως υπέρτατο κριτήριο***

Παρά τις διαφοροποιήσεις που καταγράφονται στις απόψεις των νηπιαγωγών απέναντι στον γάμο και την τεκνοθεσία ομόφυλων ζευγαριών, από τη συνθετική ανάγνωση των συνεντεύξεων αναδύεται ένας σταθερός και ιδιαίτερα ισχυρός άξονας: η οργάνωση της

επαγγελματικής τους ταυτότητας γύρω από το συμφέρον του παιδιού, τη διασφάλιση της ψυχосυναισθηματικής του ασφάλειας και την αρχή της ίσης μεταχείρισης στο σχολικό περιβάλλον. Ο παιδοκεντρικός αυτός προσανατολισμός εμφανίζεται με συνέπεια ως ένα είδος «ρυθμιστικού πλαισίου», το οποίο κατευθύνει την εκπαιδευτική πρακτική ανεξάρτητα από προσωπικές πεποιθήσεις ή επιμέρους ιδεολογικές επιφυλάξεις.

Η Σ.Κ. το διατυπώνει με ιδιαίτερη σαφήνεια, τοποθετώντας το παιδί από ομόφυλη οικογένεια μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο σχολικής ποικιλομορφίας: «Στο παιδάκι αυτό θα είχα ακριβώς την ίδια αντιμετώπιση όπως και σε όλα τα υπόλοιπα. Γιατί είναι μία ομάδα, όπως είναι μία ομάδα και τα παιδάκια τα Ρομά, όπως είναι μία ομάδα και τα παιδιά πρόσφυγες, όπως είναι μία ομάδα και τα παιδάκια μονογονεϊκών οικογενειών... Άρα λοιπόν κοιτάμε το παιδί... αποκλειστικά θεωρώ ότι αυτή είναι η δουλειά μας». Το συγκεκριμένο απόσπασμα δεν εκφράζει απλώς μια γενική θέση αποδοχής, αλλά έναν συνολικό τρόπο επαγγελματικής αυτοκατανόησης. Η συμμετέχουσα δεν αντιμετωπίζει το παιδί από ομόφυλη οικογένεια ως ιδιαίτερη ή εξαιρετική περίπτωση, αλλά το εντάσσει σε ένα ήδη υπαρκτό και οικείο για την ίδια πεδίο διαχείρισης διαφορετικότητας. Με τον τρόπο αυτό, η ίση μεταχείριση δεν παρουσιάζεται ως μεμονωμένη ηθική επιλογή, αλλά ως οργανικό στοιχείο της εκπαιδευτικής της ταυτότητας.

Σε παρόμοιο πνεύμα, η Σ.Λ. υπογραμμίζει ότι η συμπεριφορά της δεν πρόκειται να διαφοροποιηθεί λόγω της μορφής της οικογένειάς του: «Όσον αφορά τη σχέση με το παιδί δεν θα είναι καθόλου διαφορετική απ' ό,τι θα ήταν από μία άλλη οικογένεια... Σίγουρα σε σχέση με τα παιδιά... τα παιδιά είναι τελείως διαφορετικά στα μάτια μας... όλα είναι παιδιά... όταν μπαίνουμε μέσα στο σχολείο είναι παιδιά, όλα. Η τοποθέτηση αυτή δείχνει ότι οι απόψεις των νηπιαγωγών διαμορφώνονται σε σημαντικό βαθμό από μια παιδοκεντρική στάση, η οποία λειτουργεί ως βασικό φίλτρο της παιδαγωγικής πράξης. Ανεξάρτητα από τους προσωπικούς προβληματισμούς που ενδέχεται να προκύπτουν σε επίπεδο κοινωνικών αντιλήψεων ή θεσμικών επιλογών, οι στάσεις αυτές συγκλίνουν στην ανάδειξη του παιδιού ως υποκειμένου δικαιωμάτων, το οποίο δικαιούται ίση συμμετοχή, αποδοχή και συναισθηματική ασφάλεια.

Η ίδια λογική αναδεικνύεται και σε περιπτώσεις όπου οι συμμετέχουσες εκφράζουν σαφέστερες προσωπικές επιφυλάξεις ή ακόμη και αντίθεση απέναντι στην τεκνοθεσία. Η Μ.Κ., παρά τη διαφωνία της σε προσωπικό επίπεδο, οριοθετεί αυστηρά τη στάση της απέναντι στο παιδί, δηλώνοντας: «Το παιδί δεν έχει καμία σχέση με την επιλογή των

γονέων... Τι μου φταίει ένα παιδί αν εγώ είμαι αντίθετη με κάποιο νόμο». Εδώ καθίσταται εμφανές ότι η παιδαγωγική άποψη δεν ταυτίζεται αναγκαστικά με την προσωπική ιδεολογική τοποθέτηση. Αντίθετα, η ίση μεταχείριση προκύπτει ως συνειδητή επαγγελματική επιλογή, η οποία βασίζεται στη διάκριση ανάμεσα στην προσωπική αξιολόγηση κοινωνικών ή θεσμικών εξελίξεων και στην υποχρέωση διασφάλισης ενός ασφαλούς και δίκαιου πλαισίου για όλα τα παιδιά. Το εύρημα αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς δείχνει ότι η συμπερίληψη στο σχολικό περιβάλλον δεν στηρίζεται πάντοτε αποκλειστικά σε πλήρως εσωτερικευμένη κοινωνική αποδοχή, αλλά μπορεί να εδράζεται και σε αίσθημα επαγγελματικού καθήκοντος.

Στην ίδια θεματική εντάσσεται και ο τρόπος με τον οποίο η Ε.Κ. χρησιμοποιεί την έννοια της «προστασίας» του παιδιού: «Η δουλειά μας είναι να προστατεύουμε το παιδί... έχω δώσει έναν όρκο να προστατεύω κάθε παιδί που έρχεται στο σχολείο... δεν υπάρχει κάτι διαφορετικό σε αυτό». Στο συγκεκριμένο πλαίσιο, ο όρος «προστασία» δεν παραπέμπει σε πατερναλιστική ή ελεγκτική στάση, αλλά στη διασφάλιση της ψυχοσυναισθηματικής ασφάλειας, της ισότιμης συμμετοχής και της αποτροπής πιθανών φαινομένων στιγματισμού ή αποκλεισμού λόγω της οικογενειακής δομής του παιδιού. Επομένως, η «προστασία» νοηματοδοτείται ως παιδαγωγική ευθύνη και ως έκφραση επαγγελματικής δεοντολογίας, που τοποθετεί το παιδί στο επίκεντρο της σχολικής ζωής.

Από το υλικό προκύπτει, επίσης, ότι η παιδοκεντρική οπτική λειτουργεί συχνά ως τρόπος διαχείρισης εσωτερικών εντάσεων και αντιφάσεων. Ακόμη και σε περιπτώσεις όπου εκφράζονται προσωπικές επιφυλάξεις απέναντι στην τεκνοθεσία ή στις νέες μορφές οικογένειας, η παιδαγωγική στάση προς το παιδί παρουσιάζεται ως αδιαπραγμάτευτη. Αυτό σημαίνει ότι η αποδοχή, σε ορισμένες περιπτώσεις, δεν εμφανίζεται κατ' ανάγκη ως αποτέλεσμα πλήρους ιδεολογικής μετατόπισης, αλλά ως συνέπεια επαγγελματικής συμμόρφωσης προς κανόνες ισότητας, φροντίδας και δικαιοσύνης. Η διάσταση αυτή δεν αποδυναμώνει το εύρημα· αντίθετα, φωτίζει την πολυπλοκότητα του τρόπου με τον οποίο συγκροτείται η συμπεριληπτική εκπαίδευση στην πράξη. Δείχνει ότι η επαγγελματική ταυτότητα των νηπιαγωγών μπορεί να λειτουργεί ως μηχανισμός εξισορρόπησης ανάμεσα στις προσωπικές τους πεποιθήσεις και στις απαιτήσεις ενός παιδαγωγικά δίκαιου σχολικού πλαισίου.

Τέλος, αρκετές συμμετέχουσες εντάσσουν το ζήτημα της ομόφυλης οικογένειας σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ποικιλομορφίας που ήδη καλούνται να διαχειριστούν στο σχολείο. Αναφέρονται σε μονογονεϊκές οικογένειες, παιδιά Ρομά, παιδιά προσφυγικού ή

μεταναστευτικού υπόβαθρου και άλλες μορφές κοινωνικής ή πολιτισμικής διαφορετικότητας. Η ένταξη αυτή λειτουργεί ως μηχανισμός κανονικοποίησης: το παιδί από ομόφυλη οικογένεια δεν παρουσιάζεται ως «εξαίρεση» ή ως «ειδική περίπτωση», αλλά ως μία ακόμη εκδοχή της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας που απαιτεί ίση μεταχείριση, σεβασμό και φροντίδα. Έτσι, η παιδοκεντρική αρχή αποκτά πρακτικό περιεχόμενο: δεν μένει στη σφαίρα μιας γενικής διακήρυξης, αλλά εγγράφεται σε μια επαγγελματική αυτοεικόνα που αντιλαμβάνεται τον/την νηπιαγωγό ως εγγυητή/τρια ασφάλειας, ισότητας και δικαιοσύνης για όλα τα παιδιά.

- ***Κοινωνικές/γονεϊκές αντιδράσεις και θεσμική αβεβαιότητα: το βάρος μετατοπίζεται από το παιδί στο πλαίσιο***

Παρότι η στάση των νηπιαγωγών απέναντι στο παιδί εμφανίζεται, κατά κύριο λόγο, συμπεριληπτική και παιδοκεντρική, οι δυσκολίες που περιγράφουν δεν εντοπίζονται πρωτίστως στο ίδιο το παιδί, αλλά στο ευρύτερο κοινωνικό, γονεϊκό και θεσμικό περιβάλλον μέσα στο οποίο καλούνται να ασκήσουν τον ρόλο τους. Από τη συνθετική ανάγνωση των συνεντεύξεων προκύπτει ότι οι συμμετέχουσες αναδεικνύουν ως βασικό πεδίο ανησυχίας όχι τη συνύπαρξη με ένα παιδί από ομόφυλη οικογένεια, αλλά τις πιθανές αντιδράσεις της σχολικής κοινότητας, των γονέων και της τοπικής κοινωνίας. Με άλλα λόγια, το βάρος του προβληματισμού μετατοπίζεται από την παιδαγωγική σχέση με το παιδί στο πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτή η σχέση εκτυλίσσεται.

Η Β.Α. το εκφράζει με ιδιαίτερη σαφήνεια, όταν περιγράφει ότι η βασική της ανησυχία δεν αφορά το αν θα δεχόταν το παιδί ή την οικογένειά του, αλλά τις κοινωνικές συνέπειες που μπορεί να προκύψουν από αυτή τη συνθήκη στο σχολικό περιβάλλον: «Ναι... νομίζω με φοβίζει η κατακραυγή του κόσμου... τι θα πούνε μετά αυτοί οι εκπαιδευτικοί, γιατί έχει δεχτεί αυτά τα παιδιά και τους γονείς στο σχολείο. Χωρίς όμως να με εμποδίζει αυτό να τους δεχτώ, να δεχτώ αυτή την οικογένεια. Απλά νομίζω αυτό θα με φόβιζε... Πέρα από αυτό, βασικά, θα με φόβιζε και για το παιδί που θα έρχονταν στο σχολείο. Τι αντιμετώπιση θα έχει από τα παιδιά και από τους γονείς γενικότερα... πιο πολύ στο έξω από τους γονείς... η επίδραση με το έξω... Νομίζω με άγχος... νομίζω κάθε μέρα θα είχα άγχος. Γιατί δεν θα ήξερα τι θα μου ξημερώσει. Γιατί πιστεύω θα είχα αντιδράσεις». Το συγκεκριμένο απόσπασμα αναδεικνύει με έντονο τρόπο τη συναισθηματική φόρτιση που συνοδεύει το ζήτημα. Η συμμετέχουσα δεν αμφισβητεί την αποδοχή του παιδιού, αλλά εκφράζει φόβο για το πώς θα αντιδράσουν οι άλλοι, για τη θέση της ίδιας ως εκπαιδευτικού μέσα στη σχολική

κοινότητα, καθώς και για τη διαχείριση μιας καθημερινότητας που ενδέχεται να χαρακτηρίζεται από ένταση και αβεβαιότητα.

Σε συναφή κατεύθυνση κινείται και η Μ.Π., η οποία μετατοπίζει ακόμη πιο ρητά το κέντρο βάρους από το παιδί στους ενήλικες, δηλώνοντας: «Το θέμα δεν είναι τα παιδιά... οι γονείς είναι το θέμα... τα παιδιά δεν έχουν τέτοια σκέψη... οι γονείς έχουν γίνει πάρα πολύ παρεμβατικοί...». Η τοποθέτηση αυτή είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτική, καθώς δείχνει ότι οι νηπιαγωγοί δεν αντιλαμβάνονται τη δυσκολία ως αμιγώς παιδαγωγική, αλλά ως βαθιά κοινωνικοπολιτισμική. Το παιδί δεν παρουσιάζεται ως πηγή του προβλήματος· αντίθετα, η πρόκληση συνδέεται με την πιθανότητα μεταφοράς στερεοτύπων, φόβων και προκαταλήψεων από το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον στο σχολείο. Μέσα από αυτή τη λογική, το σχολείο εμφανίζεται ως χώρος όπου διασταυρώνονται διαφορετικά συστήματα αξιών και όπου η εκπαιδευτικός καλείται να λειτουργήσει ως διαμεσολαβήτρια ανάμεσα σε ανταγωνιστικές ή αντιφατικές κοινωνικές προσδοκίες.

Παράλληλα, η Α.Π. εκφράζει προβληματισμό για το πώς ενδέχεται να αντιδράσουν τα ίδια τα παιδιά, αναγνωρίζοντας ωστόσο ότι αυτές οι αντιδράσεις δεν είναι ανεξάρτητες από το οικογενειακό τους πλαίσιο: «Με φοβίζει περισσότερο, να σου πω την αλήθεια, οι αντιδράσεις των παιδιών και όχι οι αντιδράσεις των γονιών... τα παιδιά όμως μπορεί να το κάνουν, όχι μπορεί, σίγουρα θα το κάνουν στο σχολείο... και θα το εξηγήσεις μία, θα το εξηγήσεις δύο, θα το εξηγήσεις τρεις, θα κάνεις τις δράσεις σου, θα κάνεις το πρόγραμμά σου, το εκπαιδευτικό, τις παρεμβάσεις σου... αλλά δεν μπορείς και πάλι να είσαι σίγουρος για το αποτέλεσμα... γιατί όπως προ είπα, είναι κάτι πάρα πολύ καινούργιο και δεν μπορούμε να ξέρουμε καν πώς θα αντιδράσουν τα παιδιά...». Το απόσπασμα αυτό αναδεικνύει τη συναισθηματική και επαγγελματική αβεβαιότητα που βιώνει η εκπαιδευτικός. Ακόμη και όταν θεωρεί ότι θα αναλάβει δράση και θα παρέμβει παιδαγωγικά, αναγνωρίζει ότι δεν μπορεί να προεξοφλήσει το αποτέλεσμα. Η θέση αυτή φωτίζει το γεγονός ότι η εκπαιδευτική πράξη δεν εκτυλίσσεται σε κενό, αλλά υπόκειται διαρκώς στην επίδραση κοινωνικών αναπαραστάσεων που οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί δεν μπορούν να ελέγξουν πλήρως.

Η αίσθηση αυτή συνδέεται άμεσα με ένα ευρύτερο κλίμα ανασφάλειας που διαπερνά αρκετές συνεντεύξεις. Η πιθανότητα κοινωνικών αντιδράσεων δεν περιγράφεται απλώς ως θεωρητικό ενδεχόμενο, αλλά ως πιθανό επαγγελματικό συμβάν που θα απαιτήσει συνεχή εγρήγορση, διαχείριση εντάσεων και επικοινωνία με τις οικογένειες. Έτσι, το ζήτημα δεν βιώνεται μόνο

ως «στάση» ή ως αφηρημένος προβληματισμός, αλλά ως ενδεχόμενη καθημερινή πραγματικότητα, η οποία μπορεί να επιβαρύνει τόσο το παιδί όσο και την εκπαιδευτικό.

Ιδιαίτερη σημασία έχει, επίσης, η αναφορά στην τοπική κοινωνία ως παράγοντα που επιβαρύνει τη δυσκολία της διαχείρισης. Η Μ.Σ. επισημαίνει ότι θεωρεί πως «στα σχολεία στην Πάτρα... θα είναι πολύ πιο δύσκολο... επειδή είναι... σχετικά συντηρητική... πολλοί γονείς είναι συντηρητικοί». Η τοποθέτηση αυτή δίνει στο εύρημα σαφή χωρική και πολιτισμική διάσταση. Η συμπερίληψη δεν νοείται αφηρημένα ως παιδαγωγική αρχή, αλλά ως πρακτική βαθιά επηρεασμένη από το συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί το σχολείο. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι νηπιαγωγοί φαίνεται να προεξοφλούν ότι το κοινωνικό περιβάλλον μπορεί να λειτουργήσει ως ανασταλτικός παράγοντας ακόμη και όταν οι ίδιες είναι διατεθειμένες να στηρίζουν το παιδί και να λειτουργήσουν συμπεριληπτικά.

Παράλληλα, οι συμμετέχουσες συνδέουν την κοινωνική αυτή πίεση με έντονη θεσμική αβεβαιότητα. Πίσω από τις αναφορές στον φόβο των αντιδράσεων διαφαίνεται ο προβληματισμός ότι, σε περίπτωση έντασης, δεν θα υπάρχουν σαφείς οδηγίες, πρωτόκολλα ή επίσημη κάλυψη για τον τρόπο διαχείρισης της κατάστασης. Η αίσθηση ότι «δεν ξέρουμε πάντα πώς να το χειριστούμε επίσημα» μεταφράζεται σε πρόσθετο βάρος ευθύνης για την εκπαιδευτικό, η οποία καλείται να πάρει αποφάσεις μέσα σε ένα πεδίο χωρίς σαφές θεσμικό πλαίσιο. Με τον τρόπο αυτό, το ζήτημα μετακινείται από την πρόθεση συμπερίληψης στο πιο σύνθετο ερώτημα πώς η νηπιαγωγός θα μπορέσει να στηρίξει αποτελεσματικά το παιδί και ταυτόχρονα να αισθάνεται η ίδια θεσμικά καλυμμένη.

Εν κατακλείδι, η θεματική αυτή δείχνει ότι οι προκλήσεις που αντιλαμβάνονται οι νηπιαγωγοί δεν εντοπίζονται πρωτίστως στην ίδια τη φοίτηση παιδιών από ομόφυλες οικογένειες, αλλά στο πώς αυτή η πραγματικότητα συναντά και ενεργοποιεί ευρύτερες κοινωνικές, πολιτισμικές και θεσμικές εντάσεις. Επομένως, η δυσκολία δεν είναι μόνο παιδαγωγική, αλλά βαθιά κοινωνική και θεσμική, γεγονός που ενισχύει το αίσθημα ανασφάλειας των εκπαιδευτικών και αναδεικνύει την ανάγκη για σαφέστερη καθοδήγηση, επιμόρφωση και υποστηρικτικούς μηχανισμούς στο σχολικό πλαίσιο.

- *Ανάγκες επιμόρφωσης και διεπιστημονικής υποστήριξης: από τη βούληση στην επάρκεια*

Μια από τις πιο σταθερές και επαναλαμβανόμενες θεματικές που αναδύονται από την ανάλυση των συνεντεύξεων αφορά το αίσθημα ανεπαρκούς προετοιμασίας των νηπιαγωγών για τη διαχείριση ζητημάτων που σχετίζονται με την οικογενειακή ποικιλομορφία. Οι συμμετέχουσες δεν εκφράζουν απλώς ένα γενικό ενδιαφέρον για το θέμα, αλλά αναδεικνύουν την ανάγκη για ουσιαστική επιμόρφωση, πρακτική καθοδήγηση και εξειδικευμένη υποστήριξη. Η ανάγκη αυτή συνδέεται άμεσα με το γεγονός ότι οι κοινωνικές και θεσμικές εξελίξεις εμφανίζονται να προχωρούν ταχύτερα από την πρακτική προετοιμασία της σχολικής κοινότητας.

Η Σ.Κ. το αποτυπώνει με ιδιαίτερη σαφήνεια, επισημαίνοντας το κενό ανάμεσα στις θεσμικές αλλαγές και στην καθημερινή σχολική πράξη: «Δεν έχουμε λάβει κάποιο είδος επιμόρφωσης, παρόλο που πλέον υπάρχει νομικό πλαίσιο...». Η σύντομη αυτή διατύπωση αναδεικνύει ότι η ύπαρξη νομοθετικών εξελίξεων δεν συνεπάγεται απαραίτητα και την αντίστοιχη προετοιμασία των εκπαιδευτικών για την εφαρμογή τους στο σχολικό περιβάλλον. Αντίθετα, οι νηπιαγωγοί εμφανίζονται να καλούνται να διαχειριστούν νέες κοινωνικές πραγματικότητες χωρίς να διαθέτουν πάντα τα κατάλληλα εργαλεία ή τη σχετική επιμόρφωση.

Ακόμη πιο αναλυτικά εκφράζεται η Σ.Λ., η οποία περιγράφει την ανάγκη επιμόρφωσης ως άμεση πρακτική ανάγκη που σχετίζεται με την επαγγελματική της επάρκεια: «Η αλήθεια είναι πως όχι... και αν μάθαινα ότι στο σχολείο μου άμεσα θα έρθει ένας τέτοιος μαθητής, θα έτρεχα να καλύψω κάποια κενά μου... δηλαδή σε σχέση με το τι υπάρχει πια, αν υπάρχει κάτι ερευνητικό, αν υπάρχει κάτι που αφορά την ψυχολογία, που αφορά αυτή την καινούργια δομή οικογένειας... όλα αυτά... Ναι, μία κατάρτιση πάνω σε αυτό το κομμάτι. Πρώτα για να μπορώ να νιώσω πιο σίγουρη, για να μπορώ αν με ρωτήσουν τα παιδιά να είμαι λίγο πιο έτοιμη...». Στο απόσπασμα αυτό γίνεται εμφανές ότι η επιμόρφωση δεν αντιμετωπίζεται ως απλή θεωρητική ενημέρωση, αλλά ως προϋπόθεση επαγγελματικής ασφάλειας. Η συμμετέχουσα επισημαίνει ότι χρειάζεται να γνωρίζει όχι μόνο το θεσμικό πλαίσιο, αλλά και πώς θα απαντήσει σε ερωτήσεις των παιδιών, πώς θα μιλήσει για το θέμα στην τάξη και πώς θα διαχειριστεί πιθανές αντιδράσεις.

Από τις αφηγήσεις προκύπτει ότι οι ανάγκες επιμόρφωσης δεν διατυπώνονται ως γενικές επιθυμίες, αλλά ως ουσιαστικές προϋποθέσεις για την αποτελεσματική διαχείριση της

εκπαιδευτικής πράξης. Αρκετές νηπιαγωγοί αναγνωρίζουν ότι, σε περίπτωση πραγματικής παρουσίας παιδιού από ομόφυλη οικογένεια ή εμφάνισης κοινωνικών αντιδράσεων, θα χρειαστούν ειδικές γνώσεις και δεξιότητες για να ανταποκριθούν επαρκώς. Με αυτή την έννοια, η επιμόρφωση νοείται ως πρακτική επάρκεια: αφορά τον τρόπο επικοινωνίας με τα παιδιά, τη διαχείριση ευαίσθητων ερωτήσεων, την πρόληψη φαινομένων στιγματισμού, αλλά και την αντιμετώπιση πιθανών αντιδράσεων από τους γονείς.

Παράλληλα, ιδιαίτερα έντονη εμφανίζεται η ανάγκη για διεπιστημονική υποστήριξη. Οι συμμετέχουσες επισημαίνουν ότι ζητήματα που αφορούν κοινωνικές αντιλήψεις, οικογενειακές δομές και πιθανές συγκρούσεις μέσα στη σχολική κοινότητα δεν μπορούν να αντιμετωπίζονται αποκλειστικά από την νηπιαγωγό. Η Μ.Μ. αναφέρεται στη σημασία συνεργασίας με ειδικούς επαγγελματίες, δηλώνοντας: «Συνήθως κοινωνικοί λειτουργοί ίσως, μαζί με ψυχολόγους... εγώ... πιο καλά έχω συνεργαστεί με κοινωνικούς λειτουργούς... τους νιώθω πιο κοντά μου». Η αναφορά αυτή δείχνει ότι οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται την ανάγκη ύπαρξης ενός ευρύτερου υποστηρικτικού πλαισίου μέσα στο σχολείο, το οποίο θα επιτρέπει την αντιμετώπιση σύνθετων κοινωνικών ζητημάτων με τη συμβολή διαφορετικών επιστημονικών ειδικοτήτων.

Σε παρόμοια κατεύθυνση κινείται και η Μ.Π., η οποία τονίζει τον ρόλο των ειδικών επιστημόνων στην ενίσχυση της εκπαιδευτικής προετοιμασίας: «Νομίζω η ειδικότητα του ψυχολόγου θα μας βοηθούσε πάρα πολύ... και του κοινωνικού λειτουργού... για να προετοιμαστούμε όσο καλύτερα μπορούμε». Η θέση αυτή συμπληρώνεται από την τοποθέτηση της Α.Π., η οποία αναγνωρίζει τα όρια του εκπαιδευτικού ρόλου, επισημαίνοντας ότι «μέχρι ένα σημείο φτάνουμε και εμείς οι εκπαιδευτικοί». Μέσα από αυτή τη διατύπωση γίνεται φανερό ότι οι συμμετέχουσες δεν αντιλαμβάνονται την επιμόρφωση και τη στήριξη ως ένδειξη επαγγελματικής ανεπάρκειας, αλλά ως αναγκαίο στοιχείο μιας συνεργατικής και πολυεπιστημονικής προσέγγισης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, η πρόταση για κοινές επιμορφώσεις που να απευθύνονται όχι μόνο στους εκπαιδευτικούς, αλλά και στους γονείς. Η Μ.Μ. επισημαίνει: «Επιμορφώσεις με γονείς και εκπαιδευτικούς μαζί... να μπορούμε όλοι στους ρόλους για να το βιώσουμε», ενώ η Μ.Σ. τονίζει ότι «η επιμόρφωση δεν πρέπει να είναι μόνο στους εκπαιδευτικούς... κοινές επιμορφώσεις και σε γονείς... Το θέμα μας αφορά όλους... αφορά την κοινωνία». Οι τοποθετήσεις αυτές αναδεικνύουν μια ευρύτερη αντίληψη για την επιμόρφωση, η οποία δεν περιορίζεται στην ατομική επαγγελματική κατάρτιση των

εκπαιδευτικών, αλλά αντιμετωπίζεται ως συλλογική διαδικασία που αφορά τη σχέση σχολείου, οικογένειας και κοινωνίας.

Συνεπώς, από τη συγκεκριμένη θεματική προκύπτει ότι οι νηπιαγωγοί εμφανίζονται πρόθυμες να λειτουργήσουν συμπεριληπτικά και να στηρίξουν όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από τη μορφή της οικογένειάς τους, ωστόσο αναγνωρίζουν ότι η πρόθεση αυτή δεν αρκεί από μόνη της. Η μετάβαση από τη βούληση στην ουσιαστική επάρκεια προϋποθέτει συστηματική επιμόρφωση, διεπιστημονική συνεργασία και την ύπαρξη θεσμικών μηχανισμών υποστήριξης, οι οποίοι θα ενισχύσουν την επαγγελματική αυτοπεποίθηση των εκπαιδευτικών και θα συμβάλουν στη δημιουργία ενός πιο ασφαλούς και συμπεριληπτικού σχολικού περιβάλλοντος.

- ***Τρόποι παιδαγωγικής διαχείρισης: πρόληψη, γλώσσα, συνεργασία και «βήμα-βήμα» στρατηγικές***

Πέρα από τις απόψεις και τις ανάγκες που αναδεικνύονται στις συνεντεύξεις, οι συμμετέχουσες περιγράφουν και τρόπους με τους οποίους φαντάζονται την παιδαγωγική διαχείριση της διαφορετικότητας στην καθημερινή σχολική πράξη. Από την ανάλυση του υλικού προκύπτει ότι οι νηπιαγωγοί δεν αντιλαμβάνονται τη συμπερίληψη ως μεμονωμένη αντίδραση σε ένα περιστατικό, αλλά ως μια διαρκή παιδαγωγική διαδικασία που στηρίζεται στην πρόληψη, στην καλλιέργεια αξιών αποδοχής, στη διαχείριση της γλώσσας και στη συνεργασία με τους γονείς.

Ένας πρώτος άξονας αφορά την πρόληψη και τη δημιουργία ενός συμπεριληπτικού κλίματος μέσα από την καθημερινή λειτουργία της τάξης. Οι εκπαιδευτικοί αναφέρονται σε αξίες όπως ο σεβασμός, η ενσυναίσθηση και η αλληλεγγύη, καθώς και στην ενίσχυση της ομαδικότητας, με στόχο την αποφυγή φαινομένων αποκλεισμού ή στιγματισμού. Η Σ.Κ. αναφέρει χαρακτηριστικά ότι προσπαθεί να «δουλεύει πολύ το κομμάτι της αποδοχής», υποδηλώνοντας ότι η συμπερίληψη δεν αποτελεί μεμονωμένη ενέργεια ή παρέμβαση, αλλά μια σταθερή παιδαγωγική κατεύθυνση που διατρέχει το σύνολο της σχολικής ζωής. Μέσα από αυτή τη λογική, η αποδοχή της διαφορετικότητας δεν εμφανίζεται ως ειδική θεματική που ενεργοποιείται μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, αλλά ως βασικό στοιχείο της καθημερινής παιδαγωγικής πρακτικής.

Ένας δεύτερος σημαντικός άξονας αφορά τη διαχείριση της γλώσσας. Οι συμμετέχουσες επισημαίνουν ότι ο τρόπος με τον οποίο μιλά ο/η εκπαιδευτικός για ζητήματα οικογενειακής διαφορετικότητας μπορεί να επηρεάσει καθοριστικά το κλίμα της τάξης και τις αντιδράσεις της σχολικής κοινότητας. Η Α.Π. σημειώνει χαρακτηριστικά ότι πολλές φορές «πρέπει να ζυγίζεις τις λέξεις σου», υποδηλώνοντας ότι ο λόγος του/της εκπαιδευτικού δεν είναι ουδέτερος. Αντίθετα, λειτουργεί ως βασικό εργαλείο κοινωνικής διαμεσολάβησης: μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση, να προστατεύσει το παιδί από πιθανό στιγματισμό, αλλά και να αποτρέψει την κλιμάκωση εντάσεων. Η ίδια συμμετέχουσα περιγράφει μια πιο ολοκληρωμένη παιδαγωγική προσέγγιση, συνδέοντας τη διαχείριση του θέματος με ευρύτερες δράσεις σε επίπεδο σχολικής κοινότητας: «Αυτό θα ήταν ευκαιρία για μία δράση, γενικά στο σχολείο... πέρα από το εκπαιδευτικό κομμάτι μέσα στο πλαίσιο της τάξης... θα απαριθμούσαμε τα είδη των οικογενειών... και μετά θα προσπαθούσα λίγο αυτό το πράγμα να το επεκτείνω και μέσα στο σχολείο, να έπαιρνα και τους γονείς... είτε σε ομάδες, είτε όλοι μαζί... να το συζητάγαμε...». Το συγκεκριμένο απόσπασμα δείχνει ότι η παιδαγωγική διαχείριση της διαφορετικότητας δεν περιορίζεται αποκλειστικά στην τάξη, αλλά μπορεί να επεκτείνεται σε δράσεις που εμπλέκουν το σύνολο της σχολικής κοινότητας.

Στενά συνδεδεμένος με τα παραπάνω είναι και ο άξονας της συνεργασίας με τους γονείς. Οι νηπιαγωγοί αναγνωρίζουν ότι οι οικογένειες μπορούν να λειτουργήσουν είτε ως υποστηρικτικός είτε ως ανασταλτικός παράγοντας για την ομαλή ένταξη του παιδιού. Για τον λόγο αυτό, τονίζουν τη σημασία της επικοινωνίας, της ενημέρωσης και της σταδιακής οικοδόμησης σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ σχολείου και οικογένειας. Η διαδικασία αυτή, ωστόσο, δεν περιγράφεται ως εύκολη, αλλά ως μια «λεπτή ισορροπία», καθώς ο/η εκπαιδευτικός καλείται συχνά να διαχειριστεί διαφορετικά συστήματα αξιών και πιθανές επιφυλάξεις των γονέων.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο εμφανίζεται και η στρατηγική της σταδιακής προσέγγισης ή της «βήμα-βήμα» διαχείρισης. Η Α.Π. επισημαίνει ότι «πολλές φορές χρειάζεται να πας βήμα-βήμα», αναγνωρίζοντας ότι η αλλαγή στάσεων αποτελεί μακροχρόνια διαδικασία. Η θέση αυτή δείχνει ότι οι νηπιαγωγοί επιλέγουν συχνά έμμεσες και σταδιακές παρεμβάσεις, αποφεύγοντας μετωπικές συγκρούσεις που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ένταση στη σχολική κοινότητα. Η στρατηγική αυτή δεν συνιστά αποσιώπηση του ζητήματος, αλλά μια μορφή κοινωνικής διαχείρισης που επιδιώκει να προάγει τη συμπερίληψη χωρίς να προκαλεί αντιδράσεις που θα μπορούσαν να επηρεάσουν αρνητικά το παιδί ή το κλίμα της τάξης.

Τέλος, ιδιαίτερα σημαντικό εύρημα αποτελεί η παρατήρηση αρκετών νηπιαγωγών ότι τα παιδιά προσχολικής εκπαίδευσης εμφανίζονται συχνά πιο δεκτικά στη διαφορετικότητα σε σχέση με τους ενήλικες. Η Μ.Σ., η οποία είχε εμπειρία φοίτησης παιδιού με γονείς ομόφυλο ζευγάρι, περιγράφει χαρακτηριστικά: «Και από τους συμμαθητές δεν είχαμε αντιμετωπίσει κάτι. Καμία διαφοροποίηση. Ειδικά τα παιδιά αυτής της ηλικίας... δεν γνωρίζουν, θεωρώ, ακριβώς τα πράγματα. Επίσης τα παιδιά δεν φαίνεται να εντοπίζουν τη διαφορά όπως την εντοπίζει ένας ενήλικας. Το συγκεκριμένο παιδί έλεγε, “έχω δύο μαμάδες”... Δεν έκανε εντύπωση σε κανένα παιδί. Δηλαδή ποτέ κανένας δεν το ρώτησε γιατί έχει δύο μαμάδες... Θεωρώ ότι στα παιδιά αυτής της ηλικίας τέτοιου είδους διαφοροποιήσεις θα αρχίσουν να χτυπάνε αν έχει γίνει συζήτηση αρνητική από το σπίτι. Αλλιώς στα παιδιά δεν κάνει διαφορά». Το απόσπασμα αυτό δεν αποδίδει την ευθύνη της αποδοχής στο ίδιο το παιδί, αλλά αναδεικνύει τη σημασία του παιδαγωγικού κλίματος που διαμορφώνεται στο σχολείο, καθώς και την επιρροή του οικογενειακού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση στάσεων.

Γενικά, τα ευρήματα δείχνουν ότι οι νηπιαγωγοί αντιλαμβάνονται τη διαχείριση της οικογενειακής ποικιλομορφίας ως σύνθετη παιδαγωγική διαδικασία, η οποία δεν περιορίζεται σε μεμονωμένες παρεμβάσεις αλλά περιλαμβάνει την καλλιέργεια αξιών αποδοχής, τη συνειδητή χρήση της γλώσσας, τη συνεργασία με τους γονείς και την εφαρμογή σταδιακών στρατηγικών που στοχεύουν στη δημιουργία ενός ασφαλούς και συμπεριληπτικού σχολικού περιβάλλοντος.

- ***Συνολική σύνθεση: πολυφωνικός και δυναμικός λόγος σε μεταβατικό πλαίσιο***

Η συνθετική ανάγνωση των ευρημάτων δείχνει ότι οι νηπιαγωγοί της Πάτρας προσεγγίζουν το ζήτημα των ομόφυλων οικογενειών με επαγγελματισμό, ευαισθησία και προβληματισμό. Από τις αφηγήσεις των συμμετεχουσών προκύπτει ένα ευρύ φάσμα απόψεων, το οποίο εκτείνεται από τη σαφή αποδοχή του γάμου ομόφυλων ζευγαριών ως ζητήματος δικαιωμάτων και ισότητας έως την επιφύλαξη ή και την αντίθεση απέναντι στην τεκνοθεσία, η οποία συχνά συνδέεται με παραδοσιακές αναπαραστάσεις για τη δομή της οικογένειας και τον ρόλο των γονέων.

Παρά τις διαφοροποιήσεις αυτές, ένα από τα πιο σταθερά και σημαντικά ευρήματα της ανάλυσης είναι ότι η παιδοκεντρική λογική και η αρχή της ίσης μεταχείρισης λειτουργούν ως κεντρικός άξονας της επαγγελματικής ταυτότητας των συμμετεχουσών. Οι περισσότερες νηπιαγωγοί τοποθετούν στο επίκεντρο της σκέψης τους την ευημερία, την

ψυχοσυναισθηματική ασφάλεια και τη σχολική ένταξη του παιδιού, ανεξάρτητα από τη μορφή της οικογένειάς του. Με τον τρόπο αυτό, ακόμη και όταν εκφράζονται προσωπικές επιφυλάξεις σε επίπεδο κοινωνικών ή θεσμικών επιλογών, οι στάσεις των νηπιαγωγών, όπως εκφράζονται μέσα από τις απόψεις τους και αποτυπώνονται στην παιδαγωγική τους πρακτική απέναντι στο παιδί, παραμένουν προσανατολισμένες στις αρχές της ισότητας, του σεβασμού και της φροντίδας.

Ταυτόχρονα, από τις συνεντεύξεις προκύπτει ότι οι δυσκολίες που αντιλαμβάνονται οι νηπιαγωγοί δεν εντοπίζονται κυρίως στο ίδιο το παιδί, αλλά στο ευρύτερο κοινωνικό, γονεϊκό και θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί το σχολείο. Οι συμμετέχουσες εκφράζουν ανησυχίες σχετικά με πιθανές αντιδράσεις των γονέων, με την επίδραση της τοπικής κοινωνικής κουλτούρας, αλλά και με την απουσία σαφών θεσμικών οδηγιών για τη διαχείριση τέτοιων ζητημάτων. Το γεγονός αυτό δημιουργεί συχνά αίσθημα επαγγελματικής ανασφάλειας, καθώς οι εκπαιδευτικοί καλούνται να διαχειριστούν σύνθετες κοινωνικές καταστάσεις χωρίς να διαθέτουν πάντοτε επαρκή θεσμική υποστήριξη.

Στο πλαίσιο αυτό, η ανάγκη επιμόρφωσης και διεπιστημονικής υποστήριξης αναδεικνύεται ως βασική προϋπόθεση για την ενίσχυση της επαγγελματικής επάρκειας των νηπιαγωγών. Οι συμμετέχουσες επισημαίνουν τη σημασία συστηματικής επιμόρφωσης, πρακτικής καθοδήγησης και συνεργασίας με ειδικούς επιστήμονες, όπως ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς, προκειμένου να μπορούν να ανταποκριθούν με μεγαλύτερη ασφάλεια σε ζητήματα που αφορούν την οικογενειακή ποικιλομορφία και τη διαχείριση πιθανών κοινωνικών αντιδράσεων.

Παράλληλα, από τις αφηγήσεις προκύπτουν πρακτικές στρατηγικές παιδαγωγικής διαχείρισης, οι οποίες περιλαμβάνουν την πρόληψη μέσω της καλλιέργειας αξιών αποδοχής και σεβασμού, την προσεκτική χρήση της γλώσσας, τη συνεργασία με τους γονείς και την υιοθέτηση σταδιακών, «βήμα-βήμα» παρεμβάσεων. Οι στρατηγικές αυτές δείχνουν ότι οι νηπιαγωγοί αντιλαμβάνονται τη συμπερίληψη όχι ως μεμονωμένη πράξη, αλλά ως συνεχή παιδαγωγική διαδικασία που απαιτεί ευαισθησία, προσαρμοστικότητα και διαρκή αναστοχασμό.

Επιπροσθέτως, τα ευρήματα της ανάλυσης αποτυπώνουν μια εκπαιδευτική κοινότητα που βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο. Οι νηπιαγωγοί αναγνωρίζουν τη νέα κοινωνική πραγματικότητα και επιδιώκουν να λειτουργήσουν με τρόπο συμπεριληπτικό· ταυτόχρονα,

όμως, βιώνουν την ένταση ανάμεσα στις επαγγελματικές αρχές του ρόλου τους, στις προσωπικές τους αναπαραστάσεις και στις κοινωνικές πιέσεις που διαμορφώνονται γύρω από το ζήτημα. Η πολυπλοκότητα αυτή δεν αποτελεί ασυνέπεια του υλικού, αλλά σημαντικό εύρημα που φωτίζει τον τρόπο με τον οποίο συγκροτείται και διαπραγματεύεται η συμπερίληψη στην ελληνική προσχολική εκπαίδευση, ιδιαίτερα σε συνθήκες όπου η θεσμική καθοδήγηση και η συστηματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών παραμένουν περιορισμένες.

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι περιορισμοί της έρευνας, η συζήτηση των ευρημάτων σε συνάρτηση με τα ερευνητικά ερωτήματα και τη σχετική βιβλιογραφία, καθώς και τα βασικά συμπεράσματα και οι προτάσεις που προκύπτουν από την παρούσα μελέτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Το παρόν κεφάλαιο αποτελεί το τελικό μέρος της παρούσας έρευνας και αποσκοπεί στη συνολική αποτίμηση των ευρημάτων που προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων. Αρχικά, παρουσιάζονται οι βασικοί περιορισμοί της έρευνας, οι οποίοι είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη για την ορθή ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Στη συνέχεια, ακολουθεί η συζήτηση των ευρημάτων σε συνάρτηση με τα ερευνητικά ερωτήματα και τη σχετική επιστημονική βιβλιογραφία, μέσα από την οποία αναδεικνύονται τα κύρια συμπεράσματα της μελέτης. Τέλος, διατυπώνονται προτάσεις που αφορούν την εκπαιδευτική πράξη, την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, το θεσμικό πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης, καθώς και κατευθύνσεις για μελλοντική έρευνα. Μέσα από τη συνθετική αυτή αποτίμηση επιδιώκεται να αναδειχθεί η συμβολή της παρούσας μελέτης στην κατανόηση των απόψεων των νηπιαγωγών σχετικά με τις σύγχρονες μορφές οικογένειας και τη διαχείριση της οικογενειακής ποικιλομορφίας στο πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης.

5.1.Περιορισμοί της Έρευνας

Παρά τη συμβολή της παρούσας μελέτης στην κατανόηση των απόψεων των νηπιαγωγών σχετικά με τις νέες μορφές οικογένειας και ειδικότερα τις οικογένειες με γονείς ομόφυλων ζευγαριών, είναι σημαντικό να αναγνωριστούν ορισμένοι περιορισμοί που σχετίζονται με τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της έρευνας.

Ένας πρώτος περιορισμός σχετίζεται με το γεωγραφικό πλαίσιο της έρευνας, καθώς οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν αποκλειστικά με νηπιαγωγούς που εργάζονται στην περιοχή της Πάτρας. Παρότι η συγκεκριμένη περιοχή παρουσιάζει κοινωνική ποικιλομορφία, είναι πιθανό οι απόψεις των εκπαιδευτικών από άλλες περιοχές της Ελλάδας – όπως μικρότερες πόλεις, νησιωτικές ή αγροτικές περιοχές – να διαφοροποιούνται λόγω διαφορετικών κοινωνικών και πολιτισμικών συνθηκών. Συνεπώς, τα ευρήματα της παρούσας μελέτης αποτυπώνουν κυρίως τοπικές εμπειρίες και αντιλήψεις, οι οποίες ενδέχεται να διαφέρουν σε άλλα κοινωνικά περιβάλλοντα.

Ένας δεύτερος περιορισμός αφορά τον τρόπο συλλογής των δεδομένων. Τα ευρήματα βασίζονται στις αυτοαναφορές των συμμετεχουσών, γεγονός που ενδέχεται να επηρεάζεται από κοινωνικά επιθυμητές απαντήσεις ή από την τάση των εκπαιδευτικών να παρουσιάζουν τον επαγγελματικό τους ρόλο με θετικό τρόπο. Ιδιαίτερα όταν εξετάζονται ζητήματα που σχετίζονται με κοινωνικές αξίες και ευαίσθητα κοινωνικά θέματα, όπως οι ομόφυλες οικογένειες, είναι πιθανό οι συμμετέχουσες να διαμορφώνουν τις απαντήσεις τους με τρόπο που να ανταποκρίνεται σε κοινωνικά αποδεκτές τοποθετήσεις. Παρά τον περιορισμό αυτό, ο αναστοχαστικός χαρακτήρας πολλών απαντήσεων και η ειλικρίνεια με την οποία εκφράστηκαν οι προβληματισμοί των συμμετεχουσών ενισχύουν την αξιοπιστία των δεδομένων.

Επιπλέον, η έρευνα εστιάζει αποκλειστικά στις απόψεις των νηπιαγωγών και δεν περιλαμβάνει την οπτική άλλων μελών της σχολικής κοινότητας, όπως γονέων, διευθυντών ή άλλων επαγγελματιών εκπαίδευσης. Η ένταξη πολλαπλών οπτικών θα μπορούσε να προσφέρει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα των κοινωνικών και παιδαγωγικών δυναμικών που διαμορφώνονται γύρω από την παρουσία ομόφυλων οικογενειών στο σχολικό περιβάλλον. Επομένως, μελλοντικές μελέτες θα μπορούσαν να υιοθετήσουν μια πιο πολυφωνική προσέγγιση, διερευνώντας τις στάσεις διαφορετικών ομάδων που εμπλέκονται στη σχολική ζωή.

Τέλος, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι τα δεδομένα της έρευνας αντανakλούν ένα συγκεκριμένο κοινωνικό και χρονικό πλαίσιο. Οι τοποθετήσεις σχετικά με ζητήματα φύλου, οικογένειας και διαφορετικότητας μεταβάλλονται διαρκώς, επηρεάζονται από ευρύτερες κοινωνικές, θεσμικές εξελίξεις και αποτελούν αποτύπωση μιας συγκεκριμένης χρονικής στιγμής.

Παρά τους παραπάνω περιορισμούς, η μεθοδολογική επιλογή της ποιοτικής προσέγγισης, σε συνδυασμό με τη χρήση ημιδομημένων συνεντεύξεων και θεματικής ανάλυσης, επέτρεψε την εις βάθος κατανόηση των απόψεων των νηπιαγωγών σχετικά με την παρουσία παιδιών από ομόφυλες οικογένειες στο σχολικό περιβάλλον. Τα ευρήματα της μελέτης προσφέρουν χρήσιμες ενδείξεις για ζητήματα εκπαιδευτικής πρακτικής, επιμόρφωσης και εκπαιδευτικής πολιτικής, ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύουν την ανάγκη περαιτέρω έρευνας σε ευρύτερα δείγματα και διαφορετικά κοινωνικά και εκπαιδευτικά πλαίσια.

5.2. Συζήτηση & Συμπεράσματα της Έρευνας

Η παρούσα ενότητα επιχειρεί τη συνθετική ερμηνεία των βασικών ευρημάτων της έρευνας σε άμεση συνάρτηση με τα ερευνητικά ερωτήματα και τη σχετική βιβλιογραφία. Στόχος είναι η κριτική αποτίμησή τους, η ανάδειξη της σημασίας τους για την προσχολική εκπαίδευση και η σύνδεσή τους με το ευρύτερο κοινωνικό και θεσμικό πλαίσιο. Η παρούσα ενότητα οργανώνεται με βάση τα κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης και επιχειρεί, ταυτόχρονα, τη συζήτηση των ευρημάτων και τη συνθετική αποτύπωση των βασικών συμπερασμάτων που προκύπτουν από αυτά. Με τον τρόπο αυτό καθίσταται σαφέστερο πώς οι απόψεις των νηπιαγωγών για τις ομόφυλες οικογένειες συνδέονται με τον επαγγελματικό τους ρόλο, τις εμπειρίες τους από το σχολικό περιβάλλον και τις ανάγκες τους σε επίπεδο υποστήριξης και επιμόρφωσης.

Σε σχέση με το *πρώτο ερευνητικό ερώτημα*, που αφορά τις απόψεις των νηπιαγωγών απέναντι στις ομόφυλες οικογένειες και ειδικότερα στον γάμο και την τεκνοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια, τα ευρήματα έδειξαν ότι οι τοποθετήσεις των συμμετεχουσών δεν είναι ενιαίες ούτε σταθερές. Αντίθετα, συγκροτούν ένα φάσμα απόψεων που εκτείνεται από τη σαφή αποδοχή έως την επιφύλαξη ή και την αντίθεση, με αρκετές ενδιάμεσες μορφές αμφιθυμίας και αναστοχασμού. Ιδιαίτερα σημαντική αναδείχθηκε η διαφοροποίηση ανάμεσα στον γάμο και στην τεκνοθεσία. Ο γάμος ομόφυλων ζευγαριών εμφανίζεται συχνότερα να νοσηματοδοτείται ως ζήτημα ατομικής ελευθερίας, ισότητας και δικαιωμάτων, ενώ η τεκνοθεσία συνοδεύεται από περισσότερο προβληματισμό, καθώς συνδέεται με το παιδί, την ανατροφή του και τις πιθανές κοινωνικές συνέπειες που μπορεί να βιώσει.

Το εύρημα αυτό βρίσκεται σε συμφωνία με τη διεθνή βιβλιογραφία, η οποία έχει δείξει ότι οι εκπαιδευτικοί συχνά εμφανίζονται περισσότερο θετικοί σε επίπεδο αρχών απέναντι σε ζητήματα ισότητας, αλλά πιο επιφυλακτικοί όταν η συζήτηση αφορά άμεσα τη γονεϊκότητα και την ανατροφή των παιδιών (Golombok, 2015· Patterson, 2006). Στην παρούσα μελέτη, ωστόσο, οι επιφυλάξεις των συμμετεχουσών δεν διατυπώνονται κυρίως ως κατηγορηματική απόρριψη, αλλά περισσότερο ως ένδειξη ελλειπούς εξοικείωσης, ανάγκης χρόνου και αβεβαιότητας απέναντι σε μια κοινωνική πραγματικότητα που μεταβάλλεται. Το στοιχείο αυτό υποδηλώνει ότι οι απόψεις των νηπιαγωγών δεν είναι στατικές, αλλά διαμορφώνονται μέσα σε ένα μεταβατικό πλαίσιο, στο οποίο συνυπάρχουν παλαιότερες κοινωνικές αναπαραστάσεις της οικογένειας και νεότερες αξιακές αναφορές περί ισότητας και αποδοχής.

Παράλληλα, τα δεδομένα ανέδειξαν ότι σε ορισμένες περιπτώσεις εξακολουθούν να λειτουργούν κανονιστικές αναπαραστάσεις της «παραδοσιακής» οικογένειας ως σημείου αναφοράς. Η διαπίστωση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική, διότι δείχνει ότι η κοινωνική αποδοχή των ομόφυλων οικογενειών δεν είναι ομοιόμορφη ούτε πλήρως εσωτερικευμένη. Αντίθετα, η ετεροκανονικότητα εξακολουθεί να επηρεάζει, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, τον τρόπο με τον οποίο ορισμένες νηπιαγωγοί νοηματοδοτούν την οικογενειακή ζωή. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι απόψεις των νηπιαγωγών για τις ομόφυλες οικογένειες συγκροτούνται μέσα από μια δυναμική διαπραγμάτευση ανάμεσα σε αξίες ισότητας, προσωπικές πεποιθήσεις, κοινωνικές αναπαραστάσεις και βαθμούς εξοικείωσης με το θέμα.

Σε σχέση με το *δεύτερο ερευνητικό ερώτημα*, που αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι νηπιαγωγοί αντιλαμβάνονται τον παιδαγωγικό τους ρόλο απέναντι σε παιδιά από ομόφυλες οικογένειες, αναδείχθηκε ως ιδιαίτερα σταθερό εύρημα ο έντονος παιδοκεντρικός προσανατολισμός των συμμετεχουσών. Οι περισσότερες νηπιαγωγοί τοποθετούν στο επίκεντρο της σκέψης τους την ψυχοσυναισθηματική ασφάλεια, την ευημερία και την ισότιμη συμμετοχή του παιδιού στο σχολικό περιβάλλον. Το παιδί δεν αντιμετωπίζεται ως φορέας της «διαφοράς», αλλά ως υποκείμενο που έχει δικαίωμα σε σεβασμό, αποδοχή και προστασία από διακρίσεις.

Το εύρημα αυτό συγκλίνει με μελέτες που υποστηρίζουν ότι ο επαγγελματικός ρόλος των εκπαιδευτικών λειτουργεί συχνά ως μηχανισμός εξισορρόπησης ανάμεσα στις προσωπικές τους πεποιθήσεις και στις παιδαγωγικές αρχές της συμπερίληψης (De Simone et al., 2018· Larrabee & Kim, 2010). Στην παρούσα μελέτη, η παιδοκεντρική λογική φαίνεται να λειτουργεί ως σταθεροποιητικός άξονας, ακόμη και σε περιπτώσεις όπου οι συμμετέχουσες εκφράζουν προσωπικές επιφυλάξεις απέναντι στην τεκνοθεσία ή στις νέες μορφές οικογένειας. Με άλλα λόγια, η επαγγελματική ταυτότητα της νηπιαγωγού εμφανίζεται, σε πολλές περιπτώσεις, ισχυρότερη από την προσωπική ιδεολογική τοποθέτηση.

Το εύρημα αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί δείχνει ότι η ίση μεταχείριση των παιδιών δεν απορρέει πάντοτε από πλήρη ιδεολογική αποδοχή της οικογενειακής ποικιλομορφίας, αλλά συχνά από μια συνειδητή επαγγελματική δέσμευση στις αρχές της φροντίδας, της δικαιοσύνης και της παιδαγωγικής ευθύνης. Αυτό δεν μειώνει την αξία του ευρήματος· αντίθετα, φωτίζει τον σύνθετο τρόπο με τον οποίο συγκροτείται η συμπερίληψη στην πράξη. Κατά συνέπεια, μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο παιδοκεντρικός προσανατολισμός αποτελεί τον

σημαντικότερο ρυθμιστικό μηχανισμό μέσα από τον οποίο οι νηπιαγωγοί επεξεργάζονται και διαχειρίζονται τις απόψεις τους για τις ομόφυλες οικογένειες.

Σε σχέση με το **τρίτο ερευνητικό ερώτημα**, που αφορά τις δυσκολίες και τις προκλήσεις που αντιλαμβάνονται οι νηπιαγωγοί στη σχολική πράξη, τα ευρήματα έδειξαν ότι οι βασικές ανησυχίες τους δεν εντοπίζονται κυρίως στο ίδιο το παιδί, αλλά στο ευρύτερο κοινωνικό, γονεϊκό και θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί το σχολείο. Οι συμμετέχουσες εκφράζουν φόβους για πιθανές αντιδράσεις γονέων, για την επιρροή της τοπικής κοινωνικής κουλτούρας, για την πιθανότητα στιγματισμού του παιδιού και για τη διαχείριση ευαίσθητων περιστατικών στο σχολικό περιβάλλον.

Το στοιχείο αυτό επιβεβαιώνει θεωρητικές προσεγγίσεις που αντιλαμβάνονται το σχολείο όχι ως ουδέτερο θεσμό, αλλά ως χώρο κοινωνικής διαπραγμάτευσης, όπου συναντώνται και συγκρούονται διαφορετικές αξίες, προσδοκίες και μορφές εξουσίας (Berger & Luckmann, 1966• Κυπριανός, 2006). Αντίστοιχα, η πρόσφατη μελέτη των Kiprianos και Stavropoulou (2025) αναδεικνύει ότι η σχέση σχολείου–οικογένειας συγκροτείται μέσα από διαπραγματεύσεις και αμοιβαίες νοηματοδοτήσεις, κάτι που γίνεται ακόμη πιο σύνθετο όταν εμπλέκονται ζητήματα που αμφισβητούν εδραιωμένα ετεροκανονικά πρότυπα. Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης συμφωνούν με αυτή την οπτική, καθώς οι νηπιαγωγοί αποδίδουν συχνά τις μεγαλύτερες δυσκολίες όχι στα ίδια τα παιδιά, αλλά στις πιθανές παρεμβάσεις, ενστάσεις ή επιφυλάξεις των ενηλίκων.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι, μέσα από τις αφηγήσεις των συμμετεχουσών, αναδύεται η αίσθηση ότι τα παιδιά προσχολικής ηλικίας εμφανίζονται συχνά πιο ανοιχτά στη διαφορετικότητα από ό,τι οι ενήλικες. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το πρόβλημα δεν βρίσκεται τόσο στη διαχείριση της διαφορετικότητας από τα παιδιά, όσο στη διαμεσολάβηση των κοινωνικών στερεοτύπων που μεταφέρονται από το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον στο σχολείο. Από τα δεδομένα αυτά συνάγεται ότι οι προκλήσεις της συμπερίληψης στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι κατά κύριο λόγο κοινωνικές και θεσμικές και λιγότερο αμιγώς παιδαγωγικές.

Σε στενή σύνδεση με τα παραπάνω, το **τέταρτο ερευνητικό ερώτημα** αφορούσε τις ανάγκες των νηπιαγωγών σε επίπεδο επιμόρφωσης και θεσμικής υποστήριξης. Τα ευρήματα κατέδειξαν με σαφήνεια ότι οι συμμετέχουσες αισθάνονται πως δεν διαθέτουν πάντοτε την απαραίτητη προετοιμασία για να διαχειριστούν ζητήματα οικογενειακής ποικιλομορφίας στο

σχολικό περιβάλλον. Η επιμόρφωση προβάλλεται όχι ως δευτερεύουσα ανάγκη, αλλά ως βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη επαγγελματικής ασφάλειας και πρακτικής επάρκειας. Οι νηπιαγωγοί επισημαίνουν ότι χρειάζονται όχι μόνο θεωρητική ενημέρωση, αλλά και συγκεκριμένα εργαλεία για τη διαχείριση της τάξης, των ερωτήσεων των παιδιών, της σχέσης με τους γονείς και πιθανών κοινωνικών αντιδράσεων.

Το εύρημα αυτό βρίσκεται σε συμφωνία με τη διεθνή βιβλιογραφία, σύμφωνα με την οποία οι θετικά προσανατολισμένες στάσεις των εκπαιδευτικών δεν αρκούν για την υλοποίηση συμπεριληπτικών πρακτικών, εάν δεν συνοδεύονται από κατάλληλη προετοιμασία, επαγγελματική ανάπτυξη και θεσμική στήριξη (Ainscow, 2016· Forlin, 2010· Sharma & Sokal, 2016). Παράλληλα, οι συμμετέχουσες αναδεικνύουν την ανάγκη συνεργασίας με ειδικούς επαγγελματίες, όπως ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς, γεγονός που υποδηλώνει ότι η συμπερίληψη νοείται ως διεπιστημονικό και συλλογικό έργο και όχι ως ατομική ευθύνη της νηπιαγωγού.

Υπό αυτό το πρίσμα, καθίσταται σαφές ότι η αποτελεσματική διαχείριση ζητημάτων που αφορούν τις ομόφυλες οικογένειες στην προσχολική εκπαίδευση δεν μπορεί να στηρίζεται αποκλειστικά στην καλή πρόθεση ή στον προσωπικό επαγγελματισμό των εκπαιδευτικών. Αντιθέτως, απαιτεί συστηματική επιμόρφωση, σαφή θεσμικά πλαίσια, διεπιστημονική συνεργασία και ουσιαστική στήριξη από την εκπαιδευτική πολιτική.

Συνολικά, η παρούσα έρευνα δείχνει ότι οι νηπιαγωγοί βρίσκονται σε μια μεταβατική διαδικασία επαγγελματικής και κοινωνικής προσαρμογής απέναντι στις νέες μορφές οικογένειας. Οι απόψεις τους δεν είναι μονοσήμαντες, αλλά διαμορφώνονται μέσα από τη διαρκή διαπραγμάτευση ανάμεσα στις προσωπικές πεποιθήσεις, στις επαγγελματικές αρχές, στις κοινωνικές πιέσεις και στα θεσμικά ελλείμματα. Η μελέτη επιβεβαιώνει βασικές θέσεις της διεθνούς βιβλιογραφίας, ενώ ταυτόχρονα φωτίζει ιδιαιτερότητες του ελληνικού πλαισίου, όπως η βαρύτητα του τοπικού κοινωνικού περιβάλλοντος, η απουσία σαφούς θεσμικής καθοδήγησης και η έντονη ανάγκη για επιμόρφωση και υποστήριξη.

Με βάση τα παραπάνω, η συμβολή της παρούσας έρευνας έγκειται όχι μόνο στην αποτύπωση των απόψεων των νηπιαγωγών για τις ομόφυλες οικογένειες, αλλά και στην ανάδειξη των όρων υπό τους οποίους συγκροτείται σήμερα η συμπερίληψη στην ελληνική προσχολική εκπαίδευση. Η συμπερίληψη, στο πλαίσιο της ελληνικής προσχολικής εκπαίδευσης, δεν εμφανίζεται ακόμη ως αυτονόητη ή πλήρως παγιωμένη συνθήκη, αλλά ως μια δυναμική,

σύνθετη και διαρκώς διαπραγματευόμενη διαδικασία, η οποία απαιτεί παιδαγωγική ευαισθησία, επαγγελματικό αναστοχασμό και ουσιαστικότερη θεσμική στήριξη.

5.3.Προτάσεις

Η παρούσα ενότητα των Προτάσεων διαμορφώνεται με βάση τα συμπεράσματα της έρευνας και αποσκοπεί στην υποβολή ρεαλιστικών και εφαρμόσιμων κατευθύνσεων για τη βελτίωση της εκπαιδευτικής πράξης, της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και του θεσμικού πλαισίου της προσχολικής εκπαίδευσης.

Οι προτάσεις που ακολουθούν δεν έχουν κανονιστικό χαρακτήρα, αλλά στηρίζονται στα δεδομένα της έρευνας και στις ανάγκες που ανέδειξαν οι ίδιες οι νηπιαγωγοί.

Σε επίπεδο καθημερινής εκπαιδευτικής πρακτικής, προτείνεται η συστηματική ενσωμάτωση συμπεριληπτικών παιδαγωγικών αρχών στο σύνολο των δραστηριοτήτων της τάξης.

Η καλλιέργεια σεβασμού προς τη διαφορετικότητα των οικογενειακών δομών μπορεί να επιτευχθεί μέσα από παιδαγωγικές πρακτικές που δεν στοχοποιούν ή απομονώνουν τη διαφορετικότητα, αλλά την εντάσσουν φυσικά στο εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Ιδιαίτερη έμφαση μπορεί να δοθεί στη χρήση παιδικού βιβλίου, παιχνιδιού ρόλων και συνεργατικών δραστηριοτήτων, οι οποίες επιτρέπουν στα παιδιά να έρθουν σε επαφή με πολλαπλά πρότυπα οικογενειακής ζωής χωρίς αξιολογικές κρίσεις. Οι πρακτικές αυτές συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός ασφαλούς μαθησιακού περιβάλλοντος και ενισχύουν την ενσυναίσθηση και την αποδοχή.

Παράλληλα, προτείνεται η ενίσχυση της αναστοχαστικής πρακτικής των νηπιαγωγών. Η συστηματική αυτοαξιολόγηση και ο αναστοχασμός πάνω σε στάσεις, λόγο και πρακτικές μπορούν να λειτουργήσουν ως εργαλεία επαγγελματικής ανάπτυξης και ενδυνάμωσης.

Σε επίπεδο σχολικής μονάδας, προτείνεται η υιοθέτηση μιας κοινής και σαφούς φιλοσοφίας συμπερίληψης, η οποία θα διατρέχει το σύνολο των πρακτικών και των αποφάσεων του σχολείου. Η διαμόρφωση κοινών αξιακών αναφορών μεταξύ των εκπαιδευτικών μπορεί να συμβάλει στη μείωση της αβεβαιότητας και στην ενίσχυση της συλλογικής ευθύνης. Στο

πλαίσιο αυτό, κρίνεται σκόπιμη η τακτική πραγματοποίηση παιδαγωγικών συναντήσεων, κατά τις οποίες θα συζητούνται ζητήματα διαφορετικότητας, θα ανταλλάσσονται εμπειρίες και θα διαμορφώνονται κοινές στρατηγικές.

Κομβική σημασία αποδίδεται στον ρόλο της διεύθυνσης της σχολικής μονάδας. Η ενεργή στήριξη της διοίκησης προς τις συμπεριληπτικές πρακτικές μπορεί να λειτουργήσει ενισχυτικά για την αυτοπεποίθηση των εκπαιδευτικών και να δημιουργήσει κλίμα ασφάλειας. Η διεύθυνση δύναται να διαδραματίσει ρόλο συντονιστή, διασφαλίζοντας τη συνεκτικότητα των παρεμβάσεων και τη διαμεσολάβηση σε περιπτώσεις εντάσεων με γονείς.

Συγχρόνως, προτείνεται η ενίσχυση της συνεργασίας σχολείου– οικογένειας μέσα από δράσεις ενημέρωσης και διαλόγου. Η οργάνωση συναντήσεων, εργαστηρίων ή ενημερωτικών εκδηλώσεων μπορεί να συμβάλει στη μείωση των προκαταλήψεων και στην οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης. Οι δράσεις αυτές θα πρέπει να έχουν υποστηρικτικό και όχι αντιπαραθετικό χαρακτήρα, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες του τοπικού κοινωνικού πλαισίου.

Σε επίπεδο επιμόρφωσης, η έρευνα προβάλλει την ανάγκη για σχεδιασμό και υλοποίηση συστηματικών προγραμμάτων που να εστιάζουν στη διαφορετικότητα των οικογενειακών δομών και στη συμπερίληψη. Τα προγράμματα αυτά θα πρέπει να συνδυάζουν θεωρητική γνώση με πρακτικά παραδείγματα και μελέτες περίπτωσης, ώστε να ενισχύεται η εφαρμοσιμότητα των γνώσεων στην καθημερινή εκπαιδευτική πράξη.

Επιπροσθέτως, προτείνεται η ενσωμάτωση θεματικών ενοτήτων σχετικών με τις σύγχρονες μορφές οικογένειας στα προγράμματα αρχικής εκπαίδευσης των νηπιαγωγών. Η πρώιμη εξοικείωση των φοιτητών/τριών με ζητήματα συμπερίληψης μπορεί να λειτουργήσει προληπτικά, μειώνοντας την αβεβαιότητα και ενισχύοντας την επαγγελματική ετοιμότητα των μελλοντικών εκπαιδευτικών.

Η αξιοποίηση διεπιστημονικών προσεγγίσεων κρίνεται επίσης σημαντική. Η συνεργασία με επιστήμονες από τον χώρο της ψυχολογίας, της κοινωνιολογίας και της κοινωνικής εργασίας μπορεί να προσφέρει ολοκληρωμένη κατανόηση των ζητημάτων και να ενισχύσει την ποιότητα των επιμορφωτικών παρεμβάσεων.

Σε επίπεδο εκπαιδευτικής πολιτικής, προτείνεται η διαμόρφωση σαφούς και συνεκτικού θεσμικού πλαισίου που να υποστηρίζει έμπρακτα τη συμπερίληψη στη προσχολική εκπαίδευση. Η ύπαρξη κατευθυντήριων οδηγιών, εγχειριδίων καλών πρακτικών και επίσημων

πρωτοκόλλων διαχείρισης ζητημάτων διαφορετικότητας μπορεί να ενισχύσει την αίσθηση ασφάλειας των εκπαιδευτικών και να μειώσει την αβεβαιότητα στην καθημερινή πράξη.

Κρίνεται σκόπιμη η ένταξη της συμπερίληψης ως οριζόντιας προτεραιότητας στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών της προσχολικής εκπαίδευσης. Η ένταξη αυτή δεν θα πρέπει να λαμβάνει τη μορφή αποσπασματικών αναφορών, αλλά να διαπερνά στόχους, περιεχόμενο και παιδαγωγικές προσεγγίσεις, ώστε να διασφαλίζεται η συνοχή και η συνέπεια.

Επίσης, προτείνεται η θεσμική κατοχύρωση της συνεχούς επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, με πρόβλεψη για συστηματικά προγράμματα επαγγελματικής ανάπτυξης. Η επιμόρφωση θα πρέπει να αναγνωρίζεται ως αναπόσπαστο μέρος του επαγγελματικού ρόλου και να υποστηρίζεται με επαρκείς πόρους και χρόνο.

Ταυτόχρονα, η έρευνα υποδεικνύει την ανάγκη *ανάπτυξης υποστηρικτικών μηχανισμών* εντός και εκτός της σχολικής μονάδας. Η παρουσία σχολικών ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών και συμβούλων εκπαίδευσης μπορεί να λειτουργήσει ενισχυτικά για τους εκπαιδευτικούς, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις σύνθετων κοινωνικών ζητημάτων.

Η θεσμοθέτηση δομών συμβουλευτικής και υποστήριξης, στις οποίες οι νηπιαγωγοί θα μπορούν να απευθύνονται για καθοδήγηση και ανταλλαγή εμπειριών, δύναται να μειώσει το αίσθημα επαγγελματικής μοναξιάς και να ενισχύσει τη συλλογική αντιμετώπιση των προκλήσεων.

Με βάση τα ευρήματα της παρούσας μελέτης αναδεικνύεται επίσης η ανάγκη περαιτέρω επιστημονικής διερεύνησης του ζητήματος των ομόφυλων οικογενειών και της ένταξης των παιδιών που προέρχονται από αυτές στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, ιδιαίτερα στην προσχολική εκπαίδευση. *Μελλοντικές έρευνες* θα μπορούσαν να διεκδικούν το ερευνητικό πεδίο, εξετάζοντας δείγματα εκπαιδευτικών από διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές της Ελλάδας, ώστε να καταγραφούν πιθανές διαφοροποιήσεις που σχετίζονται με κοινωνικοπολιτισμικά χαρακτηριστικά, τοπικές αντιλήψεις ή θεσμικές ιδιαιτερότητες.

Εν τούτοις, κρίνεται σκόπιμο να διερευνηθούν οι απόψεις άλλων εμπλεκόμενων μερών της σχολικής κοινότητας, όπως των γονέων, των διευθυντών σχολικών μονάδων και των στελεχών της εκπαίδευσης. Η συμπερίληψη πολλαπλών οπτικών θα μπορούσε να προσφέρει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα των δυναμικών που διαμορφώνονται γύρω από το ζήτημα της

οικογενειακής ποικιλομορφίας στο σχολικό περιβάλλον και να αναδειξεί ενδεχόμενες αποκλίσεις ή συγκλίσεις μεταξύ των διαφορετικών ομάδων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάγκη διεξαγωγής ερευνών που να εστιάζουν στις εμπειρίες των ίδιων των παιδιών και των οικογενειών τους, λαμβάνοντας υπόψη τις ηλικιακές και αναπτυξιακές ιδιαιτερότητες της προσχολικής ηλικίας. Μέσα από κατάλληλα προσαρμοσμένες μεθοδολογικές προσεγγίσεις, θα μπορούσε να διερευνηθεί πώς βιώνουν τα παιδιά τη σχολική καθημερινότητα, πώς αντιλαμβάνονται τη διαφορετικότητα και ποιον ρόλο διαδραματίζει το σχολείο στη διαμόρφωση αισθήματος αποδοχής και ασφάλειας.

Συμπληρωματικά, μελλοντικές μελέτες θα μπορούσαν να εξετάσουν την αποτελεσματικότητα επιμορφωτικών παρεμβάσεων και προγραμμάτων επαγγελματικής ανάπτυξης που στοχεύουν στην ενίσχυση της συμπερίληψης και της διαχείρισης της οικογενειακής ποικιλομορφίας. Η αξιολόγηση τέτοιων παρεμβάσεων θα μπορούσε να συμβάλει στην ανάπτυξη τεκμηριωμένων εκπαιδευτικών πρακτικών και στη διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των εκπαιδευτικών.

Τέλος, κρίνεται αναγκαία η ανάπτυξη διαχρονικών ερευνών, οι οποίες θα επιτρέψουν την παρακολούθηση και αποτύπωση των απόψεων των εκπαιδευτικών και των εμπειριών των παιδιών σε βάθος χρόνου. Μια τέτοια προσέγγιση θα μπορούσε να αναδειξεί πιθανές μεταβολές που σχετίζονται με κοινωνικές αλλαγές, θεσμικές εξελίξεις ή την επίδραση της επιμόρφωσης, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην κατανόηση του ρόλου του σχολείου ως φορέα κοινωνικής συμπερίληψης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

Γεώργας, Ι. (2010). *Οικογένεια και κοινωνία: Διαπολιτισμικές και ψυχοκοινωνικές προσεγγίσεις*. Gutenberg.

Ελληνική Δημοκρατία. (2024). *Νόμος 5089/2024: Ισότητα στον πολιτικό γάμο, τροποποίηση του Αστικού Κώδικα και λοιπές διατάξεις (ΦΕΚ Α' 27/16.02.2024)*. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Κατάκη, Χ. (2019). *Οικογένεια σε μετάβαση: Ρόλοι, σχέσεις και σύγχρονες προκλήσεις*. Μεταίχμιο.

Κυπριανός, Π. (2007). *Παιδί, οικογένεια, κοινωνία: Ιστορία της προσχολικής αγωγής από τις απαρχές έως τις μέρες μας*. Gutenberg.

Μαράτου-Αλιπράντη, Λ. (2010). *Η οικογένεια σε μετάβαση*. ΕΚΚΕ.

Μαροπούλου, Κ., Ρεθυμνιωτάκη, Μ., & Τσακιστράκη, Μ. (2015). Ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή και σύγχρονες μορφές γονεϊκότητας. Στο Μ. Ρεθυμνιωτάκη (Επιμ.), *Βιοηθική, οικογένεια και αναπαραγωγή* (σσ. 135–162). Εκδόσεις Σάκκουλα.

Ναζίρη, Ε. (2018). *Ομόφυλη γονεϊκότητα και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών*. Εκδόσεις Παπαζήση.

Τσίτουρα, Σ. (Επιμ.). (1990). *Φροντίδα για την οικογένεια*. Ελληνική Εταιρεία Κοινωνικής Παιδιατρικής και Προαγωγής της Υγείας & Ελληνική Εταιρεία Πρόληψης της Κακοποίησης και Παραμέλησης των Παιδιών.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

Ainscow, M. (2016). Diversity and equity: A global education challenge. *New Zealand Journal of Educational Studies*, 51(2), 143–155. <https://doi.org/10.1007/s40841-016-0056-x>

- Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: Lessons from international experiences. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 6(1), 7–16. <https://doi.org/10.1080/20020317.2020.1729587>
- Allen, K. R., & Demo, D. H. (1995). The families of lesbians and gay men: A new frontier in family research. *Journal of Marriage and the Family*, 57(1), 111–127.
- Armesto, J. C. (2002). Developmental and contextual factors that influence gay fathers' parental competence. *Journal of GLBT Family Studies*, 1(2), 3–32.
- Avramidis, E., & Norwich, B. (2002). Teachers' attitudes towards integration/inclusion: A review of the literature. *European Journal of Special Needs Education*, 17(2), 129–147. <https://doi.org/10.1080/08856250210129056>
- Baiocco, R., Rosati, F., Pistella, J., Salvati, M., Carone, N., Ioverno, S., & Laghi, F. (2020). Teachers' beliefs about same-sex parenting in Italy. *Sexuality Research and Social Policy*, 17(2), 229–238. <https://doi.org/10.1007/s13178-019-00377-4>
- Banks, J. A. (2016). *Cultural diversity and education* (6th ed.). Routledge.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality*. Anchor Books.
- Biblarz, T. J., & Stacey, J. (2010). How does the gender of parents matter? *Journal of Marriage and Family*, 72(1), 3–22. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2009.00678.x>
- Booth, T., & Ainscow, M. (2011). *Index for inclusion* (3rd ed.). CSIE.
- Bos, H. M. W., van Balen, F., & van den Boom, D. C. (2007). Child adjustment and parenting in lesbian-parent families. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(1), 38–48. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.77.1.38>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- British Educational Research Association (BERA). (2018). *Ethical guidelines for educational research* (4th ed.).

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Harvard University Press.

Cocker, C., Hafford-Letchfield, T., Ryan, M., Melonowska, J., & Karban, K. (2013). Including sexuality in social work education: Reflections from social work educators. *British Journal of Social Work*, 43(6), 1235–1252. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcs063>

Cocker, C., Hafford-Letchfield, T., Ryan, P., & Barran, C. (2019). Positioning discourse on homophobia in schools. *Qualitative Social Work*, 18(5), 800–817. <https://doi.org/10.1177/1473325018780512>

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research methods in education* (8th ed.). Routledge.

Council of Europe. (2018). *Combating discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity*.

Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design* (3rd ed.). SAGE.

Crouch, S. R., McNair, R., & Waters, E. (2017). Parent perspectives in same-sex families. *Journal of Child and Family Studies*, 26(8), 2202–2214. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0724-5>

Crowl, A., Ahn, S., & Baker, J. (2008). A meta-analysis of developmental outcomes. *Journal of GLBT Family Studies*, 4(3), 385–407. <https://doi.org/10.1080/15504280802177615>

De Simone, S., Serri, F., Lampis, J., Pileri, J., & Lasio, D. (2020). Teachers' comfort and training needs. *Psychology & Sexuality*, 13(2), 404–414. <https://doi.org/10.1080/19419899.2020.1737891>

Dessel, A. B. (2019). Developing social justice orientation through social emotional learning. *Journal of Social Work Education*, 55(3), 510–527. <https://doi.org/10.1080/10437797.2018.1526728>

Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., & Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning. *Child Development*, 82(1), 405–432. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x>

Epstein, D. (2009). *Schooling sexualities*. Open University Press.

Epstein, J. L. (2001). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools*. Westview Press.

Etikan, I., Musa, S. A., & Alkassim, R. S. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*, 5(1), 1–4. <https://doi.org/10.11648/j.ajtas.20160501.11>

European Court of Human Rights. (2019). *Guide on Article 14 and Article 1 of Protocol No. 12: Prohibition of discrimination*.

European Court of Human Rights. (2019). *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights: Right to respect for private and family life*.

Florian, L., & Spratt, J. (2013). Enacting inclusion. *European Journal of Special Needs Education*, 28(2), 119–135. <https://doi.org/10.1080/08856257.2013.778111>

Forlin, C. (2010). *Teacher education for inclusion*. Routledge.

Fyssa, A., Vlachou, A., & Avramidis, E. (2014). Inclusive education in Greece. *International Journal of Early Years Education*, 22(3), 220–235. <https://doi.org/10.1080/09669760.2014.909309>

Gates, G. J. (2015). Marriage and family. *The Future of Children*, 25(2), 67–87.

Goldberg, A. E., & Smith, J. Z. (2014). *Preschool selection considerations and experiences of school mistreatment among lesbian, gay, and heterosexual adoptive parents*. *Early Childhood Research Quarterly*, 29(1), 64–75. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2013.09.006>

Goldberg, A. E., Black, K., Sweeney, K., & Moyer, A. (2017). *Lesbian, gay, and heterosexual adoptive parents' perceptions of inclusivity and receptiveness in early childhood education settings*. *Journal of Research in Childhood Education*, 31(1), 141–159. <https://doi.org/10.1080/02568543.2016.1244136>

Golombok, S. (2015). *Modern families*. Cambridge University Press.

- Herek, G. M. (2000). The psychology of sexual prejudice. *Current Directions in Psychological Science*, 9(1), 19–22. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00051>
- Janse, A., & Steffens, M. C. (2006). Lesbian and gay parents and their children. *Journal of GLBT Family Studies*, 2(2), 33–60. https://doi.org/10.1300/J461v02n02_03
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2014). Cooperative learning in the 21st century. *Anales de Psicología*, 30(3), 841–851. <https://doi.org/10.6018/analesps.30.3.201241>
- Kiprianos, P., & Stavropoulou, A. (2025). Understanding the meaning of family–school collaboration in preschool education. *Global Studies of Childhood*. <https://doi.org/10.1177/20436106251398517>
- Kosciw, J. G., Clark, C. M., Truong, N. L., & Zongrone, A. D. (2020). *The 2019 National School Climate Survey*. GLSEN.
- Kuhar, R., & Paternotte, D. (2017). *Anti-gender campaigns in Europe*. Rowman & Littlefield.
- Larrabee, T. G., & Kim, J. (2010). Attitudes toward lesbians and gay men among social work students. *Journal of Social Work Education*, 46(1), 63–78. <https://doi.org/10.5175/JSWE.2010.200800082>
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage.
- Meyer, A., Rose, D. H., & Gordon, D. (2014). *Universal design for learning: Theory and practice*. CAST Professional Publishing.
- Meyer, E. J. (2008). Gendered harassment in secondary schools. *Gender and Education*, 20(6), 555–570. <https://doi.org/10.1080/09540250802213115>
- Meyer, E. J. (2016). *Gender, bullying, and harassment*. Teachers College Press.
- Mitchell, D. (2020). *What really works in special and inclusive education* (2nd ed.). Routledge.
- Parsons, T. (1955). The American family. In T. Parsons & R. F. Bales (Eds.), *Family, socialization and interaction process* (pp. 3–33). Free Press.

- Patterson, C. J. (2006). Children of lesbian and gay parents. *Current Directions in Psychological Science*, 15(5), 241–244. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2006.00444.x>
- Rao, K., Ok, M. W., & Bryant, B. R. (2014). Universal design for learning. *Journal of Special Education Technology*, 29(1), 1–18.
- Rimalower, L., & Caty, C. (2009). Invisible diversity of families. *Sex Education*, 9(1), 17–32.
- Robinson, K. H., & Díaz, C. J. (2006). *Diversity and difference in early childhood education*. Open University Press.
- Ruijs, N. M., & Peetsma, T. T. D. (2009). Effects of inclusion on students. *Educational Research Review*, 4(2), 67–79.
- Russell, S. T., & Fish, J. N. (2016). Mental health in LGBT youth. *Annual Review of Clinical Psychology*, 12, 465–487.
- Ryan, K., & Cooper, J. M. (2013). *Those who can, teach* (13th ed.). Cengage Learning.
- Ryan, C. L., & Hermann-Wilmarth, J. M. (2013). Already on the shelf. *Language Arts*, 90(6), 444–453.
- Sandelowski, M. (2000). Whatever happened to qualitative description? *Research in Nursing & Health*, 23(4), 334–340.
- Sharma, U., & Sokal, L. (2016). Teacher education and inclusion. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 16(4), 276–287.
- Slee, R. (2018). *Inclusive education isn't dead, it just smells funny*. Routledge.
- Sullivan, M. (1996). Cultural construction of family schemas. *Gender & Society*, 10(5), 687–709.
- Tasker, F. (2005). Lesbian mothers and gay fathers. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 26(3), 224–240.
- Taylor, C., Peter, T., McMinn, T. L., Elliott, T., Beldom, S., Ferry, A., Gross, Z., & Paquin, S. (2016). *Every class in every school*. Egale Canada Human Rights Trust.

Tomlinson, C. A. (2017). *How to differentiate instruction in academically diverse classrooms* (3rd ed.). ASCD.

UN Human Rights Committee. (2018). *General comment No. 36 on Article 6 of the International Covenant on Civil and Political Rights*.

UNESCO. (2009). *Policy guidelines on inclusion in education*. UNESCO.

UNESCO. (2017). *A guide for ensuring inclusion and equity in education*. UNESCO.

UNESCO. (2020). *Global education monitoring report 2020*. UNESCO.

UNICEF. (2014). *The right to education: A child rights-based approach*. UNICEF.

United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child*.

Weber, M. (1978). *Economy and society*. University of California Press.

Weeks, J. (2007). *The world we have won*. Routledge.

Wimberly, G. L. (2015). *Safe is not enough: Better schools for LGBTQ students*. CenterforAmericanProgress.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Στην ενότητα αυτή παρατίθεται συμπληρωματικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας και συμβάλλει στην πληρέστερη κατανόηση της ερευνητικής διαδικασίας. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται ο οδηγός της ημιδομημένης συνέντευξης που αξιοποιήθηκε για τη συλλογή των δεδομένων, η φόρμα ενημερωμένης συναίνεσης που δόθηκε στις συμμετέχουσες πριν από τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων, καθώς και οι απομαγνητοφωνήσεις των συνεντεύξεων που αποτέλεσαν το υλικό ανάλυσης. Η παράθεση του υλικού αυτού ενισχύει τη διαφάνεια της ερευνητικής διαδικασίας και επιτρέπει στον αναγνώστη να κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο οργανώθηκε και υλοποιήθηκε η συλλογή των δεδομένων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΟΔΗΓΟΣ ΗΜΙΔΟΜΗΜΕΝΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Τίτλος έρευνας:

« Οι απόψεις των νηπιαγωγών της Πάτρας στο ενδεχόμενο φοίτησης μαθητών/τριών με γονείς ομόφυλο ζευγάρι».

Σκοπός της συνέντευξης:

Η παρούσα συνέντευξη αποσκοπεί στη διερεύνηση των **απόψεων των νηπιαγωγών** σχετικά με τη φοίτηση παιδιών που προέρχονται από οικογένειες με ομόφυλους γονείς, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται και διαχειρίζονται παιδαγωγικά τέτοιες περιπτώσεις στο σχολικό περιβάλλον.

Οι ερωτήσεις είναι ανοιχτού τύπου και αποσκοπούν στην ελεύθερη έκφραση των εμπειριών και των απόψεων των συμμετεχουσών.

1. Εισαγωγικές ερωτήσεις (δημογραφικά στοιχεία)

1. Θα θέλατε να μου πείτε λίγα λόγια για εσάς;
2. Πόσα χρόνια εργάζεστε ως νηπιαγωγός;
3. Σε τι είδους σχολική μονάδα εργάζεστε (δημόσιο ή ιδιωτικό νηπιαγωγείο);

2. Στάσεις για τον γάμο ομόφυλων ζευγαριών

4. Έχετε ακούσει για τον πρόσφατο νόμο που αφορά τη σύναψη γάμου μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών;
5. Ποια είναι η άποψή σας σχετικά με αυτόν τον νόμο;

3. Στάσεις απέναντι στην τεκνοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια

6. Πώς τοποθετείστε απέναντι στην τεκνοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια στο πλαίσιο των πρόσφατων νομοθετικών εξελίξεων;
7. Υπάρχει κάτι που σας προβληματίζει ή σας δημιουργεί επιφυλάξεις σχετικά με το ζήτημα αυτό;

4. Φοίτηση παιδιών από ομόφυλες οικογένειες στο νηπιαγωγείο

8. Πώς πιστεύετε ότι θα ήταν για εσάς το ενδεχόμενο να φοιτά στο νηπιαγωγείο σας ένα παιδί που προέρχεται από οικογένεια με ομόφυλους γονείς;
9. Πιστεύετε ότι θα υπήρχε κάποια διαφοροποίηση στην αντιμετώπιση του παιδιού αυτού σε σχέση με τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης;

5. Παιδαγωγική διαχείριση της οικογενειακής ποικιλομορφίας

10. Ως νηπιαγωγός, πώς θα προσεγγίζατε τη θεματική της οικογένειας στην τάξη, εάν στο σύνολο των μαθητών/τριών υπήρχε παιδί από οικογένεια με ομόφυλους γονείς;
11. Ποιες παιδαγωγικές πρακτικές θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ομαλή ένταξη του παιδιού στο σχολικό περιβάλλον;

6. Αντιδράσεις σχολικής κοινότητας

12. Ποιες αντιδράσεις θεωρείτε ότι μπορεί να προκύψουν από άλλα παιδιά;
13. Ποιες αντιδράσεις πιστεύετε ότι μπορεί να υπάρξουν από γονείς ή από το ευρύτερο σχολικό περιβάλλον;

7. Επαγγελματική ετοιμότητα και επιμόρφωση

- 14. Νιώθετε προετοιμασμένη ως εκπαιδευτικός για τη διαχείριση μιας τέτοιας κατάστασης;
- 15. Τι θεωρείτε ότι θα σας βοηθούσε να αισθανθείτε πιο έτοιμη να διαχειριστείτε ένα τέτοιο ενδεχόμενο;

8. Κλείσιμο συνέντευξης

- 16. Υπάρχει κάτι ακόμη που θα θέλατε να προσθέσετε σχετικά με το θέμα της έρευνας;

Παράρτημα Β

Φόρμα Ενημερωμένης Συναίνεσης Συμμετεχουσών

Τίτλος έρευνας:

«Οι απόψεις των νηπιαγωγών της Πάτρας στο ενδεχόμενο φοίτησης μαθητών/τριών με γονείς γονείς ομόφυλο ζευγάρι»

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιείται από τη μεταπτυχιακή φοιτήτρια κα Γκοτσοπούλου Γεωργία, στο πλαίσιο της εκπόνησης διπλωματικής εργασίας στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Επιστήμες της Εκπαίδευσης», με κατεύθυνση «Κοινωνική Θεωρία, Πολιτική και Πρακτικές στην Εκπαίδευση», του Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του Πανεπιστημίου Πατρών, υπό την επίβλεψη του κ. Κυπριανού Παντελή. Η έρευνα εντάσσεται στο πεδίο της προσχολικής εκπαίδευσης και αποσκοπεί στη διερεύνηση των στάσεων των νηπιαγωγών σχετικά με τη φοίτηση παιδιών που προέρχονται από οικογένειες με ομόφυλους γονείς.

Η συμμετοχή στην έρευνα περιλαμβάνει τη συμμετοχή σε μια ημιδομημένη συνέντευξη διάρκειας περίπου 25–40 λεπτών. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιούνται αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς και ενδέχεται να καταγραφούν ηχητικά, προκειμένου να διασφαλιστεί η ακρίβεια της απομαγνητοφώνησης και της ανάλυσης των δεδομένων.

Η συμμετοχή στην έρευνα είναι **απολύτως εθελοντική**. Οι συμμετέχουσες έχουν το δικαίωμα:

- να αρνηθούν τη συμμετοχή τους,
- να διακόψουν τη συμμετοχή τους οποιαδήποτε στιγμή χωρίς καμία συνέπεια,
- να ζητήσουν να μην χρησιμοποιηθούν συγκεκριμένες πληροφορίες που παρείχαν κατά τη διάρκεια της συνέντευξης.

Όλα τα δεδομένα που θα συλλεχθούν θα χρησιμοποιηθούν **αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς**. Η **ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα** των συμμετεχουσών διασφαλίζονται

πλήρως. Στο τελικό κείμενο της εργασίας δεν θα αναφερθούν ονόματα, σχολικές μονάδες ή άλλα στοιχεία που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην ταυτοποίηση των συμμετεχουσών.

Οι ηχογραφήσεις και οι απομαγνητοφωνήσεις των συνεντεύξεων θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για την ανάλυση των δεδομένων και θα διατηρηθούν σε προστατευμένο αποθηκευτικό χώρο με περιορισμένη πρόσβαση.

Με την υπογραφή της παρούσας φόρμας δηλώνω ότι:

- έχω ενημερωθεί για τον σκοπό και τη διαδικασία της έρευνας,
- κατανοώ ότι η συμμετοχή μου είναι εθελοντική,
- γνωρίζω ότι μπορώ να αποχωρήσω από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή χωρίς καμία συνέπεια,
- συναινώ στη συμμετοχή μου στην έρευνα και στη χρήση των δεδομένων της συνέντευξης για ερευνητικούς σκοπούς.

Ονοματεπώνυμο συμμετέχουσας:

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ: ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 1

Σκοπός συνέντευξης: Διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας

Ημερομηνία: 04/06/2025

Διάρκεια συνέντευξης: 28'

Ωρα πραγματοποίησης: 19.30

Συνεντευξιαζόμενη: Σ. Λ.

Τρόπος συνέντευξης: Δια ζώσης-Μαγνητοφώνηση

Τόπος συνέντευξης: Καφετέρια

Σημείωση: Πάρθηκε η ανάλογη άδεια

Συνεντευκτής: Το θέμα μας είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας για μαθητές από οικογένεια με γονείς ομόφυλο ζευγάρι. Θα ήθελα να μου πεις λίγα λόγια για σένα...

Συνεντευξιαζόμενη: Είμαι νηπιαγωγός και δουλεύω τα 4 τελευταία χρόνια σε δημόσιο σχολείο. Τα προηγούμενα 7 χρόνια εργαζόμουν σε παιδικό σταθμό.

Συνεντευκτής: Αυτή την περίοδο δηλαδή εργάζεσαι σε δημόσιο νηπιαγωγείο στην Αχαΐα;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, ήμουν σε σχολεία της Ηλείας ως αναπληρώτρια και φέτος είμαι Αχαΐα.

Συνεντευκτής: Πολύ ωραία! Έχεις ακούσει για το νέο νόμο που αφορά την τέλεση γάμου ομόφυλων ζευγαριών;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, ναι έχω πληροφορηθεί.

Συνεντευκτής: Ποια είναι η άποψή σου γι' αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Μεγάλο θέμα λοιπόν για την οικογένεια τώρα, όσον αφορά ζευγάρι, δηλαδή το να παντρευτούν δύο ομόφυλοι... εμένα δεν με προβληματίζει αυτό, με προβληματίζει η τεκνοθεσία, αν με ρωτάς αυτό..

Συνεντευκτής: Είναι η αμέσως επομένη ερώτησή μου.. άρα το να είναι ένα ζευγάρι ομόφυλο, δεν είναι κάτι που σε απασχολεί...

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι, γιατί πιστεύω ότι είναι μία απόφαση μεταξύ ενηλίκων και θεωρώ ότι είναι μία απόφαση που την έχουν σκεφτεί πολύ καλά, γιατί είναι δική τους επιλογή. Τώρα η τεκνοθεσία μπορεί να είναι δική τους επιλογή, απλά δεν έχει ερωτηθεί εκείνο τα παιδάκι.

Συνεντευκτής: Οπότε ο ενδιασμός σου είναι σχετικά με την τεκνοθεσία, όταν οι γονείς είναι ομόφυλο ζευγάρι.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, δεν ξέρω, δεν μπορώ να πω ότι είμαι αρνητική ή όχι, αλλά είμαι πάρα πολύ προβληματισμένη γύρω απ' αυτό. Δηλαδή είναι κάτι πάρα πολύ φρέσκο και νομίζω χρειαζόμαστε και άλλες πληροφορίες σχετικά με το πώς μπορεί να παιδί σε αυτήν την ηλικία, γιατί μιλάμε τώρα για παιδάκι λογικά μικρής ηλικίας, αν μπορεί να υποστηριχθεί από μία τέτοια καινούργια μορφή οικογένειας.

Συνεντευκτής: Τι είναι αυτό που σε προβληματίζει στην τεκνοθεσία στο συγκεκριμένο θέμα;

Συνεντευξιαζόμενη: Με προβληματίζει, αφενός τα πρότυπα που υπάρχουν στην οικογένεια... μιλάμε τώρα για δύο ίδιου φύλου ζευγάρι, είτε γυναίκες, είτε άντρες... πρώτον, με προβληματίζει λοιπόν αυτό, και αντίστοιχα το παιδάκι που θα υιοθετηθεί, αν θα είναι το ίδιο φύλο όπως οι γονείς ή αντίθετου φύλου. Οπότε τώρα αν είναι κοριτσάκι, που έχει υιοθετηθεί από δύο άντρες, ποιος θα είναι ας πούμε ο ακριβής

ρόλος, τί πρότυπο θα έχει από την οικογένεια, αν μπορώ να το πω καλά... πρώτον αυτό και δεύτερον, με προβληματίζει το ίδιο το ζευγάρι... κατά πόσο είναι με τις επιλογές τους συνειδητοί... δηλαδή το ότι έχουν αποφασίσει να είναι ομόφυλοι, είτε μπορεί να είναι ορμονικό όλο αυτό, είτε μπορεί να είναι ψυχολογικής φύσεως... όλο αυτό πάλι με προβληματίζει λίγο, στην απόφαση να κάνουν οικογένεια... γιατί δεν ξέρω τί υποβόσκει πίσω από αυτήν την επιλογή, να είναι δηλαδή ομοφυλόφιλοι ...ποιο είναι το κριτήριο της επιλογής τους να είναι ομοφυλόφιλοι... είναι ορμονικό ή είναι ψυχολογικής φύσης ...

Συνεντευκτής: Στην αναφορά σου για τα πρότυπα, τι είναι για σένα το σωστό και το λάθος πρότυπο;

Συνεντευξιαζόμενη: Δεν ξέρω αν υπάρχει σωστό η λάθος, αλλά είναι κάτι το οποίο έτσι έχουμε συνηθίσει από τη φύση να συμβαίνει, οι μαμάδες θα μιλήσουν στις κόρες τους για την περίοδο, αργότερα για τη βιολογία της γυναίκας και αντίστοιχα οι άντρες θεωρώ με προβληματισμούς που έχουν να κάνουν με το φύλο τους... μία πρώτη σκέψη γρήγορη που μου έρχεται είναι αυτή και αργότερα με τις σχέσεις, όπως τις έχουμε συνηθίσει μεταξύ του αντίθετου φύλου, γιατί μπορεί το παιδάκι το οποίο θα υιοθετηθεί να είναι στρέιτ, όμως μπορεί ένα ομόφυλο ζευγάρι να υποστηρίξει μια τέτοια επιλογή παιδιού; Ίσως βέβαια να είναι και λίγο πιο άνετοι γιατί αυτοί έχουνε δεχτεί αυτή την πίεση... αλλά θα μπορούνε να το κατευθύνουν, να το συμβουλευθούν ίσως...

Συνεντευκτής: Δηλαδή θεωρείς ότι μια οικογένεια που προέρχεται από μία τυπική μορφή οικογένειας δηλαδή άντρας -γυναίκα και με τα δύο φύλα θα είναι συγκριτικά μία καλύτερη επιλογή για ένα παιδί, που θα μεγαλώσει μέσα σε αυτήν;

Συνεντευξιαζόμενη: Δεν το λέω αυτό απαραίτητα ότι είναι σωστό, γιατί έχουμε δει πάρα πολλά ζευγάρια τα οποία έχουνε υιοθετήσει παιδί ή έχουν δικό τους παιδί να συμπεριφέρονται όχι σα γονείς... κακοποιούνται παιδιά... τα παιδάκια δεν μεγαλώνουν σωστά καθόλου στην οικογένειά τους, είναι χωρίς όρια, είναι παρατημένα σε ένα tablet... η πιο συνηθισμένη απλή μορφή παραμέλησης μέσα στην οικογένεια... υπάρχουνε παιδάκια τα οποία μεγαλώνουν σε ιδρύματα... δεν μπορώ να πω δηλαδή ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν σε μία τυπική οικογένεια, όπως εμείς την γνωρίζουμε είναι απαραίτητα ευτυχισμένα... παρόλα αυτά, θεωρώ ότι είναι κάπου οι μεταβλητές λίγο ελεγχμένες για το πού βρίσκεται η προβληματική οικογένεια, πού είναι τα προβλήματα

αυτής της οικογένειας... τώρα βλέπουμε μια καινούργια μορφή οικογένειας... προφανώς τώρα θα ερευνηθεί για το αν έχει παραπάνω εν δυνάμει προβλήματα, αυτή η μορφή σχέσης μεταξύ παιδιών.

Συνεντευκτής: Τί είναι αυτό που αποτελεί πρόβλημα για σένα σε μία οικογένεια;

Συνεντευξιαζόμενη: Η έλλειψη επικοινωνίας αφενός, η έλλειψη σεβασμού... το να μην υπάρχει γενικότερη επικοινωνία και να μην μπορεί να συνεννοηθεί, ούτε καν το ζευγάρι και να δημιουργούνται προβλήματα μεταξύ τους.. οπότε το παιδί παίρνει αυτά τα παραδείγματα και εννοείται μετά η σχέση γονέα παιδιού... κατά πόσο είναι ευαίσθητοποιημένος ο γονέας απέναντι στους προβληματισμούς του παιδιού, πόσο είναι δίπλα του να τον στηρίξει σε κάθε επιλογή, βήμα ή συμβουλή που μπορεί να θέλει κάποιο παιδάκι ή στις δυσκολίες που μπορεί να αναπτύξει ένα παιδί κατά πόσο είναι δίπλα και άγρυπνος ο γονέας...

Συνεντευκτής: Άρα κάτι τέτοιο, δηλαδή η τεκνοθεσία ανάμεσα σε ένα ομόφυλο ζευγάρι, είναι κάτι που αρχικά μας προβληματίζει και επειδή είναι αρκετά φρέσκο περιμένουμε να δούμε πώς θα εξελιχτούν τα πράγματα στην νέα αυτή πληροφορία.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, ακριβώς.

Συνεντευκτής: Αν όμως προκύψει στο νηπιαγωγείο το οποίο δουλεύεις, να προσέλθει ένα παιδάκι που προέρχεται από μία τέτοια μορφής οικογένεια, πώς θα ήταν για σένα αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Όσον αφορά τη σχέση με το παιδί δεν θα είναι καθόλου διαφορετική απ' ότι θα ήταν από μία άλλη οικογένεια.. όσον αφορά την αντιμετώπιση με τους γονείς και με την επικοινωνία που θα είχα εγώ μαζί τους σαν εκπαιδευτικός ... η αλήθεια είναι ότι η πρώτη μου αντίδραση θα ήταν σε αμηχανία.. γνωρίζω λίγο πράγματα απέναντί σε αυτή τη σχέση μέχρι πρόσφατα ήταν ταμπού ας πούμε, αυτή η σχέση, παίζει όμως σίγουρα ρόλο το πόσο οι ίδιοι θα συμπεριφερθούν απέναντι στο σχολείο, δηλαδή τι επικοινωνία θα έχουν με τους εκπαιδευτικούς, πόσο θα ενδιαφέρονται ή όχι για το παιδί τους και έτσι θα εξελιχθεί και η σχέση μας κατά τη διάρκεια της χρονιάς... τώρα για το κομμάτι των επιλογών, εγώ δεν μπορώ να εκφέρω άποψη, μπορώ όμως να εκφέρω άποψη για την πορεία του παιδιού τους, την

εκπαιδευτική πορεία του παιδιού τους, ή την ψυχολογική, όπως εγώ την αντιλαμβάνομαι μέσα στην τάξη, τη συναισθηματική κατά τη διάρκεια της χρονιάς.

Συνεντευκτής: Και κατά τη σχέση υποθέτω συνεργασίας σχολείου –οικογένειας;

Συνεντευξιαζόμενη: Στα πλαίσια αυτά.. ναι, ναι.

Συνεντευκτής: Άρα δεν θα υπάρχει κάποια διαφοροποίηση από σένα, ως εκπαιδευτικός, σε ένα παιδάκι που προέρχεται από μία οικογένεια με γονείς ομόφυλους;

Συνεντευξιαζόμενη: Σίγουρα σε σχέση με τα παιδιά... τα παιδιά είναι τελείως διαφορετικά στα μάτια μας... εννοώ ότι τα βλέπουμε όλα ίδια, ανεξάρτητα από το πιο υπόβαθρο κοινωνικό βρίσκονται, ποιο είναι το οικογενειακό τους περιβάλλον... όλα είναι παιδιά... όταν μπαίνουμε μέσα στο σχολείο είναι παιδιά, όλα... από κει και πέρα το τί τους περιβάλλει, ποια είναι η οικογένειά τους, έχει να κάνει με την ολόπλευρη ανάπτυξη τους.... οπότε ναι, δηλαδή δεν θα με επηρέαζε στο εκπαιδευτικό μου έργο, θα με επηρέαζε στη σχέση αργότερα και τη συνέχιση της εκπαίδευσης στο σπίτι...

Συνεντευκτής: Πώς θα προσέγγιζες στο νηπιαγωγείο την θεματική της οικογένειας, όταν θα έχεις και μία τέτοια περίπτωση ανάμεσα στους μαθητές σου;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι... αν έπρεπε να μιλήσω για τις μορφές οικογένειας στην τωρινή ποια εποχή, εννοείται πως από τη στιγμή που υπάρχει ένα τέτοιο παιδάκι μέσα στο σχολείο, θα πρέπει να αναφερθώ και σε αυτή τη μορφή οικογένειας... χωρίς να δώσω πάρα πολλά ίσως, πάρα πολλές πληροφορίες σε σχέση με αυτό ή θα άφηνα χώρο να μιλήσει το ίδιο παιδάκι γύρω από αυτό που ζει, από μόνο του... γιατί και εγώ δεν γνωρίζω πολλά, οπότε θα έμενα σε ένα ασφαλές πλαίσιο σε αυτά που εγώ γνωρίζω... κάποιες πληροφορίες που έχω γενικότερα και από κει και πέρα σκέψεις και συναισθήματα θα παίρναμε από το ίδιο το παιδί και θα το κλείναμε κάπως έτσι... δηλαδή δεν θα επεκτεινόμουν πάρα πολύ...

Συνεντευκτής: Ωραία.. σχετικά με το θέμα των γονέων μεταξύ τους;

Συνεντευξιαζόμενη: Η σχέση μεταξύ γονέων... δε νομίζω ότι είμαι η πλέον αρμόδια για να το συζητήσω αυτό . Σε ένα πρώτο πλαίσιο θα μπορούσα να το συζητήσω, αλλά αργότερα ίσως θα πρέπει να μιλήσουνε κάποιον πιο ειδικό, ίσως με κοινωνική

λειτουργό, ίσως με ψυχολόγο.. αυτά τα όργανα που μπορούμε να παρέχουμε οι σχολικές δομές... αν ούτε εκεί γινόταν κάτι, ίσως σε κάποιον άλλο εξωτερικό συνεργάτη... εάν θέλουν και οι ίδιοι να πάνε να επισκεφτούν και πάντα να υπάρχει διάθεση και από τους ίδιους... ε ναι, γιατί τώρα δε νομίζω ότι το σχολείο μπορεί να κάνει πάρα πολλά πράγματα, γύρω από το κομμάτι αυτό...

Συνεντευκτής: Νιώθεις προετοιμασμένη για ένα τέτοιο ενδεχόμενο;

Συνεντευξιαζόμενη: Η αλήθεια είναι πως όχι... και αν μάθαινα ότι στο σχολείο μου άμεσα, θα έρθει ένας τέτοιος μαθητής θα έτρεχα να καλύψω κάποια κενά μου, δηλαδή σε σχέση με τί υπάρχει πια, στο αν υπάρχει κάτι ερευνητικό, αν υπάρχει κάτι που αφορά τη ψυχολογία, που αφορά αυτή την καινούργια δομή οικογένειας.. όλα αυτά..

Συνεντευκτής: Θα ήθελες δηλαδή μία επιπλέον κατάρτιση πάνω σε αυτό το κομμάτι;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι! Μια κατάρτιση πάνω σε αυτό το κομμάτι. Πρώτα για να μπορώ να νιώσω πιο σίγουρη, για να μπορώ αν με ρωτήσουν τα παιδιά να είμαι λίγο πιο έτοιμη, όχι μόνο το συγκεκριμένο παιδάκι... μπορεί να με ρωτήσουν και υπόλοιπα... τα υπόλοιπα παιδάκια... θα δούνε να συνοδεύεται αυτό το παιδάκι από δύο άντρες ή δυο γυναίκες και σίγουρα θα μαθευτεί από τους υπόλοιπους γονείς και ίσως και σε μορφή κουτσομπολιού, για αυτό το παιδάκι ... οπότε εγώ πρέπει και το ίδιο να το προστατέψω, να είμαι λίγο προετοιμασμένη, αλλά και γενικότερα να χτίσω μία εικόνα σε όλη την ολομέλεια, ότι δεν είναι κάτι τόσο περίεργο πια, δεν είναι, ζουν ανάμεσα μας...

Συνεντευκτής: Άρα έτσι θα βιώνες μια τέτοια συνθήκη;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, ναι. Σίγουρα με επιπλέον κατάρτιση θα επιδίωκα... νομίζω ότι μόνο από κάποιους ειδικούς μπορούμε να έχουμε μία πιο ασφαλή προσέγγιση του θέματος. Επιπρόσθετα, ήθελα να σχολιάσω κάτι σε σχέση με τον προβληματισμό μου για την τεκνοθεσία... όπως είπα πριν... το να υιοθετήσεις ένα παιδί, μάλλον το να επιλέξεις ένα σύντροφο ή μία σύντροφο ίδιου φύλου είναι επιλογή σου... το να κάνεις λοιπόν τεκνοθεσία, όταν υιοθετείς ένα παιδάκι μικρής ηλικίας, πχ 2 ετών.. δεν έχει την επιλογή αυτό το παιδάκι να επιλέξει αν θέλει να μπει σε αυτή την οικογένεια... σίγουρα θα μου πεις όμως ότι δεν έχει επιλέξει και μια άλλη οικογένεια που να του φέρεται άσχημα και μπορεί να κακοποιείται... όμως επειδή μιλάμε τώρα για ακόμα μία

ιδιαιτερότητα σε σχέση με το φύλο, νομίζω ότι σε πρώτη φάση ας ρωτηθούν παιδιά 15-16-17 χρονών, που έχουνε μία καλύτερη κριτική ικανότητα σε σχέση με το τι θέλουνε, εν πάση περιπτώσει γιατί αυτά τα παιδιά μπορεί να μεγαλώνουν και σε ιδρύματα... μπορεί να ερωτηθούν λοιπόν... θα θέλατε να πάτε σε ένα τέτοιου είδους οικογένεια... σαν υποθετική ερώτηση.. να ρωτηθούνε και η τεκνοθεσία σε πρώτη φάση να γίνει υπό αυτές τις συνθήκες δηλαδή

Συνεντευκτής: Εννοείς πιλοτικά...

Συνεντευξιαζόμενη: Ακριβώς πιλοτικά... με παιδιά που έχουνε την δυνατότητα να επιλέξουν... και αν όλο αυτό πάει εντάξει, δηλαδή τώρα το πάει εντάξει πάλι είναι υποθετικό, γιατί τα παιδάκια αυτά μέχρι τα 14 τους δεν ξέρουμε τί έχουν βιώσει και δεν μπορούμε να χρεώσουμε σε ένα ομόφυλο ζευγάρι, ίσως μια κακοποιητική πορεία συμπεριφορά του παιδιού αργότερα, αλλά με πάντα συνεχή έλεγχο από κάποιο κοινωνικό λειτουργό ή κάτι να υπάρχει δηλαδή μία συμμετοχή ενός ειδικού ψυχικής υγείας, εν πάση περιπτώσει .. θεωρώ θα είχαμε στο άμεσο μέλλον ένα πιο ασφαλές αποτέλεσμα.

Συνεντευκτής: Τι είναι αυτό που φοβίζεσαι μία τέτοια συνθήκη;

Συνεντευξιαζόμενη: Αν θα μπορούσαν κρατήσω τις ισορροπίες μεταξύ των γονιών, όχι των παιδιών... να δείξω εγώ μία επαγγελματική στάση απέναντι σε αυτό... όχι πως θα το χειριστώ εγώ στο σχολείο, μέσα στην τάξη, με τα παιδιά τόσο, όσο εδώ πέρα έχει να κάνει καθαρά με δική μου κατάρτιση, πόσο σαν επαγγελματίας θα κρατήσω μια στάση ισορροπίας απέναντι στους γονείς.

Συνεντευκτής: Τι αποτελεί για σένα στάση ισορροπίας;

Συνεντευξιαζόμενη: Να μην υπερβαίνουν τα όρια σεβασμού... να μην υπερβαίνουν τα όρια σεβασμοί οι μεν... με το δεν συμπαθώ τους ομοφυλοφίλους... οι δε.. δεν έχω κανένα πρόβλημα με ομοφυλόφιλους... να μην υπερβαίνουν τα όρια του σεβασμού.

Συνεντευκτής: Ευχαριστώ πάρα πολύ για το χρόνο σου! Αν χρειαστείς να προσθέσεις κάτι μη διστάσεις να επικοινωνήσεις μαζί μου!

Συνεντευξιαζόμενη: Κ εγώ ευχαριστώ!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 2

Ημερομηνία: 05/06/2025

Διάρκεια συνέντευξης: 25'

Ωρα πραγματοποίησης: 19.00

Συνεντευξιαζόμενη: Α. Π.

Τρόπος συνέντευξης: Δια ζώσης-Μαγνητοφώνηση

Τόπος συνέντευξης: Καφετέρια

Σημείωση: Πάρθηκε η ανάλογη άδεια

Συνεντευκτής: Το θέμα μας είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας για μαθητές/μαθήτριες που προέρχονται από οικογένεια με ομόφυλο ζευγάρι. Θα ήθελες να μου πεις λίγα λόγια για εσένα;

Συνεντευξιαζόμενη: Λοιπόν, ονομάζομαι Κατερίνα Παπαδοπούλου, είμαι νηπιαγωγός και δουλεύω 11 χρόνια σε Ιδιωτικό νηπιαγωγείο στην Πάτρα.

Συνεντευκτής: 11 χρόνια είναι σταθερά;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, στον ίδιο εργοδότη.

Συνεντευκτής: Έχεις ακούσει για το νέο νόμο που έχει βγει σχετικά με το γάμο ομόφυλου ζευγαριού;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, το πρόσφατο τώρα που έγινε...

Συνεντευκτής: Ποια είναι η άποψή σου γι' αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Λοιπόν ποια είναι η άποψή μου γι' αυτό ...νομίζω ότι πλέον έχει συνηθίσει το αυτί μου στην ομοφυλοφιλία εν πάση περιπτώσει και κάπως το έχω δεχτεί αυτό... οπότε και με το σύμφωνο συμβίωσης που τώρα έχει γίνει, αυτό δεν μου δημιουργεί κάποιον ιδιαίτερο προβληματισμό.

Συνεντευκτής: Δηλαδή είναι κάτι το οποίο έχεις αποδεχτεί;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι. Βασικά, αναλογιζόμενοι της αρχής της ισότητας, θεωρώ ότι ο κάθε άνθρωπος είναι ελεύθερος να πράττει αυτό που επιθυμεί... εφόσον δεν διακυβεύεται η ελευθερία ή κάποιο άλλο δικαίωμα κάποιου άλλου... οπότε από τη στιγμή που δύο άνθρωποι αισθάνονται καλά με αυτό και θεωρούν ότι με αυτό τον τρόπο εκφράζονται και έχοντας στο μυαλό τους ότι και ίδιοι θέλουν να είναι ισότιμα μέλη αυτής της κοινωνίας, θεωρώ ότι έχουν το δικαίωμα να το κάνουν.

Συνεντευκτής: Άρα είναι κάτι το οποίο δεν σε προβληματίζει;

Συνεντευξιαζόμενη: Ο γάμος... όχι καθόλου.

Συνεντευκτής: Η τεκνοθεσία;

Συνεντευξιαζόμενη: Η τεκνοθεσία... κανονικά ούτε αυτό θα έπρεπε να με προβληματίζει.

Συνεντευκτής: Γιατί το λες αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Γιατί πάλι σκεπτόμενοι της αρχής της ισότητας που είπα προηγουμένως, κανονικά και αυτοί από τη στιγμή που ένα ετερόφυλο ζευγάρι είναι σε θέση, έχει το δικαίωμα να υιοθετήσει και ένα ομόφυλο ζευγάρι, κανονικά, βάση το σύγχρονων πλέον αντιλήψεων και όχι των αναχρονιστικών αντιλήψεων που επικρατούν γενικότερα, θα έπρεπε και αυτό να έχει το δικαίωμα στην τεκνοθεσία... και

από τη μία καλά κάνει και το έχει, από την άλλη όμως επειδή όλο αυτό είναι πάρα πολύ καινούργιο για όλους μας, θεωρώ ότι χρειαζόμαστε όλοι λίγο χρόνο για να το εμπεδώσουμε λίγο καλύτερα.

Συνεντευκτής: Να συνηθίσουμε στη νέα ιδέα δηλαδή;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, ναι...να σκεφτούμε τυχόν συνέπειες, αν υπάρχουν... τί πρέπει κι εμείς οι ίδιοι σαν κοινωνία να κάνουμε, για να το στηρίξουμε αυτό ή για να το απορρίψουμε... θεωρώ βασικά, ότι δεν είμαστε ενημερωμένοι... η πλειοψηφία δηλαδή της κοινωνίας μας δεν είναι επαρκώς και σωστά πληροφορημένη γι' αυτό το ζήτημα... βέβαια αυτό είναι ατομική ευθύνη του καθενός, αλλά θεωρώ ότι γενικότερη υπολειπόμαστε σε αυτό το κομμάτι.

Συνεντευξιαζόμενη: Η προσωπική σου γνώμη σχετικά με την τεκνοθεσία;

Συνεντευξιαζόμενη: Από ομόφυλα ζευγάρια;

Συνεντευκτής: Ναι, πάντα έχοντας σαν θέμα ότι θα υιοθετηθεί ένα παιδί από μία οικογένεια του οποίου προέρχεται από ομοφύλους γονείς.

Συνεντευξιαζόμενη: Εάν κριθεί αυτή η οικογένεια αυτό το ζευγάρι, κριθεί, μάλλον αξιολογηθεί σωστά έτσι, γιατί η αξιολόγηση στις μέρες μας δεν είναι η πρότερη.. δηλαδή γιατί βλέπουμε και ετερόφυλα ζευγάρια που αξιολογούνται υποτίθεται, για την ίδια διαδικασία και τελικά αποδεικνύονται μη κατάλληλα...

Συνεντευκτής: Για σένα τι είναι η σωστή αξιολόγηση;

Συνεντευξιαζόμενη: Αξιολόγηση έλα μου ντε...δεν είναι και τομέας μου αυτός... θεωρώ όμως ότι ένα ζευγάριθα πρέπει και οι δύο ατομικά να αξιολογηθούν από τους ειδικούς και αν αξιολογηθούν σε βάθος χρόνου, γιατί αυτό τώρα φαντάζομαι είναι μία διαδικασία που δεν τα κάνεις μία συνέντευξη, δύο συνεντεύξεις, τρεις συνεντεύξεις με τους ενδιαφερόμενους και αποφασίζεις αν είναι κατάλληλοι ή όχι...

Συνεντευκτής: Σωστά.

Συνεντευξιαζόμενη: Θεωρώ ότι πρέπει να υπάρχει διάρκεια μεγάλη σε αυτό το πράγμα... αν λοιπόν οι ειδικοί αυτοί κρίνουν, ότι οι άνθρωποι αυτοί είναι κατάλληλοι για να μεγαλώσουν ένα παιδί... ok... μάλλον... αυτό λέω τώρα.

Συνεντευκτής: Ωραία... αν λοιπόν είσαι στο νηπιαγωγείο και με τη νέα σχολική χρονιά έρθει ένας μαθητής/ μαθήτρια που προέρχεται μια από μία τέτοια μορφής οικογένεια, πώς θα ήταν για σένα αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Ενδιαφέρον... θα ήταν πολύ... θεωρώ ότι θα δημιουργούνταν σίγουρα κάποιο ζήτημα... έτσι να είμαστε λίγο αντικειμενικοί, σίγουρα θα υπήρχαν σχόλια και από τα παιδιά... τα παιδιά είναι πάρα πολύ αυστηροί κριτές σε αυτά τα πράγματα... σίγουρα θα το αντιλαμβάνονταν, σίγουρα θα υπήρχαν πειράγματα θεωρώ... τα οποία σίγουρα θα προέρχονται και από την οικογένειά τους... γι' αυτό είπα προηγουμένως ότι χρειαζόμαστε εκπαίδευση όλοι σαν κοινωνία.. θεωρώ ότι θα ήτανε ζήτημα, όμως πιστεύω ότι μέσα σε ένα καλά διαμορφωμένο πλαίσιο, θα μπορούσε αυτό το πράγμα να πάει καλά... γιατί λέω καλά διαμορφωμένο πλαίσιο... γιατί τώρα με τη διαφορετικότητα που γι' αυτό είναι τώρα στις μέρες μας πάρα πολύ συχνό φαινόμενο, έρχονται στις τάξης παιδιά Ρομά, έρχονται στις τάξεις παιδιά από άλλες χώρες... θα μου πεις δεν είναι το ίδιο... μιλάμε όμως για διαφορετικότητα, μιλάμε για ίσα δικαιώματα, μιλάμε για ίσες παροχές και ειδικά στην εκπαίδευση και το σχολείο οφείλει να είναι αμερόληπτο σε αυτό το κομμάτι... οπότε θεωρώ, ότι με βοήθεια από κατάλληλα καταρτισμένα άτομα... πώς να το πω... μία δομή να είναι προετοιμασμένη γι' αυτό το πράγμα.

Συνεντευκτής: Αυτό εννοείς σωστά διαμορφωμένο πλαίσιο γι' αυτό το ενδεχόμενο;

Συνεντευξιαζόμενη: Μπράβο! Γι' αυτό που θα κληθεί να αντιμετωπίσει... μία εκπαιδευτικός μόνη της και εγώ σαν εκπαιδευτικός, θα έκανα ότι περνούσε από το χέρι το δικό μου, προκειμένου το παιδάκι αυτό να αισθανθεί μέλος της τάξης, να μην είναι απομονωμένο και όλα τα σχετικά... θα προσπαθούσα να αποτρέψω τυχόν αρνητικές επιρροές, αλλά μέχρι ένα σημείο φτάνουμε και εμείς οι εκπαιδευτικοί... θεωρώ λοιπόν, ότι εκεί θα έπρεπε να επέμβουνε άλλοι άνθρωποι, άλλες ειδικότητες, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί και εντός σχολείου και εκτός σχολείου, σε περίπτωση που

υπήρχε πρόβλημα, μάλλον στο παιδί, πιο βαθύ και όλοι αυτοί να αγκαλιάζαμε, λοιπόν, όλοι μαζί αυτό το νέο δεδομένο, όπως αγκαλιάσαμε τα υπόλοιπα παιδιά..

Συνεντευκτής: Άρα από εσένα σαν εκπαιδευτικός, δεν θα υπήρχε κάποια διαφοροποίηση;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι σε καμία περίπτωση.

Συνεντευκτής: Ως νηπιαγωγός, ως εκπαιδευτικός, όπου έχεις σαν θεματική μέσα στη σχολική χρόνια την οικογένεια... πώς θα προσέγγιζες το θέμα στο σχολικό πλαίσιο, εφόσον μέσα στο σύνολο των μαθητών/ μαθητριών σου υπήρχε και ένα τέτοιο παιδί;

Συνεντευξιαζόμενη: Ωραία... αυτό θα ήταν ευκαιρία για μία δράση, γενικά στο σχολείο, καλά πέρα από το εκπαιδευτικό κομμάτι μέσα στο πλαίσιο της τάξης, αυτό κάθε αυτό, που προφανώς το θα απαριθμούσαμε τα είδη των οικογενειών, μορφές οικογένειας, μετά θα προσπαθούσα λίγο αυτό το πράγμα να το επεκτείνω και μέσα στο σχολείο να έπαιρνα και τους γονείς, είτε σε ομάδες, είτε όλοι μαζί... να το συζητάγαμε, να κάναμε δράσεις, όλοι μαζί με τα παιδιά και οι γονείς να συμμετέχουν σε αυτό... σίγουρα θα ζητούσα συμβουλή, ίσως και παρέμβαση από κοινωνικό λειτουργό ή ψυχολόγο... νομίζω αυτά και απλά θα ίσως θα προσπαθούσα να τραβήξω λίγο αυτή τη θεματική, αν εντόπιζα ότι υπάρχει δυσκολία μέσα στην τάξη, έτσι, γιατί αν δεν υπήρχε δυσκολία και αν όλα κυλούσαν ομαλά, όλα καλά... αν εντόπιζα δυσκολία θα το τράβαγα λίγο περισσότερο, προκειμένου τουλάχιστον ο καθένας, ας έχει την αντίληψη που έχει, ας πιστεύει ο καθένας μάλλον ότι θέλει, αρκεί με τις αντιλήψεις και με τη στάση του να μην επηρεάζει αρνητικά κάποιον άλλον, είτε αυτό είναι το ίδιο του το παιδί, που θα το επηρεάσει αρνητικά για το συμμαθητή του, είτε είναι απέναντι στο παιδί το ίδιο που προέρχεται από αυτή την οικογένεια. Ακόμα, οι γονείς μπορεί να έρθουν να σου κάνουνε παράπονο, γιατί ο Κωστάκης χτύπησε τη Μαρία... όπως διαχειρίζομαι αυτό θα διαχειριστώ και το άλλο... όπως διαχειρίζομαι ένα γονιό με ένα παιδάκι το οποίο μπορεί να έχει μία δυσκολία, μέσα στην τάξη και να συμπεριφέρεται μη φυσιολογικά και μπορεί αυτόν τον άλλο γονιό να τον ενοχλεί, όπως θα προσπαθούσα να υπερασπίσω το παιδί αυτό και όπως θα μιλήσω στο γονιό γι' αυτό το πράγμα ή θα προσπαθώ να μιλήσω και γι' αυτό... βέβαια εγώ είμαι, όπως ξαναείπα, μία απλή εκπαιδευτικός... δεν μπορώ εγώ να αλλάξω τη γνώμη για την αντίληψη κανενός ... αυτό που μπορώ εγώ να

προσπαθήσω τουλάχιστον να κάνω, είναι η συμπεριφορά των γονιών και αντιλήψεις των γονιών, να μην επηρεάζουν αρνητικά τους μαθητές μου... αυτό... τίποτα άλλο... μέχρι ένα σημείο... όμως νομίζω, ότι φτάνει και αυτό θέλουμε όλοι, εκπαίδευση.

Συνεντευκτής: Νιώθεις προετοιμασμένη για εάν τέτοιο ενδεχόμενο;

Συνεντευξιαζόμενη: Προετοιμασμένη ιδιαίτερα δεν μπορώ να πω ότι νιώθω, γιατί εντάξει, ok, είναι μεν, το συζητάμε τώρα καλή ώρα, αλλά δεν το έχουμε βιώσει και όταν κάτι δεν το έχεις βιώσει και είναι καινούργιο για εσένα... πόσο προετοιμασμένη μπορεί να είσαι ... θέλουμε και εμείς οι εκπαιδευτικοί μάλλον εκπαίδευση σε αυτό το κομμάτι από τους ειδικούς, που προ είπα... ε και πάλι 100% προετοιμασμένοι δεν θα είμαστε... πρέπει λίγο να μπει στη ζωές μας, μάλλον αυτό, να έρθουμε και εμείς σε τριβή μαζί με αυτό... και έτσι θα μπορώ να πω μετά από κάποιο καιρό, ότι είμαι έτοιμη να αντιμετωπίσω κάτι τέτοιο... γιατί το έχω ξανακάνει ... τώρα που δεν το έχω ξανακάνει και δεν έχω έρθει καν σε επαφή με αυτό δεν μπορώ να πω ότι με προετοιμασμένη....

Συνεντευκτής: Τι είναι αυτό που σε φοβίζει περισσότερο μια τέτοια κατάσταση;

Συνεντευξιαζόμενη: Με φοβίζει περισσότερο, να σου πω την αλήθεια, οι αντιδράσεις του παιδιών και όχι οι αντιδράσεις των γονιών... θεωρώ ότι θα μου πεις οι γονείς κάνουν ό,τι κάνουν στο σπίτι τους,... τα παιδιά όμως μπορεί να το κάνουν, όχι μπορεί, σίγουρα θα το κάνουν στο σχολείο και θα το εξηγήσεις μία, θα το εξηγήσεις δύο, θα το εξηγήσεις τρεις, θα κάνεις τις δράσεις σου, θα κάνεις το πρόγραμμά σου το εκπαιδευτικό, τις παρεμβάσεις σου.. αλλά δεν μπορείς και πάλι να είσαι σίγουρος για το αποτέλεσμα... γιατί όπως προ είπα, είναι κάτι πάρα πολύ καινούργιο και δεν μπορούμε να ξέρουμε καν πώς θα αντιδράσουν τα παιδιά, αν θα είναι έντονα, μπορεί να μην αντιδράσουν και καθόλου, μπορεί όμως η αντίδραση τους να είναι πάρα πολύ έντονη, σε σημείο που το παιδί, που προέρχεται από αυτή την οικογένεια, να αισθανθεί τόσο μειονεκτικά και να έχουμε φαινόμενα bullying, να απομονωθεί, να κλειστεί στον εαυτό του και αυτό το πράγμα να συνεχίζεται σε όλες τις βαθμίδες ... και μεγαλώνοντας αυτό αποτελεί τεράστιο ψυχοσυναισθηματικό αντίκτυπο για το παιδί το ίδιο ... οπότε κάπως, έχεις και εσύ λίγο την ευθύνη, τουλάχιστον μέσα στο πλαίσιο της τάξης... οπότε εκεί

λίγο με φοβίζει, οι αντιδράσεις των παιδιών... γιατί είμαι και εγώ μέσα σε αυτό, είμαι στο ίδιο πλαίσιο...

Συνεντευκτής: Άρα πώς θα βίωνες μία τέτοια συνθήκη γενικότερα;

Συνεντευξιαζόμενη: Πώς θα την βίωνα... θα προσπαθούσα, θα προσπαθούσα για να κάνω ό,τι καλύτερο μπορώ, θα προσπαθούσα και οι δύο πλευρές να είναι ok.

Συνεντευκτής: Τι εννοείς ok;

Συνεντευξιαζόμενη: Να μην υπάρχουν πολλές εντάσεις και να προσπαθήσουν τα παιδιά, όσο μπορούνε, να αποδεχτούν αυτό που έχουν μπροστά τους

Συνεντευκτής: Γενικά θεωρείς ότι είναι εύκολο τα παιδιά να αποδεχθούνε καταστάσεις;

Συνεντευξιαζόμενη: Εξαρτάται από την εκπαίδευση που έχουν από το σπίτι τους... τα παιδιά είναι παιδιά... όμως έχω συναντήσει παιδιά, που είναι με τέτοιο τρόπο εκπαιδευμένα από το σπίτι τους, που η διαφορετικότητα δεν τους κάνει τόσο πολύ μεγάλη εντύπωση, που την αγκαλιάζουν, πραγματικά την αγκαλιάζουν, που θα γυρίσουν να πουν.. ααα ότι είσαι μόνος σου, γιατί είσαι μόνος σου... και κάνουμε παρέα και βλέπεις άλλα παιδιά, που η πρώτη τους κουβέντα είναι ααα δεν σε έχω φίλο... τώρα αυτό είναι ένα πολύ απλό παράδειγμα, αλλά θέλω να πω ότι η εκπαίδευση από το σπίτι, είναι πάρα πολύ σημαντική για τη συμπεριφορά των παιδιών στο σχολείο.

Συνεντευκτής: Ευχαριστώ πάρα πολύ! Αν χρειαστείς να προσθέσεις κάτι, μη διστάσεις να επικοινωνήσεις μαζί μου!

Συνεντευξιαζόμενη: Εγώ ευχαριστώ! Καλή συνέχεια!

3^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Σκοπός συνέντευξης: Διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας

Ημερομηνία: 17/03/2024

Διάρκεια συνέντευξης: 25'

Ωρα πραγματοποίησης: 19.30

Συνεντευξιαζόμενη: Β. Α.

Τρόπος συνέντευξης: Δια ζώσης-Μαγνητοφώνηση

Τόπος συνέντευξης: Καφετέρια

Σημείωση: Πάρθηκε η ανάλογη άδεια

Συνεντευκτής: Το θέμα μας είναι οι απόψεις των νηπιαγωγών της Πάτρας στο ενδεχόμενο φοίτησης μαθητών/τριών με γονείς ομόφυλα ζευγάρια.

Συνεντευξιαζόμενη: Ωραία, τέλεια.

Συνεντευκτής: Θέλεις να μας πεις λίγα λόγια για σένα;

Συνεντευξιαζόμενη: Είμαι νηπιαγωγός. Έχω δουλέψει κάποια χρόνια στο δημόσιο.

Συνεντευκτής: Περίπου πόσο χρόνια;

Συνεντευξιαζόμενη: Περίπου τέσσερα. Τώρα εργάζομαι σε νηπιαγωγείο της Πάτρας.

Συνεντευκτής: Έχεις ακούσει για τον νέο νόμο που αφορά τη σύναψη γάμου μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών;

Συνεντευξιαζόμενη: Βεβαίως έχω ακούσει.

Συνεντευκτής: Ποια είναι η άποψη σου για αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Μου αρέσει πάρα πολύ.

Συνεντευκτής: Σε βρίσκει σύμφωνη δηλαδή;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, γιατί όλοι έχουν δικαίωμα. Δεν καταλαβαίνω γιατί να μην παντρεύονται. Όλοι ερωτεύονται, όλοι αγαπάνε. Όλοι έχουμε δικαίωμα στην αγάπη.

Συνεντευκτής: Σχετικά με τη τεκνοθεσία; Επιτρέπεται βάση νόμου και η τεκνοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια. Η άποψη σου γι' αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Θα πω, ναι. Γιατί όπως είπα και πριν, επειδή όλοι έχουμε δικαίωμα στην αγάπη... γιατί να μην έχουν και αυτοί το δικαίωμα να δώσουν επέκταση στις αξίες τους, σε όλη τη φιλοσοφία τους γενικότερα... που έχουν σαν άνθρωποι. Γιατί άνθρωποι είναι και αυτοί δεν είναι;

Συνεντευκτής: Αν και μου φάνηκε ότι το είπες με λίγο δισταγμό στην αρχή, σαν κάτι να σε προβληματίζει αρχικά. Ήταν μάλλον λάθος δική μου εκτίμηση.

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι, σωστά εκτίμησες... απλά ο δισταγμός μου ήταν επειδή προφανώς δεν το έχουμε δει. Οπότε έχω μια μικρή επιφύλαξη. Όχι όμως ότι δεν συμφωνώ...

Συνεντευκτής: Τι είναι αυτό δηλαδή που σου δημιουργεί αυτή την επιφύλαξη,

Συνεντευξιαζόμενη: Την έχω πιο πολύ στο κομμάτι... γενικότερα στο σύνολο των εκπαιδευτικών και του συνόλου της τάξης. Τι αντιδράσεις θα έχει αυτό το σύνολο ως προς τα παιδιά αυτά. Όχι ως προς τι αντίδραση έχω εγώ. Οπότε εκεί είναι η επιφύλαξή μου εμένα.

Συνεντευκτής: Πώς θα είναι η φοίτηση ενός/μιας μαθητή/τριας που προέρχεται από μια τέτοια μορφή οικογένειας;

Συνεντευξιαζόμενη: Ίσα ίσα εμένα θα μου αρέσει. Απλά πιστεύω ότι θα έχω λίγο το νόμο παραπάνω στο να μην γίνει κάτι και αυτό το παιδί αισθανθεί άσχημα ή και οι γονείς αντίστοιχα.

Αλλά πιο πολύ για το παιδί...

Συνεντευκτής: Οπότε δεν θα έχεις κάποιο θέμα με αυτό. Θα υπάρχει κάποια διαφοροποίηση ως προς τα άλλα παιδιά σχετικά με αυτό.

Συνεντευξιαζόμενη: Καμία διαφοροποίηση.

Συνεντευκτής: Αν είχες στη θεματική σου να παρουσιάσεις τη θεματική της οικογένειας έχοντας στο σύνολο και μαθητή ένα παιδάκι που θα προέρχεται με μια τέτοια οικογένεια.

Πώς θα προσέγγισες αυτό το θέμα;

Συνεντευξιαζόμενη: Δεν θα είχα καμία δυσκολία... θα το προσέγγιζα όπως προσεγγίζω κάθε χρονιά τη συγκεκριμένη θεματική...

Συνεντευκτής: Νιώθεις ότι είσαι προετοιμασμένη για κάτι τέτοιο;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι. Σαν νηπιαγωγός, ως επαγγελματίας δηλαδή... δεν θα έλεγα ότι θα με δυσκόλευε προσωπικά... ανάλογα βέβαια και με το πλαίσιο του νηπιαγωγείου που θα ήμουν, τι αντιδράσεις θα είχα ...

Από αυτή την άποψη θα δυσκολευόμουν λίγο, όχι σχετικά να το πω, να μιλήσω για τη συγκεκριμένη μορφή οικογένειας, γιατί είναι μέρος της κοινωνίας... αλλά πιο πολύ στο σύνολο, είναι αυτό που θα με δυσκόλευε.

Πιστεύω ότι θα είχα κάνει συζήτηση πρώτα γενικότερα... και μετά αναλόγως θα συζητάγαμε και με τους γονείς ξεχωριστά.

Συνεντευκτής: Πώς θεωρείς ότι θα διαχειριζόσουν το κομμάτι των γονέων;

Συνεντευξιαζόμενη: Στο κομμάτι αυτό είναι χειρότερο τα πράγματα.

Συνεντευκτής: Οπότε είναι αυτό που αρχικά ανέφερες... ότι σε προβληματίζει πιο πολύ.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, ακριβώς... ναι, γιατί ξέρω ότι είμαστε λίγο κλειστή κοινωνία. Και ειδικά στο κομμάτι αυτό ούτως ή άλλως το έχουν οι γονείς.

Ειλικρινά δεν ξέρω τι θα έκανα. Ακόμα και αν είχα αντιδράσεις από τους γονείς το ότι έχουμε ένα μαθητή που έχει γονείς ομόφυλο ζευγάρι.... δεν ξέρω αν θα το ισορροπούσα... πιστεύω πως όχι. Όχι επειδή δεν θα έκανα εγώ τις απαραίτητες ενέργειες... απλά επειδή οι γονείς δεν θα μπορούσαν να το αποδεχτούν. Αν όχι όλοι, μεγάλη μερίδα αυτών. Τώρα δεν ξέρω τι θα έκανα. Ίσως να έφερνα κάποιον ειδικό να μιλήσει... κάποιον που θα τα ξέρει καλύτερα από μένα.

Συνεντευκτής: Ειδικό λέγοντας...

Συνεντευξιαζόμενη: Ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό... κάποιον που τα ξέρει καλύτερα.

Γιατί εμένα δεν είναι η ειδικότητά μου αυτή. Οπότε μάλλον κάτι τέτοιο θα έκανα... σίγουρα σε πρώτη φάση.

Συνεντευκτής: Άρα θα έλεγες ότι νιώθεις προετοιμασμένη για ένα τέτοιο ενδεχόμενο;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι, γιατί δεν το έχω σκεφτεί. Η αλήθεια είναι αυτή... ξέρω όμως ότι δεν θα βρεθώ προ εκπλήξεως. Γιατί είναι θέμα χρόνου πια. Από τη στιγμή που έχει θεσπιστεί αυτός ο νόμος ... είναι μια φυσική εξέλιξη των πραγμάτων.

Και δεν έρχομαι και εγώ προ εκπλήξεως. Δηλαδή το έχω αποδεχτεί. Το έχω και εγώ αυτό το

κομμάτι. Οπότε όταν θα έρθει κάποια αντίστοιχη οικογένεια δεν είναι ότι θα πω... αααα, τι γίνεται εδώ πέρα και αυτά... δηλαδή το έχω εγώ αποδεχτεί μέσα μου.

Πιστεύω ότι θα είμαι πιο έτοιμη να δεχτώ και αυτή την οικογένεια στο σχολείο.

Συνεντευκτής: Οπότε εν μέρη νιώθεις προετοιμασμένη...

Συνεντευξιαζόμενη: Εν μέρη. Εν μέρη σε ένα μικρό κομμάτι... επειδή είμαι ευέλικτη και έχω αυτό το κομμάτι καλύτερο σαν ιδέα.

Συνεντευκτής: Σε ποιο κομμάτι δεν νιώθεις προετοιμασμένη;

Συνεντευξιαζόμενη: Σίγουρα στις τις αντιρρήσεις των υπόλοιπων γονέων.

Είπα πριν ότι το πρώτο μέρος σίγουρα θα ήθελα να φέρω κάποιον πιο ειδικό από μένα να μιλήσει. Από εκεί και πέρα δεν ξέρω τι θα γινόταν.

Συνεντευκτής: Τι άλλο θεωρείς, εκτός από το να υπάρξει κάποια εισήγηση ειδικού, τι άλλο θεωρείς ότι θα σε βοηθούσε να προετοιμαστείς καλύτερα για ένα τέτοιο ενδεχόμενο;

Συνεντευξιαζόμενη: Σίγουρα εγώ να πάω να μάθω περισσότερα πράγματα γι' αυτό το κομμάτι. Θα πρέπει εγώ σαν εκπαιδευτικός να προσεγγίσω και τα παιδιά αλλά και τους γονείς αντίστοιχα.

Ίσως επιμόρφωση... εγώ σαν άνθρωπος από προσωπικότητα και μετά σαν εκπαιδευτικός να πάω να μάθω πέντε πράγματα σχετικά με αυτό το κομμάτι για να μπορώ να μιλήσω σχετικά με αυτό όταν θα έρθει η ώρα. Τώρα επιμόρφωση... δεν ξέρω αν υπάρχει σχετική επιμόρφωση που να αφορά τους εκπαιδευτικούς. Νομίζω είναι καθαρά σαν άνθρωπος εκπαιδευτικός αν θα πάει από μόνος του να μάθει κάτι, να μιλήσει. Γενικότερα είναι λίγο τζιζ αυτά τα θέματα εδώ πέρα στην Ελλάδα. Πέρα από το να πάω κάπου αλλού, εγώ θα διάβαζα και έρευνες. Είτε έρευνες που έχουν γίνει σε εξωτερικό είτε οτιδήποτε γενικότερα.

Ακόμα επειδή η πλειοψηφία των συναδέλφων είναι μεγαλύτερης ηλικίας ίσως έχουν μεγαλώσει με διαφορετικές αντιλήψεις για το τί αποτελεί οικογένεια και τις νέες μορφές οικογένειας.. θεωρώ ότι θα δυσκολευτούν να αποδεχτούν μια τέτοια μορφή οικογένειας και να εντάξουν το παιδί στη τάξη και να μην είναι προκατειλημμένοι με αυτό . Δηλαδή δεν ξέρω κατά πόσο θα μπορέσουν να ισορροπήσουν τις αρχές του επαγγέλματος με τις προσωπικές τους πεποιθήσεις... γιατί το πιο σημαντικό είναι το καλό των παιδιών..

Συνεντευκτής: Υπάρχει κάτι που σε φοβίζει σε αυτό το θέμα, που έχεις μια συστολή για αυτό.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι.... νομίζω με φοβίζει η κατακραυγή του κόσμου ότι θα πούνε μετά αυτοί οι εκπαιδευτικοί... γιατί έχει δεχτεί αυτά τα παιδιά και τους γονείς στο σχολείο. Χωρίς όμως να με εμποδίζει αυτό να τους δεχτώ, να δεχτώ αυτή την οικογένεια.

Απλά νομίζω αυτό θα με φόβιζε, χωρίς λόγο, γιατί να γίνεται...

Πέρα από αυτό, βασικά, θα με φόβιζε και για το παιδί που θα έρχονται στο σχολείο. Τι αντιμετώπιση θα έχει από τα παιδιά και από τους γονείς γενικότερα... πιο πολύ στο έξω από τους γονείς... η επίδραση με το έξω.

Συνεντευκτής: Άρα γενικότερα για να κλείσουμε πώς θα βίωνες με τέτοια συνθήκη ως εκπαιδευτικός σε αυτό το ενδεχόμενο στην τάξη σου;

Συνεντευξιαζόμενη: Νομίζω με άγχος.... νομίζω κάθε μέρα θα είχα άγχος. Γιατί δεν θα ήξερα τι θα μου ξημερώσει. Γιατί πιστεύω θα είχα αντιδράσεις.

Οπότε κάθε μέρα νομίζω κάτι θα γινόταν. Θες για να φύγουν, να φύγει αυτό το παιδί, τα παιδιά δεν ξέρω... πώς θα ήταν στην τάξη.

Θα ξύπναγα με άγχος για το τί θα γίνει. Εγώ τι θα πρέπει να κάνω, τι να αντιμετωπίσω κάθε φορά. Άγχος και φόβος δεν ξέρω, αλλά κυρίως άγχος.

Συνεντευκτής: Σε ευχαριστώ πάρα πολύ. Αν χρειαστεί να συμπληρώσεις κάτι, μη διαστάσεις..

Συνεντευξιαζόμενη: Βεβαίως. Ευχαριστώ!

4^Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Σκοπός συνέντευξης: Διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας

Ημερομηνία: 26/09/2025

Διάρκεια συνέντευξης: 25'

Ωρα πραγματοποίησης: 19.30

Συνεντευξιαζόμενη: Σ. Κ.

Τρόπος συνέντευξης: Δια ζώσης-Μαγνητοφώνηση

Τόπος συνέντευξης: Νηπιαγωγείο

Σημείωση: Πάρθηκε η ανάλογη άδεια

Συνεντευκτής: Το θέμα μας είναι οι απόψεις των νηπιαγωγών της Πάτρας... στο ενδεχόμενο φοίτησης μαθητών/τριών με γονείς ομόφυλα ζευγάρια. Θα ήθελα να μου πείτε λίγο λίγο για εσάς.

Συνεντευξιαζόμενη: Ωραία. Λοιπόν, εγώ είμαι νηπιαγωγός, στο πρώτο μου πτυχίο. Έχω κάνει και ένα μεταπτυχιακό πάνω στις επιστήμες της αγωγής... για την προσχολική ηλικία και μία εξειδίκευση για τον αυτισμό.

Δουλεύω συνολικά 24 χρόνια, τώρα είμαι στον 25ο. Εργάζομαι σε γενική τάξη νηπιαγωγείου... και τα τελευταία 16 χρόνια είμαι στο συγκεκριμένο σχολείο.

Συνεντευκτής: Θα έχετε ακούσει τον νέο νόμο... περί σύναψης γάμων μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι.

Συνεντευκτής: Η άποψή σας για αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Εντάξει, η άποψή μου τώρα για αυτό...γενικά δεν είμαι σε θέση, να κρίνω. Θεωρώ ότι κάθε άνθρωπος είναι ελεύθερος να κάνει τις επιλογές του... εφόσον δεν επιβαρύνει ή δεν λειτουργεί σε βάρος άλλων ανθρώπων.

Συνεντευκτής: Οπότε δεν είστε αρνητική σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο;

Συνεντευξιαζόμενη: Εντάξει, εγώ μπορεί η ίδια να μην το ασπάζομαι, να μην το έκανα... αλλά δεν μπορώ να είμαι αρνητική στους ανθρώπους... που εμένα δεν με έχουν ενοχλήσει για τις επιλογές τους. Οπότε ο κάθε άνθρωπος θεωρώ ότι είναι ελεύθερος.

Συνεντευκτής: Όταν λέτε δεν το ασπάζεστε...τι είναι αυτό που θα σας ενοχλούσε σε μια τέτοια περίπτωση...

Συνεντευξιαζόμενη: Θα με ενοχλούσε αν προσπαθούσε να επιβάλλει την άποψή του... πάνω σε αυτό το θέμα σε άλλους ανθρώπους... που δεν την ασπάζονται. Αυτό.

Συνεντευκτής: Άρα γνωρίζουμε με το νέο νόμο, έχουμε τη σύναψη του γάμου... και έχει επεκταθεί ο νόμος αυτός πια... και είναι επιτρεπτή και η τεκνοθεσία. Η προσωπική σας άποψη γι' αυτό. Πώς σας ακούγεται;

Συνεντευξιαζόμενη: Εντάξει. Προσωπικά δεν ξέρω αν θα το έκανα εγώ.

Δεν είμαι σίγουρη ότι την ασπάζομαι και αυτή την άποψη. Ωστόσο, όπως είπα και πριν... δεν είμαι σε θέση να κρίνω και τις επιλογές των άλλων ανθρώπων. Εάν οι άνθρωποι δεν ενοχλούν, δεν επιβαρύνουν τους συνανθρώπους τους... είναι ελεύθεροι να πράξουν αυτό που θέλουν.

Εγώ δεν θα το έκανα προσωπικά, θεωρώ...δεν μου έχει τύχει....ακόμα... θεωρώ όμως ότι πάντα παίρνω σαν γνώμονα τον άνθρωπο... αυτό, δηλαδή το πώς συμπεριφέρεται και λειτουργεί ένας άνθρωπος...γενικότερα...όπως μπορεί αντίστοιχα αυτοί οι άνθρωποι να ενοχλούνται από μια συμπεριφορά δική μου... το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση αυτή.

Συνεντευκτής: Μάλιστα. Αφού λοιπόν είναι κάτι το οποίο έρχεται πια στα σχολεία μας... συμβαίνει στην κοινωνία μας, πώς θα ήταν για εσάς το ενδεχόμενο... να έρθει ένας μαθητής ή μια μαθήτρια που έχει γονείς ομόφυλο ζευγάρι.

Συνεντευξιαζόμενη: Ωραία. Θεωρώ ότι εγώ προσωπικά στο παιδάκι αυτό θα είχα ακριβώς την ίδια αντιμετώπιση... όπως έχουν και τα υπόλοιπα. Γιατί είναι μία ομάδα, όπως είναι μία ομάδα και τα παιδάκια τα Ρομά... όπως είναι μία ομάδα και τα παιδιά

πρόσφυγες... όπως είναι μία ομάδα και τα παιδάκια μονογονεϊκών οικογενειών, τα ΑΜΕΑ...άρα λοιπόν κοιτάμε το παιδί... αποκλειστικά θεωρώ ότι αυτή είναι η δουλειά μας... στο θέμα της οικογένειας θα το κοιτάξω πάλι με γνώμονα το παιδί.

Δηλαδή αν αυτό κάνει καλό στο παιδί και συμπεριφέρεται ο τύπος της οικογένειας μια χαρά... και πληροί όσα μία άλλου τύπου οικογένεια κάνει... τότε για μένα δεν υπάρχει κανένα θέμα.

Συνεντευκτής: Ποια είναι τα κριτήρια αυτά που για εσάς πρέπει να πληροί μια οικογένεια;

Συνεντευξιαζόμενη: Είναι σημαντικό, είναι ωφέλιμο να προσφέρει ένα ασφαλές περιβάλλον για το παιδί. Φυσικά, τα απαραίτητα που είναι και τα βασικά δικαιώματα. Στέγη, σπίτι, αγάπη, φαγητό, τα είδη πρώτης ανάγκης, φάρμακα, όλα αυτά. Και μετά σεβασμός, αγάπη, φροντίδα, ό,τι χρειάζεται ένα παιδί για να μεγαλώσει...

Πέρα από τα υλικά αγαθά, τα συναισθηματικά αγαθά.... αυτές τις αξίες και τις αρχές που χρειάζεται και ένα παιδί για να μεγαλώσει σωστά.

Συνεντευκτής: Οπότε δεν θα υπήρχε κάποια διαφοροποίηση στο σύνολο των παιδιών, έχοντας και ένα μαθητή/τρια από μια τέτοιας μορφής οικογένεια;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι, δεν θα υπήρχε καμία διαφοροποίηση. Σε καμία περίπτωση δεν στιγματίζουμε, όπως δεν στιγματίζουμε και παιδιά άλλων ομάδων, όπως προείπα...

Συνεντευκτής: Όσον αφορά τους υπόλοιπους μαθητές/τριες, αν εντοπίζατε μια διαφοροποίηση στη συμπεριφορά τους στο συγκεκριμένο μαθητή/τρια;

Συνεντευξιαζόμενη: Λοιπόν, αν τα παιδιά στιγματίσουν το παιδάκι... εκεί πρώτα παρεμβαίνουμε εμείς ως εκπαιδευτικοί, όπου με τα παιδιά μιλάμε ή κάνουμε κάποιες δράσεις πάνω σε αυτό. Και φυσικά σύμφωνα με τη γνώμη του Συλλόγου Διδασκόντων, γιατί δεν είναι ένα σχολείο συνήθως...

Αν αυτό δεν μπορέσουμε να το λύσουμε, τότε κάνουμε συναντήσεις και με τους γονείς, όλους τους γονείς. Οπότε εκεί θα μπορούμε να μιλήσουμε για το θέμα αυτό, σε γενικά πρώτα πλαίσια, και αν χρειαστεί μετά και σε πιο ατομικά πλαίσια.

Συνεντευκτής: Ως νηπιαγωγός-επαγγελματίας προσεγγίζεται κάθε χρόνο διάφορες θεματικές... οι οποίες μπορεί να σχετίζονται με παγκόσμιες ημέρες... συγκεκριμένα θέλουμε να αναφερθούμε στο θεσμό της οικογένειας, που είναι και παγκόσμια μέρα. Ως επαγγελματίας νηπιαγωγός, πώς θα προσεγγίζεται ένα τέτοιο θέμα.

Συνεντευξιαζόμενη: Εντάξει, υπάρχει, νομίζω, κατάλληλη βιβλιογραφία που μπορώ να συμβουλευτώ... και φυσικά συζητήσεις με τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς μέσα στη σχολική μονάδα.

Αλλά θεωρώ, σαν πρώτη εικόνα, επειδή αναφέρουμε και τους διάφορους τύπους οικογενειών, ίσως αυτή τη φορά θα πρέπει να μπει και αυτός ο τύπος οικογένειας. Δηλαδή, σε εικόνες που δείχνουμε, μονογονεϊκή, εκτεταμένη, πυρηνική... ίσως πια, εφόσον υπάρχει και νομικό πλαίσιο, θα πρέπει να μπει και η ομόφυλη οικογένεια...

Συνεντευκτής: Σκέφτεστε την πιθανότητα ύπαρξης αντιδράσεων από τους υπόλοιπους γονείς;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, πιστεύω ότι θα υπάρξουν. Εκεί μπορεί να υπάρξουν αντιδράσεις.

Εκεί, ίσως πάλι, χρειαστεί να γίνει αυτό που λέμε, συναντήσεις γονέων. Δηλαδή, εκεί θα τεθεί το ζήτημα. Σε αυτή την περίπτωση, εννοείται ότι δεν μπορείς να διώξεις το παιδί...εννοείται δεν μπορείς να αποκλείσεις το παιδί...αλλά, όταν μιλάμε για συμπερίληψη, μιλάμε και για αυτού του είδους συμπερίληψη. Δεν είναι μόνο τα ΑΜΕΑ συμπερίληψη...Δεν είναι μόνο τα Ρομά παιδιά συμπερίληψη...είναι και αυτό το κομμάτι, εφόσον πια έχει μπει στη ζωή μας... δεν το φέρνω εγώ...θεωρώ επειδή δεν μου έχει τύχει ακόμα να βρεθώ στη θέση, θα το μελετήσω και θα δω πώς θα δράσω.

Συνεντευκτής: Θα λέγατε ότι νιώθετε προετοιμασμένη για ένα τέτοιο ενδεχόμενο;

Συνεντευξιαζόμενη: Νομίζω όχι ακόμα... δεν νιώθω, γιατί δεν έχουμε λάβει κάποιο είδους επιμόρφωση, παρόλο που πλέον έχει περάσει νόμιμα αυτό. Δεν μου έχει τύχει, δεν έχω και ίδια να ζητήσει βιβλιογραφία, πηγές, να δω πώς μπορώ να το χειριστώ...

Συνεντευκτής: Σε όλο αυτό, υπάρχει κάτι που σας φοβίζει, που σας δημιουργεί μια συστολή;

Συνεντευξιαζόμενη: Δεν με φοβίζει η τάξη... αυτό που μου δημιουργεί μια συστολή είναι οι αντιδράσεις των γονέων...αυτό...σίγουρα... όχι των παιδιών...θα έρθουν από τους γονείς αυτές οι αντιδράσεις...δια στόματος παιδιών... ακριβώς... αυτό θεωρώ.

Συνεντευκτής: Τι θα προτείνατε εσείς, ώστε να προετοιμαστείτε καλύτερα στο ενδεχόμενο μιας τέτοιας φοίτησης, ως επαγγελματίες νηπιαγωγοί;

Συνεντευξιαζόμενη: Θα πρότεινα, εφόσον υπάρχει πια το νομικό πλαίσιο, κάποιοι υπεύθυνοι που θα μπορούσαν να κάνουν κάποιες επιμορφώσεις, κάποιες ενημερώσεις...να αρχίσουν σιγά-σιγά να το κάνουν... εάν όντως υπάρχουν πια σε

σχολεία...να αρχίσουν πρώτα σε εμάς τους εκπαιδευτικούς, να επιμορφώνουν για το πώς χειριζόμαστε μία τέτοια κατάσταση εντός σχολικού πλαισίου...και με τα παιδιά και με τους γονείς, αντίστοιχα.

Συνεντευκτής: Οι υπεύθυνοι, όπως αναφέρατε ποιες ειδικότητες θα ήταν;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, ίσως μπορεί να είναι και σύμβουλοι εκπαίδευσης, αν έχουν και οι ίδιοι φυσικά ενημερωθεί...ψυχολόγοι, ίσως κοινωνικοί λειτουργοί...δεν ξέρω τώρα ποιος άλλος τομέας είναι υπεύθυνος, αλλά απαραίτητο θα ήτανε και η ενημέρωση και προς τους γονείς... όχι μόνο προς τους εκπαιδευτικούς...δηλαδή να μιλήσει και κάποιος ανώτερος από εμάς στους γονείς, και φυσικά και εμείς μετά στους γονείς...

Όντως, σύμβουλοι εκπαίδευσης είναι αρκετά σημαντικό... Και κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι. Δηλαδή θεωρώ ότι αυτές οι ειδικότητες θα μπορούσαν το θέμα αυτό να το διαχειριστούν...

Συνεντευκτής: Πώς θα βιώνατε γενικότερα μια τέτοια συνθήκη;

Συνεντευξιαζόμενη: Εντάξει, είναι μια πρόκληση αυτό. Είναι πρόκληση όντως, για τον κάθε έναν. Ας μην πάμε κατηγορηματικά σε αυτούς που δεν το ασπάζονται. Είναι πρόκληση για όλους. Θα έλεγα όμως, πριν βάλουμε οποιοδήποτε στεγανό, να σκεφτούμε το παιδί. Γιατί έρχεται ένα παιδί. Ένα παιδί που, καλώς ή κακώς, δεν το επέλεξε, το επέλεξαν κάποιοι άλλοι...και μπορεί να είναι και καλό γι' αυτό, γιατί δεν ξέρουμε πού ήταν πριν αυτό το παιδί.

Πριν μπούμε σε μία σε εισαγωγικά επιθετική ή αρνητική στάση... ας κοιτάξουμε πρώτα το παιδί...και μετά έρχονται και τα υπόλοιπα.

Βλέπουμε συχνά και πια στις μέρες μας, ότι και τυπικές μορφές οικογένειας... έχουν πολλά προβλήματα, πάρα πολλά προβλήματα... παιδιά σε ιδρύματα με ακόμα περισσότερα και μόνα.. οπότε, καλό θα ήταν πριν κατηγορήσουμε ή πριν πάρουμε μία απόφαση, να μπούμε σε μία κριτική στάση...να δούμε πού ήτανε, πού είναι...να δώσουμε χρόνο να δούμε, αν είναι καλά. Εμείς εδώ έχουμε κάποιο πρόβλημα ουσιαστικό μέσα στην τάξη...και πάντα κοιτάμε το παιδί....πρώτα απ' όλα αυτό...και μετά φέρνουμε το έξω προς τα μέσα.

Συνεντευκτής: Μάλιστα...αν είχαμε γονείς ομόφυλο ζευγάρι, είτε αρσενικού, είτε θηλυκού γένους, θα υπήρχε διαφοροποίηση ή προτίμηση στο τί μας είναι πιο οικείο στο ζευγάρι φύλων;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, θα προτιμούσα θηλυκού. Γιατί η μαμά είναι το πρώτο πρόσωπο. Ο ρόλος της μαμάς. Εντάξει, τώρα μπορεί να είναι λίγο πιο δύσκολο... του ίδιου φύλου αρσενικού...μπορεί να είναι λίγο πιο δύσκολο εκεί...το θηλυκό είναι σε εμάς πιο προσφιλές... γιατί έχουμε τη μητέρα... αυτό το πρόσωπο που είναι σαν ιδέα, κομβικός ρόλος.

Στις γυναίκες είναι λίγο διαφορετικά...ίσως γιατί θα το γεννήσει μία από τις δύο. Οπότε εκεί το μισό το έχεις.. ή και όχι...θα υπάρχει ο πρώτος άνθρωπος...ο πυρήνας, ας πούμε. Θεωρώ ότι εκεί... εντάξει, ούτε εγώ το ασπάζομαι...

Η αλήθεια είναι...το βλέπω, ρε παιδί μου... το βλέπω κάτι ξεχωριστό...το παιδί θα πρέπει εγώ,

όπως βοηθάω όλα τα άλλα, ότι προσφέρω σε όλα τα άλλα...άσχετα του, αν δεν συμφωνώ με αυτό...και με άλλα πράγματα...δε συμφωνώ με ετερόφυλα ζευγάρια, με συμπεριφορές, με χρήσεις ουσιών και όλα αυτά... ο αλκοολισμός...

Συνεντευκτής: Δηλαδή θα εστιάσετε στο πως θα βοηθήσετε το ίδιο το παιδί.

Συνεντευξιαζόμενη: Αυτό ακριβώς.

Συνεντευκτής: Σας ευχαριστώ θερμά! Αν χρειαστείτε οτιδήποτε να συμπληρώσετε μην διστάσετε να επικοινωνήσετε μαζί μου.

Συνεντευξιαζόμενη: Εγώ ευχαριστώ πολύ!

5^Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Σκοπός συνέντευξης: Διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας

Ημερομηνία: 30/09/2025

Διάρκεια συνέντευξης: 27'

Ωρα πραγματοποίησης: 19.30

Συνεντευξιαζόμενη: Ε. Κ.

Τρόπος συνέντευξης: Δια ζώσης-Μαγνητοφώνηση

Τόπος συνέντευξης: Νηπιαγωγείο

Σημείωση: Πάρθηκε η ανάλογη άδεια

Συνεντευκτής: Το θέμα της συνέντευξής μας είναι οι απόψεις των νηπιαγωγών της Πάτρας σε ενδεχόμενο φοίτησης μαθητών, μαθητριών με γονείς ομόφυλα ζευγάρια. Θα ήθελα να μου πεις λίγα λόγια για σένα.

Συνεντευξιαζόμενη: Λοιπόν, είμαι 32 χρονών, είμαι παντρεμένη, ζω στην Πάτρα, έχω σπουδάσει στη Πάτρα και έχω κάνει το μεταπτυχιακό της ειδικής αγωγής.

Διορίστηκα σαν εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής στην Αχαΐα. Έχω μια μαμά, μπαμπά που τους λατρεύω, την αδερφή μου επίσης, αυτά.

Συνεντευκτής: Άρα έχεις εργαστεί αρκετά χρόνια στο δημόσιο τομέα.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, στο δημόσιο είμαι πέντε χρόνια.

Συνεντευκτής: Υποθέτω θα έχεις ακούσει και για το νέο νόμο που αφορά τη σύναψη γάμων μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών στη χώρα μας.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, φυσικά το έχω ακούσει...

Συνεντευκτής: Ποια είναι η άποψή σου για αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Εγώ θεωρώ ότι είναι θετικό... είναι δύο άνθρωποι, οι οποίοι είναι ο ένας συντροφιά του άλλου...

Γιατί να μην υπάρχει και ένα νομικό πλαίσιο που να τους καλύπτει. Το θεωρώ απαραίτητο, γιατί είμαστε άνθρωποι. Είναι σκληρό ο άνθρωπος σου να μην μπορεί για παράδειγμα.. να πάει σε ένα νοσοκομείο όταν θες εσύ, να σε δει... εγώ το ένιωσα με τον άντρα μου... το ότι είμαστε ετερόφυλο ζευγάρι δεν σημαίνει ότι οι ομοφυλόφιλοι δεν έχουν τα ίδια δικαιώματα με εμάς.

Οπότε εγώ το θεωρώ πολύ θετικό... και για άλλα πράγματα. Γιατί να μην είναι νομικά κατοχυρωμένοι αυτοί οι άνθρωποι...

Συνεντευκτής: Σαν ζευγάρι εννοείς...

Συνεντευξιαζόμενη: Σαν ζευγάρι, ναι...είναι ανθρώπινο δικαίωμα του καθενός...να έχει την επιλογή...άμα δεν θέλει δεν το κάνει, άμα θέλει το κάνει...αλλά γιατί να μην έχει την επιλογή...

Συνεντευκτής: Εκτός από τη σύναψη γάμου ο νόμος αυτός έχει επεκταθεί και επιτρέπει και τη τεκνοθεσία. Η άποψή σου γι' αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Πάλι θετικό μου ακούγεται...σαν ειδική παιδαγωγός να το πάρω... ένα παιδί το οποίο είναι μέσα σε ένα πλαίσιο πιο οικογενειακό... είναι καλύτερο για την ψυχολογία του... από το να βρίσκεται σε ένα πλαίσιο ιδρυματοποίησης.

Οπότε θεωρώ είναι σημαντικό να έχει δύο ανθρώπους, γιατί πάνω απ' όλο είμαστε άνθρωποι, αν έχει δύο ανθρώπους οι οποίοι το φροντίζουν, το αγαπούν και το προστατεύουν και είναι συναισθηματικά ασφαλές το παιδί, θεωρώ ότι αυτό είναι σημαντικό.

Ποιο παιδάκι θα ήθελε να μένει μόνο του σε ένα ίδρυμα και να μην έχει δύο ανθρώπους να το φροντίζουν... από αυτή την άποψη το βλέπω πάντα.

Αλλά και από το θέμα του ανθρώπου, πέρα από το εκπαιδευτικό, πάλι είναι...για τα συναισθήματα του...για το τι αγάπη θα πάρει...

Συνεντευκτής: Άρα για σένα δεν αποτελεί εμπόδιο να είναι ένα ζευγάρι γονέων ομόφυλο.

Συνεντευξιαζόμενη: Ακριβώς...δεν αποτελεί έτσι εμπόδιο. Όχι, δεν είναι εμπόδιο.

Απλά εγώ αυτό που σκέφτομαι, που κι εγώ αν ήμουν στη θέση του, σαν να ήμουν μέλος ζευγαριού ομόφυλου, αυτό που θα ήθελα, θα ήταν το παιδί μου να γνωρίζει ότι ένας άνθρωπος για να δημιουργηθεί θέλει το αρσενικό και το θηλυκό. Δηλαδή αυτό να είναι ξεκάθαρα στα παιδιά, γιατί σας το λέω πάλι από το θέμα του εκπαιδευτικού, ότι τους φέρνει και μια ισορροπία. Καταλαβαίνει ποια είναι η φύση και ποιο είναι η ανθρώπινη λογική, το συναίσθημα.

Αυτό θεωρώ ότι είναι το καλύτερο για τα παιδιά να έχουν μια ισορροπία στη ζωή τους. Μόνο αυτό.

Συνεντευκτής: Ως προς το θέμα του παιδιού, όπως ωραία ανέφερες πριν, ότι θα του μετέφερα, σαν να ήμουν μέλος μια τέτοια ένωση του ζευγαριού, ποιο είναι το φυσιολογικό...

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, ναι...ήθελα να πω...όχι το φυσιολογικό, η φύση.

Γιατί το λογικό για τον καθένα είναι ξεχωριστό. Άλλο το τί είναι η βιολογία και άλλο το τί είναι το συναίσθημα του καθενός και πώς αυτός θέλει να το εκφράσει...και πώς θα έχει αντίκρισμα, ίσως αυτό...στο ότι το παιδί αυτό, δεν είναι μέρος μιας φυσιολογικής εξέλιξης.

Συνεντευκτής: Γιατί μπορεί να μην αποτελεί μέσο... Αν μιλάμε για ομόφυλο ζευγάρι θηλυκού γένους, υπάρχει και η μητέρα που κυοφορεί αν όμως είναι ένα ζευγάρι το οποίο είναι αρσενικού γένους, όπου δεν έχουμε αυτό που προαναφέραμε σαν διαδικασία... το ότι αυτό δεν αποτελεί μέρος μιας φυσικής εξέλιξης της φύσης, όπως ανέφερες πριν.

Συνεντευξιαζόμενη: Το θέμα δεν είναι... γιατί ούτε φύση είναι να γίνει εξωσωματική γονιμοποίηση... δεν είναι φύση αυτό, αλλά γίνονται παιδάκια...και πραγματικά η εξέλιξη αυτή της ιατρικής έχει σώσει πολλά ζευγάρια που θέλουν να κάνουν παιδιά. Παρόλο που δεν έχει γίνει με το φυσιολογικό τρόπο που γίνεται η σύλληψη. Δεν σημαίνει ότι αυτό το παιδί δεν ανήκει την κοινωνία μας.

Το μόνο που θα πρέπει να ξέρει είναι ότι έχει βγει από μια μανούλα, έναν άνθρωπο θηλυκού γένους...αυτό... την εξέλιξη της φυσικής διάστασης του πράγματος...για να υπάρχει μια ισορροπία και μέσα του.

Δεν είναι γιατί... δεν είναι ότι βγήκε από τον μπαμπά και τον μπαμπά... αλλά τί αγάπη θα του δώσουν και πώς το παιδί θα το προστατεύσουν. Θεωρώ ότι αυτό αλλάζει.

Συνεντευκτής: Οπότε αφού λοιπόν είμαστε σε μια τέτοια εξέλιξη των πραγμάτων και πια ήδη και στην Αθήνα έχουμε ξεκινήσει και έχουμε μαθητές με ομόφυλα ζευγάρια γονείς. Πώς θα ήταν για σένα ένα τέτοιο ενδεχόμενο φοίτησης ενός μαθητή που προέρχεται από ένα τέτοιο ζευγάρι;

Συνεντευξιαζόμενη: Δεν θα το δω διαφορετικά. Γιατί να το δω διαφορετικά... έχω δώσει έναν όρκο να προστατεύω κάθε παιδί που έρχεται μέσα στο σχολείο στο οποίο υπηρετώ. Δεν υπάρχει κάτι διαφορετικό σε αυτό.

Συνεντευκτής: Άρα δεν θα υπήρχε καμία διαφοροποίηση ως προς τα υπόλοιπα παιδιά...

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι. Καμία. Συγκριτικά με αυτό το παιδί. Καμία. Απολύτως.

Και μάλιστα θα ήταν και σημαντικό όταν ξεκινήσουμε και εμείς στο σχολείο να μιλάμε για τους διαφορετικούς τύπους οικογένειας να βάλουμε και αυτόν τον τύπο οικογένειας μέσα στο σχολείο.

Συνεντευκτής: Αυτή θα ήταν και η επόμενη ερώτηση... πώς θα προσέγγιζες τη θεματική της οικογένειας που είναι και μέσα στις παγκόσμιες μέρες κατά την διάρκεια του σχολικού έτους, ως επαγγελματίες νηπιαγωγός.

Συνεντευξιαζόμενη: Φυσικά. Θα ήταν ένα πολύ καλό πάτημα.

Και όχι να στοχοποιήσουμε το παιδί, ότι αυτό το παιδί ανήκει σε αυτή την οικογένεια... που δεν στοχοποιούμε και άλλες μειονοτικές ομάδες μέσα στην τάξη... απλά θα ήταν μια καλή αφορμή ότι θα το βάλουμε επιτέλους μέσα σε αυτό το κομμάτι, που δεν θα έπρεπε να είναι μόνο αυτή η αφορμή, αλλά τέλος πάντων...

Αλλά ο καθένας στην τάξη του κάνει αυτό που θεωρεί σωστό... και από τη στιγμή που είναι νομοθετικά κατοχυρωμένο, ούτε μπορούν να σου κάνουν καταγγελία οι γονείς... γιατί υπάρχουν και γονείς που δεν το θέλουν... ούτε οι εκπαιδευτικοί...

Συνεντευκτής: Σε περίπτωση που προσέγγιζες το θεσμό της οικογένειας ή αν όχι για τη θεματική υποχρεωτικά, η ύπαρξη ενός παιδιού ομόφυλων γονέων είναι πιθανό να υπάρξει και αντίδραση γονέων;

Γιατί ως νηπιαγωγός σίγουρα μας ενδιαφέρει το κομμάτι το εκπαιδευτικό και το ψυχοσυναισθηματικό στην ολότητα, στην ολόκληρη διάσταση του παιδιού και ανάπτυξή του. Όμως έχουμε και το κομμάτι των γονέων... αν αυτό το μεταφέρουν μέσα στο σχολείο πώς το διαχειρίζεσαι;

Συνεντευξιαζόμενη: Εκεί παρεμβαίνεις είτε με ενημερώσεις είτε προσωπική ενημέρωση είτε με ενημέρωση όλων των γονέων.

Αν αυτό το κομμάτι είναι εκτός σχολείου δεν θα κάτσω να ασχοληθώ. Μόνο αν μεταφερθεί... αλλά αυτό που θεωρώ ότι θα πω στους γονείς αν γίνει κάτι τέτοιο ποτέ... ότι όπως εσείς έχετε δικαιώματα να φτιάξετε μια οικογένεια, έτσι δικαιώματα έχουν και οι άλλοι άνθρωποι, που δεν έχουν τις ίδιες προτιμήσεις με εσάς...

Και το σχολείο είναι ένα πλαίσιο το οποίο δέχεται κάθε διαφορετικό άνθρωπο. Μέσα σε αυτό... και τον αγκαλιάζει και τον εντάσσει και προσπαθεί να δείξει και το διαφορετικό...

Για να υπάρξει και αποδοχή έτσι.

Συνεντευκτής: Ωραία... και αν τα παιδιά, τα οποία αποτελούν καθρέφτη των οικογενειών και των γονέων ...καθρεφτίσουν μια τέτοια συμπεριφορά μέσα στη τάξη στοχοποίησης του μαθητή αυτού...πώς θα το διαχειριζόσουν ως παιδαγωγός.

Συνεντευξιαζόμενη: Εκεί μπαίνουν προγράμματα... προγράμματα ευαισθητοποίησης, προγράμματα ενημέρωσης. Υπάρχουν και από το Υπουργείο προγράμματα με θέμα την οικογένεια.

Οπότε μπορούμε να τα εντάξουμε και όλα αυτά μέσα σε αυτό το πλαίσιο. Υπάρχουν και οι κανόνες της τάξης μας που τα παιδιά βάζουν αυτούς τους κανόνες με τη δική μας τη βοήθεια, όπου η άσχημη συμπεριφορά δεν επιτρέπεται. Επίσης υπάρχουν και ενημερώσεις των γονέων. Υπάρχει και σύμβουλος εκπαίδευσης.

Συνεντευκτής: Εσύ νιώθεις προετοιμασμένη για ένα τέτοιο ενδεχόμενο;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, φυσικά και νιώθω. Και επίσης είμαι και πολύ σίγουρη στο πώς θα το αντιμετωπίσω. Γιατί άμα φτάσουμε και στο τέτοιο σημείο, που είναι πιθανό, υπάρχει και η νομοθεσία που μας καλύπτει και λέω ότι σε περίπτωση που υπάρχει και γονέας ο οποίος μας μιλήσει άσχημα στον χώρο του σχολείου... καλεί άμεση δράση.

Εγώ θεωρώ ότι είμαστε καλυμμένοι σε αυτό το κομμάτι. Από τη στιγμή που υπάρχει στο σύνταγμα είναι δικαίωμα αυτά των ανθρώπων, υπάρχει μέσα στην εκπαίδευση, είναι παιδιά, είναι παιδιά. Δηλαδή είναι τραγικό να βάζουμε το δικό μας τα πιστεύω πάνω από τα παιδιά.

Δεν σου φταίει το παιδί σε κάτι. Δεν φταίει το παιδί σε τίποτα.

Οπότε εκεί, επικαλείσαι τη νομοθεσία, την πρωτοβάθμια και ο σύμβουλος και η περιφερειακή διεύθυνση... δηλαδή δεν θεωρώ ότι κάποιος θα πει ότι δεν έρχομαι να σε υπερασπιστώ... Άμα χρειαστεί κάτι τέτοιο...

Συνεντευκτής: Θεωρείς ότι οι νηπιαγωγοί μπορούν μην επηρεαστούν από τις προκαταλήψεις τους στο επαγγελματικό κομμάτι;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, γιατί υπάρχουν κι άλλες μέρες περιπτώσεις στα σχολεία που είναι πολύ πιο δύσκολες. Όπως τα Ρομά ή παιδάκια που έχουν κάποιες δυσκολίες.

Δηλαδή προσπαθείς να διαχειριστείς τους γονείς με τέτοιο τρόπο ώστε να μην βρεθείς απέναντί τους. Οπότε οι εκπαιδευτικοί εκπαιδευόμαστε πάνω σε αυτό. Οι γονείς παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες είναι μια πολύ δύσκολη κατηγορία. Οπότε οτιδήποτε προκατάληψη μπορεί να έχουν.

Οτιδήποτε μπορεί να σκέφτονται. ..το βάζουν στην άκρη και λένε εντάξει, θα περάσει και αυτή η χρονιά και τελείωσε...

Εγώ το πιστεύω. Δηλαδή μπορούν να τα βάλουν στην άκρη και να κάνουν το μάθημα έτσι όπως πρέπει να το κάνουν.

Συνεντευκτής: Τι θα πρότεινες ώστε να προετοιμαστούν καλύτερα οι συνάδελφοι εκπαιδευτικοί που δεν νιώθουν προετοιμασμένοι όπως εσύ.

Τι θα πρότεινες ότι θα βοηθούσε περισσότερο τους εκπαιδευτικούς.

Συνεντευξιαζόμενη: Είναι καλό είναι να ενταχθούν σε ομάδες.

Μια επιπλέον κατάρτιση, βιωματικά σεμινάρια ή να μπορούν σε ομάδες εθελοντικές, να ευαισθητοποιηθούν.

Εγώ, για παράδειγμα, ήμουν σε ομάδα εθελοντική, πάρα πολλά χρόνια μέλος στο Σώμα Ελλήνων Οδηγών. Εκεί είχα δει πάρα πολλά πράγματα, που δεν τα είχα στο άμεσο περιβάλλον. Διαφορετικούς ανθρώπους, διαφορετικές απόψεις. Έμαθα να ακούω, να σέβομαι και να λέω και τη γνώμη μου και να υπάρχει και αντίλογος και για τις δικές μου τις απόψεις και για τον άλλο. Σε ομάδες πήγαινα και να βοηθήσω σε άτομα που δεν είχαν τόσο άνεση όσο εγώ και έβλεπα κάποια πράγματα.

Με έκαναν να καταλάβω ότι όλοι είμαστε άνθρωποι και ότι αυτό που παίζει ρόλο είναι η αγάπη στον συνάνθρωπο. Αν αυτό το καταλάβουν οι άνθρωποι, οι εκπαιδευτικοί και οι μη εκπαιδευτικοί, τότε ίσως θα είμαστε μια καλύτερη κοινωνία. Και οι εκπαιδευτικοί συγκεκριμένα να καταλάβουν ότι αυτό που πρέπει να μας νοιάζει είναι η αγάπη.

Ίσως καταλάβουν και αυτούς τους ανθρώπους και δεχτούν αυτά τα άτομα.

Με όλα αυτά τα θεμέλια που λέμε, τα συναισθήματα της αγάπης, του σεβασμού, της κατανόησης, όμως δεν νιώθουν ότι αν συμβεί κάτι τέτοιο είναι έτοιμοι. Έχουν την ανάγκη για επιπλέον κατάρτιση σε αυτό το θέμα.

Επίσης, θεωρώ ότι είναι πάρα πολύ σημαντικό να ξέρεις ότι ο σύμβουλος, είναι δίπλα σου. Όταν έχεις έναν σύμβουλο ο οποίος είναι πάντα απέναντι σου, δεν θα νιώσεις έτοιμος για τίποτα. Γιατί ουσιαστικά θα νιώσεις ότι είμαι μόνος μου σε ένα σχολείο και απλά με βάζουν και κολυμπάω στα βαθιά.

Σε κάτι που είναι άγνωστο. Γιατί σε πολλούς ανθρώπους το άγνωστο τους φοβίζει. Εμένα δεν με φοβίζει πάντα.

Μπορεί κάποιος... Αυτό δεν με φοβίζει. Επίσης, ο προϊστάμενος ή ο διευθυντής που είναι σε ένα σχολείο θα πρέπει να είναι δίπλα σου και να σε βοηθήσει. Πρέπει να έχει ο

εκπαιδευτικός σημαντική σταθερότητα και ο εκπαιδευτικός σήμερα δεν έχει σταθερότητα.

Γιατί είτε οι πρωτοβάθμια, είτε οι σύμβουλοι, κατά κύριο λόγο είναι απέναντί μας. Και το Υπουργείο. Δηλαδή όλα αυτά παίζουν ρολό.

Όλοι θέλουμε την ασφάλεια. Δεν μπορούμε μόνοι μας το ότι γίνεται σε αυτόν τον κόσμο. Πάμε πάλι πίσω...

Αυτοί οι δύο άνθρωποι που αποφάσισαν να κάνουν το γάμο που είναι ίδιου φίλου θέλουν την ασφάλεια. Γι' αυτό το κάνουν. Το παιδάκι που είναι στο Ίδρυμα προτιμώ να είναι σε ένα άλλο σπίτι, γιατί χρειάζεται την ασφάλεια.

Έτσι κι εμείς οι εκπαιδευτικοί θέλουμε την ασφάλεια. Όχι μόνο το Ίδρυμα. Είναι και οι οικογένειες που βλέπουμε ότι είναι απόμακροι από τα παιδιά.

Είναι πια πολύ συχνό το φαινόμενο της κακοποίησης και όχι μόνο της σωματικής και όχι μόνο της λεκτικής και της σεξουαλικής. Είναι πάρα πολλά βιώματα πίσω στα παιδιά που δυστυχώς έχουμε φτάσει σε αυτό το κομμάτι. Και είναι οικογένειες επίσης ετερόφυλες.

Δηλαδή, αυτές γιατί οικογένειες μπορούν να κάνουν παιδιά, γιατί μπορούν να υιοθετήσουν παιδιά, γιατί μπορούν να κάνουν παιδιά με παρένθετη μητέρα και ένα ζευγάρι το οποίο έχει να δώσει αγάπη να μην μπορεί. Ναι, έχουμε το ταμπού ότι αυτό το ότι δεν θα πάρει και από τα δύο πρότυπα των φίλων. Ότι θα έχουμε σταθερά και ακούγεται πιο, συγγνώμη που το λέω, και πιο ok, ότι οι δύο μαμάδες είναι λίγο πιο από να είναι δύο μπαμπάδες.

Δηλαδή είναι πιο προσιτός δεν ξέρω, ίσως είναι ο ρόλος της μητέρας, επειδή πάντα είναι κομβικός ο ρόλος της μητέρας και το έχουν λίγο πιο όχι τόσο χτυπητό όπως το αρσενικό. Η αλήθεια είναι ότι η μητέρα σαν φιγούρα και όταν είναι και σωστή μητέρα φέρνει μια μεγαλύτερη ασφάλεια στο παιδί συναισθηματική και βάσει ερευνών είναι αυτό. Ωστόσο, υπάρχουν και παιδιά τα οποία έχουν χάσει τη μαμά τους.

Παιδιά που η μαμά τους έχει καταλήξει και έχουν μείνει με τον μπαμπά τους. Παιδιά που οι γονείς έχουν χωρίσει και την επιμέλεια την έχει πάρει ο μπαμπάς.

Συνεντευκτής: Το «σωστή» μητέρα για σένα.. ποιο θα ήταν ο ρόλος της σωστής μητέρας που εννοείς..

Συνεντευξιαζόμενη: Έχω στο μυαλό μου τη μαμά μου. Η αλήθεια είναι αυτή.

Ότι είναι φροντιστική, ότι σου δίνει αγάπη, σου βάζει όρια. Έχω πολλά όρια από τη μαμά μου. Όχι με βία. Σωστά όρια. Αλλά το ότι πάντα είναι εκεί που θα σου πω και το σωστό και το άσχημό σου δεν θα σου χαϊδέψει τα αυτιά.

Αλλά ξέρω ότι πάντα είναι εκεί. Η ασφάλεια λοιπόν. Η ασφάλεια, η ξεκάθαρη ασφάλεια.

Ξεκάθαρη ασφάλεια. Όπως και το σωστό. Βέβαια ο μπαμπάς μου ήταν ναυτικός.

Έλειπε, αλλά πάντα ήταν λες και δεν έλειπε. Γιατί πάντα ήταν εκεί μέσα στο τηλέφωνο μας. Έπαιρνε τηλέφωνο τι κάνουμε, να μας ρωτήσει πώς ήταν η μέρα μας.

Μας έλεγε άμα κάναμε κάτι και αυτό. Είπα πολλά ε;

Συνεντευκτής: Όχι. Χαρά μου να σε ακούω.. μπορείς να συνεχίσεις..

Συνεντευξιαζόμενη: Δηλαδή δεν είναι όμως ο μπαμπάς και η μαμά.

Είναι οι άνθρωποι. Εγώ πάλι εκεί εστιάζω. Είναι οι άνθρωποι.

Το παιδί χρειάζεται όρια, αγάπη και φροντίδα. Ούτε πολλά παιχνίδια, ούτε πολλά ρούχα. Αυτά που πρέπει να έχει για να είναι σωστά και εσείς το ξέρετε σαν κοινωνική λειτουργός ότι το παιδί θα πρέπει να είναι καθαρό, θα πρέπει να έχει τα ρούχα του, θα πρέπει να έχει τα αντικείμενα του, αλλά όχι στην υπερβολή.

Εγώ θεωρώ ότι αυτός είναι ο σωστός ρόλος. Και να υπάρχουν και αξίες.

Η αγάπη, ο σεβασμός των άλλων. Δεν έχει να κάνει με τον φύλο, μαμά, μπαμπά. Είναι να κάνει με τον άνθρωπο και τον γονεϊκό ρόλο.

Απλά είναι αυτά που τα έχουν τόσο οι γονείς μου. Και γι' αυτό λέω μια σωστή μαμά και ένας σωστός μπαμπάς. Γι' αυτό το λόγο μόνο.

Σε μια φίλη μου τα έχει τόσο η γιαγιά της. Δηλαδή έτσι είναι.

Συνεντευκτής: Ευχαριστώ πάρα πάρα πολύ!

Συνεντευξιαζόμενη: Εγώ ευχαριστώ!

Συνεντευκτής: Αν χρειαστείς οτιδήποτε για να συμπληρώσεις κάτι άλλο μπορείς να επικοινωνήσεις μαζί μου.. ευχαριστώ για το χρόνο σου!

6^Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Σκοπός συνέντευξης: Διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας

Ημερομηνία: 10/10/2025

Διάρκεια συνέντευξης: 35'

Ωρα πραγματοποίησης: 18.30

Συνεντευξιαζόμενη: Μ. Μ.

Τρόπος συνέντευξης: Δια ζώσης-Μαγνητοφώνηση

Τόπος συνέντευξης: Καφετέρια

Σημείωση: Πάρθηκε η ανάλογη άδεια

Συνεντευκτής: Το θέμα μας είναι οι απόψεις των νηπιαγωγών της Πάτρας στο ενδεχόμενο φοίτησης μαθητών/ τριών που έχουν γονείς ομόφυλα ζευγάρια.

Συνεντευξιαζόμενη: Ωραία.

Συνεντευκτής: Θες να μου πεις λίγα λόγια για εσένα;

Συνεντευξιαζόμενη: Είμαι στο χώρο της εκπαίδευσης 17-18 χρόνια. 10 χρόνια στην ιδιωτική εκπαίδευση και περίπου 8 στη δημόσια εκπαίδευση. Έχω κάνει κάποιες επιμορφώσεις, ένα μεταπτυχιακό. Αυτά. Και μου αρέσει πολύ η δουλειά μου.

Συνεντευκτής: Το μεταπτυχιακό σου τι αφορά;

Συνεντευξιαζόμενη: Στο ΜΑΧΕΠ. Είναι στη Δημοτική Εκπαίδευση. Με θέμα την Ανώτατη Πολιτική Εκπαίδευση.

Συνεντευκτής: Ωραία. Ακούγεται ενδιαφέρον.

Συνεντευξιαζόμενη: Είχε κάποια δύσκολα σημεία. Ήταν κάποια που τα βρήκα λίγο πιο κοντά στη βαθμίδα τη δικιά μας. Αλλά κατά κύριο λόγο ήταν τριτοβάθμια. Εκπαίδευση, νόμους... ποιότητα της εκπαίδευσης...αλλά ήταν καλό. Πήραμε πράγματα...

Συνεντευκτής: Μια χαρά. Σίγουρα θα έχεις ακούσει τον νέο νόμο που έχει βγει τον τελευταίο διάστημα με τη σύναψη γάμου μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, φυσικά.

Συνεντευκτής: Η άποψή σου σχετικά με αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Νομίζω ότι δεν μας επηρεάζει. Τουλάχιστον ο κλάδος ο δικός μου, προσωπικά εμένα, δεν με επηρεάζει. Ούτε θα πω ότι είναι κάτι καλό ή κάτι κακό. Γιατί είναι κάτι το οποίο συμβαίνει... και το οποίο δεν μπορείς να το αντιμετωπίσεις σαν κάτι άσχημο ή να το κρίνεις. Δεν είναι δική μας δουλειά να κρίνουμε τους γονείς... τι ακριβώς κάνει το ζευγάρι.

Στο βαθμό που δεν επηρεάζει εμένα, τη δουλειά μου, το παιδί με το οποίο συναναστρέφομαι... και το οποίο είναι υπό την επίβλεψή μου και στην εκπαίδευση όταν δουλεύω...δε νομίζω ότι με επηρεάζει.

Συνεντευκτής: Άρα δεν είναι ότι είσαι κατά;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι, όχι, όχι.

Συνεντευκτής: Η προσωπική σου άποψη για το γάμο μεταξύ ομοφυλόφιλων;

Συνεντευξιαζόμενη: Ο καθένας είναι ελεύθερος να κάνει αυτό που τον ευχαριστεί... και αυτό φαίνεται και μέσα από τα παιδιά τα οποία έχουμε εμείς. Εγώ δεν βλέπω φύλο στο ζευγάρι, ούτε στο παιδί. Βλέπω τον άνθρωπο που έχω απέναντί μου και συνεργάζομαι. Και όσον αφορά την καλύτερη εκπαίδευση του παιδιού. Και από εκεί και πέρα δε νομίζω ότι είναι δικό μου θέμα. Ή ότι έχω το δικαίωμα να παρέμβω ή να έχω μια άποψη για αυτό.

Συνεντευκτής: Πιο πέρα από αυτό το νόμο έχουμε και την τεκνοθεσία. Δηλαδή πια ο νόμος επιτρέπει, το ομόφυλο ζευγάρι να προχωρεί και στην τεκνοθεσία. Ποια είναι η προσωπική σου άποψη για αυτό, πώς σου ακούγεται η τεκνοθεσία από ομόφυλό ζευγάρι.

Συνεντευξιαζόμενη: Εφόσον κάποιος είναι ελεύθερος να συνάψει γάμος, σχέση, να επιλέξει τον σύντροφό του... όποιος και αν είναι αυτός, όποιος και αν του ταιριάζει, ό,τι φύλο και να έχει... προφανώς έχει και το δικαίωμα να αποκτήσει οικογένεια. Τώρα εμείς στη μορφή της οικογένειας τα συμπεριλαμβάνουμε όλα. Δυσκολίες μπορεί να έχει και ένα παιδί που είναι σε μονογονεϊκή, ένα παιδί που είναι με χωρισμένους γονείς, ένα παιδί που είναι με κακοποιητικούς γονείς, ένα παιδί που είναι με ομόφυλους γονείς, αλλά να υπάρχει κάποιο πρόβλημα. Όλα αυτά τα προβλήματα που μπορούν να προκύψουν μπορούν να είναι σε οποιοδήποτε μορφή οικογένειας. Οπότε δεν είναι ότι είσαι υπέρ ή κατά. Γιατί εμείς λέμε οικογένεια. Όταν λέμε οικογένεια, λέμε τους ανθρώπους που είναι κοντά στο παιδί και είναι υπεύθυνοι για τη ζωή.

Συνεντευκτής: Το πλαίσιο δηλαδή που το περιβάλλει..

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, ακριβώς. Τώρα ποιοι είναι αυτοί που το πλαισιώνουν... είναι αυτό που σου είπα ότι δεν είναι δική μου υπόθεση να κρίνω αν είναι κάτι σωστό ή όχι. Από τη στιγμή που εγώ θα σου μιλήσω για τα παιδιά πιο πολύ... τα παιδιά έρχονται, είναι περιποιημένα, είναι προσεγμένα, βλέπω μια ωραία συμπεριφορά...

Δεν νομίζω ότι πρέπει να δώ κάτι άλλο. Πέρα από αυτό. Από το πλαίσιο που το περιβάλλει.

Συνεντευκτής: Τι αποτελεί για σένα ωραία συμπεριφορά στο παιδί;

Συνεντευξιαζόμενη: Η ευγένεια, ο σεβασμός. Το πρώτο που κάνω εγώ στο σχολείο όταν αρχίζουμε και συναντιόμαστε και γνωριζόμαστε. Είναι το νοιάξιμο ο ένας για τον άλλον.

Δηλαδή κάθε μέρα θα δούμε... μας λείπει κάποιος, ποιος λείπει.

Και θέλω όλοι να υπολογίζουν και τον άλλον, τον διπλανό τους.

Δηλαδή δεν θέλω να αφήνουν κανέναν μόνο τους. Να συμπεριλαμβάνουν όλα τα παιδιά στο παιχνίδι. Να έχουν το νου τους ο ένας τον άλλον. Αν κάποιος πέσει, να τον σηκώσουνε, να το βοηθούν. Και επίσης όλοι να είναι χαρούμενοι με το καλό του άλλου. Δηλαδή έχουμε αυτό...

Τελευταία τώρα γίνεται αυτό πάρα πολύ έντονα. Όταν κάποιος είναι βοηθός. Προφανώς όλοι θέλουν να είναι...πάει με μια συγκεκριμένη σειρά. Προφανώς απογοητεύονται που δεν είναι η σειρά τους. Αλλά έχουν μάθει και χειροκροτάνε.

Και εγώ αυτό το λέω τώρα και ανατριχιάζω. Ότι χαίρονται ή και σε παιχνίδια που παίζουν που είναι ανταγωνιστικά. Θα πούνε ναι μπράβο και στους άλλους όταν θα κερδίσουν. Να είναι μέσα στην ομάδα καλά. Να συμπεριφέρονται όμορφα και με το όμορφα είναι αυτό.

Ο σεβασμός, η εκτίμηση, η βοήθεια, η συμπερίληψη. Όλα αυτά είναι μικρά-μικρά κομματάκια τα οποία τα κουβαλάνε κάποια και εμείς τα χρησιμοποιούμε ως σκαλοπάτι για να χτίσουμε το κάτι παραπάνω. Αυτό.

Συνεντευκτής: Πολύ ωραία.

Συνεντευξιαζόμενη: Λείπουν πολύ τα τελευταία χρόνια. Νομίζω ότι τα παιδιά είναι όλο και λιγότερο ευγενικά. Έχουν μια αγένεια.

Συνεντευκτής: Από πού θεωρείς ότι μπορεί να πηγάζει αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Νομίζω στο γεγονός ότι ίσως οι γονείς δουλεύουν πολύ περισσότερο από παλιότερα. Απορροφώνται και από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης το λίγο χρόνο. Έχουν εστιάσει στα παιδιά να κάνουν πολλά πράγματα γιατί θεωρούν ότι πηγαίνοντας σε πολλές δραστηριότητες παίρνουν... ενώ νομίζω ότι αυτό που χρειάζεται είναι χρόνο με εμάς και με συνομηλίκους τους. Δηλαδή εγώ αυτό που λέω για τα παιδιά

μου... μια δραστηριότητα, μια γλώσσα, το σχολείο και η πλατεία. Δηλαδή οι φίλοι με εμάς να βγούμε να φάμε το φαγητό την Κυριακή ή το Σάββατο μαζί. Αυτό τους λείπει. Τους λείπει ο χρόνος με τα πρότυπά τους. Και όταν δεν έχεις χρόνο με τα πρότυπά σου έχεις πρότυπα από πολλά διαφορετικά μέρη και ανθρώπους. Και αυτό κατακερματίζει λιγάκι αυτές τις προσλαμβάνουσες. Πρέπει να σου το πω ότι παίρνουν από πολλά πράγματα, στοιχεία, πολλές πηγές.

Και αυτό ίσως τα μπερδεύει και δεν τα αφήνει να αποκτήσουν μια συμπεριφορά που θα τα βοηθήσει. Καθαρή και σταθερή. Δηλαδή σταθερότητα νομίζω τους λείπει. Και λείπουν αυτά στα στοιχεία.

Συνεντευκτής: Ως επαγγελματίας νηπιαγωγός σίγουρα κάθε χρονιά προσεγγίζεις και κάποιες θεματικές. Πώς θα προσέγγισες στη τάξη σου τη θεματική της οικογένειας, έχοντας έναν μαθητή ή μια μαθήτρια που προέρχεται από οικογένεια με γονείς ομόφυλο ζευγάρι;

Συνεντευξιαζόμενη: Ως επαγγελματίας νηπιαγωγός σχετικά νωρίς ξεκινάμε τη θεματική ο εαυτός μου, να αντιληφθούν τον εαυτό τους και μετά μπαίνουμε και λίγο στην οικογένεια. Ναι, ναι, παππούς, γιαγιά, όλα, όλα. Στις μορφές της οικογένειας το συμπεριλαμβάνουμε και επισήμως... Ναι, ναι, ναι, έχω κάνει και ένα σεμινάριο σχετικά με τη σεξουαλικότητα, στο κέντρο πρόληψης στην Ηλεία. Όπου μας μίλησαν πάρα πολύ για αυτό, μας έφεραν παραδείγματα και προσέγγιση. Όχι ακριβώς αυτή τη προσέγγιση, γιατί ας πούμε μας είχαν πει ότι αν έρθει ένα παιδί και πει η μαμά ότι έπαιξε με κούκλες και ανησυχεί... πώς θα το αντιμετωπίζαμε... Περισσότεροι είπαν ότι θα έλεγα στη μαμά ότι δεν είναι κάτι κακό. Επί της ουσίας όμως απ' ότι θυμάμαι, μας είπε ότι δεν το προσεγγίζεις καν, γιατί το περνάς ότι είναι εντάξει...

Ναι, ποιο είναι το ζήτημα σας, δεν υπάρχει ζήτημα. Το να πεις ότι αν είναι καλό ή κακό είναι σαν να επεμβαίνεις... δεν είναι σωστό να επεμβαίνουμε.

Συνεντευκτής: Οπότε, εσύ προσεγγίζεις τη θεματική της οικογένειας και βάζεις και τη συγκεκριμένη μέσα στις μορφές...

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι.. είναι η τρίτη χρονιά, γιατί το σεμινάριο αυτό είχε γίνει όταν ήμουν νεοδιόριστη και ήμουν στην Αμαλιάδα.

Συνεντευκτής: Είχες ποτέ κάποια αντίδραση από τους γονείς;

Συνεντευξιαζόμενη: Ποτέ, ποτέ. Και τα παιδιά το προσεγγίζουν χωρίς σχόλια. Δηλαδή, εμείς το έχουμε στο μυαλό μας ότι τα παιδιά θα αντιδράσουν, ότι οι γονείς θα αντιδράσουν. Πάντα η προσέγγιση, όπως και το πως προσεγγίζεις οτιδήποτε. Ο τρόπος προσέγγισης νομίζω ότι έχει μεγάλη σημασία. Όχι, ποτέ, ποτέ... μας λείπει και το ενδεχόμενο φοίτησης... να έχουμε ένα γεγονός του να έχω μαθητή, να έχεις μαθητή που προέρχεται με ομόφυλος ζευγάρι, γονείς. Και εκείνη τη στιγμή είναι πώς μπαίνουμε στη διαδικασία και το έξω από το σχολείο... Θα βοηθούσε να υπήρχε, στα χρόνια τουλάχιστον, έτσι ώστε να συζητούσαμε και μαζί, να είχαμε μεγαλύτερη επαφή. Ίσως να βοηθούσε...

Συνεντευκτής: Σου έχει συμβεί στο πλαίσιο σχολικής τάξης κάποια δύσκολη συμπεριφορά των γονέων;

Συνεντευξιαζόμενη: Οι γονείς είναι επικριτικοί για τα πάντα. Όταν θέλει κάποιος να είναι επικριτικός, θα είναι επικριτικός για το οτιδήποτε. Δεν είναι ανάγκη να είναι κάτι τέτοιο. Μπορεί να είναι επικριτικός επειδή έβαλες ένα βίντεο, επειδή δεν ανέφερες κάτι, για οτιδήποτε. Αν θέλει κάποιος να είναι επικριτικός, θα είναι. Αν μου φέρει ο γονιός μια τέτοια συμπεριφορά και να έρθει και να μου πει, είπες έτσι στο παιδί μου κι εμείς δεν πιστεύουμε... θα πω ότι ο χώρος του νηπιαγωγείου είναι χώρος εκπαίδευσης και χώρος στον οποίο εγώ ορίζω το πως συμπεριφερόμαστε, τι διδάσκουμε, το πως μεταφέρουμε τις πληροφορίες και οφείλουμε να σεβόμαστε όλες τις μορφές οικογένειας..

Από τη στιγμή που δεν βλάπτει το παιδί του άλλου γονέα, που δεν βλάπτω εγώ το παιδί τους ή δεν υπάρχει κάτι το οποίο επιζήμιο, δεν νομίζω ότι έχει δικαίωμα να ασχοληθεί. Πάντα οι γονείς εκτός σχολείου..

Συνεντευκτής: Μία τέτοια αντίδραση ενσωμάτωσης γονέων σε μια τέτοια περίπτωση ομόφυλου ζευγαριού, που θα το μετέφερε στην τάξη και θα χάσετε τις ισορροπίες ή θα είχατε εντάσεις, πώς θα το διαχειριζόσουν;

Συνεντευξιαζόμενη: Είναι δύσκολο. Δεν θα πω ψέματα... δεν είναι όλα ιδανικά. Σίγουρα θα με επηρέαζε, θα με στεναχωρούσε πάρα πολύ. Τώρα, το 2025, να ασχολούμαστε με τέτοιο τρόπο, να αντιμετωπίσουμε με τέτοιο τρόπο τέτοια πράγματα.

Θα προσπαθούσα να τους προσεγγίσω, μιλώντας τους από καρδιά, ότι θα πρέπει να σεβαστούν όπως τους σέβονται και οι άλλοι, πρέπει να τους σεβαστούν. Δεν θέλω να λέω και οι άλλοι, γιατί δεν θέλω να ξεχωρίζω. Ναι, κατάλαβες και αυτό που λέμε και για τη συμπερίληψη. Γιατί να μην τους συμπεριλάβω. Είμαστε όλοι έτσι κι αλλιώς από την αρχή μαζί. Δεν μου αρέσει να ξεχωρίζω τα παιδιά που θα τα βάλουμε μέσα στην ομάδα... είναι όλα στην ομάδα. Παιδάκια με δυσκολίες, παιδάκια Ρομά... είναι όλα μέσα στην ομάδα. Τώρα, να λέω τη συμπερίληψη. Όχι γιατί δεν το δέχομαι σαν όρο, δέχομαι πιο πολύ την ενσυναίσθηση.

Αλλά έτσι και στους γονείς. Θα προσπαθούσα να γίνονται λίγο πιο συχνά οι συναντήσεις, έτσι ώστε να έρχονται σε επαφή. Και με τον καιρό, όταν κάποιος γνωρίζει τον άλλον, πιστεύω ότι όλα οι άμυνες αυτές πέφτουν.

Και νομίζω ότι γνωρίζοντας τον άλλον, αν ταιριάξεις, δεν θα σε εμποδίσει κάτι τέτοιο, να προχωρήσεις μια σχέση, να καλέσεις το παιδί στο σπίτι. Αυτό. Όχι ότι θα είναι εύκολο...και όχι ότι θα πετύχει... μπορεί και να μην πετύχει, μπορεί και να μην το δεχτούνε καθόλου... μπορεί να είναι αρνητικοί, μπορεί να είναι επικριτικοί, μπορεί να με δυσκολέψουν. Αλλά πάντα έχουμε συμμάχους τα παιδιά. Στα παιδιά μπορούμε να μιλήσουμε πολύ πιο άνετα.

Συνεντευκτής: Και αν το παιδί το μεταφέρει στην τάξη, δηλαδή μια επικριτική συμπεριφορά αφού οι γονείς αποτελούν καθρέφτες, πώς θα το προσεγγίσεις?

Συνεντευξιαζόμενη: Όσον αφορά τα παιδιά είναι λίγο πιο εύκολο από ό,τι με τους γονείς. Τώρα, στα παιδιά, απλά θα επαναλάβω αυτό, ότι ο καθένας έχει την δική του οικογένεια, η οικογένεια μπορεί να έχει πολλές μορφές και κανένας δεν έχει το δικαίωμα να μιλάει άσχημα για κανέναν. Αυτό θα το κάνω πολύ γενικό, γιατί μετά, αν το κάνεις συγκεκριμένο, αρχίζει και στιγματίζει και κάποιοι που δεν θα το είχαν σκεφτεί και δεν θα το είχαν περάσει πολύ ανάλαφρα, που δεν υπάρχει λόγος και να μην περνάει έτσι, θα το σκέφτονταν. Και όταν τους μπαίνει, αρχίζει και δουλεύεται και δεν δουλεύεται προς τη σωστή κατεύθυνση. Οπότε γενικά θα έλεγα ότι μιλάμε όμορφα. Ούτε σε αυτό το παιδί συγκεκριμένα θα αναφερόμουν, γιατί συνήθως έτσι γίνονται οι παρατηρήσεις και περνάς τα μηνύματα. Γενικά... όταν ένα παιδί, ας πούμε, χτυπάει, θα πούμε ότι τα χέρια μας είναι για να δίνουν αγάπη, αγκαλιές, χάρδια, αυτό... δεν θα πω.. Κώστα, δεν χτυπάς,

γιατί αυτό θα περάσει έτσι... και δεν θέλω να στιγματίζονται και τα παιδιά που δέχονται την παρατήρηση...

Συνεντευκτής: Νιώθεις προετοιμασμένη για ένα τέτοιο ενδεχόμενο φοίτησης;

Συνεντευξιαζόμενη: Νομίζω ότι θα έπρεπε λίγο παραπάνω να υπάρχει μια ενημέρωση.

Δηλαδή, αυτό που έχω κάνει το έχω κάνει μόνη μου. Έτυχε και υπήρχε αυτό το σεμινάριο που ήταν, δεν θυμάμαι πόσων ωρών. Κάναμε κάποιες συνεδρίες μέσω Webex.

Αλλά αυτή ήταν δική μου πρωτοβουλία. Τώρα θα μου πεις από την άλλη, λέμε, μας φορτώνουν να μας το βάζανε υποχρεωτικό. Θα λέγαμε, ω, μας υποχρεώνουν.

Από την άλλη, εγώ ποντάρω στους εκπαιδευτικούς με όραμα, στους εκπαιδευτικούς που είναι ανοιχτόμυαλοι και θα επιλέξουν να επιμορφωθούν ή να διαβάσουν κάτι σχετικά με αυτό. Δεν νομίζω ότι είμαι απόλυτος έτοιμη. Δηλαδή, αν μιλάω εκ του ασφαλούς γιατί δεν μου έχει τύχει ακόμα...

Άλλο ότι αναφέρω τις μορφές και άλλο να έχω όλα αυτά που είπα θεωρητικά να πρέπει να τα κάνω. Νομίζω, στην πράξη θα χρειαστεί να διαβάσω, να ρωτήσω σε κέντρα πρόληψης, κάποιους ανθρώπους, για να μπορώ μετά να πω και τους νόμους. Οπότε, δεν νομίζω ότι είμαστε προετοιμασμένοι.... ότι είμαι... δεν ξέρω. Κάποιοι άνθρωποι μπορεί να το έχουν ψάξει λίγο παραπάνω. Εγώ έχω κάνει μόνο αυτό, που έτυχε και ήταν πάρα πολύ ενδιαφέρον. Πολύ πολύ ενδιαφέρον.

Συνεντευκτής: Τι θα πρότεινες για την καλύτερη κατάρτιση και για την καλύτερη προετοιμασία ενός τέτοιου ενδεχομένου;

Συνεντευξιαζόμενη: Επιμορφώσεις με γονείς. Οι γονείς μαζί με τους εκπαιδευτικούς παρέα. Αυτά πρέπει να γίνονται παρέα. Κάποια απογεύματα δεν μιλάω για εκτεταμένα πράγματα ούτε υπερβολικά. Έτσι να υπήρχαν κάποιες φορές να βρισκόμασταν όλοι μαζί στον χώρο του σχολείου και να μας μιλούσε κάποιος άνθρωπος, να μας έλεγε παραδείγματα, να κάναμε αυτό το role-playing, δηλαδή να μπαίναμε λίγο στη θέση του γονέα αυτού, να μπαίναμε λίγο στη θέση του παιδιού, του εκπαιδευτικού...

Όλοι όμως να περνάγαμε από όλους τους ρόλους για να μπορούσαμε να το βιώσουμε.

Συνεντευκτής: Αυτό θα το πρότεινες εάν υπήρχε η συγκεκριμένη ή γενικά σαν πρόληψη;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι για πρόληψη. Τώρα όταν έχεις ήδη τον μαθητή στη τάξη είναι

αργά. Θα πρέπει δηλαδή βεβαιασμένα να πάρεις όσα περισσότερα μπορείς και να το κάνεις.

Συνεντευκτής: Οι άνθρωποι αυτοί που θα σας μιλούσαν, όπως ανέφερες, ποιοι θα ήταν;

Συνεντευξιαζόμενη: Συνήθως κοινωνικοί λειτουργοί ίσως, μαζί με ψυχολόγους. Εγώ να πω την αλήθεια μου πιο καλά έχω συνεργαστεί με κοινωνικούς λειτουργούς. Νομίζω ότι τα βλέπουν τα πράγματα πιο κοντά στην πραγματικότητα. Γιατί από θεωρίες ...δεν ξέρω... τους νιώθω πιο κοντά μου, με όσους έχω συνεργαστεί.

Και άνθρωποι που έχουν εμπειρίες τέτοιες. Αν μπορούσε να έρθει να καλέσουμε μια νηπιαγωγό που να είχε κάτι τέτοιο να μας πει πραγματικά πράγματα που έχουν γίνει. Γιατί όταν μεταφέρεις ένα παράδειγμα οι γονείς σίγουρα θα είναι πιο εύκολοι. Θα είναι πιο εύπεπτο και να το καταλάβουν. Δεν θα το καταλάβουν 100%. Δεν θα το δεχτούν 100%. Ούτε όλοι οι εκπαιδευτικοί θα το δεχτούν. Ούτε θα το θέλουν, ούτε θα το κάνουν. Μπορεί να πουν ότι θα το κάνουν, αλλά να μην το κάνουν. Μπορεί να το κάνουν εν μέρη. Αλλά κάποιος θα κερδίσει. κάποιος θα κερδίσει...Αυτό... και να είναι σταθερά μία φορά το χρόνο... σταθερά.

Δεν είναι εύκολο όμως, έτσι, το ότι το λέμε τώρα εδώ, τι σημαίνει, ακόμα και για μένα. Δεν νομίζω ότι θα είναι πολύ εύκολο. Υπάρχουν και εκπαιδευτικοί που έχουν αντίθετοι άποψη.. και

δεν μπορείς να το ξεχωρίζεις... θα πρέπει να κρατήσεις τη γνώμη σου για σένα. Εμένα τυχαίνει να συμπίπτει η γνώμη μου με αυτό που κάνω. Αν σε κάποια πράγματα δεν συμπίπτει..... προσπαθώ να είμαι ουδέτερη. Να μην με επηρεάζει. Γιατί αυτό οφείλουμε στην εκπαίδευση να κάνουμε. Στα παιδιά. Δεν μπορώ εγώ να μεταφέρω τα δικά μου. Είμαι επαγγελματίας.

Όταν λέμε ότι είσαι επαγγελματίας θα πρέπει όλα τα δικά σου να τα αφήνεις πίσω. Στο σπίτι σου. Ναι, έχω την αντίθετη άποψη, αλλά στο πλαίσιο της τάξης δεν το μεταφέρω.

Δεν ξέρω πόσο. Κατά πόσο μπορεί να είναι 100% αυτό. Δεν νομίζω. Δυσκολεύομαι όταν έχω διαφορετική άποψη, αλλά νομίζω ότι πρέπει να προσπαθούμε να είμαστε επαγγελματίες. Το οφείλουμε και στους γονείς και στα παιδιά πάνω από όλα. Και να μάθουν και αυτά μετά με τη σειρά τους. Να αποδέχονται, να δέχονται, να μην κοιτάζουν τον άλλον απ' έξω, να μην κοιτάζουν τι φοράει. Όλα αυτά είναι το ίδιο για μένα. Είναι χαρακτηριστικά που δεν πρέπει τα παιδιά να τους τα βάλουμε μέσα στο μυαλουδάκι τους, ότι τα κοιτάζουν και διαλέγουν. Είμαστε αυτή η ομάδα. Τέλος. Θα συνεργαστούμε και θα προχωρήσουμε...

Συνεντευκτής: Πάρα πολύ ωραία. Ευχαριστώ πάρα πολύ. Αν χρειαστείς κάτι να συμπληρώσεις, μη διστάσεις..

Συνεντευξιαζόμενη: Εγώ ευχαριστώ!

7^Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Σκοπός συνέντευξης: Διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας

Ημερομηνία: 12/10/2025

Διάρκεια συνέντευξης: 26'

Ωρα πραγματοποίησης: 11.00

Συνεντευξιαζόμενη: Μ. Π.

Τρόπος συνέντευξης: Διαδικτυακά

Τόπος συνέντευξης: Πλατφόρμα "Zoom Meetings"

Σημείωση: Πάρθηκε η ανάλογη άδεια

Συνεντευκτής: Το θέμα μας είναι οι απόψεις των νηπιαγωγών της Πάτρας στο ενδεχόμενο φοίτησης μαθητών ή μαθητριών που προέρχονται από γονείς ομόφυλα ζευγάρια. Θα ήθελα να μου πεις λίγα λόγια για εσένα;

Συνεντευξιαζόμενη: Εγώ είμαι νηπιαγωγός. Είναι η τέταρτη χρονιά μου στο δημόσιο τομέα. Έχω πρωινό τμήμα φέτος. Είμαι αναπληρώτρια και κάθε χρόνο είμαι και σε διαφορετικό σχολείο, με διαφορετικά παιδιά, διαφορετικούς γονείς... και πάλι από την αρχή. Έχω και κάποια χρόνια στον ιδιωτικό τομέα, πέντε για την ακρίβεια..

Συνεντευκτής: Έχεις αρκετά χρόνια γενικά προϋπηρεσία σαν νηπιαγωγός.

Σίγουρα θα έχεις ακούσει το τελευταίο διάστημα για το νέο νόμο περί σύναψης γάμου μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών. Ποια είναι και επίσημο δηλαδή. Ότι μπορεί και ένα ομόφυλο ζευγάρι να συνάψει γάμο. Θα ήθελα την προσωπική σου άποψη γι' αυτό.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι. Είναι ένα δύσκολο θέμα... ωστόσο δεν είμαι καθόλου αντίθετη. Γιατί δεν είμαι αντίθετη... γιατί θεωρώ ότι δεν χρειάζεται να πιέζεται κανείς στη ζωή του και στα πιστεύω του και στις επιθυμίες του. Ειδικά σε ένα τέτοιο ζήτημα. Θεωρώ πολύ σημαντικό να μπορείς να κάνεις αυτό που αγαπάς και αυτό που θέλεις. Αρκεί να μην ενοχλούμε με τις επιλογές μας τους άλλους. Το ίδιο ισχύει για όλους. Όπως κι εγώ, έτσι κι αυτοί.

Συνεντευκτής: Πώς προσδιορίζεις αυτό που ανέφερες... ενοχλώ τους άλλους.. δηλαδή, τι συμβαίνει και αποτελεί ενόχληση.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι. Έχεις δίκιο σε αυτό.

Έτσι όπως το ανέφερα. Ας πούμε, δεν θα κάνω κάτι μέσα στον δρόμο με τον σύντροφό μου, τον άντρα μου, έτσι ώστε να φέρω σε δύσκολη θέση κάποιον άλλο.

Αυτό ζητάω και από εκείνους. Όπως κι εγώ, μέσα στον δρόμο...είσαι μία καφετέρια... οφείλω να είμαι σωστή. Αυτό. Αυτό εννοώ.

Συνεντευκτής: Σωστή εννοείς...

Συνεντευξιαζόμενη: ...κόσμια. Αυτό εννοώ...είναι κάτι το οποίο είναι προσωπικό δικαίωμα.

Συνεντευκτής: Και έχει διευρυνθεί αυτός ο νόμος... και πια έχουμε και την τεκνοθεσία που υπάρχει. Θα ήθελα την άποψή σου και για αυτό το θέμα.

Συνεντευξιαζόμενη: Δεν είμαι αντίθετη... εδώ βλέπουμε οικογένειες με έναν μπαμπά και μία μαμά... να κακοποιούν τα παιδιά.

Βλέπουμε να υπάρχει λεκτική βία... βλέπουμε να μην υπάρχει ένα σωστός τρόπος ανατροφής. Οπότε θεωρώ ότι δεν έχει να κάνει με το... αν είμαστε άντρας με άντρα, γυναίκα με γυναίκα.

Θεωρώ ότι είναι ο τρόπος που αναθρέφουμε... και μεγαλώνουμε τα παιδιά μας. Τώρα, το πώς θα το αντιληφθούν τα δικά μας παιδιά... ή και εκείνα τα παιδιά που έχουν δύο μητέρες... ή δύο μπαμπάδες αντίστοιχα... αυτό δουλεύεται... μπορεί, ας πούμε, το δικό μου παιδί... ή μάλλον έχουμε δει και στα νηπιαγωγεία τόσα χρόνια... παιδιά που δυσκολεύονται σε πολλούς τομείς... και στο ψυχολογικό τομέα... και έχουν ένα μπαμπά και μία μαμά. Και είναι όλα φυσιολογικά, αλλά με το παιδί κάτι δεν πάει καλά. Οπότε θεωρώ ότι μόνο καλό μπορεί να προσφέρει κάποιος. Μπορεί να πάρει ένα παιδάκι, να το υιοθετήσει... αρκεί να το μεγαλώσει σωστά. Δεν έχουμε διαφορά. Εγώ έτσι νομίζω.

Έχουν δει πολλά τα μάτια μου τόσα χρόνια... και εμείς έχουμε παιδιά. Και ο τρόπος που θα πούμε κάτι στο παιδί, μπορεί να το επηρεάσει... μπορεί να το τραυματίσει.

Δεν με κάνει καλύτερη μητέρα... να έχω ένα καλύτερο παιδί σε σχέση με εκείνο το παιδί. Είναι ο τρόπος, είναι η προσέγγιση... είναι όλα αυτά. Το πόσο προσπαθείς, το πόσο δουλεύεις και με τον εαυτό σου. Το αν είμαι εγώ τραυματισμένη ως παιδί... και μεγαλώσω ένα τραυματισμένο παιδί... δεν έχει να κάνει με το αν είμαι ομόφυλη ή ετερόφυλη.

Συνεντευκτής: Μου έδωσες μία μορφή οικογένειας, την πυρηνική. Δηλαδή να έχει ένα μπαμπά, μια μαμά... και να μεγαλώνει φυσιολογικά.

Τι θεωρείς... πώς το προσδιορίζεις το φυσιολογικό... σε μία τέτοια συνθήκη... Την πυρηνική οικογένεια. Δηλαδή πώς θεωρείς, όπως ανέφερες, ότι μεγαλώνει ένα παιδί φυσιολογικά; Τι είναι για σένα μία φυσιολογική... ένα φυσιολογικό μέγλωμα του παιδιού.

Συνεντευξιαζόμενη: Καταρχάς ξεκινάει από τα πολύ βασικά πράγματα. Στέγη, τροφή... το να του παρέχεις όχι μόνο τα βασικά... και κάτι περισσότερο.

Δραστηριότητες, να του παρέχεις στο σχολείο... να μην του στερείς πράγματα. Το φυσιολογικό έχει να κάνει με το πώς το μεγαλώνεις. Αν η λεκτική βία, η σωματική βία... αυτό δεν είναι φυσιολογικό. Εκεί πάμε σε άλλα κομμάτια. Φυσιολογικά να έχει τον παππού του, τη γιαγιά του... να είναι κοινωνικοποιημένο... να είναι φροντισμένο, περιποιημένο... να τρέφεται σωστά... να κοιμάται σωστά. Αυτά είναι τα φυσιολογικά για μένα.

Το που κρίνει κάθε γονιός αν θα το προσφέρει. Τη δραστηριότητα του παραπάνω... το ποιοτικό χρόνο. Αυτό για μένα είναι πολύ σημαντικό με το παιδί. Το να εργάζονται οι δύο γονείς και να είναι ένα παιδί στον αυτόματο δεν το θεωρώ φυσιολογικό. Απλά πράγματα βασικά... για να μεγαλώσει όμορφα... και να είναι λειτουργική η καθημερινότητα... όμορφη για ένα παιδί.

Συνεντευκτής: Πώς νιώθεις στο ενδεχόμενο... να φοιτήσει ένας μαθητής ή μία μαθητή... με μία μορφή οικογένειας, όπως αναφέραμε προηγουμένως.

Συνεντευξιαζόμενη: Δεν έχω κανένα πρόβλημα. Όπως αντιμετωπίζω το παιδάκι με τη μαμά και τον μπαμπά... έτσι θα αντιμετωπίσω τους δύο μπαμπάδες ή τις δύο μαμάδες. Σκοπός είναι να υπάρχει μια όμορφη συνεργασία... μια καλή συνεργασία, να μπορούμε να επικοινωνήσουμε για το καλό του παιδιού... και να αντιμετωπίσουμε τυχόν προβλήματα που μπορεί να έχει...

Δεν θα το βλέπω στο μυαλό μου κάτι διαφορετικό... όπως ακριβώς στα υπόλοιπα παιδιά. Το ίδιο πράγμα.

Συνεντευκτής: Άρα δεν θα υπάρχει καμία διαφοροποίηση.

Συνεντευξιαζόμενη: Καμία, έτσι. Καμία.

Συνεντευκτής: Πώς θα προσέγγιζες ως επαγγελματίας νηπιαγωγός τη θεματική της οικογένειας... έχοντας ως μαθητή ή μαθήτριά... ένα παιδάκι τέτοιο με ομόφυλους γονείς.

Συνεντευξιαζόμενη: Θα ανέφερα τα διαφορετικά είδη οικογένειας... την πυρηνική, την μονογονεϊκή... γιατί και αυτή και ένα τέτοιο παιδάκι... μόνο τον έναν γονιό... είναι στα βασικά είδη της οικογένειας. Οπότε θα τα λέγαμε όλα και θα αναφέραμε και το παιδάκι... που έχει αντίστοιχα δύο μαμάδες ή δύο μπαμπάδες.

Όπως πραγματεύομαι έτσι και αλλιώς το θέμα αυτό... θα προσπαθούσα λίγο να ευαισθητοποιήσω όμως και τα παιδιά... δηλαδή να τα εξοικειώσω όσο γίνεται με το θέμα αυτό. Βέβαια, να σου πω ένα παράδειγμα που πέρσι συνάντησα... ένα πρόβλημα σε σχέση με αυτό. Πέρσι είχαμε τον διαγωνισμό της φιλαναγνωσίας... με θέμα την οικογένεια από τις εκδόσεις Μεταίχμιο...

Εγώ τους είχα δώσει μία φόρμα, ένα έντυπο... που έλεγε ότι θα πραγματευτούμε τα διαφορετικά είδη οικογένειας. Και ήρθε ένας μπαμπάς στην προϊσταμένη μου και της λέει τι είναι αυτό... δηλαδή, της λέει... θα μιλήσουν στα παιδιά μας... για τα ομόφυλα ζευγάρια;

Και εκείνη τη στιγμή η προϊσταμένη του ανέφερε... πώς θα το πραγματευτούμε. Τα βιβλία που θα επεξεργαζόμασταν, τα θέματα και όλα αυτά. Αλλά ήταν άκρως αντίθετος. Δηλαδή, το θέμα δεν είναι τα παιδιά... και πώς θα το αντιμετωπίσουν τα παιδιά... γιατί θεωρώ ότι δεν θα έχουν κανένα πρόβλημα με το παιδάκι. Και ίσα-ίσα τα παιδιά δεν έχουν τέτοια σκέψη. Οι γονείς είναι το θέμα πώς θα μας βοηθούσαν... γιατί οι γονείς έχουν γίνει παρεμβατικοί σε πολλά πράγματα.

Συνεντευκτής: Το ότι ο γονιός έχει μία άποψη, την καθρεφτίζει στο παιδί του... και την φέρνει στο πλαίσιο σχολικής τάξης... πώς θα το αντιμετωπίζες... έχοντας ένα συμβάν τέτοιο. Δηλαδή, έχεις αναφέρει τις μορφές, όπως πολύ ωραία... μου ανέφερες πριν ότι συνέβη. Και έχουμε αντιδράσεις γι' αυτό. Τι θα έκανες εσύ ως επαγγελματίας.

Συνεντευξιαζόμενη: Εκεί, εγώ θα καλούσα όλους τους γονείς σε μία συνάντηση... μαζί με ψυχολόγο και κοινωνικό λειτουργό... έτσι ώστε να μας βοηθήσουν λίγο στην αντιμετώπιση αυτού. Όχι στην αντιμετώπιση... δεν θα το έθετα ως πρόβλημα... Θα το

έθετα ως μία επιμόρφωση... μία συμβουλευτική... γι' αυτό το ζήτημα. Τα διαφορετικά είδη οικογένειας...

Δεν θα το έθετα ως πρόβλημα. Δεν θα ήθελα να τους φέρω σε δύσκολη θέση. Όμως, θα ήθελα να τους κάνουν να καταλάβουν... και να ανοίξουν λίγο τον ορίζοντά τους... για να καταλάβουν τι γίνεται πέρα από το συνηθισμένο.

Συνεντευκτής: Όπως το πολύ ωραίο παράδειγμα που μας ανέφερες πριν. Θεωρείς ότι αυτή η παρέμβαση θα βοηθούσε σε συγκεκριμένη περίπτωση.

Συνεντευξιαζόμενη: Δεν ξέρω αν θα βοηθούσε σίγουρα... θεωρώ όμως ότι εκείνη τη στιγμή ένα καμπανάκι θα χτυπούσε... στο μυαλό, στις ιδέες, στις αντιλήψεις... στο πώς έχουμε μάθει να αντιμετωπίζουμε αυτούς τους ανθρώπους.

Όπως θα μπορούσαμε στη συνάντηση να μιλήσουν και οι γονείς αυτοί. Και η άλλη πλευρά... Απλά νομίζω ότι εκεί κολλάει πολύ και το κομμάτι της ενσυναίσθησης. Γιατί αν δεν έχεις ενσυναίσθηση... δεν μπορείς να καταλάβεις και να δεις και να νιώσεις τον άλλον.

Οπότε εκεί ίσως μας βοηθούσε αυτό να δούμε και την άλλη άποψη. Γιατί είναι αρκετά κλειστός ο τρόπος σκέψης πολλών ανθρώπων.

Δεν κοιτάνε πέρα από το συνηθισμένο και το συμβατικό.

Ναι, αυτή η διαφοροποίηση με μορφή οικογένειας.... αλλά και σε παιδάκια τα οποία μπορούν να έχουν κάποια δυσκολία, σε παιδάκια Ρομά, σε παιδάκια από άλλη χώρα.... Δηλαδή, υπάρχει δυστυχώς ακόμα αυτό.

Ναι. Και μάλιστα βλέπω ότι ο άνθρωπος αυτός ήταν νεαρός. Δεν το περίμενες να έρθει να χτυπήσει την πόρτα... και να κάνει αυτή την παρατήρηση. Δεν το περίμενες.

Συνεντευκτής: Εσείς όμως στο σχολείο παρ' όλα αυτά το προσεγγίσατε. Δηλαδή δεν έγινε κάποια αλλαγή;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι... για έναν γονιό δεν θα μπορούσαμε... να κάνουμε κάτι διαφορετικό από αυτό που μπορούμε να κάνουμε. Βέβαια, η Προϊσταμένη το προστάτευσε όλο αυτό.

Εγώ μπορεί στη θέση της να το τραβούσα και λίγο περισσότερο. Ναι. Δηλαδή, υπάρχει κάποιο πρόβλημα... Α, το είπε βέβαια... ότι αν εσείς δεν θέλετε το παιδί σας... να ακούει κάτι τέτοιο εκείνη την ημέρα... ή για εκείνες τις μέρες, να μην το φέρετε. Το είπε κι αυτός... από μόνος του, βέβαια.... όμως αυτό δεν είναι λύση...

Συνεντευκτής: Εσένα πώς σου ακούστηκε αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Πολύ λανθασμένη προσέγγιση. Και από τον μπαμπά του πολύ...

Γιατί αυτός το πρότεινε... Παίρνω το παιδί μου τις μέρες που μιλάτε γι' αυτό... εκείνες τις μέρες είναι που καλό είναι να έρθει κι εκείνος. Καλύτερα για να ακούσει κάποια πράγματα.

Συνεντευκτής: Εσύ, αν ήσουν στη θέση της Προϊσταμένης σχετικά με εκείνο το περιστατικό... τι διαφορετικό θα έκανες;

Συνεντευξιαζόμενη: Θα έκανα αυτή τη συνάντηση, οπωσδήποτε.

Θα συνεχίσουμε όλοι μαζί οι γονείς... με τις συγκεκριμένες ειδικότητες... και λίγο να ανοίξουμε αυτό το θέμα περισσότερο. Γιατί είναι πραγματικά τραγικό.

Συνεντευκτής: Θεωρείς ότι ήταν η κατάλληλη στιγμή να γίνει... ή για εσένα θα ήταν καλύτερο όταν θα φοιτούσε ο μαθητής ή η μαθήτρια;

Συνεντευξιαζόμενη: Οπότε βρισκόταν, δηλαδή μας δίνονταν η αφορμή... και δίνονταν ευκαιρία.

Ας πούμε τότε, εμείς την είχαμε τελειώσει τη θεματική. Πολλούς μήνες μετά ήρθαν τα συγχαρητήρια ότι πήρατε μέρος στο διαγωνισμό. Ήταν αυτό από το μεταίχιμο.

Δηλαδή δόθηκε από τις εκδόσεις μεταίχιμο... σαν ένα μπράβο στα παιδιά που συμμετείχαν. Μια επιβράβευση. Ο πατέρας δεν στάθηκε εκεί... στάθηκε σε αυτές τις τρεις λέξεις... και εκεί το παίρνεις και το επεκτείνεις.

Εγώ αυτό θα έκανα... το παίρνεις και το δουλεύεις. Όλοι μαζί.

Συνεντευκτής: Γενικά λοιπόν, έχοντας κάνει αυτή τη συζήτηση... νιώθεις προετοιμασμένη για ένα τέτοιο ενδεχόμενο... δηλαδή να έχουμε φοίτηση ενός μαθητή με γονείς ομόφυλο ζευγάρι;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι. Και αν μου συμβεί θα προετοιμαστώ κι άλλο. Εκείνη την περίοδο αν μου συμβεί θα προσπαθήσω να δουλέψω το θέμα... να ζητήσω βοήθεια, να ενημερωθώ περισσότερο... να είμαι πιο σωστή στην προσέγγιση.

Συνεντευκτής: Πώς προσδιορίζεις τη λέξη σωστή.

Συνεντευξιαζόμενη: Να κάνω σωστά τη δουλειά μου και απέναντι στο παιδί. Να το στηρίξω ψυχολογικά αν δεν το αποδέχονται.

Σωστή απέναντι στους γονείς του παιδιού... να τους βοηθήσω αν χρειάζεται κάτι. Και σωστή όμως απέναντι στη δουλειά μου και στους υπόλοιπους γονείς. Δηλαδή να μην κάνω τη χάρη των γονέων... αν δημιουργηθεί πρόβλημα. Να είμαι αντικειμενική.

Συνεντευκτής: Είναι κάτι που σου δημιουργεί μια συστολή ή έναν φόβο σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο;

Συνεντευξιαζόμενη: Ο μόνος φόβος έχει να κάνει καθαρά με τις αντιδράσεις των γονέων. Γιατί βλέπω ότι είμαστε τόσο διαφορετικοί. Ανεξαρτήτως ηλικίας.

Ακόμα και άνθρωποι που λέμε ότι... δεν έχει ένα υπόβαθρο πνευματικό. Γιατί να φέρει τόση αντίδραση. Γιατί να φέρει τόσα εμπόδια.

Αυτό με δυσκολεύει και με φοβίζει. Οι αντιδράσεις των ανθρώπων... σε σχέση με κάτι τέτοιο. Ακούμε πάρα πολλά... και σεξιστικά. Και μάλιστα πολλά. Και δεν μπορώ να το καταλάβω. Ακόμα το μυαλό μου δεν μπορεί να το δεχτεί. Ο καθένας κάνει στο σπίτι του αυτό που θέλει. Δηλαδή είμαστε πιο εξοικειωμένοι με τη βία... ενός γονέα από δύο γονείς... όπως το λένε... φυσιολογικούς. Εκεί που χτυπάνε τα παιδιά τους και τα σκοτώνουν, δεν μιλάμε. Αυτό δεν μπορώ να νιώθω και δεν μπορώ να δεχτώ.

Συνεντευκτής: Θα είχες να προτείνεις κάτι... ως επαγγελματίας για τους συναδέλφους... τι πιστεύεις ότι θα ήταν αυτό που θα βοηθούσε... για να είμαστε ακόμα πιο έτοιμοι.

Συνεντευξιαζόμενη: Επιμορφώσεις. Συναντήσεις με ειδικούς να μας μιλήσουν. Να μας πουν πώς να διαχειριστούμε αυτά τα... αυτές τις αντιδράσεις ίσως... και γενικά το θέμα πώς να το προσεγγίσουμε... πώς να προσεγγίσουμε τα παιδιά.

Νομίζω η ειδικότητα του ψυχολόγου θα μας βοηθούσε πάρα πολύ... και του κοινωνικού λειτουργού. Γενικότερα των ειδικών για να προετοιμαστούμε όσο καλύτερα μπορούμε... είναι σημαντικό.

Συνεντευκτής: Πάρα πολύ ωραία. Σε ευχαριστώ πάρα πολύ!

Αν θελήσεις κάτι να προσθέσεις μη διστάσεις..

Συνεντευξιαζόμενη: Και εγώ ευχαριστώ!

8^Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Σκοπός συνέντευξης: Διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας

Ημερομηνία: 15/10/2025

Διάρκεια συνέντευξης: 38'

Ωρα πραγματοποίησης: 17.30

Συνεντευξιαζόμενη: Μ. Κ.

Τρόπος συνέντευξης: Δια ζώσης-Μαγνητοφώνηση

Τόπος συνέντευξης: Πανεπιστήμιο

Σημείωση: Πάρθηκε η ανάλογη άδεια

Συνεντευκτής: Το θέμα μας είναι οι απόψεις των νηπιαγωγών της Πάτρας στο ενδεχόμενο φοίτησης μαθητών μαθητριών με γονείς ομόφυλα ζευγάρια. Θα ήθελα να μου πεις λίγα λόγια για σένα.

Συνεντευξιαζόμενη: Είμαι αναπληρώτρια νηπιαγωγός στην Πάτρα, γύρω στα δύομιση χρόνια.

Τα υπόλοιπα τρία είναι στον ιδιωτικό τομέα ως νηπιαγωγός.

Καλά, βέβαια άλλη είναι η νοοτροπία του δημόσιου και άλλο το ιδιωτικό.

Στο ιδιωτικό ευτυχώς βρίσκονται σε καλή κατάσταση, δεν είχα ιδιαίτερα προβλήματα.

Συνεντευκτής: Πώς δηλαδή προσδιορίζεις την καλή κατάσταση;

Συνεντευξιαζόμενη: Και με τους συνεργάτες και με τους γονείς, που είχαμε καλή σχέση επικοινωνίας.

Γιατί στο ιδιωτικό επειδή γίνεται αυτό με την πληρωμή κλπ.... έχουν απαιτήσεις. Θεωρούν ότι είσαι υποχρεωμένος για πολλά πράγματα, ενώ μπορεί να μην είσαι για αυτά τα πράγματα, όσον αφορά τα παιδιά.

Το δημόσιο είναι κάτι άλλο. Στο δημόσιο έχεις τον αέρα ότι είσαι εκπαιδευτικός του δημόσιου. Καμία σχέση. Σε ένα ιδιωτικό είναι πιο δύσκολο να φέρουν παιδιά από όλες τις τάξεις. Καταλαβαίνεις τι εννοώ έτσι.

Ενώ στο δημόσιο θα συναντήσεις όλη την γκάμα.

Οπότε... Εκεί παίζουν πολλά... υπομονή θέλει....

Συνεντευκτής: Σίγουρα θα έχεις ακούσει το τελευταίο διάστημα για το νέο νόμο που έχει εγκριθεί πια και στη χώρα μας περί σύναψης γάμου μεταξύ ομόφυλου ζευγαριού.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, το έχω ακούσει.

Συνεντευκτής: Ποια είναι η άποψή σου για αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Η προσωπική μου γνώμη είναι ότι το παιδί θέλει να έχει μητέρα και πατέρα. Γιατί αλλιώς να έχεις δύο πατεράδες ή δύο μανάδες και άλλο έχει να σου προσφέρει ο πατέρας και άλλο η μητέρα. Κάθε φορά, το βλέπουμε, το ξέρουμε κι εμείς σαν μητέρες... όταν γεννάς ένα παιδί μπορείς να καταλάβεις και σαν μητρότητα.. η μητρότητα δηλαδή, μπορείς να πούμε να καταλάβει το παιδί πότε είναι στεναχωρημένο, πότε είναι πληγωμένο, πότε είναι κάτι το απασχολεί...

Κάτι που ο πατέρας πολλές φορές δεν το αισθάνεται αυτό το πράγμα. Οπότε θεωρώ ότι για μένα το παιδί πρέπει να έχει πατέρα και μητέρα.

Όχι ότι είναι ρατσιστικό, θεωρώ ότι είναι καθαρά λειτουργικό σε μια οικογένεια. Όσον αφορά την τέλεση γάμου μεταξύ τους... είμαι αντίθετη.

Συνεντευκτής: Είσαι αντίθετη;

Συνεντευξιαζόμενη: Είμαι αντίθετη σε αυτό το κομμάτι, ναι.. είμαι αντίθετη.

Το ότι ένα ζευγάρι το οποίο είναι ίδιου φύλου, θέλει με κάποιο τρόπο, επισήμως, να δείξει ότι είναι ένα ζευγάρι με την έγκριση της κοινωνίας... όχι, είμαι αντίθετη.

Είμαι κάθετα αντίθετη. Θεωρώ ότι το ζευγάρι πρέπει να είναι το ετερόφυλο. Ο πατέρας, ο και η μητέρα.

Γιατί ο ένας συμπληρώνει τον άλλο. Θεωρώ ότι οι δύο άντρες ή οι δύο γυναίκες δεν συμπληρώνουν ο ένας τον άλλο. Ούτε κάτι σου είναι.

Συνεντευκτής: Το να είναι δύο γυναίκες αντί δύο άντρες, είναι κάτι λίγο πιο αποδεκτό σε σένα ή είσαι αντίθετη; Το να είναι δηλαδή δύο ομόφυλες γυναίκες.

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι. Μου πάει λίγο καλύτερα, η αλήθεια είναι.. έτσι όπως το σκέφτομαι, γιατί με βρίσκεις και απροετοίμαστη. Μου πάει λίγο καλύτερα στο δύο μητέρες.

Όχι στους δύο πατέρες. Εκεί είμαι τελείως, τελείως αντίθετη. Η μητέρα έχει τη μητρότητα και έχει πολλά να καταλάβει, να αισθανθεί, να βοηθήσει το παιδί της. Αλλά η γυναίκα πάντα έχει μέσα της το να γίνει μητέρα.

Καταλαβαίνεις πως το λέω. Δηλαδή την προϋπόθεση να γίνει μητέρα. Άλλο αν τώρα η φύση δεν το επιτρέπει για το χ ή ψ λόγο.

Και φυσικά υπάρχουν και εξαιρέσεις, έτσι, που μητέρες δυστυχώς... Δεν μπορούν. Δεν είναι σε θέση.

Αλλά για μένα ο Θεός μου τα έχει δώσει πολύ όμορφα, στον άνθρωπο πολύ τακτοποιημένα. Και το ένα συμπληρώνει το άλλο.

Τώρα και ορμονικά και τα πάντα.

Συνεντευκτής: Τακτοποιημένα, όπως το αναφέρεις, θα ήθελες να μου το περιγράψεις;

Συνεντευξιαζόμενη: Δηλαδή, σαν εικόνα... Ο πατέρας είναι αυτός που, θα λέγαμε ρε παιδί μου, αυτός που θα εργάζεται, που θα συμμετέχει εννοείται στην οικογένεια, γιατί είναι πατεράδες τουλάχιστον.... και από προσωπική μου εμπειρία που έχουν θέση μέσα στην οικογένεια... παλαιότερα έλεγα, ήταν μόνο για την εργασία.

Τώρα δεν είναι μόνο ο πατέρας για εργασία... και θα μαγειρέψει, θα χρειαστεί να μαγειρέψει.

Συνεντευκτής: Εννοείς στον ρόλο ως πατέρα...

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, στον ρόλο του πατέρα. Μπορεί να μπει και στον ρόλο της μητέρας πλέον.

Συνεντευκτής: Ο νόμος αυτός που επιτρέπει πια τη σύναψη γάμου στη χώρα μας, μεταξύ ομόφυλου ζευγαριού, για να το πάμε και λίγο παραπέρα, έχει διευρυνθεί και στην τεκνοθεσία. Δηλαδή πια επιτρέπεται ένα ζευγάρι, που έχει τελέσει το γάμο, σύμφωνα συμβίωσης, να μπορεί να υιοθετήσει ένα παιδί.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, κάθετα αντίθετη στα ομόφυλα ζευγάρια να υιοθετούν παιδιά.

Κάθετα... αυτό το παιδί μεγαλώνει σε μια κοινωνία που, θέλεις καλώς, θέλεις κακώς για εκείνους, για εμάς, δεν ξέρω πώς να το πω, είναι σε μια κοινωνία που είναι τα ετερόφυλα ζευγάρια.

Έτσι, κατά βάση είναι ετερόφυλα ζευγάρια. Το παιδί διχάζεται.

Δεν έχουμε σκεφτεί ποτέ ότι αν αυτό το παιδί πάει στο σχολείο, πολύ απλά έχουμε τη γιορτή της μητέρας.... που είναι καθιερωμένη πλέον στα νηπιαγωγεία κλπ.

Αυτό το παιδί, πώς θα αισθανθεί... όταν όλα θα δίνουν ένα δωράκι στη μαμά. Που η μαμά είναι για αυτό η μαμά, ας πούμε, ή ο μπαμπάς. Αντίστοιχα... στη γιορτή του πατέρα... γιατί έχουμε και αυτά.

Το πιο απλό σου λέω, έτσι... πώς θα αισθανθεί αυτό το παιδί που δεν έχει... θα διχαστεί μέσα του.

Έχουμε σκεφτεί άραγε την ψυχολογία αυτού του παιδιού. Δηλαδή, το bullying που μπορεί να αντιμετωπίσει... δηλαδή, θεωρώ ότι είναι ένα πολύ βασικό κομμάτι αυτό.

Μπορείς να πραγματοποιηθεί αυτός ο στόχος που έχεις βάλει.... Και ας υπάρχει αυτός ο νόμος.

Και στην περαιτέρω καθημερινότητα. Νομίζω πως όχι.... εδώ έχεις λίγα παραπάνω κιλά είσαι.... πολύ απλά.

Πολύ bullying. Πολύ, πολύ.

Συνεντευκτής: Σκεπτόμενη λοιπόν όλα αυτά τα οποία μου αναφέρεις, είναι θέμα χρόνου σε ένα νηπιαγωγείο το οποίο θα είσαι, να έρθει και να φοιτήσει ένας μαθητής ή μία μαθήτρια, που οι γονείς του είναι ομόφυλο ζευγάρι. Τι σκέφτεσαι σε αυτή την περίπτωση;

Συνεντευξιαζόμενη: Δεν μπορείς να κάνεις τίποτα.

Όπως φέρεις σε όλα τα παιδιά, όπως είναι όλα τα παιδιά, είναι και αυτό το παιδί για σένα. Τώρα, αν υπάρχουν κάποιες απαιτήσεις από τους γονείς, να φέρεις εσύ η ίδια ως εκπαιδευτικός διαφορετικά στο παιδί, δηλαδή, πώς να το πω.... να σου πω μία περίπτωση τώρα... που μου λέγαμε για τη γιορτή της μητέρας.... ότι κοιτάζετε.. δεν θα ήθελα να κάνουμε γιορτή της μητέρας, γιατί το δικό μου παιδί δεν έχει μητέρα... εκεί δεν ξέρω πραγματικά πώς θα το... βέβαια μου έχει τύχει ανάλογη περίπτωση, που δεν έκανα καθόλου γιορτή της μητέρας, όταν ένα παιδάκι δεν είχε τη μητέρα του. Έτσι, δεν θα το κάνω, αλλά...

Συνεντευκτής: Εκεί προσαρμόστηκες στην κατάσταση αυτή.

Συνεντευξιαζόμενη: Ακριβώς, ακριβώς.

Και είναι πολύ διαφορετική... ενώ τώρα είναι και μία επιλογή του, του ίδιου του γονέα. Δεν μπορείς εσύ, δηλαδή, που θα έρθεις να μου πεις να μην κάνω γιορτή της μητέρας, έτσι, να μην κάνω... επειδή απλά εσύ το επέλεξες....

Συνεντευκτής: Θα υπάρχει από την πλευρά σου ως επαγγελματίας νηπιαγωγός, κάποια διαφοροποίηση στη συμπεριφορά σου προς το πρόσωπο του παιδιού;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι, νομίζω ότι θα είναι όπως τα υπόλοιπα.

Το παιδί δεν έχει καμία σχέση με την επιλογή των γονέων. Έτσι το αισθάνομαι και έτσι το εκλαμβάνω. Τι μου φταίει ένα παιδί αν εγώ είμαι αντίθετη με κάποιο νόμο.

Εγώ είμαι αυτή που είμαι, πιστεύω αυτά που πιστεύω, ο άλλος πιστεύει κάτι διαφορετικό. Δεν μπορώ να βάλω στο στόχο αυτό το παιδί και να το διαφοροποιήσω από τα υπόλοιπα.

Βέβαια, είναι πολύ σημαντικό το ότι θα μας έρθει ένα τέτοιο παιδί. Και πώς θα είναι μέσα το μαθητικό σύνολο, όχι σχετικά με αυτό, γιατί όπως ξέρουμε όλοι, είναι πολύ μεγάλο και το κομμάτι των υπόλοιπων γονέων.

Συνεντευκτής: Τα παιδιά αποτελούν καθρέφτης των γονέων τους. Που σημαίνει ότι δεν μπορούμε να ξέρουμε τις συμπεριφορές θα έχουμε εκτός σχολείου, που μπορούν να έρθουν και μέσα στο σχολείο.

Είτε μέσω των παιδιών, σαν καθρέφτισμα, είτε και απλά από τους γονείς αυτομάτως.

Συνεντευξιαζόμενη: Ξέρεις τι μου θυμίζεις τώρα; Μου θυμίζεις ένα περιστατικό που είχα, το οποίο ήταν Ρομά. Και έλεγε γονέας ότι το δικό μου το παιδί δεν θέλει να καθίσει δίπλα στο Ρομά. Κάτι αντίστοιχο θεωρώ ότι είναι και αυτό...

Εκεί δεν κάνω πίσω. Ναι. Τι εννοώ....

Δεν βάζω νερό στο κρασί μου. Είναι για μένα όλα τα παιδιά το ίδιο. Τώρα, αν δεν σ' αρέσει να έχεις το παιδί σου εδώ πέρα, πάρ' το και πήγαινε το σε άλλο σχολείο.

Δηλαδή, όχι όμως να διαχωρίσω το παιδί, επειδή ήρθε η μητέρα ή ο πατέρας του άλλου με αυτές τις αντιλήψεις... που και εγώ μπορώ να έχω τις ίδιες αντιλήψεις, έτσι... σίγουρα, σίγουρα, ναι, ναι. Δεν έχει να κάνει.

Το παιδί είναι ανεξάρτητο αυτή τη στιγμή από τις επιλογές των γονέων. Έτσι, το αγκαλιάζουμε, το αποδεχόμαστε, αποδεχόμαστε την κατάσταση, ανεχόμαστε, πώς να σου το πω, αποδεχόμαστε, ανεχόμαστε, την κατάσταση αυτή, ότι εντάξει, υπάρχουν και αυτοί οι γονείς. Έτσι, είναι επιλογή.

Κακά τα ψέματα, είναι επιλογή. Δεν μπορώ να κάνω κάτι. Και είναι και νόμος.

Δηλαδή, και να θες να κάνεις κάτι, δηλαδή, ας πούμε, να πεις ότι είμαι αντίθετη σε όλο αυτό. Θα πρέπει να φερθώ και ανάλογα.

Συνεντευκτής: Θεωρείς ότι θα μπορέσεις να διαχειριστείς ως επαγγελματίας και να διαφοροποιήσεις την προσωπική σου άποψη με τα καθήκοντά σου..

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, ναι, ναι. Ναι, γιατί θεωρώ μέσα μου συνειδησιακά δεν θα κοιμόμουν ήσυχα αν εγώ διαφοροποιούσα ένα άλλο παιδί, λόγω διαφορετικών αντιλήψεων.

Είναι επιλογή των γονέων. Τώρα, αν εσύ έρχεσαι όμως και μου επιβληθείς και θέλεις να μου φέρεις ότι αυτό για σένα είναι το σωστό και θέλεις να το μεταφέρω εγώ στην τάξη, εκεί όχι, μπαίνεις σε άλλα χωράφια.

Συνεντευκτής: Στην περίπτωση που υπάρξει αντίδραση από τους υπόλοιπους γονείς, πώς θεωρείς ότι θα τη χειριστείς εκεί;

.

Συνεντευξιαζόμενη: Ξέρουμε ότι οι γονείς αποτελούν, δεν ξέρω αν σου έχει συμβεί γενικά, είναι λίγο πια ο ρόλος παρεμβατικός... που έχει γίνει με το Ρομά που σου έχω πει... εκεί κλείνω τα αυτιά μου. Δεν έχει να κάνει η εκπαίδευση του παιδιού με τις φωνές και τις αντιδράσεις των άλλων γονέων. Έχει να κάνει καθαρά με εμένα, με αυτό που έχω να δώσω στο παιδί. Οπότε εκεί κλείνω τα αυτιά μου. Ναι, έχετε τις απόψεις σας... σεβαστές από εκεί και πέρα υπάρχει και νόμος, ο οποίος το υποστηρίζει αυτό το παιδί. Δηλαδή μπορώ να ρίξω το μπαλάκι πλέον στο νόμο ούτως ώστε να αποφύγω την γκρίνια.

Συνεντευκτής: Θεωρείς ότι μπορεί να υπάρχουν και περαιτέρω συγκρούσεις;

Συνεντευξιαζόμενη: Άνετα. Ναι, ναι, άνετα. Επειδή είμαι και εγώ μητέρα ... τα παιδιά μου πήγαν στο σχολείο και στο γυμνάσιο υπήρχε παιδί το οποίο ήταν ομόφυλο.

Έχει αυτή την κλίση από μικρό ας πούμε και εκεί λοιπόν υπήρχε bullying, υπήρχαν διάφορα. Να σου πω την αλήθεια, ότι εγώ είχα αποστασιοποιηθεί από όλο αυτό. Είχα πει στα παιδιά ότι υπάρχει και αυτή πλέον η επιλογή ας πούμε, του δύο πατεράδες, δύο μανάδες.

Απλά, πολύ απλά. Και ότι σεβόμαστε τον άλλον. Δεν φταίει κανένας για τις επιλογές. Δεν φταίει ένα παιδί για τις επιλογές. Όπως λέγαμε για παιδιά και γονείς, τους εξήγησα ότι τα παιδιά που προέρχονται από αυτές τις οικογένειες δεν έχουν, δεν μπορούν να φέρουν το βάρος ας πούμε, των επιλογών, της επιλογής των γονέων. Όπως και επίσης, ναι, υπάρχουν και τα παιδιά που θα δείτε στο σχολείο και θα είναι για παράδειγμα θηλυπρεπή, έτσι και αυτά.

Εκεί δεν θέλει, πώς να σου το πω... δηλαδή προσπάθησα να μην μπουν τα παιδιά σε μια διαδικασία της, πώς το λέμε, της αγέλης να το πω, της ομάδας να πω γιατί αγέλη, το λέω

λόγω της συμπεριφοράς, έτσι. Που, πραγματικά, το πολέμησαν πολύ το παιδί. Όχι, εκεί θα τους εξηγήσω ότι υπάρχει και αυτό, αλλά εμείς δεν είμαστε, μπορεί να έχουμε τις επιλογές μας, αλλά είμαστε και άνθρωποι και πρέπει να σεβαστούμε την επιλογή του καθενός.

Δεν μπαίνουμε στα χωράφια του άλλου, εν ολίγης. Αυτός έχει να κάνει με τη δική του ψυχοσύνθεση, με τα δικά του, με τη δική του επιλογή.

Επιλογές και θέλω του καθενός. Ναι. Μάλιστα.

Συνεντευκτής: Ως επαγγελματίας νηπιαγωγός, κάθε χρονιά έχετε και κάποιες θεματικές ενότητες που προσεγγίσετε στο σχολικό πλαίσιο. Οι οποίες είτε μπορεί να είναι μέσα στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, είτε μπορεί λόγω παγκόσμιων ημερών. Παραδείγματος χάρη τον Μάιο έχουμε την παγκόσμια ημέρα οικογένειας.

Και είναι πολύ λογικό, ως επαγγελματίας, να προσεγγίσετε τη θεματική της οικογένειας στον νηπιαγωγείο, στο πλαίσιο σχολικής τάξης. Έχοντας, ως μαθητή ή ως μαθήτριά, ένα παιδί που προέρχεται από ένα τέτοιο ζευγάρι, πώς θα έκανες την προσέγγιση?

Συνεντευξιαζόμενη: Θεωρώ ότι δεν θα έκανα, όπως έλεγα, σε όλα τα παιδιά. Δεν θα έκανα κάποια διαφοροποίηση για αυτό το παιδί.

Γιατί, αφού πλέον το δέχεται και ο νόμος ότι είναι μία οικογένεια, σου είπα και πριν ότι η δική μου αντίληψη, η δική μου άποψη, μπορεί να είναι διαφορετική, αλλά είναι αποδεκτή. Δηλαδή, πώς να σου το πω, ότι αποδέχομαι τον άλλον, γιατί όχι απλά το λέει ο νόμος, γιατί απλά έτσι είναι ο άλλος. Μέρος της κοινωνίας.

Απλά αποδέχεσαι πλέον κάποια πράγματα, όσο κι αντίθετος να είσαι. Γιατί, είτε φανερά, είτε κρυφά, αυτά θα υπάρχουν.

Συνεντευκτής: Δηλαδή, αν κατάλαβα καλά θα αναφέρεις όλες τις μορφές;

Συνεντευξιαζόμενη: Θα αναφερθεί και μία τέτοια μορφή. Αν υπήρχε ένα τέτοιο παιδί με συντάξεις, ναι. Μόνο αν υπήρχε ένα τέτοιο παιδί.

Επειδή, καλώς ή κακώς, ζούμε σε αυτήν την κοινωνία, και τα παιδιά κάποια στιγμή μπορεί να το βρουν μπροστά τους. Θα το ανέφερα, χωρίς ίσως να δώσω πολύ... επιφανειακά, πού λέμε. Χωρίς να δώσω βάση και να το αναλύσω πολύ.

Μόνο για το λόγο ότι, αν το παιδί βρεθεί μπροστά σε μία τέτοια κατάσταση, να μη σοκαριστεί.

Να τα προετοιμάσουμε λίγο, χωρίς όμως, επειδή η ηλικία των 4-6 ας πούμε και το δημοτικό, δεν είναι μόνο η ηλικία αυτή. Είναι μία ηλικία πολύ ευαίσθητη .. πρέπει να το χειριστείς τόσο πολύ καλά, ώστε να μην τα νιώσεις ότι πληγώνονται, ότι σοκαρίζονται, ότι, ότι, ότι... Θυμάμαι, ας πούμε, τα δικά μου παιδιά που είναι τώρα μεγαλύτερα... έτσι σε αυτή την ηλικία, αν τους έλεγα κάτι στο γυμνάσιο τώρα, έτσι, το οποίο έχει να κάνει με τη σεξουαλικότητα, σου λέγανε, μαμά, μαμά, μη προχωράς, μη προχωράς, δεν θέλω να ακούσω το σιχαίνομαι, μη μου λες....

Οπότε και τα σεβόμουν, σταματούσα, έβλεπα ότι δεν με παίρνει να τους πω κάτι παραπάνω, και απλά σταματούσα. Δηλαδή, θέλω να σου πω ότι αν ένα παιδί του γυμνασίου σοκάρεται... οπότε δεν θέλω από μόνη μου να ανοίξω αυτή την κουβέντα. Αν όμως μου άνοιγαν τα παιδιά κάποια κουβέντα περί σεξ, περί όλο αυτό που λέγαμε για τα ομόφυλα και λοιπά, τότε μπορούσα να ανοιχτώ και να τους πω δύο κουβέντες.

Εκεί που έβλεπα όμως ότι δεν αντέχουν, το σταματούσα. Γιατί πραγματικά δεν είναι όλοι τα παιδιά έτοιμα να ακούσουν αυτά σε αυτές τις ηλικίες.

Ε, θέλανε τον χρόνο τους. Δηλαδή μετά το ξαναπιάσαμε, το πιάναμε κατά καιρούς, πιάναμε διάφορα θέματα, αλλά μετά πάλι έτσι με πιο πολύ μεγάλη και μεγάλη ωριμότητα στο λύκειο. Στο λύκειο μπορούσα να μιλήσω πιο άνετα. Έβλεπα ότι ακόμα όμως και στο λύκειο σε κάποια πράγματα... όταν όμως ρωτούσαν θα απαντούσα...

Αλλά σε μία ηλικία τώρα, πολύ διαφορετική έτσι, τώρα νήπια, είναι μπουμπουκία, πώς να σου το πω. Εκεί διαπλάθονται, εκεί γίνεται ένας πανικός μέσα, δηλαδή αλλιώς θα έχουν στο μυαλό τους.

Θέλει πολύ μεγάλη προσοχή στο πώς θα πεις κάτι το οποίο τα παιδιά είναι σύνθημα να ξέρουν τη μαμά και τον μπαμπά. Δύο μπαμπάδες, δύο μαμάδες,, τι γίνεται;

Δηλαδή δεν μπορεί το μυαλουδάκι τους ακόμα να το επεξεργαστεί. Κατάλαβες; Έτσι θεωρώ και σαν μητέρα, ας πούμε, που είμαι.

Έτσι και έχω δει και τα δικά μου.

Συνεντευκτής: Αφού λοιπόν προσεγγίσεις και αναφέρεις τις μορφές της οικογένειας και είτε έχοντας ένα τέτοιο μαθητή, όπως είπαμε, ή μία μαθήτριά, το ενδεχόμενο πάλι κρούσης και αντίδρασης των γονέων.

Συνεντευξιαζόμενη: Πάλι θα το ρίξω στην νομοθεσία, πάλι στο νομοθετικό πλαίσιο.

Ότι δεν μπορώ να κάνω κάτι διαφορετικό. Δεν είναι επιλογή μου το τι θα διδάξω εγώ στα παιδιά, σύμφωνα με τις δικές μου αντιλήψεις. Αλλά είναι σύμφωνα με το υπουργείο παιδείας. Αυτή είναι η ύλη μας.... απλά σου λέω, για να μην έχουμε μεγάλες αντιδράσεις, επειδή είναι πολύ ευαίσθητο το θέμα, όταν θα μιλήσω για αυτές επιφανειακά.

Συνεντευκτής: Νιώθεις προετοιμασμένη για τέτοιο ενδεχόμενο.

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι, δεν νιώθω προετοιμασμένη. Δεν νιώθω γιατί γίνεται μια πάλη μέσα μου Τι εννοώ...είμαι προετοιμασμένη σαν άνθρωπος. Δηλαδή, εγώ πώς θα το αντιμετωπίζα. Αλλά θεωρώ σαν εκπαιδευτικός θα έπρεπε να υπάρχει μια μεγαλύτερη ενημέρωση πάνω στο θέμα.

Δεν θεωρώ ότι είμαι 100% σίγουρη ότι μπορώ να το αντιμετωπίσω. Ίσως εγώ σαν εκπαιδευτικός αν βρισκόμουν σε μια τέτοια κατάσταση να ζητούσα μια βοήθεια και από μια κοινωνική λειτουργώ από έναν ψυχολόγο.

Πώς να αντιμετωπίσω μια κατάσταση. Θεωρώ ότι έπρεπε να γίνουν ίσως και κάποια σεμινάρια στο πώς να διαχειριστούμε τέτοιες καταστάσεις.

Όπως γίνονται για το bullying για όλα αυτά. Γιατί έχουν γίνει. Να γίνει κάτι αντίστοιχο. Εγώ μπορώ να λειτουργήσω έτσι σαν άνθρωπος, μια άλλη εκπαιδευτικός.... μπορεί να λειτουργήσει τελείως με την αντίληψή της, το πιστεύω της κλπ. Άσχετα εγώ τώρα αν είμαι αντίθετη σε αυτό και σου το είπα κιόλας.

Πρέπει ο κάθε εκπαιδευτικός, όχι μόνο εγώ, ο κάθε εκπαιδευτικός να έχει μια εναλλακτική. Το πώς, ας πούμε, βάσει των απόψεών μου, βάσει τα δικά μου, εγώ θα αποδεχτώ αυτό το παιδί. Πώς σε δύσκολες καταστάσεις μπορώ, μπορώ να αποφύγω ας πούμε, δύσκολες καταστάσεις συγκρούσεις κλπ.

Συνεντευκτής: Στην ευελιξία δηλαδή όλων των συνθηκών.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, ακριβώς αυτό... να υπάρχει μια ευελιξία σε αυτό το κομμάτι.

Συνεντευκτής: Αυτό θα πρότεινες δηλαδή. Τι θα πρότεινες ξεκάθαρα ως νηπιαγωγός, γενικά, ώστε να μπορείτε οι νηπιαγωγοί να είστε πιο έτοιμοι σε αυτό το ενδεχόμενο;

Συνεντευξιαζόμενη: Νομίζω ότι θα, από προσωπική μου γνώμη, είναι ότι θα προτιμούσα, στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς, πριν ακόμα δούμε και το υλικό, δεν χρειάζεται να έχουμε δει και το υλικό που έχουμε, να καλέσουμε δύο ανθρώπους που γνωρίζουν πολύ καλά το θέμα αυτό, που το έχουν δουλέψει, να μας ενημερώσουν, να μας βοηθήσουν, στο πώς, αν έρθουν τέτοια παιδιά, τέτοιου είδους παιδιά, δηλαδή, που έχουν ομόφυλους γονείς, να αντιμετωπίσω δύσκολες καταστάσεις.

Είτε θες καλώς, θες κακώς, δεν τα ξέρουμε κι όλα. Είναι πολλές οι προκλήσεις.

Είναι πάρα πολλές.

Συνεντευκτής: Σκεπτόμενη αυτό που λες, θεωρείς ότι θα βοηθούσε να διευρυνθεί λίγο η ενημέρωση και στο κομμάτι των γονέων?

Συνεντευξιαζόμενη: Ακόμα καλύτερα. Ακόμα καλύτερα.

Γιατί αυτό θα βοηθήσει και τα παιδιά τους.

Δηλαδή, θεωρώ ότι εάν είχαμε μία σωστή ενημέρωση εμείς, οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς, θα μπορούσαν τα παιδιά μας να έχουν ένα καλύτερο μέλλον. Γιατί όλα ξεκινάνε από το εγώ μας να το πω, από αυτό που πιστεύω εγώ, από αυτό που πιστεύεις εσύ, και πόσο ευέλικτοι είμαστε ο καθένας.

Πρέπει όλες αυτές τις καταστάσεις που δεν εγκρίνουμε πρέπει να τις αποδεχόμαστε, γιατί υποτίθεται ότι είμαστε και δημοκρατικοί άνθρωποι, είμαστε έτσι... αλλά, ναι, πρέπει να είμαστε λίγο πιο ευέλικτοι, γιατί η κοινωνία μας, δυστυχώς, για μένα είναι δυστυχώς, αλλάζει προς το χειρότερο.

Συνεντευκτής: Όταν λες χειρότερο...

Συνεντευξιαζόμενη: Χειρότερο. Αλλάζει η δομή της οικογένειας, αλλάζουν τα, πιστεύω, γενικότερα... Μιλάω πάντα για την οικογένεια, έτσι... Παλιά η οικογένεια ήταν πιο μαζεμένη, υπήρχε ο πυρήνας, ας πούμε, ο πατέρας ή η γιαγιά, δεν σου είπα να είμαστε έτσι, αλλά να υπάρχει, ρε παιδί μου, μία καλή βάση, γιατί αυτή είναι και που θα βοηθήσει να βγει ένας άνθρωπος παραέξω... κατάλαβες, ένας σωστός άνθρωπος παραέξω. Όλοι κάνουμε τα λάθη μας, έτσι...

Συνεντευκτής: Σωστός άνθρωπος είναι για σένα ένας άνθρωπος...

Συνεντευξιαζόμενη: που σέβεται τον άλλον, που αποδέχεται κιόλας τον άλλον τα λάθη του άλλου, που κοιτάζει πρώτα τα δικά του λάθη, έτσι... που βοηθάει, που συνυπάρχει μαζί.

Συνεντευκτής: Σε ευχαριστώ θερμά! Αν χρειαστείς κάτι να συμπληρώσεις, μη διστάσεις...

Συνεντευξιαζόμενη: Εγώ ευχαριστώ!!!

9^Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Σκοπός συνέντευξης: Διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας

Ημερομηνία: 25/09/2025

Διάρκεια συνέντευξης: 28'

Ωρα πραγματοποίησης: 18.00

Συνεντευξιαζόμενη: Α. Τ.

Τρόπος συνέντευξης: Δια ζώσης-Μαγνητοφώνηση

Τόπος συνέντευξης: Καφετέρια

Σημείωση: Πάρθηκε η ανάλογη άδεια

Συνεντευκτής: Το θέμα της συνέντευξής είναι οι απόψεις των νηπιαγωγών της Πάτρας στο ενδεχόμενο φοίτησης μαθητών με γονείς ομόφυλα ζευγάρια. Θα ήθελα να μου πεις λίγα λόγια για σένα.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, ναι...είμαι νηπιαγωγός, είμαι στον χώρο της εκπαίδευσης περίπου 15-16 χρόνια, με κάποιες διακοπές.

Κάνω σεμινάριο ειδικής αγωγής και είμαι σε τάξη νηπίου.

Συνεντευκτής: Στον ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα;

Συνεντευξιαζόμενη: Ιδιωτικό... στον ιδιωτικό τομέα.

Συνεντευκτής: Πάρα πολύ ωραία. Έχεις ακούσει τον νέο νόμο για τη σύναψη γάμου μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι.. ναι..

Συνεντευκτής: Η άποψή σου για αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Η άποψή μου για αυτό...Η άποψή μου, εντάξει... δεν είμαι τόσο προχωρημένη σε αυτή την άποψη.

Δεν με ενοχλούν οι άνθρωποι να συνάπτουν σχέσεις του ίδιου φύλου, γυναίκα με γυναίκα, άντρα με άντρα... Αλλά θεωρώ.. του μητρική, την πατροπαράδοτη παραδοσιακή οικογένεια πρότυπο και πρέπει να συνεχίσει να είναι.

Συνεντευκτής: Τι είναι αυτό που για σένα αποτελεί πρότυπο;

Συνεντευξιαζόμενη: Για μένα πρότυπο είναι να υπάρχει μεγάλη δόση αγάπης και από τη μητέρα και από τον πατέρα. Και να είμαστε όλοι, έτσι όπως μεγάλωσα και εγώ

δηλαδή, το οικογενειακό παραδοσιακό πρότυπο. Δηλαδή γύρω από το τραπέζι να μιλάμε. Μάνα-πατέρας και παιδιά.

Συνεντευκτής: Για σένα αποκλειστικά αυτό προϋποθέτει την ύπαρξη υπάρχουν και των δύο φύλων στο γονεϊκό ρόλο;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, θεωρώ πως ναι. Εντάξει, μπορεί να πάρουν αγάπη, αλλά θα μπορούσαν να συνυπάρξουν σα ζευγάρι, όχι σαν οικογένεια.

Εντάξει, δεν ξέρω. Δεν με ενοχλεί το συναισθηματικό...το κομμάτι τους συναισθήματος μπορεί να είναι καλύτερη και από την παραδοσιακή οικογένεια. Δεν αντιλέγω σε αυτό. Αλλά θεωρώ ότι όλα εγκαταλείπονται σιγά σιγά, όλα φεύγουν και όλα γίνονται πολύ πιο απλά, πολύ πιο σύγχρονα, πολύ πιο προοδευτικά...χάνονται όλα... τα ήθη και τα έθιμα, οι θεσμοί, ο σεβασμός.

Συνεντευκτής: Ο σεβασμός που αναφέρεις... πιστεύεις ότι έχει να κάνει με το φύλο, δηλαδή με το να είναι διαφορετικό φύλο οι γονείς μεταξύ τους;

Συνεντευξιαζόμενη: Εξαρτάται πόσα ο καθένας δίνει στο παιδί του, γιατί και σε μια κανονική παραδοσιακή οικογένεια μπορεί να μην υπάρχει σεβασμός και σε μια άλλη ναι... εντάξει, δεν ξέρω, πώς να σου το πω, εμένα δεν θα με κάλυπτε.

Ο σεβασμός που μπορεί να πάρουμε από τη μητέρα, μπορεί να πάρουμε από τον πατέρα... αλλά απ' όλο αυτό.. το παιδί... αν βλέπει να μεγαλώνει με δύο γονείς, δύο μαμάδες, δεν θα υπάρχει και η συνείδηση στο κεφάλι του για όλο αυτό....πόσο ξεκάθαρο μπορεί να είναι... μπορεί να πάρει την αγάπη, μπορεί να πάρει τον σεβασμό, ναι μπορεί να πάρει...

Συνεντευκτής: Τι θεωρείς ότι είναι αυτό που λείπει, συγκριτικά ανάμεσα σε ένα ζευγάρι ομόφυλου ζευγαριού και ένα ετερόφυλου... εάν ένα παιδί μεγαλώσει και στις δύο οικογένειες.

Συνεντευξιαζόμενη: Δηλαδή, αυτό που εμείς πλέον έχουμε ξεκαθαρίσει, γιατί έτσι μεγαλώσαμε. Αυτή είναι η μαμά, είναι η γυναίκα, αυτό είναι ο μπαμπάς, είναι ο άντρας.

Στο παιδί αυτό, μπορεί να υπάρχει η σύγχυση ότι, ξέρεις κάτι, δύο μαμάδες, δύο μπαμπάδες, και εκεί να υπάρχει η σύγχυση ότι, ποιο είναι το σωστό τώρα, το παραδοσιακό ή αυτό που ζω εγώ. Και εκεί έρχεται, ακόμα και σε μένα που είμαι σε αυτή την ηλικία, η σύγχυση ότι... θα μπορέσει αυτό να συνάψει μια, εντός εισαγωγικών φυσιολογική σχέση, αυτό που λέμε εμείς γυναίκα-άντρας.

Συνεντευκτής: Για σένα δηλαδή, φυσιολογικό είναι η σχέση γυναίκα-άντρα. Αυτό είναι φυσιολογικό για σένα;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι. Ναι...Έχω ακούσει αυτό για τη σύναψη γάμου μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών, πια και στη χώρα μας, γιατί συνεχώς αφορά και τη χώρα μας, αφού είμαστε εμείς Έλληνες πολίτες.

Συνεντευκτής: Υποθέτω έχεις ακούσει πια ότι ο νόμος αυτός έχει επεκταθεί και έχουμε και νόμο για την τεκνοθεσία.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι. Είμαι αρνητική σε αυτό. Θα ήθελα η κυβέρνηση να κάνει πιο γρήγορα τις διαδικασίες για υιοθέτηση παιδιών σε φυσιολογικά ζευγάρια, παρά να έχουμε αυτή την τεκνοθεσία στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, χωρίς να είμαι ρατσίστρια,

γιατί θεωρώ ότι δεν έχει δώσει την ευκαιρία στα κανονικά ζευγάρια να πάρουν παιδιά που προσπαθούν χρόνια και ξαφνικά όλο ισοπεδώνουν.

Συνεντευκτής: Πληροφοριακά, θα ήθελα να μοιραστώ μαζί σου σχετικά με την υιοθεσία ότι έχει προχωρήσει πάρα πολύ... έχει γίνει μια πλατφόρμα, αν την έχεις ακούσει...

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι, δεν το έχω ψάξει.

Συνεντευκτής: Η Anynet, η οποία είναι ψηφιακή πλατφόρμα και ταιριάζει υποψήφιους γονείς με παιδιά.

Συνεντευξιαζόμενη: Αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον. Ναι, είναι πάρα πολύ καλό.

Συνεντευκτής: Γυρνώντας στην προηγούμενη κουβέντα μας...όπως ανέφερες είσαι αρνητική σε αυτό...

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, είμαι. Ναι, είμαι γιατί υπάρχουν πάρα πολλές οικογένειες που θέλουν να έχουν παιδάκι και γιατί να μην το αποκτήσουν αυτές...

Δηλαδή, εξαντλήσαμε όλα τα περιθώρια και ξαφνικά δίνουμε τη δυνατότητα και στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια να υιοθετούν... Οκ, να δεχτούμε τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, αλλά οκ.

Συνεντευκτής: Κι αν ένα ζευγάρι που αγαπιέται και τυχαίνει να είναι του ιδίου φύλου, θέλει να έχει αυτόν τον γονεϊκό ρόλο με αυτόν τον τρόπο, εσύ θεωρείς ότι δεν είναι κάτι που έχει το δικαίωμα να το κάνει;

Συνεντευξιαζόμενη: Όλοι έχουμε το δικαίωμα να το κάνουμε, αρκεί να το κάνουμε σωστά.

Και θα το σεβαστώ, και θα το δω, και θα πω και μπράβο, αλλά μέχρι εκεί. Δεν είναι ότι είμαι υπέρ αυτής της άποψης.

Συνεντευκτής: Σαν να λέμε, το δέχεσαι, αλλά δεν το αποδέχεσαι. Δηλαδή το δέχεσαι, αλλά δεν μπορείς να το αποδεχτείς πλήρως...

Συνεντευξιαζόμενη: Το δέχομαι, θα το δω, δεν θα το αποδοκιμάσω που θα το δω έξω. Αλλά ακριβώς αυτό. Ναι, ακριβώς, ναι.

Ούτε θα το αποδοκιμάσω. Οκ, υπάρχει. Μακάρι το παιδάκι...είναι λαχείο, αν θα είναι είτε σε παραδοσιακή οικογένεια, είτε σε αυτή η οικογένεια.

Οπότε, μακάρι να πάει καλά. Αυτό.

Συνεντευκτής: Αν λοιπόν τώρα, ως επαγγελματίας νηπιαγωγός, που είσαι στον ιδιωτικό τομέα, υπάρξει περίπτωση να φοιτήσει ένας μαθητής ή μια μαθήτρια, που οι γονείς του είναι ομόφυλο ζευγάρι, είτε άντρες είτε γυναίκες.

Πώς θα ήταν για σένα, μια τέτοια συνθήκη;

Συνεντευξιαζόμενη: Α, δεν θα με δυσκολέψει. Εγώ θα κάνω τη δουλειά μου και το ρόλο μου, ακριβώς όπως θα το έκανα με μια φυσιολογική οικογένεια.

Τα όρια, τα πρέπει, τα μην, το πώς συμπεριφέρονται, δεν είναι κριτήριο να με δυσκολέψει εμένα αυτό. Όχι. Ότι θα έλεγα σε μια οικογένεια, η οποία είναι η μαμά, ο μπαμπάς, ακριβώς το ίδιο θα έλεγα και σε αυτούς.

Δεν είναι ότι δεν θα το ενστερνιστώ, δεν είναι ότι δεν θα το δουλέψω, απλώς δεν είναι πλήρως αποδεχτό. Το παιδάκι δεν φταίει σε κάτι.

Συνεντευκτής: Δεν θα υπάρχει δηλαδή κάποια διαφοροποίηση ως επαγγελματίας με ένα άλλο παιδάκι το οποίο έχει ετερόφυλους γονείς από ομόφυλους;

Συνεντευξιαζόμενη: Όχι, γιατί όλα τα παιδιά μεγαλώνουν με τον ίδιο τρόπο αρκεί να είναι ο σωστός. Και στις μέρες μας ξέρουμε ότι δεν είναι ο σωστός, ούτε από τις κανονικές οικογένειες.. δεν έχει να κάνει αυτό. Οπότε ό,τι θα πω στον ένα στη μία μορφή οικογένειας, το ίδιο θα πω και στην άλλη.

Συνεντευκτής: Ως νηπιαγωγός λοιπόν κάνετε κάποιες θεματικές στο νηπιαγωγείο ανά τακτά διαστήματα....

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι. Έτσι.

Συνεντευκτής: Πώς θα προσέγγισες τη θεματική της Οικογένειας όταν θα είχες μια τέτοια περίπτωση φοίτησης μαθητή/τριας στο τμήμα σου.

Συνεντευξιαζόμενη: Θα αναγκαζόμουν να το εντάξω όπως είχε γίνει και η αλλαγή με την διαπολιτισμικότητα και με τη θρησκεία... γιατί μας είχαν απαγορεύσει... τότε εργαζόμουν στα ΤΕΙ και ήταν ένα παιδί που ήταν από τη Γερμανία και ο κοινωνικός λειτουργός τότε μου είχε απαγορεύσει να λέω την ελληνική προσευχή και να κάνω σταυρό, γιατί το παιδάκι ήταν άλλου θρησκευματος ήταν καθολικό. Δυστυχώς ή ευτυχώς για το παιδάκι δεν ξέρω... σύμφωνα με τους κανόνες τότε της δομής, δεν λέγαμε την προσευχή, λέγαμε μια γενική προσευχή... οπότε βρήκαμε τρόπο και το εντάξαμε όσο αρνητική και να ήμουν γιατί είναι η θρησκεία μου...έτσι ακριβώς θα κάνω και εδώ... Θα προσπαθήσω να δείξω μορφές της οικογένειας που έγιναν το 1800 και άλλαξαν αφού είμαστε το 2025.. από εκεί και πέρα θα προσπαθήσω να το εντάξω

όσο πιο ομαλά, ήρεμα και ανώδυνα γίνεται για τις ψυχές των παιδιών... όπως το καταλάβουν με απλές λέξεις..

Συνεντευκτής: Ωραία... Οπότε θα το κάνεις αναφορά και στις νέες μορφές.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι.. εφόσον είχα παιδιά όπως αναφέραμε ώστε να γίνουν αποδεκτά και να ενταχθούν μέσα στην ομάδα...

Συνεντευκτής: Ακόμα κι αν στο ιδιωτικό σχολείο που είσαι τώρα αντιμετωπίσεις κάποια σχέση συγκρουσιακή από τους γονείς....δηλαδή αν υπήρχε κάποια ένταση σε αυτό το κομμάτι... δεν θέλουν τα παιδιά τους να ακούσουν γι' αυτή τη μορφή της οικογένειας... πώς θα το διαχειριζόσουν;

Συνεντευξιαζόμενη: Εντάξει... το θετικό με τα ιδιωτικά είναι ότι πάει στους εργοδότες η ευθύνη.. οπότε μπορεί να φύγει από εμένα... αλλά σε οποιαδήποτε κουβέντα που θα κάνω με αυτούς, θα τους το παρουσιάσω με τέτοιο όμορφο τρόπο, ώστε δεν υπάρχει η επιλογή ...γιατί είναι στη ζωή μας... είναι ένα κομμάτι πλέον της σημερινής κοινωνίας... οπότε οφείλω, αφού ήρθε ένα παιδί με εντός εισαγωγικών κινητική αναπηρία.. που όντως έχω φέτος ...πώς το εντάξω το παιδί αυτό μέσα στην ομάδα... έτσι θα εντάξω και αυτή την μορφή στη δική μου την ομάδα....

Συνεντευκτής: Ωραία.. σαν επαγγελματίας νιώθεις προετοιμασμένη για ένα τέτοιο ενδεχόμενο;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι... δεν μου είναι κάτι δύσκολο, δεν το θεωρώ δύσκολο..

Θα τους αντιμετωπίσω ξεκάθαρα σαν ζευγάρι....Και από εκεί και πέρα θα μιλήσω όπως θαμίλαγα σε με μια μάνα και σε έναν πατέρα... Δεν μπορώ να κάνω κάτι άλλο ...Το θέλω

δεν το θέλω.... Από εκεί και πέρα θα τους αποδεχτώ... δεν είμαι μόνο εγώ... είναι και πώς θα αποδεχτούν και αυτοί εμένα και εγώ αυτούς ...εδώ πολλοί δεν μπορούν να αποδεχτούν δυσκολίες των παιδιών... τους λες για το φάσμα αυτισμού και δεν το αποδέχονται. Πόσο προετοιμασμένη να είμαι γι' αυτό; Δεν ήμουν, αλλά έγινα. Η εμπειρία μου μ' έκανε. Όταν ήμουν στο πανεπιστήμιο δεν σπούδασα να αντιμετωπίσω παιδιά με δυσκολίες...δεν είμαι ειδική παιδαγωγός... ούτε για πώς να το διαχειριστώ...η εμπειρία μας έκανε... Σε αυτό όμως που δεν είναι εμπειρικό.. γιατί τώρα είναι κάτι τελείως φρέσκο, τελείως καινούργιο.. Θα ενημερωθώ, θα συμβουλευτώ τους ειδικούς... Κοινωνικούς λειτουργούς, Ψυχολόγους .

Συνεντευκτής: Τι θα πρότεινες εσύ ώστε να αισθάνεσαι πιο έτοιμη για ένα τέτοιο ενεχόμενο φοίτησης μαθητή/τρια με γονείς ομόφυλο ζευγάρι;

Συνεντευξιαζόμενη: Μια ενημέρωση, κατάρτιση, ένα σεμινάριο... να ακούσουμε κάποια πράγματα και να μπορέσουμε να τα μεταφέρουμε κι εμείς... να τα δεχτούμε, να τα επεξεργαστούμε, το τρόπο που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε λέξεις που να μην προσβάλλουν, ή λέξεις που να είναι πώς να σου το πω... πιο θετικές και να χρησιμοποιούμε τις λέξεις σωστά.

Συνεντευκτής: Τι αποτελεί για σένα σωστή λέξη;

Συνεντευξιαζόμενη: Να μιλάω πιο σωστά ...μπορεί εγώ να μην είμαι 100% θετική και από τον άγχος μου να βγει κάτι που να είναι προσβλητικό γι' αυτούς... αλλά να μην θέλω να το δείξω.... άσε τι πιστεύω εγώ...έχω ένα ρόλο εκπαιδευτικού και οφείλω να πρεσβεύσω το σωστό... Και θα μου το δώσουν οι ειδικοί... Δεν είμαι ψυχολόγος ή κοινωνική λειτουργός ...ούτε και στη ζωή μου τα κάνω όλα σωστά.

Συνεντευκτής: Σαν επαγγελματίας σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα της συνέντευξής μας υπάρχει κάτι που σου δημιουργεί μια συστολή, μια ανησυχία;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι εντάξει... ναι... γιατί κι εγώ αν γίνω μητέρα...δηλαδή θα πρέπει να μάθω στο παιδί αυτά τα πράγματα ...ναι, εντάξει δεν είμαι θετική, αλλά θα γίνω, γιατί είναι δουλειά μου... και γιατί η κοινωνία πηγαίνει κατά αυτή την πορεία, αλλιώς αλλάζω επάγγελμα...

Συνεντευκτής: Οπότε για σένα μια τέτοια συνθήκη γενικότερα φοίτησης πώς θα ήταν σε γενικές γραμμές;

Συνεντευξιαζόμενη: Κοίταξε, δεν θα ήταν εύκολο.. δεν είναι αρμονικά πλασμένο όλο αυτό το πλαίσιο... Θα με δυσκόλευε, θα με άγχωνε και θα προσπαθούσα να ανταπεξέλθω... γιατί όπως τα παιδιά, μην τα υποτιμάμε...τα αντιλαμβάνονται και τα καταλαβαίνουν όλα... και οι ερωτήσεις τους θα με άγχωναν...δεν θα είναι τόσο εύκολες οι απαντήσεις.. ότι «Κυρία, γιατί η μαμά του Γιωργάκη έχει κόκκινα μαλλιά»... και θα της πω «Γιατί τα βάφουμε»... δεν είναι τόσο εύκολο... Θα πρέπει κάθε απάντηση να είναι προσεκτική, θα πρέπει πολλά να είναι προσεκτικά.. γιατί δεν μπορούμε να μιλάμε για ένα μπαμπά και μια μαμά... θα υπάρχουν δυο μαμάδες, δυο μπαμπάδες... θα πρέπει να φιλτράρω ό,τι λέω.. και δεν είναι μόνο οι γονείς εντός τάξης, είναι και τα παιδιά εντός τάξης... που είναι αυστηροί κριτές και μπορούν να ξεκινήσουν να σου πούνε το οτιδήποτε... εκεί σίγουρα θα μου είμαι απροετοίμαστη, είμαι σίγουρη ότι θα είμαι απροετοίμαστη... γιατί θα είναι καινούργιες ερωτήσεις, που όση εμπειρία και να έχεις, θα πρέπει οτιδήποτε να απαντήσω, να το σκεφτώ πάρα πολύ σωστά.

Συνεντευκτής: Άρα θέλουμε επιπλέον κατάρτιση και σεμινάρια, όπως προείπες. Δεν είμαστε πλήρως προετοιμασμένοι.

Συνεντευξιαζόμενη: Αυτό θα συμβεί στη ζωή μας... είναι θέμα χρόνου να συμβεί...δεν έχει συμβεί στην Πάτρα ακόμα...αλλά να σου πω ένα πράγμα ...πριν τη συνέντευξη δεν

είχε μπει το μικρόβιο ότι θα συμβεί και δεν θέλω να πιάσω τον εαυτό μου να είμαι λάθος κριτής... ναι, γιατί εντάξει, είναι επιλογές.... που εγώ μπορεί να μην τις δέχομαι ...γενικά, με κάποια προβλήματα που έχουν συμβεί στην οικογένειά μου, έχω σταματήσει να είμαι πολύ λάθος κριτής με τις επιλογές των ανθρώπων ...συμβαίνουν, γίνονται ...Τα αποδεχόμαστε και πρέπει να μάθουμε να ζούμε με αυτά... γιατί ακόμα και τώρα δηλαδή βλέπω ταμπού...όπως σε δεδομένες ασθένειες των ανθρώπων... αυτό... και δεν θέλω να είμαι έτσι.... στεναχωριέμαι ...γι' αυτό σου λέω ότι μπορεί να είμαι έτοιμη... αν μου έρθει δηλαδή ένα παιδάκι το οποίο έχει κάποιο ψυχολογικό θέμα...αντιμετωπίζει μια δυσκολία ψυχολογικής φύσης... είναι κάτι το οποίο το έχουμε δει μια φορά... αυτό που προανέφερες είναι κάτι που θα συμβεί, θα το ζήσουμε και αυτό ήταν καινούργιο... αυτό θέλω να σου πω.... ότι κάθε τι καινούργιο, είναι καινούργιο... θα φανείς αντικειμενική, όσο μπορείς, όσο μπορώ και όση εκπαίδευση έχω... γιατί δεν είμαι εκπαιδευμένη γι' αυτό...

Συνεντευκτής: Θα είχες ανάγκη όμως μια επιπλέον κατάρτιση, όπως ανέφερες.

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, ναι! Δεν το συζητώ... Οτιδήποτε!!!

Συνεντευκτής: Ευχαριστώ πάρα πολύ! Αν θέλεις να προσθέσεις κάτι μπορείς να επικοινωνήσεις μαζί μου.

Συνεντευξιαζόμενη: Φυσικά! Εγώ ευχαριστώ!

10^Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Σκοπός συνέντευξης: Διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας

Ημερομηνία: 26/09/2025

Διάρκεια συνέντευξης: 30'

Ωρα πραγματοποίησης: 11.00 π.μ.

Συνεντευξιαζόμενη: Μ. Σ.

Τρόπος συνέντευξης: Διαδικτυακά

Τόπος συνέντευξης: Πλατφόρμα "ZoomMeetings"

Σημείωση: Πάρθηκε η ανάλογη άδεια

Συνεντευκτής: Το θέμα μας είναι οι απόψεις των νηπιαγωγών της Πάτρας στο ενδεχόμενο φοίτησης μαθητών/τριών με γονείς ομόφυλα ζευγάρια». Θα ήθελα να μου πεις λίγα λόγια για σένα.

Συνεντευξιαζόμενη: Αρχικά, είμαι νηπιαγωγός σε Νηπιαγωγείο της Πάτρας. Έχω τελειώσει το τμήμα των Νηπιαγωγών προσχολικής εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο Πατρών, στο οποίο έχω κάνει και ένα μεταπτυχιακό. Εργάζομαι με τα παιδιά τα τελευταία δέκα χρόνια... σε δημόσια σχολεία τα τελευταία πέντε και τα υπόλοιπα πέντε σε ιδιωτικά.

Συνεντευκτής: Έχεις ακούσει τον νέο νόμο... περί σύναψης γάμου μεταξύ ομόφυλου ζευγαριού;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, ναι, φυσικά.

Συνεντευκτής: Ποια είναι η άποψή σου γι' αυτό;

Συνεντευξιαζόμενη: Γενικά, είμαι υπέρ. Για μένα, ο καθένας μπορεί να έχει το δικαίωμα να συνάψει σχέσεις με όποιον ο ίδιος θεωρεί κατάλληλο. Δεν θα έπρεπε αυτό να ορίζεται μέσω φύλου. Οπότε, μου φαίνεται απολύτως λογικό να συμβεί.

Συνεντευκτής: Σύμφωνα με το νέο νόμο που έχει ξεκινήσει στη χώρα μας επιτρέπεται και η τεκνοθεσία. Αυτό πώς σου ακούγεται;

Συνεντευξιαζόμενη: Επίσης, μου ακούγεται απολύτως λογικό. Για μένα, αυτά πάνε μαζί. Θεωρώ ότι η οικογένεια δεν ορίζεται από τα φύλα. Δεν υπάρχει πλέον αυτό το πρότυπο της πυρηνικής οικογένειας, που υπήρχε πριν 20-30 χρόνια που μεγαλώσαμε εμείς. Πλέον υπάρχουν πολλά διαφορετικά είδη οικογένειας.

Οπότε και η τεκνοθεσία σε ένα ομόφυλο ζευγάρι... μου φαίνεται απολύτως φυσιολογική. Για μένα, το πιο σημαντικό για ένα παιδί, που δεν έχει οικογένεια και υιοθετείται, είναι ο παράγοντος της αγάπης. Δεν θεωρώ ότι έχει σημασία αν θα έχει δύο μητέρες ή δύο πατέρες... ή μία μητέρα ή έναν πατέρα ή οποιονδήποτε... παρά πόσο αυτός μπορεί να του παρέχει τα απαραίτητα και να το αγαπάει. Και ως επαγγελματίας νηπιαγωγός... είναι πολύ κοντά να έρθει και στα σχολεία μας... ένας μαθητής ή μία μαθήτρια που προέρχεται με γονείς ομόφυλο ζευγάρι. Στην Αθήνα υπάρχει δηλαδή... πια και στην πόλη της Πάτρας είναι θέμα χρόνου να έρθει στα σχολεία μας.

Συνεντευκτής: Μάλιστα, πολύ ενδιαφέρον... πώς θα ήταν για σένα ως επαγγελματίας;

Συνεντευξιαζόμενη: Επειδή έχω εργαστεί παλιότερα στην νηπιαγωγεία της Αθήνας... και είχα μαθητή ο οποίος είχε υιοθετηθεί από ομόφυλο ζευγάρι... θα πω ότι είχαμε μία εξαιρετική συνεργασία. Γενικά και οι εκπαιδευτικοί με τους γονείς του παιδιού και οι γονείς μεταξύ τους. Δεν υπήρχε ποτέ κάποιο πρόβλημα. Οι γυναίκες αυτές ήταν εξαιρετικές. Κανένας δεν είχε εκφράσει κάποια δυσανασχέτηση που βρίσκεται αυτό το παιδί στην τάξη ή το οποιοδήποτε πρόβλημα. Είχαμε απόλυτη συνεργασία. Το παιδί, όπως και όλα τα υπόλοιπα, δεν ξεχώριζε σε κάτι. Δεν είχαμε ακούσει ποτέ σχόλιο, ούτε από κάποιο παιδί, ούτε από κάποιο γονιό. Οπότε, θεωρούνταν μια θετική εμπειρία... το πώς μπορεί ένα ομόφυλο ζευγάρι να προσληφθεί... από άλλους γονείς μέσα σε μία σχολική μονάδα. Ίσα-ίσα από το συγκεκριμένο παιδί ήταν και πολύ δημοφιλές. Δεν υπήρχε ποτέ κάποιο πρόβλημα.

Οπότε, θεωρώ ότι έτσι θα πρέπει να είναι. Δεν γίνεται να ορίζουμε ή να στοχοποιούμε ένα παιδί... σύμφωνα με ποιος είναι ο γονιός του. Τουλάχιστον όσον αφορά το φύλο.

Συνεντευκτής: Μητέρες ανέφερες ότι είχε ο συγκεκριμένος μαθητής;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, ήταν δύο μητέρες, οι οποίες βρίσκονταν στη διαδικασία ολοκλήρωσης υιοθεσίας. Το παιδί ήταν σε αναδοχή περίπου ένα μισή χρόνο... και με το πέρας της σχολικής χρονιάς θα ολοκληρωνόταν η υιοθεσία.

Συνεντευκτής: Α, μάλιστα. Και δεν είχες εντοπίσει σε όλη αυτή τη νέα συνθήκη λοιπόν... που το είχες βιώσει και είναι και πάρα πολύ σημαντικό αυτό στο σχολείο σου... δεν είχες εντοπίσει κάτι

Που να αποτελεί για σένα εμπόδιο, κάτι που να προβληματίζει γενικότερα... στο δικό σου βίωμα, δηλαδή, σε αυτή την περίπτωση.

Συνεντευξιαζόμενη: Το παιδί ήταν στην τάξη του νηπίου... που σημαίνει ότι την προηγούμενη χρονιά, πριν πάω εγώ σαν αναπληρώτρια, φοιτούσε εκεί στο προ νήπιο. Από ό, τι είχα ακούσει και από τις εκπαιδευτικούς του σχολείου... δεν υπήρχε ποτέ κάποιο ζήτημα... ούτε με τους γονείς, ούτε με τους εκπαιδευτικούς. Εγώ, προσωπικά, που είχα γνωρίσει τις μαμάδες... σκέψου πάρα πολλές φορές... δεν το σκεφτόμουν να κάνω ότι πρόκειται για κάποιο ομόφυλο ζευγάρι... ή αυτό το παιδί έχει δύο μαμάδες... ή έχει, ας πούμε... γιατί δεν έχει μπαμπά, ποτέ. Ποτέ δεν μου πέρασε από το μυαλό. Γενικά, δεν είχαμε θέμα. Το παιδί, ας πούμε στο σχολείο ή όταν μιλάγαμε για την οικογένεια... κάποια δυσανασχέτηση σχετικά...όπως εγώ γιατί δεν έχω μπαμπά, τα άλλα παιδιά γιατί έχουν... εγώ γιατί έχω δύο μαμάδες και λοιπά. Προφανώς, είχαν γίνει πολλές συζητήσεις στο σπίτι. Το παιδί παρακολουθούσε ψυχολόγο... καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας υιοθεσίας. Οπότε, θεωρώ ότι από κάθε πλαίσιο... είχε καλυφθεί... οποιοδήποτε πρόβλημα θα μπορούσε να δημιουργηθεί. Οπότε και γι' αυτό δεν είχαμε κάποια διένεξη... με κανέναν φορέα, δηλαδή είτε με τους γονείς... είτε με το σχολείο, ούτε με τους υπόλοιπους μαθητές. Δεν είχε κάποιο πρόβλημα στην τάξη. Οπότε δεν είχαμε αντιμετωπίσει δυσκολία... ούτε από το προσωπικό, δεν υπήρχε κάποια διαφοροποίηση... ούτε από τους υπόλοιπους γονείς υπήρξε κάποια διαφοροποίηση. Και από τους συμμαθητές δεν είχαμε αντιμετωπίσει κάτι. Καμία διαφοροποίηση. Ειδικά τα παιδιά αυτής της ηλικίας... δεν γνωρίζουν, θεωρώ... ακριβώς τα πράγματα. Επίσης τα παιδιά δεν φαίνεται να εντοπίζουν τη διαφορά όπως την εντοπίζει ένας ενήλικας. Το συγκεκριμένο παιδί έλεγε, έχω δύο μαμάδες... που είχε αναφερθεί στη τάξη. Δεν έκανε εντύπωση σε κανένα παιδί. Δηλαδή, ποτέ κανένας δεν το ρώτησε γιατί έχει δύο μαμάδες... και σαν δεύτερη σκέψη... το είχα και εγώ... ότι ίσως, αν όχι από τους γονείς... θα τους έκανε μια εντύπωση, το κάτι διαφορετικό. Θεωρώ ότι στα παιδιά αυτής της ηλικίας... τέτοιου είδους διαφοροποιήσεις... θα χτυπήσουν και θα αρχίσουν να ρωτάνε... αν έχει γίνει συζήτηση αρνητική από το σπίτι. Αλλιώς στα παιδιά δεν κάνει διαφορά. Δηλαδή, και διαφορετικό χρώμα να έχουν... και διαφορετικούς γονείς να έχουν και το οτιδήποτε. Και ένα παιδί σε αμαξίδιο να δουν... στα παιδιά αυτής της ηλικίας δεν θα τους κάνει εντύπωση. Θα το εκλάβουν ότι αυτό το παιδί είναι έτσι. Εγώ είμαι έτσι.

Όπως όταν ένα παιδί φοράει γυαλιά. Δεν τους κάνει εντύπωση. Εφόσον τα ίδια δεν τα επηρεάζει άμεσα... θα αναρωτηθούν, θεωρώ πιο πολύ για ένα παιδί... το οποίο θα τους επιτεθεί, θα έχει μια επιθετική συμπεριφορά... για αυτό το παιδί μπορεί να αναρωτηθούν.... γιατί αυτό το παιδί κάνει έτσι... αλλά σε κάτι που δεν τους επηρεάζει άμεσα όχι...

Συνεντευκτής: Ως νηπιαγωγός στο σχολείο, στο τμήμα σου... έχεις να προσεγγίσεις με τις θεματικές που γίνονται κατά καιρούς... και τη θεματική της οικογένειας. Ξέρουμε παγκόσμιες μέρες που υπάρχουν μέσα στη χρονιά. Και είναι μια θεματική που συνήθως... είναι προς ανάπτυξη από εσάς, τους νηπιαγωγούς και το επάγγελμά σας. Πώς θα προσέγγιζες μια τέτοια θεματική στο τμήμα σου... έχοντας και μαθητή ή μαθήτρια με γονείς ομοφύλου ζευγάρι;

Συνεντευξιαζόμενη: Θεωρώ ότι θα συζητούσε ο καθένας... να κάνουμε μια συζήτηση περί της οικογένειας... ποια είναι τα μέλη της οικογένειας του καθενός. Κάποια παιδιά, όπως γνωρίζουμε σήμερα... μπορεί να βρίσκονται σε ένα σπίτι όπου οι γονείς είναι χωρισμένοι. Σε κάποια παιδιά μένουν στο σπίτι η γιαγιά ή ο παππούς. Κάποια παιδιά έχουν αδέρφια. Κάποια παιδιά είναι μοναχοπαιδιά. Κάποια παιδιά είναι από μονογονεϊκή οικογένεια. Οπότε θα υπήρχε γενικότερα μια ποικιλία. Καλό είναι στην κοινωνία που ζούμε πλέον σήμερα... τα παιδιά και από αυτή την ηλικία να γνωρίζουν... τα διαφορετικά είδη οικογένειας ... και να τα συζητάμε... αλλά θεωρώ ότι δεν χρειάζεται να μπορούμε... σε πολλές λεπτομέρειες αυτήν την ηλικία. Διότι καλώς ή κακώς... υπάρχουν ομόφυλα ζευγάρια στην Ελλάδα. Αυτό δεν προσλαμβάνεται θετικά από όλους. Έχω πέσει σε περιστατικό γονιού... ο οποίος θα γυρίσει και θα σου πει ότι αυτό είναι ένα θέμα... το οποίο εγώ το παιδί μου δεν θέλω να το συζητήσει... στο σχολείο σε αυτή την ηλικία. Θα το προσεγγίσω εγώ όποτε νομίζω εγώ ότι είναι καλύτερο. Δεν συμφωνώ με αυτή την άποψη. Αλλά μερικές φορές... είναι καλύτερο κάποια πράγματα... σε αυτή τη συγκεκριμένη ηλικία του νηπιαγωγείου... δηλαδή τα τέσσερα με έξι... να μην τα παίρνουμε εκ βαθέων... γιατί τα παιδιά πολλές φορές συσχετίζουν έννοιες... και δεν αντιλαμβάνονται πράγματα. Οπότε... καλό είναι να γίνεται μία συζήτηση... και αν υπάρχουν ερωτήσεις και απορίες από τα παιδιά... τότε να τις λύνουμε και όχι να μπαίνουμε εκ βαθέων σε θέματα τα οποία ακόμα δεν τα αφορούν.

Συνεντευκτής: Εσύ νιώθεις προετοιμασμένη για ένα τέτοιο ενδεχόμενο... ως επαγγελματίας;

Συνεντευξιαζόμενη: Ναι, θεωρώ ότι η ιδανικότερη λύση... συνήθως αυτά προέρχονται με δύο γονείς... οι οποίοι θα κάνουν το πρώτο βήμα και θα πούνε... ότι ξέρετε κάτι... θεωρώ ότι η απάντηση σε όλο αυτό... είναι ότι εδώ είμαστε ένα σχολείο. Εδώ έρχονται παιδιά... τα οποία δεν έχουν έρθει για να τα κρίνει οποιοσδήποτε. Ούτε εμείς οι εκπαιδευτικοί, ούτε οι άλλοι γονείς... ούτε οι ίδιοι τους οι γονείς. Τα παιδιά υπάρχουν και έρχονται εδώ για να μάθουν. Δεν υπάρχει κάποιος λόγος να εμπλακεί το είδος της οικογένειας του καθενός. Στο δικό μου μυαλό, τουλάχιστον... δεν μπορώ να καταλάβω πώς ένας γονιός... μπορεί να έρθει στο σχολείο και να παραπονεθεί... γιατί το παιδί μου βρίσκεται στην ίδια τάξη με ένα παιδί... τον οποίον οι γονείς είναι ένα ομόφυλο ζευγάρι.

Δηλαδή, θεωρώ ότι αυτά είναι... παιχνίδια μυαλού που παίζονται έξω από τους εκπαιδευτικούς. Δηλαδή, μπορεί να γίνει κάποιο είδος κουτσομπολιού. Μπορεί οι γονείς να μιλάνε μεταξύ τους και να λένε πράγματα. Μπορεί να αποκλείσουν αυτό το ζευγάρι... ή μπορεί να λένε στα παιδιά τους λόγια... για αυτό το ζευγάρι ή για αυτό το παιδί. Αλλά να εμπλέξουν τους εκπαιδευτικούς επίσημα... δε νομίζω ότι μπορούν εύκολα να το κάνουν.

Όμως θεωρώ ότι ένας εκπαιδευτικός... ο οποίος είναι μέρος ομόφυλου ζευγαριού... είναι και ο ίδιος ομόφυλος... εκεί θα δημιουργηθεί πολύ μεγάλο θέμα. Σίγουρα... από τους γονείς... δηλαδή, θεωρώ ότι αν κάποιος είναι πολύ αρνητικός... με αυτή την εικόνα... μπορεί να φτάσει μέχρι και στην πρωτοβάθμια... προκειμένου να απομακρυνθεί από το σχολείο... φοβούμενος το ότι οι πεποιθήσεις που έχει ένας εκπαιδευτικός ομόφυλος... θα επηρεαστούν από την επιλογή του σεξουαλικού προσανατολισμού του... απέναντι στα παιδιά του.

Σίγουρα θεωρώ ότι ο επαγγελματισμός... είναι κάτι το οποίο καθορίζει τον καθένα μας... και πάει μπροστά από τις αντιλήψεις... και τα στερεότυπα που έχουμε όλοι. Αλλά είναι αρκετές περιπτώσεις που αυτό μένει... και δεν ξέρω κατά πόσο... είμαστε προετοιμασμένοι... για ένα τέτοιο ενδεχόμενο τώρα.

Γιατί αυτό τώρα, θες έξι μήνες, θες έναν χρόνο... έρχεται δηλαδή στα σχολεία. Θεωρώ ότι στα σχολεία στη Πάτρα... θα είναι πολύ πιο δύσκολο... επειδή είναι μια αρκετά μεγάλη πόλη της Ελλάδας, αλλά σχετικά συντηρητική... πολλοί γονείς είναι συντηρητικοί.

Θεωρώ δύσκολα να ανοίξουν το μυαλό τους... και την αγκαλιά τους στην οικογένεια. Όχι στο παιδί συγκεκριμένα... αλλά προς τη συγκεκριμένη οικογένεια ή τις οικογένειες που μπορεί να εμφανιστούν στα δημόσια σχολεία.

Δυστυχώς, πολλά στερεότυπα στην Ελλάδα... δύσκολα καταρρίπτονται. Το χειρότερο που μου κάνει εντύπωση... είναι ότι δεν μιλάμε για γονείς άνω των.. 40... μιλάμε για γονείς στη δικιά μας ηλικία... μεταξύ 25 και 40.

Αυτό που με στενοχωρεί... είναι ότι προχωρώντας τα χρόνια... οι γονείς φαίνεται να γίνονται πιο προοδευτικοί... ενώ στην πραγματικότητα γίνονται ακόμα πιο συντηρητικοί... σε κάποια θέματα.

Συνεντευκτής: Είναι κάτι που σε φοβίζει, που σου δημιουργεί μια συστολή σε αυτό το ενδεχόμενο... δηλαδή το να έρθει ένα παιδί γενικότερα στο σχολείο... να είσαι εσύ ως νηπιαγωγός υπεύθυνη του τμήματος και να έχεις μια τέτοια περίπτωση.

.

Συνεντευξιαζόμενη: Προσωπικά το να έχω ένα παιδί ομόφυλου ζευγαριού... στο τμήμα μου ή στο σχολείο μου... δεν με φοβίζει σε κάτι. Δεν μου δημιουργεί καμία συστολή. Θεωρώ ότι θα είναι ένα παιδί όπως όλα τα άλλα παιδιά... μια οικογένεια όπως όλες οι άλλες οικογένειες... με τα συν και τα πλην... που δεν έχουν σχέση όμως με το σεξουαλικό προσανατολισμό... ή τις επιλογές φύλου του καθενός. Το μόνο πρόβλημα που μπορώ να σκεφτώ ότι μπορεί να δημιουργηθεί... είναι σε σχέση με τους άλλους γονείς. Όχι σε σχέση με το παιδί ή με τη σχολική μονάδα.

Συνεντευκτής: Νιώθεις προετοιμασμένη για ένα τέτοιο ενδεχόμενο ως επαγγελματίας.

Συνεντευξιαζόμενη: Θεωρώ μην έχοντας λάβει ουσιαστικά κάποια εκπαίδευση πάνω στο κομμάτι... σίγουρα θα μπορούσα να είμαι πιο προετοιμασμένη. Αλλά τουλάχιστον οι πεποιθήσεις που έχω και ακολουθώ... για μένα θεωρώ ότι είναι οι κατάλληλες... για να με βοηθήσουν να αντιμετωπίσω πιθανά θέματα. Αλλά σίγουρα μια κατάρτιση ή μια επιπλέον επιμόρφωση... είναι πάντα βοηθητική σε τέτοια θέματα.

Συνεντευκτής: Αυτή θα ήταν και η επόμενη ερώτηση... τι θα πρότεινες για να είσαι ακόμα πιο έτοιμη σε μια τέτοια συνθήκη;

Συνεντευξιαζόμενη: Μια επιμόρφωση. Και για μένα η επιμόρφωση δεν πρέπει να είναι μόνο στους εκπαιδευτικούς. Θα έπρεπε να γίνονται κοινές επιμορφώσεις και σε γονείς. Σε εκπαιδευτικούς και γονείς μαζί. Το θέμα μας αφορά όλους. Το θέμα αφορά την κοινωνία. Και καλό είναι ότι μπορούμε να πάρουμε από τον οποιοδήποτε ειδικό... που έχει έναν λόγο παραπάνω και γνωρίζει κάποια πράγματα παραπάνω... σε οποιοδήποτε θέμα. Καλό είναι να εκπαιδευόμαστε όλοι. Όχι μόνο οι εκπαιδευτικοί, αλλά και οι γονείς.

Συνεντευκτής: Εννοώντας ειδικούς, θα ήθελες να μας αναφέρεις κάποιες συγκεκριμένες ειδικότητες;

Συνεντευξιαζόμενη: Θεωρώ εκπαιδευτικούς... οι οποίοι έχουν κάνει κάποια ειδίκευση... πάνω στα ομόφυλα ζευγάρια.

Στο συγκεκριμένο θέμα, πάνω σε φυλετικές διαφορές. Σε ψυχολόγους, οι οποίοι μπορούν να μας βοηθήσουν... ώστε να προσεγγίσουμε καλύτερα... το θέμα προς όφελος όλων των παιδιών... κοινωνικούς λειτουργούς... που πάντα είναι πολύτιμοι μέσα σε ένα σχολείο.

Συνεντευκτής: Σε ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σου! Αν χρειαστείς να συμπληρώσεις κάτι, μη διστάσεις...

Συνεντευξιαζόμενη: Εγώ ευχαριστώ πολύ!